LA MUZA SOCIETĂŢII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE Și PSIHOLOGIE, sub redactia profesorului N Ya Grot ANUL TREI Cartea SEPTEMBRIE Publicat de A A Abrikosov MOSCOVA Tipolitografia T-va I N Kushiere înalt aprobat în și Co "PzhmenovskAzh yj , propriu resturi Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Se amestecă Filosofia teocrației creștine în secolul al V-lea Doctrina Cetăţii lui Dumnezeu Bl Augustin V-IX (Sfârşit) - Carte E N Trubetskoy Huxley, ca reprezentant al viziunii științifice moderne asupra lumii viziune V-VI (Sfârșit) -N A Ivantsova Voința în cunoaștere și voința în credință IV - V (Terminare) - P E Astafieva Sensul iubirii (Observații preliminare) Vl C co- loviev La problema conștiinței Câteva observații și concluzii de la ei I-III -F Kharitonova Scopul vieții umane I -B V Rozanova Departament special Fondatorul sistemului monismului transcendental I-III - A I Vvedensky Întrebări de zoopsihologie Geneza instinctului -V A Wagner Psihologie experimentală Legea percepției III -H N Lange Pe problema adevărurilor matematice (Răspuns N A Ivantsov) - L N Lopatina Critică și bibliografie I REVISTA REVISTELOR Mind -P V Mokievkago creier -N A Abrikosova Wundt despre hipnotism și sugestie -I N Kolubovsky Biblioteca "Runivers" IV II RECENZIE DE CARTE Pagină Rene Worms La morale de Spinoza -B V Chuiko ' E Genneken Experiență în construcția criticii științifice - K I Venttselya M V Bezobrazova Studii filozofice - V N Ivanovsky H GTUber Comte, der Begründer des Positivismus -Propriul său: Positivismus vom Tode A Comte's -I H Kolubovkago Pliant bibliografic Materiale pentru statistica jurnalului Anunturi Biblioteca "Runivers" Filosofia teocrației creștine în secolul al V-lea Savant despre orașul lui Dumnezeu cca Augustina (Final) V Spre deosebire de biserica epocii viitoare, biserica pământească rătăcește: una se deosebește de alta, ca o biserică în stare de odihnă de o biserică în stare de mișcare În același timp, acestea nu sunt două subiecte diferite, nu două biserici, ci două stări diferite ale unuia și aceluiași subiect, cetatea lui Dumnezeu, care aici, pe pământ, trăiește în așteptare, în speranță, acolo, de fapt, se bucură de liniştea veşnicelor sale locuinţe *') Aici, pe pământ, cetatea lui Dumnezeu și împărăția pământului sunt "împletite și amestecate între ele" **), astfel încât nu există granițe definite între una și alta Și în ciuda acestei imperfecțiuni a stării pământești temporare a biserica, Augustin spune direct: împărăţia lui Hristos şi împărăţia cerurilor^*") Ar fi o greșeală să credem, împreună cu Reuter ****), că aceste cuvinte se referă doar la Biserică, ca o societate invizibilă a aleșilor Ele se referă fără îndoială la biserica vizibilă, pământească, cu organizarea ei particulară, care *) De C D lib Eu, începutul prefeței **) De C D lib Eu, cap ***) De CD lib XX, cap , §ii **♦*) august Stud , Stud III, în special p - Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY care îi apare lui Augustin ca împlinirea profeţiei Apocalipsei referitoare la mileniu Aceasta se vede deja din faptul că împărăția sfinților și aleșilor, care de la începutul lumii domnesc împreună cu Hristos, nu constituie o epocă cronologică specială pentru Augustin Între timp, regatul milenar pentru el este, fără îndoială, o epocă istorică aparte, deosebindu-se de toate precedentele într-un semn obiectiv vizibil Augustin consideră începutul împărăției de o mie de ani din momentul în care biserica, renunțând la cadrul îngust național evreiesc, începe să se răspândească printre alte triburi, transformându-se într-o uniune la nivel național *) "Satana este legat , conform prezicerii Apocalipsei, în virtutea însăși răspândirii Bisericii, care a smuls națiuni întregi din puterea sa El este "aruncat de sus", adică lipsit de forța și puterea lui de

odinioară și "închis în prăpastie", adică în inimile păgânilor și ale celor răi, nemaiputând să facă rău credincioșilor; este limitat în sfera puterii sale **) În cele din urmă, cuvintele Apocalipsei: "și am văzut tronuri și pe cei care ședeau pe ele, cărora li s-a dat să judece", se referă, după explicația lui Augustin, direct la biserica pământească cu tronurile ei episcopale, cu ierarhii ei care au puterea de a lega și de a decide, cei judecător Cu aceste cuvinte, citim în Civitas Dei, St Scriptura spune despre ceea ce face biserica în timpul mileniului, după legarea diavolului ***) Astfel, regatul milenar se deosebește de epocile istorice care îl precedă printr-o serie de semne vizibile, iar Augustin găsește toate aceste semne în biserica vizibilă a timpului său Discută despre împărăția pământească a lui Hristos, Augustin spune de trei ori că, lângă grâu, conține neghina, iar la aceasta principalul *) De C D lib XX, cap , § Haec autem alligatio diaboli facta est> ex quo coepit Ecclesia praeter ludaeam terram in nationes alias, aliasqúe dilatan etc **) Ibid , cap , - ***) Ibid capac , § Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE de aceea, pentru el, diferenţa dintre împărăţia pământească, de o mie de ani şi împărăţia veacului viitor este redusă *) Este clar că aici nu se poate vorbi despre o împărăție invizibilă a aleșilor, care nu conține neghină în sine și că prin împărăția de o mie de ani Augustin înseamnă tocmai biserica pământească vizibilă cu organizarea ei socială universală Hristos domnește pe pământ în Biserică, ca zidire universală, deși singuri sfinții domnesc cu adevărat cu El, în timp ce neghina locuiește temporar în împărăție, dar nu aparține alcătuirii ei veșnice și de aceea nu domnește Augustin distinge între împărăție și cei ce domnesc, între biserică, ca subiect al împărăției, și biserică, ca ordine obiectivă în care domnesc sfinții**) Aici, pe pământ, împărăția lui Dumnezeu, de fapt, diferă de Împărăția lui Dumnezeu, ca comunitate de sfinți, căci pe pământ biserica se luptă încă cu un dușman intern - este o împărăție militantă (regnum militiae) Acolo, în veacul viitor, unde biserica va domni fără dușman ***), ambele coincid: în biserica triumfătoare, împărăția lui Hristos, ca zidire, și Împărăția lui Hristos, ca societate a aleșilor, sunt una si aceeasi În această diferență dintre împărățiile lui Dumnezeu în accesibilitatea ei pământească și propria sa, idealul de subsidență antidonatistă a lui Augustin, care găsește cel mai mult la unitatea sistematică a marelui părinte al Bisericii Pentru a aprecia semnificația doctrinei mileniului tocmai prezentate, trebuie comparat *) Ibid capac , care spune de trei ori că neghina va fi smulsă din împărăție în ziua judecății, de aceea se presupune că ea se află în împărăție până la judecată; iar într-un loc Augustin afirmă în mod expres că neghina este în regno, doñee colligantur in fine saeculi de regno ejus omnia scandala **) Mier ceea ce spune Augustin de baptismo lib VII, cap , § , despre diferența dintre domus Dei, ca societate a sfinților, și domus Dei, ca zidire a bisericii vizibile ***) De C D lib XX, cap , § * Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY este cu faptul că Augustin învaţă împotriva donatiştilor^ Împotriva lor, de altfel, demonstrează că tocmai domnia Bisericii este cea care o autorizează să violeze pe cei care nu sunt de acord cu ea Hristos, citim într-una din scrisorile lui Augustin, le-a spus odată apostolilor: "Nu vrei să pleci?" Dar dacă Hristos nu a recurs la violență împotriva celor doisprezece apostoli, atunci prenatiștii concluzionează greșit de aici că Biserica nu trebuie să recurgă deloc la violență Căci pe vremea lui Hristos nu se împlinise încă profeția despre biserică: "și toți împărații pământului i se vor închina; toate neamurile îi vor sluji" (Ps LXXI, II) "Cu cât această

profeție se împlinește mai mult, cu atât mai multă putere folosește biserica nu numai pentru a invita, ci și pentru a forța binele"*) Întrucât împărăția lui Hristos există pe pământ, înaintea ei toate celelalte împărății trebuie să dispară de pe fața pământului: ca singura formă de adevărată comuniune legală a oamenilor, ea le desființează pe toate Tot ceea ce este în vrăjmășie împotriva bisericii din interiorul ei, sau i se opune din afară, ca și împărăția necredincioșilor (civitas impia, populus infidelium), este personificat pentru Augustin în imaginea apocaliptică a "fiarei care iese din abis "**) Și întrucât Împărăția lui Hristos în idee este totul în toate, atunci biserica are un drept nelimitat de constrângere împotriva tuturor celor care se află în afara clădirii bisericii În ce măsură biserica își exercită acest drept, aceasta, conform la sensul textului tocmai citat, este determinată doar de gradul de distribuție și putere pământească În ideea mileniului, așa cum o înțelege Augustin, nu există îndoială justificarea oricărui tip de violență seculară, fie că este exprimată sub forma persecuției ereticilor sau a războaielor împotriva necredincioșilor În ce măsură marele reprezentant al creștinismului latin deja în secolul al V-lea a anticipat ideea medievală a cruciadelor? *) Epist CLXXIII, § IO *·) De C D lib XX, cap , § Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE Inkhhiudov, poate fi văzut din următorul citat: "Dacă statul pământesc ține poruncile creștine, atunci războaiele în sine nu sunt purtate fără o dispoziție prietenească, de dragul de a avea grijă de aranjarea celor învinși într-o comunitate pașnică a adevărului și pietate Căci căruia îi este luată posibilitatea nelegiuirii, el este învins cu folos Evanghelia nu interzice războaiele, nu lipsește soldații de armele lor, ci le prescrie doar "să fie mulțumiți de conținutul lor" , prin urmare, indirect îi afirmă în serviciul și chemarea lor **) VI Ca ideal, cetatea lui Dumnezeu este o împărăție binecuvântată, care nu este epuizată de unitatea exterioară a clădirii, ci pătrunde în întreaga viață interioară a individului și a societății, legând toți participanții la mântuire într-un singur corp social Dumnezeu a creat neamul omenesc dintr-un singur strămoș, pentru a-l lega mai puternic, mai strâns de legăturile unității sociale El a vrut ca oamenii să-și amintească mereu de unitatea originii lor și să lupte mereu spre unitate, știind cât de multă unitate în mulțime este plăcută lui Dumnezeu Totuși, relația naturală dintre carne și sânge nu a fost scopul Providenței aici; ea însăși a servit doar ca simbol, semn al acelei unități sociale a oamenilor și a îngerilor, care se realizează numai prin nașterea spirituală Harul lui Dumnezeu de la început a prevăzut în urmașii lui Adam și a predeterminat unirea oamenilor evlavioși pentru înfiere ***) Despre cetatea lui Dumnezeu se spune în Apocalipsă (XXI, -) că ea coboară din ceruri, pentru că a fost creată prin harul ceresc Nu trebuie să credem că el coboară la noi doar la sfârșitul veacurilor: de la începutul timpurilor a coborât pe pământ, căci de la creația neamului omenesc, *) Epist CXXXXVPI, cap , § **) Ibid § ***; De C D lib XII, cap , , Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY de ani de zile adună cetăţeni pe pământ pentru cel mai înalt Ierusalim *) Încă de la început, harul conduce rasa umană la scopul său etern, iar acesta este procesul istoric mondial După cum am subliniat deja, de dragul educării celor aleși pentru unitatea orașului lui Dumnezeu, este necesar un contrast istoric între două societăți - cerească și pământească, "astfel încât din însăși comparația cu vasele mâniei, oraș de sus, rătăcitor pe pământ, învață să nu se încreadă în libertatea voinței sale, ci în nădejdea să cheme numele lui Dumnezeu"

J Din compararea a două societăți este clar ce poate face libertatea umană și ce poate face harul Adevărul lui Dumnezeu se manifestă ca o pedeapsă meritată de om, iar harul ca un dar nemeritat de sus Căci, conform meritelor libertății, toți sunt supuși pedepsei veșnice și toți constituie o singură masă a condamnaților Prin urmare, pedepsirea păcătoșilor este un act de dreptate, în timp ce mântuirea este un act de îndurare nemeritată, harul lui Dumnezeu *) Opoziția harului și a libertății fără lege de la începutul lumii este personificată de opoziția celor două împărății îngerești Chiar înainte de crearea omului, cetatea lui Dumnezeu era întemeiată pe îngeri, pe care Dumnezeu i-a legat într-o singură societate, umplându-i cu Sine, ca viață și hrană comună tuturor Dumnezeu le-a dat libertate pentru ca ei să poată rămâne în Dumnezeu și să se îndepărteze de El El nu a luat această libertate nici măcar celor cărora le-a prevăzut căderea, preferând să folosească însuși răul lor spre bine, decât să le ia posibilitatea răului, adică libertatea Pentru îngerii care sunt în ascultare, voia lui Dumnezeu este legea ****) Spre deosebire de această societate a îngerilor, unde libertatea se sacrifică harului, în regatul satanic se ridică la suprem, *) Lib XX, cap Mier lib HHP capac i ") Lib XV, cap ***) Lib XV, cap ; lib XIV, cap ; lib XXI, cap ·♦*') Lib HHP, cap ; lib X, cap Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE principiu absolut Duhul mândru și invidios, Satana, nu se mulțumește să păstreze puterea de la sinele său superior și vrea să fie el însuși mai înalt, să stăpânească de la sine: se îndepărtează de Dumnezeu către sine, se face centru în locul Lui și cu ceva tiranic aroganța preferă să te bucuri de subalternii tăi decât să fii tu însuți subordonat *) Ulterior, papii medievali, pentru care statul din afara bisericii era, ca si pentru Augustin, "o societate diabolica", aproape literal in aceleasi expresii au vorbit despre printi seculari, neascultatori de puterea lor**) Aceeași opoziție și aceeași luptă între har și libertate umple întreaga istorie a dezvoltării umane La baza a două societăţi stau două iubiri: societatea pământească se iubeşte până la dispreţul faţă de Dumnezeu; societatea cerească, pe de altă parte, Îl iubeşte pe Dumnezeu până la disprețul total pentru ea însăși Unul acceptă gloria de la oameni și este obsedat de patima stăpânirii, celălalt este slăvit în Dumnezeu și trăiește în smerenie și ascultare de voia Lui ***) Omul trăiește uman (secundum hominem), adică urmează dorințele cărnii și este destinat chinului veșnic împreună cu diavolul; celălalt, dimpotrivă, trăiește cu evlavie și este sortit să domnească în veci cu Hristos ****) Cum *) Lib XIV, cap Și; lib XII, cap i, ; lib XI, cap , *♦) Mier celebrele cuvinte ale lui Pan Grigore al VII-lea într-o scrisoare către Herman de Metzky, tradusă de Chicherin (Istoria doctrinei politice, vol I, p): "cine nu știe că regii și prinții provin de la cei care, necunoscându-L pe Dumnezeu, prin mândrie, tâlhărie (cf augustinianul regna magna latrocinia), înșelăciune, crimă și în cele din urmă aproape toate faptele rele, îndemnate de diavolul, prințul al acestei lumi, în orb față de lăcomia și intolerabilă autoexaltarea, ei și-au însușit puterea asupra egalilor lor, adică peste oameni? Și când încearcă să-i plece pe sfinți în picioare, cu cine pot fi comparați, dacă nu cu cel care este capul tuturor fiilor mândriei?, relația lui cu Dumnezeu - cu relaţiile reciproce de putere temporală și spirituală ***) Lib XIV, cap ♦***) Lib XV, cap i Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY Cetatea lui Dumnezeu, la fel și împărăția pământească, omenească, luptă spre pace Dar, între timp, în timp ce biserica caută pacea cerească, se străduiește pentru pacea veșniciei, împărăția pământească se străduiește pentru pacea

pământească, considerând că această lume se află în bucuria și folosirea în ansamblu a bunurilor lumești Bunurile lumești constituie scopul cel mai înalt și ultim al împărăției pământești Dimpotrivă, orașul lui Dumnezeu folosește bunurile lumești fără a le face cel mai înalt scop necondiționat: ele îi servesc numai ca mijloc de a îndura mai ușor povara unui trup coruptibil și nu pentru a se îndepărta de Dumnezeu de dragul lor Astfel, folosirea bunurilor lumești este comună ambelor regate, deși scopul însuși al folosirii nu este același Tărâmul pământesc caută să stabilească un anumit acord (compositi(c) voluntatum) cu privire la lucrurile care privesc viața muritoare; de dragul acestei lumi pământești și între cetățenii ei există un fel de uniune în supunerea puterii care stăpânește peste toate Aceasta nu este lumea adevărată a cetăţii lui Dumnezeu; Această lume, în cuvintele lui Augustin, este "uniunea cea mai ordonată și armonioasă pentru bucuria lui Dumnezeu și unii altora în Dumnezeu"*) Care este, s-ar putea întreba, relația celor două societăți în conviețuirea lor pământească? În idee, orașul lui Dumnezeu apare ca o negare necondiționată a unei împărății pământești independente Împărăția pământească are dreptul de a exista doar în măsura în care servește drept simbol, imagine a împărăției cerești **) S-ar părea că o asemenea opoziție ireconciliabilă exclude orice posibilitate de coabitare pașnică între orașul lui Dumnezeu și împărăția pământului, ca sferă independentă Dar pe pământ, unde cei drepți trăiesc împreună cu păcătoșii și cei răi, orașul lui Dumnezeu intră inevitabil în conflict cu societatea pământească, rătăcind printre ea De aceea există un fel de pace temporară pe pământ între cele două regate (aș numi-o mai degrabă armistițiu) "·) Lib XIX, cap ~) De S D lib XV, cap Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE & "Cetatea lui Dumnezeu, rătăcitor pe pământ", spune Augustin, "convoacă cetățeni din toate popoarele și adună o societate rătăcitoare din toate limbile, fără să-i pese de ceea ce este diferit în obiceiuri, legi și instituții, prin care se întemeiază lumea pământească sau conservate Cetatea lui Dumnezeu nu distruge nimic din toate acestea, ci, dimpotrivă, păstrează și urmează acele legi, obiceiuri și instituții, care, fiind diferite între popoare diferite, slujesc totuși scopului unic al lumii pământești* Biserica folosește lumea pământească, dar raportează totul la lumea cerească, care singură îi servește scopului necondiționat Prin urmare, se supune legile societății lumești numai atâta timp cât nu contrazice principiile adevăratei credințe Astfel, de exemplu, legile referitoare la religie nu pot fi comune între biserică și statul păgân De aceea cetatea lui Dumnezeu este prigonită de împărăția pământească, dacă nu este în stare să-l biruiască pe aceasta din urmă prin frica mulțimii sale și ajutorul lui Dumnezeu *) Trăsăturile fiecăruia dintre cele două regate sunt dezvăluite în procesul dezvoltării istorice treptate, iar etapele individuale ale acestui proces sunt interconectate în interior, ca legături, părți ale unui singur întreg istoric Împărăția pământească este împrăștiată peste pământ, împărțită prin diverse trăsături locale, "dar legate de vreo comunitate de aceeași natură **) Deja în persoana lui Cain, fondatorul primului oraș de pe pământ, esența acestui regat se dezvăluie ca fratricid, discordie Bunurile pământești, care în ele servesc scopului cel mai înalt, necondiționat, nu pot să sature, să împace și să unească în mod egal pe toți Împărăția pământească, în fiecare parte a ei, caută să stăpânească peste toate; de aceea este împărțit în regate separate, care conduc cu înverșunare între ele *) Lib XIX, cap ") Lib XVIII, cap Biblioteca Runiverse KH E TRUBETSKOI venerabile războaie fratricide*) din nou

diviziune **) Ca și în primul oraș de pe pământ, tot așa și în ultimul, la Roma, sunt evidente aceleași trăsături ale împărăției lui Cain Fondatorul Romei, Romulus, este un fratricid, la fel ca Cain, iar istoria Romei este una a războiului continuu sau a luptei civile Și dacă Cain a pătruns asupra cetățeanului orașului cel mai înalt, Abel, atunci Romulus și-a ucis concetățeanul pământesc, Remus Fratricidul lui Romulus înseamnă bifurcarea internă a împărăției pământești, în care frații se ciocnesc și se ceartă între ei din cauza binecuvântărilor pământești, care servesc ambele aceluiași scop Căci Romulus și Remus doreau același lucru - dominație, putere și, prin urmare, amândoi nu puteau trăi împreună în această lume ***) În lupta generală reciprocă, unele regate se ridică și câștigă dominație asupra altora Și în această exaltare a lor, planul providențial se dezvăluie ca unitatea procesului istoric mondial: regatele separate sunt interconectate printr-o legătură de succesiune istorică Dintre toate regatele, Asiria și Roma se ridică deasupra celorlalte; altele ar trebui considerate adăugări la acestea două Despărțiți unul de celălalt prin loc și timp, ele sunt diferite, dar interconectate ca legături ale unui singur ordin; unul vine după altul Unul există în Orient, celălalt în Occident; iar sfârșitul unuia coincide cu începutul celuilalt ****) Împărăția cerească se opune celei pământești într-o serie de manifestări istorice ale harului, de asemenea ideal interconectate Este întruchipată în chipul blând al păstorului Abel, care, ca cetățean al Celui Prea Înalt *) Lib XV, cap , ** Lib XVI, cap , ; lib XVII, cap ***) Lib XV, cap ***♦) Lib XVIII, cap Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE unsprezece orașe, nu a fondat orașe pe pământ*) Apare în chipul chivotului lui Noe, rătăcind în mijlocul acestei epoci rele și scăpând din potopul mondial cu speranță în copac **) La nașterea lui Isaac, se dezvăluie ca o minune a harului lui Dumnezeu: din cei putrezi și incapabili de a reproduce natura umană, din Sara vechea, se naște un fiu conform promisiunii, cetățean al orașului de mai sus Astfel harul reînnoiește natura noastră decrepită Iar circumcizia, care se stabilește concomitent cu nașterea lui Isaac, înseamnă înlăturarea bătrâneții, reînnoire ***) Dintre manifestările tipice ale împărăției lui Dumnezeu în istoria lui Israel, să-l amintim pe regele David, care a cântat despre Dumnezeu în psalmi Cea mai muzicală armonie a cântării, i e armonie armonioasă într-o varietate de sunete, servește aici ca simbol al unității coezive, ordinea armonioasă a orașului superior ****) Nu este nevoie sau oportunitate pentru noi să prezentăm aici toată această schiță istorică Din exemplele date, cititorul își poate face deja o idee destul de clară asupra formei în care Augustin prezintă istoria lumii În general, spre deosebire de istoria regatului uman, unde totul se bazează pe autoafirmarea fără lege a libertății egoiste a omului, întreaga istorie a Împărăției lui Dumnezeu este un miracol continuu al harului asupra naturii umane, al cărui rol se exprimă prin supunere, supunere Între timp, întrucât sensul împărăției pământești este epuizat de prezentul pământesc, istoria bisericii pământești este o alegorie continuă și continuă a viitorului ceresc Forma împărăției pământești este dezbinarea veșnică, vrăjmășia Împărăția cerească, dimpotrivă, se manifestă pe pământ ca armonie în diversitate și mulțime, ca unitate a armoniei divine *) Lib XV, cap i, § *♦) Lib XV, cap ***) Lib XV, cap ; lib XVI capac , § ****) Lib XVII, cap Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY Procesul de creștere treptată a rasei umane pentru mântuire este un tot coerent și divizat La fel ca în viața unui individ, tot așa și în dezvoltarea întregii rase umane, are loc o alternanță regulată a vârstelor, o ascensiune treptată de la

vizibil la invizibil, de la temporal la etern Starea nedezvoltată, primitivă, a umanității Vechiului Testament corespunde unor recompense temporare, vizibile, care sunt aici un stimulent pentru o viață dreaptă Dar aceste recompense temporale sunt condiționate de venerarea Dumnezeului invizibil și servesc ca simbol al lucrurilor invizibile Căci toate lucrurile temporale poartă pecetea lumii inteligibile și prin proporționalitatea lor și frumusețea structurii lor mărturisesc acele Forme eterne, ideale, care servesc ca prototipuri a tot ceea ce a creat Totul în lume este adaptat la creșterea rasei umane Dumnezeu în esența Sa eternă și invizibilă ne este inaccesibil; dar, condescendent față de slăbiciunea umană, El este o imagine vizibilă în creație și le vorbește oamenilor în limbi umane prin momente trecătoare de timp, ca și cum ar împărți revelația Sa în silabe, astfel încât oamenii să o poată conține *) Și ca în toată creația, tot așa și în istoria dezvoltării umane, o singură ordine se exprimă în dominația acelorași relații numerice Șase zile de creație corespund șase vârste ale umanității, șase cicluri ale istoriei lumii: ca tot ceea ce există, umanitatea este adusă prin șase pași până în ultima zi de Sabat pentru a intra în odihna eternă, neclintită a Creatorului, care este ultima zi scopul întregului proces mondial **) *) Lib X, cap , **) Lib XXII, cap , mai ales § : prima vârstă este de la Adam până la potop, a doua este de la potop la Avraam, a treia este la David, a patra este la robia babiloniană, a cincea este la nașterea lui Hristos; nu cunoaștem sfârșitul celei de-a șasea și ultima perioadă, începând cu Nașterea lui Hristos, pentru că nu ne este dat să cunoaștem vremurile și datele De-a lungul acestui eseu, grația și libertatea sunt opuse una cu cealaltă, ca două principii sociale ostile reciproc, care, prin antagonismul lor reciproc, determină cursul istoriei lumii Harul este întruchipat în organizarea colectivă a orașului lui Dumnezeu, iar libertatea se manifestă ca un principiu rău, satanic, dând naștere organizării păcătoase a împărăției pământești Prin urmare, în componența doctrinei cetății lui Dumnezeu, rezultatul predicii anti-Pelagan a lui Augustin este acceptat în totalitate Și la fel ca în polemica antipelagiană a marelui părinte bisericesc, tot așa și în schema istorică conturată de acesta în Civitas Dei, predestinarea, ca plan divin etern, ordinea, este conceptul dominant; Harul, pe de altă parte, se referă la predestinare doar ca o consecință particulară a acesteia Dacă harul ar fi exprimat în mântuirea universală - citim în Civitas Dei - atunci judecata dreaptă a lui Dumnezeu nu s-ar manifesta asupra nimănui În același mod, dacă toți oamenii ar primi pedeapsa cuvenită pentru păcatele lor, atunci nimeni nu ar arăta har și milă Prin urmare, neamul omenesc este împărțit în așa fel încât asupra unora să se arate milă, iar asupra altora dreptatea lui Dumnezeu *) Ca și în aceia, așa și în alții, adevărul lui Dumnezeu triumfă, ca și ordinea În general, în toată această învățătură, suntem frapați de faptul că o persoană, ca atare, pentru Augustin, este un scop în sine și pentru sine: un scop providențial obiectiv, revelat în istorie, are nevoie pentru punerea sa în aplicare ambele vase ale milei și vase de mânie; omul şi omenirea sunt doar un mijloc în raport cu acest scop Pentru manifestarea bunătății divine nu este necesară mântuirea tuturor, ci doar un anumit număr de aleși **) Astfel, teleologia exterioară a concepției istorice a lui Augustin este o consecință a doctrinei sale despre predestinare, care transformă umanitatea în auto- *) Lib XV, cap **) Lib XIV, cap un instrument magic de ordine divină, fără a recunoaște în el un scop original, intern VII În ideea

împărăției lui Dumnezeu converg toate firele de gândire ale fericitului Augustin În ea, după cum se poate observa din prezentarea anterioară, rezultatele polemicii sale împotriva maniheenilor, donatiștilor și pelagienilor nu mai sună ca motive separate, ci sunt combinate între ele și toate împreună se opun păgânismului, ca o singură simfonie divină Din faptul că cetatea lui Dumnezeu este totul în toate, rezultă că numai ea posedă tot adevărul Am văzut deja că aceasta determină absorbția uniunii temporale în cetatea lui Dumnezeu, care, în ochii lui Augustin, este singurul reprezentant al adevăratei ordini juridice de pe pământ În legătură cu aceasta, în viziunea asupra lumii a lui Augustin are loc un fenomen curios Luând locul împărăției pământești, pe care el o desființează împreună cu el însuși, idealul teocratic al părintelui occidental al bisericii este astfel saturat de idei străvechi, absorbind idealul juridic roman Până acum, din câte știu eu, niciunul dintre cercetătorii moderni nu a acordat atenție strânsei afinități dintre viziunea asupra lumii a lui Augustin și învățăturile juriștilor romani și ale lui Cicero despre "dreptul natural" (jus naturale), care este, desigur, , determinat de ceea ce Augustin este încă ocupat cu vulpi mai mult teologi decât avocați Între timp, cu o oarecare cunoștință cu opiniile filozofice ale avocaților romani, această similitudine este izbitoare "Dreptul natural", ne învață juristul Udpian, "este ceea ce natura a învățat toate animalele; căci acest drept nu este proprietatea exclusivă a rasei umane, ci este comun tuturor animalelor care se nasc pe pământ și în mare, precum și păsărilor De aici vine uniunea dintre soț și soție, pe care o numim sutien Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE com, de aici nașterea copiilor, de aici educația; căci vedem că restul animalelor, chiar și fiarele sălbatice, se dovedesc a avea cunoștință despre acest drept Cu alte cuvinte, legea naturală nu este doar o normă ideală a relațiilor umane, ci o lege cosmică care se extinde asupra tuturor viețuitoarelor Legea naturală înseamnă aici ordinea neschimbătoare a universului, o singură ordine care determină relațiile reciproce ale ființelor vii între ele Astfel înțeleasă, legea "naturală" amintește extrem de noua doctrină a lui Augustin expusă de noi (în § IV) despre lumea universală a creației, care înseamnă și un singur sistem, o ordine care predomină în toată natura și în relațiile umane**) Așa cum Augustin distinge lumea veșnică și neschimbătoare, restul Creatorului, de lumea umană în mișcare și schimbare, tot așa și juristul marțian distinge legea naturală, ca adevăr etern, de neclintit al lui Dumnezeu, de legislația umană, instabilă *) L I, § D de J et J Ultima frază din textul Rezumatului: videmus ete-nim cetera quoque ammalia istius juris peritia censeri, devine de înțeles, ni se pare, doar dacă se citește : juris perita (în loc de peritia) censeri, precum Ortolan (Législation romaine, vol II, p) și A cearias (Précis de droit romain, vol I, p) ♦*) Înrudirea dintre Augustin și Ulpiana se dezvăluie clar, dacă îl comparați cu De C D lib Capitolul , § Augustin cu Sf i § D din J şi J , Augustin Căci cele mai feroce fiare însele își păstrează propria specie din fiecare rasă, prin împerechere, naștere, naștere, îngrijire și hrănire a urmașilor lor, deoarece majoritatea dintre ele sunt nesociabili și solitare, nu ca oile, căprioarele, porumbeii, sturionii, albinele, ci ca lei, vulpi și vulturi , nocturne Căci ce tigri nu-și mustră copiii blânzi și nu-i măgulesc cu ferocitate pașnică? Care zmeu, oricât de solitar ar zbura, nu formează o pereche, nu își construiește un cuib, nu mângâie ouăle, nu hrănește puii și, parcă, menține o societate domestică cât mai pașnică cu matriarha sa Cu cât mai mult omul este condus de legile firii sale să facă pace cu oamenii Ulpian

Este un drept natural, pe care natura îl acordă tuturor animalelor Căci acest drept nu este specific rasei umane, ci este comun tuturor animalelor care se nasc pe uscat și în mare, precum și păsărilor De aici descinde conjuncția bărbatului și femeii, pe care o numim căsătorie, din aceasta pro-crearea copiilor, din această educație: într-adevăr vedem că și celelalte animale sălbatice sunt considerate experți în această lege Biblioteca "Runiverse" КН Е ТРУБЕСКОЙ chivih si supus unor necontenite rasturnari "Instituțiile dreptului natural, care se păstrează la fel între toate popoarele, înființate de vreo Providență divină, rămân mereu ferme și neschimbate; cele pe care fiecare stat le-a stabilit pentru sine obișnuiesc să se schimbe frecvent, fie în virtutea consimțământului tacit al poporului, fie prin intermediul unei alte legi emise ulterior " *) le confundă pe amândouă în ideea de jus naturale: "Ceea ce este întotdeauna bun și drept", spune juristul Pavel, "se numește lege, care este lege naturală"**) Ulpian identifică în general legea cu justiția "Dreptatea", spune el, "este vointa, exprimata constant si necontenit in a da fiecaruia dreptul sau Preceptele legii sunt urmatoarele: trebuie sa traiasca cinstit, sa nu faca rau altuia, sa dea fiecaruia al lui" ***) Tocmai acest ideal de dreptate și adevăr, conform învățăturilor lui Augustin, se realizează în liniștea ordinii veșnice, pacea veșnică a lui Dumnezeu, unde fiecăruia i se dă ****) Nu trebuie să credem că legea pentru Ulpian însemna doar ordinea umană: din punctul de vedere al celebrului consilier juridic, ea cuprinde nu numai lumea umană, ci și cea Divină "Jurisprudența", spune el, "este cunoașterea lui Dumnezeu și *) Doar J § il De JN i, Despre apartenenţa acestui fragment lui Marţial, vezi Voigt: Das jus naturale, vol I, pp - mier Augustin D lib arb lib Eu, cap , care face o paralelă între Iex aeterna divină și Iex teniporalis uman, care se schimbă după nevoile vremurilor Legea eternă, quae summa ratio nominatur, este izvorul a tot ceea ce este bun și tocmai ceea ce găsim în legile temporale: cum ergo haec sit una lex ex qua illae omnes temporales ad homines regendos variantur, num ideo ipsa variari ulto modo potcst? Intelligo omnino non posse · **) L și D de J et J , Ceea ce este totdeauna corect și bun se numește drept, așa cum este drept natural Sr cuvintele Ulpianei: așa cum definește elegant Celsus, legea este arta binelui și a corectului (L D de J et J ,) ***) L io D de J et J , **♦*) De CD lib Capitolul Biblioteca "Runiverse" ХРИСТIАНСКОЙ ТHЕОКРАII a lucrurilor, știința dreptului și a nedreptului" *) "Ne-am putea numi cu adevărat preoți ai legii", citim într-un alt Fragment al aceluiași Ulpian, "căci cinstim adevărul (justitiam colimus) și mărturisim cunoașterea drept (aequi notitiam profite -mur), despărțind pe cei drepți de cei nedrepți și dorind să-i facă pe oameni buni nu numai prin frica de pedeapsă, ci și prin încurajare - recompense "**) Așa că tocmai în învățătura lui Augustin este cetatea lui Dumnezeu, educându-i pe membrii săi pentru bine, le aplică un sistem de amenințări și de îndemnuri, pedepse și recompense Comentatorul modern Digest, Akcarias, remarcă cu surprindere entuziasmul mistic ciudat al corifeului jurisprudenței romane ***) foarte confuzie a pregătit contopirea idealului creştin al Părinţilor Bisericii occidentali cu viziunile juridice romane Când comparăm doctrina lui Augustin despre cetatea lui Dumnezeu cu "patimile mistice" ale lui Ulpian sau marţian, nu mai suntem surprinşi împrejurarea că mistica marelui părinte al bisericii este îmbrăcată în formule juridice Augustin, în polemica sa împotriva lui Cicero, așa cum știm deja, neagă așadar semnificația comunicării juridice pentru statul roman, deoarece legea pentru el este identificată cu adevărul divin El ar putea foarte

bine să subscrie la definiția lui Ulpian a jurisprudenței ca "cunoaștere a lucrurilor divine și umane" Și dacă Ul-pian se consideră pe bună dreptate preot al legii, atunci exact din același motiv autorul Civitas Dei ar putea fi numit consilier juridic al împărăției lui Dumnezeu Cât despre Augustin, lumea divină, la fel este și pentru *) L io D de J et J i, i Jurisprudentia est divinarum rerum notitia, justi atque injusti scientia **) L i D de J et J i, i, ***) Précis de droit romain, vol I, p o Questions of Philosophy, KN Λ Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY Potrivit juriștilor romani, dreptul natural este o ordine universală, în contrast cu diversele legislații pozitive, care poartă pecetea particularităților locale și naționale Ca o lume eternă în Învățătura lui Augustin este acordul voințelor umane, la fel cum exact ideea de unitate și acord universal stă la baza jus naturale În măsura în care statele existente cu legile lor se abat de la pacea și unitatea universală, în măsura în care sunt în dușmănie între ele și se înrobesc unele pe altele, în măsura în care toate sunt contrare naturii, în măsura în care toate sunt anormale Odinioară, în vremuri imemoriale, înainte de formarea oricărei legislații pozitive, nu exista o împărțire a oamenilor în naționalități și regate ostile *) În această stare, care corespunde idealului dreptului natural, nu a existat o împărțire a oamenilor în clase și chiar numele de "sclavie" era necunoscut "Căci", spune Ulpian, "sub dominația dreptului natural, toți oamenii s-au născut liberi " Dintre juriștii romani, Ulpian și alții, aparent, și-au imaginat dreptul natural nu numai ca o normă ideală, ci și ca o stare care într-adevăr a existat odată, a precedat istoric realitatea anormală a prezentului Starea firească a păcii și armoniei universale a fost urmată de împărțirea oamenilor în regate și naționalități: - unica rasă umană s-a destrămat, s-a împărțit în părți separate, ostile, au început războaie Și ca urmare a războaielor, a apărut sclavia, contrar ideii de lege naturală: pentru că învingătorii au început să transforme prizonierii de război în sclavi Această origine a sclaviei, spune juristul Florentin, explică însăși etimologia cuvântului "sclav" (servus din servare, a păstra) Sclavi de *) Vezi L D de J et J ï, ï, cuvintele lui Hermogenian, care vede în împărțirea regatelor și a războinicilor o stare care a apărut în timp, care nu a existat inițial, în epoca premergătoare nașterea lui jus gentiunu Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE și-au primit numele ca urmare a obiceiului de a salva, de a cruța prizonierii de război, care, după ce au primit milă, au rămas nu mai puțin proprietatea învingătorilor și au fost vânduți de aceștia ca sclavi *) "Între timp, întrucât prin natura noastră toți suntem numiți cu un singur nume de oameni", spune Ul-pian, "în virtutea dreptului public, au început să existe trei feluri de oameni: liberi și opusul sclavi și al treilea - liberi, adică cei care au încetat să mai fie sclavi" * **) Pentru Augustin, ca și pentru juriștii romani, fragmentarea unui singur neam uman în regate, războaie și sclavie care erau în război între ele, consecință firească a războaielor, este esența manifestării naturii umane pervertite Și dacă, din punctul de vedere al juriștilor romani, toate aceste instituții ale dreptului efectiv sunt rezultatul unui fel de decădere de la starea normală, naturală, atunci Augustin vede în ele consecințele căderii "După natura omului, așa cum l-a creat Dumnezeu inițial", citim în Civitas Dei, "nimeni nu este sclav al omului sau al păcatului" "Făcându-l pe om rațional, după chipul său, Dumnezeu a vrut ca el să stăpânească numai asupra creaturilor nerezonabile, pentru ca omul să stăpânească peste vite, și nu omul asupra omului " Înainte de Noe, însuși cuvântul "sclavie" nu era cunoscut: este a fost prima dată

când au marcat păcatul lui Ham Cei mai vechi patriarhi au fost mai degrabă păstori ai turmelor decât conducători ai oamenilor Prin aceasta Dumnezeu arată că sclavia nu este înrădăcinată în însăși ordinea naturii, că starea de sclavie este consecința păcatului "Numele de sclavie a meritat vinovăția, nu natura" ***) Originea istorică a sclaviei și etimologia cuvântului "sclav" (servus •din servare) ♦) L D de St H eu, $ **) L D de J et J ï, ï ***) De CD lib XIX, cap * Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOYII Fragment de baie *) Viziunea juriștilor romani asupra sclaviei este astfel pe deplin asimilată de Augustin, dar este completată în învățătura sa de o trăsătură esențială: spre deosebire de scriitorii păgâni, Augustin vede în sclavie o pedeapsă binemeritată pentru păcat Căci din punctul său de vedere teocratic, planul providențial etern triumfă în cel mai omenesc rău, ca pedeapsă **) Fuziunea idealului teocratic al Părintelui Bisericii Occidentale cu opiniile juridice romane nu a fost rezultatul unei simple întâmplări: ea a exprimat o legătură istorică succesivă între Roma păgână și creștinismul latin Roma păgână, pe moarte, a acoperit creștinismului idealul unei ordini juridice universale În Occident, biserica din epoca care ne ocupă a fost într-adevăr moștenitorul istoric al unui stat pe moarte Episcopii ei, care judecau nu numai afacerile spirituale, ci și civile, seculare, au fost urmașii pretorilor păgâni Prin urmare, nu este nimic surprinzător în faptul că părintele creștinismului latin a moștenit înțelepciunea jurisprudenței clasice romane, cuprinzând în învățătura sa toate elementele ideale, filozofice ale acesteia din urmă Cât de mult este această fuziune a idealurilor romane de drept universal? *) Айт убѣдиться в етомъ tina L D de St H , și Augustina De Civ D XIX, cap Florenţa Servitorul este o constituție a legii Neamuri, prin care o persoană este supusă unei reguli străine împotriva celei naturale Au fost numiți sclavi din faptul că împărații urmau să-și vândă robii și prin aceasta să-i păstreze, și nu să-i omoare; Am rămas la o dietă evlavioasă, pentru că au fost luate de mâna dușmanului Sr также текстъ, care Hildenbrand Спит, соч) приписываеть IIарціану (Inst J i, , §) Prin legea naturală de la început toți oamenii s-au născut liberi **) Despre CD lib Capitolul Augustin Și originea termenului de sclavi în latină Se crede că a fost extrasă de acolo, că cei care ar fi putut fi uciși de legea războiului, când au fost ținuți de cuceritori, au fost făcuți sclavi și au fost chemați prin păstrare, ceea ce chiar și el însuși nu este lipsit de merit Și astfel au făcut război primilor sclavi, cărora li sa dat acest nume în limba latină Căci cel care, fiind biruit de om, putea fi ucis de legea războiului, pentru că a fost mântuit, este numit rob; deci și sclavi, pentru că au fost luați cu mâna (Quest în Hept cartea , căutare) Dar nici o natură, în care Dumnezeu l-a creat mai întâi pe om, nu este sclava omului sau a păcatului (De CD ibid) Biblioteca "Runiverse" ФИЛОСОФІЯ ХРИСТIANSKОЙ THEOKPAII cu ideea adevărului divin universal a fost deja pregătită și anticipată în lucrările gânditorilor romani păgâni înșiși, cititorul poate vedea din următoarele cuvinte ale lui Cicero: "Adevărata lege este rațiunea dreaptă, în armonie cu natura, răspândită în toate, neclintită, veșnică; el cheamă la îndeplinirea îndatoririlor, poruncind și interzicând, el sperie de înșelăciune Cu toate acestea, el nu poruncește și interzice binele în zadar, dar nu-l mută pe rău să lucreze cu porunci și interdicții Această lege nu poate fi schimbată sau înlocuită în nicio parte sau în întregime Nici senatul, nici poporul nu ne pot elibera de această lege Și nu este nevoie să căutați nicio altă explicație sau interpret pentru aceasta Și această lege nu va fi diferită la Roma, diferită la Atena,

diferită acum, diferită după, ci una și aceeași lege veșnică și neschimbătoare va cuprinde toate popoarele și în toate timpurile și va fi una și comună tuturor, parcă , un învăţător şi conducător - Dumnezeu, inventatorul, judecătorul şi stabilitorul acestei legi Cine nu-i ascultă, se leapădă de sine și, contemplând natura umană, în virtutea acesteia va suferi el însuși cea mai mare pedeapsă, chiar și în cazul în care scăpa de alte chinuri care sunt considerate astfel "*) Așa se exprimă Cicero, în a cărui învățătură idealul juridic roman percepe elementele filozofiei stoice Despre stoicii romani de mai târziu, Seneca, în termeni care amintesc extrem de Augustin, vorbește despre opoziția dintre regatul divin și cel uman Îmbrățișăm în gând două regate (duas respublicas) Unul mare și cu adevărat comun tuturor (vere publicam), în care sunt cuprinse zei și oameni: în ea ne fixăm ochii nu în cutare sau cutare colț, ci după soare măsurăm granițele statului nostru *) Acest loc este dat de Institutul Lactance div VI, Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY Celălalt regat este cel căruia îi aparținem în virtutea nașterii " *) Împăratul Marcus Aurelius, exprimând același gând oarecum diferit, proclamă că "omul este cetățean al unui oraș superior, în raport cu care se află celelalte orașe, parcă case separate " **) În ideea dreptului natural universal, stoicii romani sunt de acord cu juriștii romani, ale căror opinii filosofice poartă, fără îndoială, pecetea influenței stoice Nu scriem studii despre jus naturale și nu ne angajăm aici să decidem ce datorează avocații romani stoicilor și invers, în ce măsură stoicii romani au fost influențați de concepțiile romane originale asupra dreptului natural Este suficient ca scopul nostru să afirmăm aici cel mai important rezultat, că ambii sunt precursorii lui Augustin și că elementul speculativ filosofic al jurisprudenței romane se încadrează pe deplin în cadrul idealului teocratic al marelui Părinte al Bisericii VIII Biserica este purtătoarea ideii de drept și numai prin comuniunea cu ea statul devine comunitate de drept "Deosebim două Forme în împărăția pământească", spune Augustin: "una dintre ele își manifestă propria prezență în sine, cealaltă servește prin prezența sa pentru a desemna împărăția cerească; o parte a împărăției pământești a devenit o imagine a celei cerești unul, căci nu mărturisește despre sine, ci despre celălalt și în aceeași măsură sclavi Această parte a împărăției pământești, slujind celei cerești, este legată de aceasta din urmă, ca Agar cu Sara, ca sclava unui **** liber) *) Sen Deotio, , i Glaubt man hier nicht fast Augustin De Civitate Dei zu horen, Zeller exclamă despre aceste cuvinte ale lui Seneca (Die Philosophie d Gr III, i, ed e, p) **) Împrumut acest citat din Zeller, vol III, sep ï, p , nota i ***) Ajutoare în studiul concepțiilor filosofice ale avocaților romani mi-au servit în special Voigt: Das jus naturale, vol I; Bogol'pov: Drept public, iar Hildenbrand: Gesch u Sistemul d Rechts-u Staatsphilosophie ****) De CD lib XV, cap Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE Mi se pare complet de nesuportat presupunerea lui Harnack că cuvintele textului pe care l-am citat înseamnă "cetatea lui Dumnezeu în reflectarea ei pământească"*) (adică, biserica pământească) biserică, care, după învățăturile lui Augustin, deja aici, domnind pe pământ, a fost personificată pentru el prin chipul slujitor al lui Agar biserică pământească În cele din urmă, în al treilea rând, este clar că în locul pe care l-am citat, împărăția cerurilor și acea parte a împărăției pământești care o slujește, apar ca două entități diferite, dintre care una domină, iar cealaltă slujește Între timp, împărăția lui Dumnezeu în stare de odihnă veșnică și biserica de pe pământ, rătăcită pentru Augustin, nu sunt două

subiecte diferite, ci două stări diferite ale unuia și aceluiași subiect**) Întrucât este imposibil să presupunem că textul de mai sus se referă la biserica pământească, este clar că sub împărăția pământească, care slujește celei cerești, trebuie să înțelegem împreună cu Löning ***) statul creștin ****) Din alte scrieri ale lui Augustin, suntem convinși că imaginea lui Agar corespunde pe deplin ideii părintelui creștinismului latin despre sarcinile și scopul statului creștin Toți oamenii trebuie să-L slujească pe Dumnezeu, citim în tratatul "împotriva Petilian" Dar, în caz contrar, o persoană privată slujește, altfel un rege slujește **) Pentru aceasta, regilor li s-au dat *) Dogmengesch vol III, p **) Mier De C D lib Eu, prefat ***) Dor, Gesch d deutschen Kirchenrechts or , pagina ***♦) același lucru este valabil și pentru împărăția evreiască, care slujește și orașului lui Dumnezeu Vezi De C D lib IV, cap Mier Dorner, Augustinus (Berlin), CTP* ' *****) Contra Perii, lib , cap ? § I°· *****; Epist CLXXXV, cap , § Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY putere de sus *) Înseși războaiele purtate de statul creștin trebuie să servească, așa cum am spus deja, unui scop religios**) Mântuirea statului constă în subordonarea bisericii, "căci statul este cel mai bine organizat și păstrat, fiind întemeiat și legat prin credință și armonie fermă, când toată lumea iubește binele comun; cel mai înalt și adevărat bine este Dumnezeu În treburile de credință, biserica conduce activitățile statului: autoritățile laice trebuie să asculte instrucțiunile ei "Ai fost trimis în folosul Bisericii", îi scrie Augustin pacificatorului donatiștilor, tribunul Marcellin "Dacă nu dai seama de cererea unui prieten, atunci ascultă sfatul episcopului (adică, în chestiunea măsurilor de constrângere împotriva ereticilor), se cuvine să vă supuneți ordinelor episcopului trebuie să se supună conducerii ei în tot ceea ce el întreprinde împotriva ereticilor Puterea seculară nu poartă o sabie în zadar pentru a pedepsi răul, dar tocmai din acest motiv trebuie să slujească bisericii ca instrument de luptă împotriva dușmanilor acestuia din urmă "Ce faci, citim în aceeași scrisoare către Apringius, aceasta este ceea ce biserica" face, pentru care acționezi, fiind fiul ei" *****) II) Conform profeției, care a subordonat autoritățile seculare lui Hristos, biserica ar trebui să le folosească pentru a îmblânzi furia ereticilor: "de aceea, folosim această autoritate a bisericii, pe care Dumnezeu a promis-o și i-a dat-o" ******) , În general, *) Contra Petil lib II, cap , § **) Sm citatul dat în § V al nostru, din Epist XXVIII, § ***) Epist - CXXXVJI, § ****) Epist CXXXIII, § ♦****) Epist CXXXIV *** **) Epist CV, §§ , Biblioteca Runiverse FILOZOFIA TEOCRATEI CRESTIN întreaga teorie a constrângerii seculare împotriva ereticilor, dezvoltată de Augustin împotriva donatiştilor, se bazează pe presupunerea că puterea seculară acţionează în numele bisericii Pornind de la această presupunere a desăvârșită catolicitate și fidelitate a împăratului față de învățăturile bisericii, el scrie împotriva donatiștilor: "împărații prescriu la fel ca Hristos; căci când ei prescriu bine, Hristos porunceşte prin ei În general, pentru Augustin, doar acel stat are dreptul de a exista, care nu își stabilește scopul în sine, ci servește ca simbol și dovadă a împărăției de sus; acea parte a împărăției pământești, citim în Civitas Dei, care slujește Împărăția Divină, "nu se întemeiază de dragul ei, ci de dragul desemnării altuia" **) În general, este foarte caracteristic lui Augustin faptul că Civitas Dei, T -e tocmai acea lucrare a lui, care își pune sarcina specială de a interpreta societatea creștină în opoziție cu societatea păgână, atinge în treacăt raportul dintre biserică și statul creștin, și apoi numai pentru a constata dependența

sclavă a acestuia din urmă de anteriorul Tipică aici este și imaginea lui Agar, în care filosofiei medievale, pe urmele lui Augustin, îi plăcea să personifice în general atitudinea sclavă a tot ceea ce este uman față de ordinea divină reprezentată de Sara (cf cunoscuta Formulă medievală: philosophia) -ancilla theologiae) În slujba bisericii, statul își găsește adevăratul scop Chiar din acest punct de vedere, Augustin se opune viziunii păgâne, pe care o vede în creștinism ca pe o doctrină anti-statistă Care este întreaga învățătură etică a creștinismului, dacă nu predicarea armoniei? Și ce poate fi mai util pentru stat decât consimțământul care-și unește cetățenii? Statul rămâne stat doar atâta timp cât sunt mulți *) Epist CV mier Reuters: august Stud , p **) Lib XV, cap Biblioteca "Runivers" ' KH E TRUBETSKOY Ființele umane sunt legate între ele printr-o anumită legătură de armonie Aceia care reproșează creștinismului că și-a răsturnat temeliile să dea statului asemenea războinici, asemenea regi și conducători așa cum îi cere idealul Bisericii și apoi să îndrăznească să numească creștinismul doctrină anti-statală ! Nu ar fi mai bine să admitem că creștinismul, atunci când este ascultat, este o mare mântuire pentru stat Civitas Dei tăce despre atitudinea statului creștin față de împărăția de o mie de ani a lui Hristos Dar știm că ideea lui Augustin despre un regat milenar amestecă trăsături ale ordinii coercitive spirituale și seculare Știm că, pentru a realiza acea unitate națională a Bisericii, care este o trăsătură caracteristică împărăției lui Hristos pe pământ, Augustin, așa cum a spus împotriva donatiștilor, consideră că este necesar să asiste sabia Sfintei În cele din urmă, știm cum înțelege Augustin profeția Psalmilor despre slujirea popoarelor și a regilor către Hristos Toate acestea determină complet rolul statului creștin în regatul milenar, ca instrument ascultător în mâinile bisericii, executorul destinului ei Comparația medievală a bisericii cu soarele și starea cu luna, împrumutându-și lumina de la soare, și la fel și teoria a două săbii, laică și spirituală, care face din biserică proprietarul ambelor, corespund pe deplin gândirii lui Augustin, pentru teoria medievală cu studii programul Formulat deja în secolul al V-lea de părintele și întemeietorul creștinismului latin IX În "cetatea lui Dumnezeu" a lui Augustin, doctrina autorităţii bisericeşti este legată de viziunea asupra lumii a lui Platon, iar teo- CXXXXVIP, §§ IO, II, IJ Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE idealul cratic al părintelui bisericii este saturat de vederi juridice romane La fel ca starea ideală a lui Platon, Civitas Dei vrea să fie tărâmul ideii suprasensibile Dacă Platon ar putea vedea, citim într-una dintre lucrările timpurii ale lui Augustin, cum autoritatea Bisericii transformă popoare întregi de la slujirea cărnii și a patimilor ei la singura înțelepciune divină, din lumea sensibilă falsă și iluzorie, unde totul curge și se schimbă, la adevărul suprasensibil și neschimbător, de la opinie înșelătoare la cunoștințe certe și de la "multe bunuri pământești la un singur bine ceresc, atunci Platon ar fi crezut fără nicio îndoială în divinitatea unei asemenea autorități*) Poate, să adăugăm la aceasta, juriștii romani ar recunoaște în Civitas Dei idealul lor de lege universală și de adevăr divin etern, de neclintit În multe privințe, desigur, doctrina orașului lui Dumnezeu diferă esențial de idealul roman de jus naturale Ideea de renaștere este străină de preoții legii păgâne În consecință, ideea dreptului natural le apare sub forma unei amintiri arheologice a stării odinioară experimentată a epocii de aur, trecutul pierdut Ei afirmă anormalitatea prezentului în comparație cu starea naturii, dar nu au puterea de a se

ridica deasupra lui în speranța unei realități mai bune Augustin este o chestiune diferită: pentru el acea stare de natură, în care toți sunt liberi și toți sunt egali sub legea lui Dumnezeu, este idealul împărăției viitoare, viitorul etern care va veni prin regenerare: căci din punctul său creștin de vedere, adevărul ar trebui să-i facă pe toți liberi Niciunul dintre juriștii romani, din câte știu eu, nu a spus că sclavia ar trebui să se termine vreodată în timp, în timp ce pentru Augustin aparține *) De vera relig , cap Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY caracterul unei stări temporare, păcătoase; odată cu distrugerea cauzei, se distruge și efectul: sclavia socială este desființată odată cu sclavia păcătoasă Și aici pe pământ statul de sclav, deși nu este desființat în realitate, este luminat de speranța pentru viitor: un sclav nu este un instrument de economie, ci un frate în Hristos Domnii ar trebui să distingă între fiii lor și cei liberi numai în raport cu binecuvântările temporare, dar în egală măsură să aibă grijă de mântuirea sufletelor celor și altora *) Idealul teocratic al lui Augustin vrea să fie în același timp adevărată Filosofie și adevărată dreptate Orașul lui Dumnezeu este aici în rolul său istoric mondial - moștenitor al lumii greco-romane, purtător al culturii antice și autoritate de transmitere între antichitate și Evul Mediu Dar este de la sine înțeles că semnificația istorică mondială a Civitas Dei nu se oprește aici Elementele culturii antice din învățăturile lui Augustin sunt subordonate ideii de Împărăția lui Dumnezeu, care este motivul central, dominant în viziunea asupra lumii a marelui gânditor creștin Privirea lui Augustin este îndreptată de la pământ, unde totul este dublat și totul este distrus, către acea realitate cerească, unde totul este unul și întreg, unde Dumnezeu domnește în sfinți și aleși, unde creația este unită în odihna veșnică a Creatorului Augustin consideră și evaluează tot ceea ce există în raport cu "liniștea eternă a ordinii"; el leagă tot ceea ce este pământesc cu acest scop etern, din viața de apoi Aceasta este ceea ce comunică tuturor învățăturilor sale unitatea organică a întregului viu, unitatea sistemului, în ciuda tuturor contradicțiilor sale Aceste contradicții, așa cum a trebuit să subliniem deja, se explică prin faptul că creștinismul marelui părinte al bisericii nu a învins decât pe jumătate și și-a transformat păgânismul în sine Filosof-platonist, nu este complet liber *) De C D lib XIX, cap i Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE s-a îndepărtat de dualismul platonician și a moștenit contradicțiile marilor filozofi ai antichității Succesor al lui Cicero și moștenitor al juriștilor romani, el nu a depășit în sine păgânismul roman și introduce concepte juridice în reprezentarea fericitului regat Împărăția lui Dumnezeu, așa cum apare în învățătura lui Augustin, nu împacă cu sine omenirea, care nu este pentru ea un scop, ci doar un mijloc Triumfă prin distrugerea libertății umane, prin unificarea forțată a oamenilor În raport cu umanitatea, este o unitate abstractă și, în această măsură, exterioară, deși starea de spirit religioasă a lui Augustin caută o unitate interioară Considerând realitatea pământească din punctul de vedere al acestui ideal abstract, Augustin cade într-o serie de contradicții De îndată ce coboară de pe înălțimile cerești ale realității eterne în tărâmul pământesc, totul începe să se dubleze în ochii lui; contrastele pământești îl înconjoară din toate părțile; gândirea sa reproduce toate aceste contraste, neputând să le depășească logic; învățătura lui își pierde integritatea armonică; se dubleaza În special, suntem frapați de dualitatea în relația lui Augustin cu biserica pământească Biserica pământească în învățătura sa se referă la Biserica veacului viitor, ca un fenomen temporar la ideea

veșnică Să nu uităm că pentru Augustin, ca platonic, ceea ce există cu adevărat în sensul propriu al cuvântului este doar un ideal, ideea că tot ceea ce este în afara ideii este pentru el o ființă imaginară, un miraj și o fantomă, că în această lume pentru el, ca și pentru Platon, totul este plin de contradicții El are două puncte de vedere asupra realității pământești Ea există pentru că întruchipează unitatea divină eternă, ordinea divină universală; pe de altă parte, nu este, pentru că se abate de la această ordine veșnică spre rău și imperfecțiune Ea este ceva frumos și bun, pentru că întruchipează ideea eternă, și împreună cu Biblioteca "Runivers" treizeci KH E TRUBETSKOY există ceva imperfect, care nu ar trebui să fie, pentru că nu îi corespunde La fel, biserica pământească este într-un fel, în măsura în care reprezintă trupul ideal, absolut, etern al lui Hristos; într-un fel nu este, deoarece conține elementul pământului, temporalul Ea reprezintă într-un fel unitatea ideală a erei viitoare și deja acum este împărăția lui Dumnezeu, dar într-un fel nu este Aceasta este cheia înțelegerii contradicțiilor lui Augustin Aceasta ne explică această diferență; pe care o face între trupul adevărat şi cel imaginar al lui Hristos În măsura în care biserica pământească conține în ea însăși miezul veșnic al aleșilor, ea este adevăratul trup al lui Hristos Deoarece compoziția sa este mixtă, deoarece conține arțari fictivi, imaginari, este corpul imaginar al lui Hristos, corpus simulatum Ea există într-un mod real, real numai în membrii ei veșnici, adică în cei aleși; restul, adica e neghina destinată arderii nu comunică cu ea decât în mod vizibil, corporal Dar această comuniune este un miraj: la ipocriți nu există biserică, ci doar înfățișarea unei biserici Criticii germani îi reproșează temeinic lui Augustin faptul că, din punctul său de vedere, întrucât numele tuturor aleșilor sunt necunoscute de țam, atunci nici un singur credincios până la sfârșitul vieții nu poate ști dacă aparține cu adevărat compoziției a bisericii sau numai într-un mod vizibil comunică cu aceasta Credinciosul rămâne în unitatea bisericii vizibile, dar nu știe niciodată cu certitudine dacă posedă acea unitate reală, interioară, a păcii și a iubirii, care singura mântuiește El se alătură sacramentelor Bisericii, dar în ceea ce privește sacramentele, punctul de vedere al lui Augustin este din nou dublu Tainele se săvârșesc și în afara bisericii, printre eretici și schismatici; dar în afara bisericii sunt semne exterioare fără conținut real, simboluri ale mântuirii fără mântuirea însăși Da, și în limitele Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE În biserica mea vizibilă, niciunul dintre credincioși nu știe dacă posedă în Euharistie adevăratul trup al lui Hristos sau doar un semn gol, exterior al acestuia, căci Augustin face distincție între sacramentul trupului lui Hristos, care este la fel de accesibil tuturor , iar lucrul însuși, însăși esența sacramentului, care este stăpânit nu de toți cei ce se comunică, ci doar de cei aleși *) Punctul de vedere al lui Augustin cu privire la sacramente fluctuează El apără natura lor obiectivă: ei înșiși, indiferent de persoanele umane care le fac și li se alătură, sunt pline de un conținut divin o^activ Alături de aceasta, Augustin vorbește constant despre ele ca despre semne exterioare indiferente, ca pe o înveliș temporară de conținut etern care poate fi comunicată fără ele Se știe că Augustin se alătură poziției cipriene conform căreia nu există mântuire în afara bisericii (adică biserica vizibilă), cei mai condamnați la chinul veșnic Între timp, multe scrieri ale lui Augustin vorbesc despre mântuirea oamenilor din afara bisericii vizibile fără sacramente și chiar fără martiriu În Civitas Dei, nu numai Iov, un edomit care a trăit din comuniunea cu poporul evreu, adică cu biserica

vizibilă a vremii, este socotit printre oștile cetățenilor orașului de sus, ci și sibila pricepută care a proorocit despre Hristos printre neamuri "În general, de la începutul neamului omenesc, toți cei care au crezut numai în Hristos și cei care L-au înțeles vreodată, cei care au trăit cu evlavie și dreptate conform poruncilor Lui, oricând au trăit și oriunde *) Tract XXVI în Johann § Cp De cd lib X, cap despre jertfele vizibile, sacramentele, care sunt doar semne vizibile, simboluri ale acelei jertfe nevăzute pe care o aducem lui Dumnezeu în inimile noastre și despre jertfa desăvârșită a Mântuitorului (ibid p o), în raport cu care toți restul sunt semne Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY au fost, fără îndoială, au fost mântuiţi de el " Toate aceste învăţături, evident, contrazic în mod fundamental ceea ce Augustin a învăţat împotriva donatiştilor - că în afara unităţii catolice totul poate fi găsit, cu excepţia mântuirii Alături de locurile în care posibilitatea unităţii cu Hristos altfel decât prin biserica vizibilă, găsim la Augustin multe altele, unde biserica cu sacramentele ei este considerată doar ca o acoperire temporară, schimbătoare, de conținut veșnic, o înveliș pământesc al trupului veșnic al lui Hristos, care poate apărea în afara ei Unitatea viziunii asupra lumii a lui Augustin nu se află în viziunea lui asupra realității empirice, ci în idealul său, la care se referă tot ceea ce este empiric, temporal, în ideea împărăției lui Dumnezeu, realizată în orice Biserica pământească este incapabilă să găzduiască această împărăție veșnică în toată plinătatea ei Parțial îl găzduiește, dar parțial nu: contrariile pământești nu s-au împăcat încă în ea Pe de o parte, idealul Împărăției lui Dumnezeu pare să fi fost realizat din timpuri imemoriale: Dumnezeu domnește pentru totdeauna Din acest punct de vedere, tot ce este pământesc, temporal, istoric, ca atare, pare a fi ceva iluzoriu, imaginar; pe de altă parte, împărăția lui Dumnezeu umple realitatea temporală cu ea însăși, revelându-se în ea treptat și, în această măsură, pare a fi ceva esențial, real Unitatea împărăției divine în ordinea timpului este revelată în unitatea catolică a bisericii - în consecință, în afara unității catolice nu se poate mântui; dar, pe de altă parte, ea nu este revelată în toată plinătatea ei în biserica temporală: în consecință, este posibil să fii mântuit în afara ei În învățăturile lui Augustin, găsim două extreme ireconciliabile: extrema ascetică, reducerea a tot ceea ce este pământesc, temporal și tendința opusă - închinarea formelor temporare ale realității pământești, disprețul pentru tot ceea ce este lumesc și exaltarea lucrurilor lumești ca fiind divine Gânduri Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE Credinciosul care admite posibilitatea mântuirii în afara bisericii temporale, însă, îi recunoaște dreptul la constrângere împotriva persoanelor din afara acesteia, de dragul mântuirii lor, și vede în violența seculară o manifestare a iubirii divine Toate acestea, desigur, nu sunt doar contradicțiile personale ale lui Augustin, ci și contradicțiile obiective ale acelei epoci, care au trecut în întregime în catolicismul medieval Biserica - o împărăție nu a acestei lumi - în epoca lui Augustin nu numai că păzește unitatea lumească (încă nu ar fi contradicție în aceasta), dar o înlocuiește parțial cu ea însăși, îmbrăcându-se cu statul și exercitându-și funcțiile Această relație dublă a Bisericii cu lumea este exprimată și mai ascuțit în catolicismul medieval, care păcătuiește contagios prin tăierea clerului din lume și contopirea spiritualului cu cel lumesc Și în ciuda tuturor acestor contradicții, învățăturile lui Augustin trebuie recunoscute ca un sistem, pentru că de la început până la sfârșit este impregnat de un

singur principiu teocratic, de o singură tendință Repetăm - istoria gândirii umane nu cunoaște doctrina logicii ireproșabile; şi dacă numai cuvântul "sistem" are vreo semnificaţie definită, atunci trebuie să-l numim orice doctrină impregnată cu o singură idee, un singur principiu, indiferent care ar fi contradicţiile în conduita acestuia din urmă Dacă învăţătura lui Augustin este nu un sistem, ca Reuters și Harnack, trebuie să mărturisesc că nu știu ce altă doctrină merită acest nume Principiile de bază ale învățăturii lui Augustin au stat la baza teocrației catolice medievale Unitatea structurii universului, semnificația cosmică a Împărăției lui Dumnezeu, obiectivitatea și universalitatea fundației sale Divine, semnificația harului ca principiu social organizator, puterea bisericii asupra lumii - toate aceste gânduri de Învățătura lui Augustin ar trebui să fie considerată drept premise necesare pentru Questions of Philosophy, KN u Biblioteca "Runivers" KH E TRUBETSKOY prevederile viziunii teocratice medievale asupra lumii "Orașul lui Dumnezeu" este acel plan ideal, programul către care aspiră catolicismul medieval Și totuși, nu mai puțin, putem constata în învățăturile marelui părinte al bisericii elemente anticatolice și antiierarhice, datorită cărora toate mișcările anticlericale din Evul Mediu și din timpurile moderne sunt inspirate la o mai mare sau mai mică măsura prin gândurile lui Augustin și folosește învățătura lui ca armă pentru a lupta împotriva Bisericii Romane Sarcina cercetării noastre nu poate fi considerată complet soluționată până când nu răspundem la întrebarea, cel puțin în termeni generali, cum ar putea fi Augustin fondatorul catolicismului și protestantismului, părintele teocrației latine și precursorul creștinismului evanghelic? Răspunsul la aceasta a fost deja pregătit de întreaga noastră expunere de mai sus Dualitatea din doctrina lui Augustin despre biserica vizibilă, pe care am subliniat-o, este în cea mai strânsă legătură cu doctrina sa despre har, care mântuiește prin predestinare Acesta din urmă conține două seturi de posibile consecințe în raport cu biserica pământească Ca întruchipare a harului absolut, atotputernic, biserica însăși este atotputernică și posedă toată puterea de pe pământ Pe de altă parte, biserica vizibilă este doar o manifestare temporară a harului Prin natura sa eternă, harul nu este legat de Formele istorice ale realității temporale Ca conținut etern, ea nu se încadrează în cadrul societății creștine pământești și rupe în mod constant această acoperire temporară proprie Ea este o forță care acționează mereu și peste tot; pe lângă biserica istorică, ea salvează oamenii oriunde vrea și cum vrea Biserica vizibilă este uneori înălțată ca întrupare și împărăție a harului, apoi, dimpotrivă, este redusă la nivelul învelișului ei temporar, fără de care harul se poate descurca Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA TEOCRAŢIEI CREŞTINE Õ Această dualitate în atitudinea lui Augustin față de biserica vizibilă este ceea ce îl face părintele creștinismului occidental în ambele ramuri ale sale Harul atotputernic, ca principiu organizator, al cărui organism social atotputernic al lui Hristos servește ca întruchipare ideală, este un principiu catolic Pe de altă parte, harul care mântuiește oamenii în afară de intermediarii umani, în afară de ierarhia și sacramentele bisericii pământești, este tocmai acel element din învățătura lui Augustin care îl face întemeietorul tuturor învățăturilor protestante Harul, ca principiu unificator, este principiul și baza organizării bisericii Și pe de altă parte, doctrina harului, în forma imperfectă în care a fost formulată de Augustin, prezintă o serie de consecințe distructive pentru biserică și viața bisericească Învățătura care prezintă mântuirea ca un act unilateral al harului care acționează prin

predestinare diminuează semnificația a tot ceea ce este istoric și temporal Prin abolirea libertății umane, ea liniștește și mortifică energia voinței umane În raport cu creștinismul latin, augustinismul este doar unul dintre elemente și departe de a-l epuiza Acest creștinism, în primul rând practic, cere activitate din partea omului Ea adoptă pentru sine planul arhitectural al "cetății lui Dumnezeu" desenat de Augustin, dar dorește să facă din om în ea un lucrător și un ziditor în timp, din biserica vizibilă ca lucrări ale lui Hristos și din treburile omului individual libertate Cu alte cuvinte, augustinianismul din romano-catolicismul este echilibrat de principiile pelagiene, care sunt reînviate în învățătura teologilor medievali despre opere și merit În învățăturile lui Augustin, idealul stă în fața bisericii Biblioteca "Runivers" KN V TRUBETSKOY Împărăţia lui Dumnezeu ca o unitate perfectă Acest ideal, mult mai mult decât doctrina bisericii vizibile, care este împărțită în două, îl face părintele latinismului medieval În ajunul Evului Mediu, idealul teocratic al Bisericii occidentale a fost pus la încercare în toate privințele, împotriva celor mai diverși adversari Negației i se opune acum sub formă speculativă, acum într-o formă practică: trebuie să lupte contagios atât împotriva viziunii elementare asupra lumii a Estului, cât și împotriva curentelor individualiste din Occident Toate forțele centrifuge care există în societatea de atunci și în societatea umană de toate vârstele iau armele împotriva lui: un individ autosuficient, o comunitate și naționalitate autosuficientă Împotriva ei se ridică "împărăția pământească" autosuficientă a păgânilor romani Biserica intră în Evul Mediu, experimentată în tot felul de lupte Și tuturor acestor adversari li se opune "cetatea lui Dumnezeu" ca sistem speculativ, ca ordine juridică şi ca ideal religios O combinație uimitoare de elemente eterogene într-o singură învățătură și diverse cadouri într-o singură persoană! Ceea ce ne frapează la Augustin este acea flexibilitate extraordinară a geniului latin, care găsește arme împotriva oricărui fel de negație și se adaptează cu ușurință la tot felul de situații istorice, acea energie de fier a gândirii și a voinței, care nu se oprește la niciun obstacol în purtare o singură tendință în teorie și în practică, acela un universalism larg care, în primul rând, este în dușmă cu orice fel de aspirații particulariste și știe să triumfe asupra lor Acestea sunt însăși calitățile prin care Roma ar putea cuceri din nou lumea occidentală, iar civilizația latină ar putea triumfa asupra barbariei germane Carte Evgheni Trubetskoy Biblioteca "Runivers" Huxley ca reprezentant al viziunii științifice moderne asupra lumii V*) Automatismul animalelor - Ce este conștiința? - Libertatea voinței - Animalele superioare ca agregate - Universalitatea vieții Deci omul trebuie să fie plasat în același rând general cu toate celelalte ființe vii; el este doar una dintre nenumăratele Forme de viață care există în prezent pe glob, doar ultima verigă din lanțul vieții, o verigă mai perfectă decât altele, dar nu diferită ca natură de celelalte verigă din același lanț Și dacă este așa, atunci tot ceea ce este aplicabil altor ființe vii ar trebui să fie aplicabil lui Poate părea neimportant să presupunem că vitalitatea plictisitoare a unei ciuperci sau a foraminiferelor este o proprietate a protoplasmei lor și este o consecință directă a naturii materiei din care sunt compuse Dar dacă, așa cum s-a arătat, protoplasma lor este în esență identică cu protoplasma oricărui animal, inclusiv a omului, și este extrem de ușor transformată în acesta din urmă, atunci nu există niciun obstacol logic în calea trecerii de la o astfel de presupunere la recunoașterea ulterioară că, cu drepturi egale, toate acțiunile

vieții ■*) Sfârşit Vezi cărțile și Biblioteca "Runivers" Ξ IVANTSOV poate fi numit rezultatul forţelor moleculare ale protoplasmei care le manifestă Și dacă da, atunci este și adevărat că orice fel de gândire, dorință și sentiment, într-un cuvânt, toate stările de conștiință, constituie expresia modificărilor moleculare în această materie vitală, care servește ca sursă a tuturor celorlalte fenomene vitale ale noastre Ne aflam astfel pe prima treapta a acelei scari care, dupa majoritatea, duce, spre deosebire de scara lui Iacov, la antipozii raiului Problema relației conștiinței cu procesele fizice ale vieții este atât de importantă încât merită o atenție specială Validitatea ideii că procesele fizice ale vieții sunt explicabile în același mod ca și alte fenomene fizice și că, prin urmare, corpul viu este un mecanism, în aplicare la anumite clase de acțiuni ale vieții, a fost dovedită încă din secolul al XVII-lea După ce a căpătat o bază fermă într-un Fapte incontestabil, acest concept de atunci nu numai că a respins cu succes toate atacurile aduse asupra sa, ci și-a crescut treptat în forța și amploarea de aplicare, până când în cele din urmă a constituit în prezent poziția de bază și sensul întregii doctrine a fiziologiei științifice O serie de prevederi care formează baza și esența fiziologiei moderne a sistemului nervos sunt deja pe deplin exprimate și ilustrate în lucrările marelui contemporan al lui Harvey, un om care ocupă un loc incontestabil nu numai printre luminarii filosofiei, ci și printre cei mai mari și mai originali matematicieni și, în același timp, demni de a avea loc printre marii și originalii fiziologi, care au făcut cel puțin pentru fiziologia simțirii și a mișcării ceea ce Harvey a făcut pentru circulația sângelui Acest om era René Descartes Descartes nu a fost un simplu filosof speculativ, așa cum cred oamenii despre el; era un om care cunoștea toate faptele de anatomie și fiziologie pe care le puteam cunoaște Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII memorie la vremea lui Era un neobosit tăietor de cadavre și un observator; și se spune că, atunci când un vizitator i-a cerut lui Descartes să-i arate biblioteca, Descartes l-a condus într-o cameră destinată disecțiilor și plină cu obiecte de studiu - Iată biblioteca mea, spuse el Spiritul acelor departamente în care Descartes dezvoltă aceste principii este exact același cu spiritul fiziologiei avansate a timpului prezent; tot ceea ce este necesar pentru a-i face să fie de acord cu Fiziologia și Forma modernă este să renunțe la ideile sale despre nervii sub formă de tuburi, despre materia mobilă a spiritelor animale, despre rolul glandei pineale, al glandei etc și să exprime detaliile muncii mașinii animale în limbaj modern și cu ajutorul vederilor moderne Apoi obținem următoarea serie de prevederi care formează baza fiziologiei moderne a sistemului nervos: Creierul este un organ de reflecție, gândire și emoție; acestea anumite modificări ale stării de materie a acelui organ preced invariabil starea de conștiință indicată de fiecare dintre acești termeni (cf Principes de la Philosophie § Les Passions de G Ame, articolul XXXIII) Mișcările animalelor depind de o modificare a formei mușchilor, devenind mai scurte și mai groase; această schimbare de formă este produsă în muşchi prin mişcarea substanţei care se află în nervi către muşchi (Pass d G Ame, art VII) Senzațiile animalelor depind de mișcarea substanței nervilor care leagă organele de simț cu creierul (loc cit și Diopt-rique, discours quatrième) Mișcarea substanței nervului senzitiv poate fi transmisă prin creier la nervii motori și, ca urmare, provoacă contracția mușchilor în care sunt distribuiți acești nervi motori; iar un asemenea reflex de mişcare de la nervul senzitiv la cel motor poate fi răsturnat împotriva voinţei, sau chiar

împotriva lui (Pass d Gate, art XXXVI, art XIII) Mișcarea oricărei părți date a substanței creierului, excitată de mișcarea nervului senzorial, pleacă în această parte Biblioteca "Runivers" n ivltsov capacitatea de a fi pus ușor în mișcare exact în același mod Toate ceea ce reproduce mişcarea evocă senzaţia asociată acesteia Acesta este mecanismul fizic al memoriei (Pass d l'Ame, art XLII) (Teoriile moderne ale condițiilor fizice ale memoriei nu diferă esențial de teoria lui Descartes) Din aceste propoziții Descartes a derivat doctrina sa, căreia îi acorda o mare importanță, că animalele sunt doar mașini sau automate, lipsite nu numai de rațiune, ci de orice fel de conștiință Cursul dovezii carteziene este destul de clar Punctul său de plecare este acțiunea reflexivă a omului, faptul neîndoielnic că în noi înșine acțiuni coordonate, oportune pot fi efectuate fără conștiință sau voință, și chiar împotriva acesteia Dacă acțiunile, într-o anumită măsură complexe, pot fi efectuate pur mecanic, atunci de ce acțiunile care sunt și mai complexe nu pot fi rezultatul unui mecanism mai subtil? Ce dovadă există că animalele sunt altceva decât o rasă superioară de păpuși care mănâncă fără plăcere, plâng fără durere, nu doresc nimic, nu știu nimic și doar prefac conștiința? Trebuie remarcat dinainte că nu există absolut nicio posibilitate de a dovedi definitiv prezența sau absența conștiinței în altceva decât în propriul nostru creier, deși, prin analogie, avem dreptul să admitem prezența acesteia în alte ființe Cu toate acestea, ipoteza lui Descartes nu poate fi acceptată în întregime Adevărat, investigațiile fiziologice asupra animalelor cu emisfere tăiate sau măduva spinării tăiate, precum și observații clinice asupra persoanelor cu creier rănit, în același mod fenomenele de somnambulism etc confirmă că mișcările, purtând caracterul vizibil al celor conștiente, pot face Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII fără conștiință și că, în consecință, Descartes avea perfectă dreptate în prima jumătate a propoziției sale referitoare la automatismul animalelor Cu toate acestea, doctrina continuității este prea bine stabilită pentru a putea crede că orice fenomen natural complex ar putea apărea brusc, fără modificări prealabile mai simple; și sunt necesare argumente foarte puternice pentru a demonstra că fenomene atât de complexe precum cele ale conștiinței apar pentru prima dată la om Știm că în omul individual conștiința se ridică de la o sclipire slabă la lumina sa deplină, indiferent dacă luăm în considerare un copil în creștere sau un adult care se trezește din somn sau leșin Mai știm că animalele inferioare au, deși mai puțin dezvoltate, acea parte a creierului pe care avem toate motivele să o considerăm organul conștiinței la om; și întrucât, în alte cazuri, funcția și organul sunt proporționale, suntem îndreptățiți să concluzionam că același lucru este valabil și pentru creier și că animalele, deși nu pot avea intensitatea conștiinței noastre, au totuși o conștiință care mai mult sau mai puțin clar prefigurează a noastră Dar deși există astfel motive pentru a nu fi de acord cu ipoteza lui Descartes conform căreia animalele sunt mașini inconștiente, nu rezultă totuși din aceasta că el se înșeală luând-le drept automate Ei pot fi automati, mai mult sau mai putin constienti, de sentiment; ele pot fi mașini, dintre care o parte (sistemul nervos) nu numai că pune restul în mișcare și îl coordonează pe acesta din urmă în funcție de schimbările din corpurile înconjurătoare, dar este și echipat cu un aparat special, a cărui funcție este de a apela în existență acele stări de conștiință niya, care sunt numite senzații, emoții și idei O astfel de viziune convențională este cea mai bună expresie a Faptelor cunoscute în prezent Biblioteca "Runivers" N

IVANTSOV Ce este conștiința? Nu este greu de observat că ceea ce, în absența cunoașterii fiziologiei senzației, numim cauza unei anumite senzații, de exemplu, un miros, și îl desemnăm ca obiect mirositor, este doar indirect, datorită faptul că acest obiect separă particule care produc un fel de mișcare în organul de simț Organul de simț, la rândul său, este doar o cauză mediatoare, deoarece produce o modificare moleculară în fibra nervoasă: aceasta din urmă este, de asemenea, doar o cauză mediatoare a senzației, în funcție de modificarea pe care o excită în senzorium, o parte cunoscută a creierul Oricare ar fi diferențele aparente dintre aparatele simțitoare, toate au un anumit caracter general Fiecare constă dintr-un departament care percepe, un departament care transmite și un departament care simte O parte esențială a primei este epiteliul, a doua este fibrele nervoase, a treia este parte a creierului; senzația este întotdeauna rezultatul unui fel de mișcare excitată în departamentul de percepție și trimisă prin transmisie către departamentul de simțire al aparatului de simțire Organul de simț, nervul și senzoriul, luate împreună, constituie aparatul simțitor Ele constituie grosimea peretelui care separă spiritul, reprezentat în acest caz prin senzația, să zicem, de un miros de mosc, și obiectul, reprezentat de o particulă în contact cu epiteliul olfactiv Trebuie remarcat faptul că acest zid și lumea exterioară sunt de aceeași natură Tot ceea ce le constituie pe amândouă poate fi exprimat în termeni de materie și mișcare Toate schimbările care au loc în aparatul simțitor constituie o continuare și sunt asemănătoare cu cele care au loc în lumea exterioară Dar odată cu senzoriul, materia și mișcarea încetează și încep fenomene de alt ordin - stări non-materiale de conștiință   Cum ar trebui să înțelegem relația dintre fenomenele materiale și cele nemateriale? Aceasta este problema metafizică a problemelor, iar soluțiile care i-au fost prezentate au servit drept pietre de temelie pentru diferite sisteme de filosofie Avem trei soluții complet ireconciliabile la ghicitoare Primul este că există o substanță imaterială a spiritului și care este acționată de către sensorium în așa fel încât să apară senzația A doua este că senzația este o consecință directă a modului de mișcare a sensoriumului, care apare fără niciun intermediar al vreunei substanțe spirituale În al treilea rând, acea senzație nu este nici o consecință directă, nici indirectă a modului de mișcare a senzoriului, ci are o cauză independentă Strict vorbind, nu este astfel o consecință a mișcării senzoriului, ci un fenomen care îl însoțește Deoarece nici una dintre aceste ipoteze nu admite o umbră de dovezi, este poate de prisos să spunem că fiecare dintre ele și-a găsit adepți zeloși și apărători pasionați Niciuna dintre ele nu poate fi spusă a fi de neînțeles sau că imposibilitatea sa poate fi dovedită a priori Să ne uităm la ex În primul rând: substanța nematerială este destul de de înțeles Într-adevăr, este evident că dacă nu am avea alte simțuri decât mirosul și auzul, substanța materială ne-ar fi de neînțeles Am putea avea ideea de timp, dar nu am putea avea nicio idee de extindere, rezistență, mișcare Și fără acestea din urmă ideea de materie nu se poate forma Toate cunoștințele noastre ar fi limitate la cunoașterea schimbării în succesiunea fenomenelor imateriale Dar dacă o substanță intangibilă poate exista, poate avea unele inteligibile   proprietăți, iar senzația poate fi una dintre ele Toate aceste propoziții pot fi afirmate cu deplină siguranță dialectică, pentru că nu pot fi infirmate; și totuși nici cea mai mică dovadă probatorie poate fi adusă în favoarea existenței unei substanțe imateriale În ceea

ce privește a doua ipoteză, cu siguranță nu poate fi de neînțeles și, în consecință, acea senzație este o consecință directă a anumitor mișcări ale corpului poate fi adevărată Este la fel de ușor să presupunem acest lucru pe cât este să presupunem, conform primei ipoteze, că mișcarea corporală acționează asupra unei substanțe imateriale Dar niciuna dintre acestea nu este dovedibilă A treia ipoteză - întrucât logica inducției nu este în niciun caz capabilă să demonstreze că fenomenele aparent în relație cu cauză și efect nu pot fi ambele efecte ale unei cauze comune - este, de asemenea, imună la respingere, deși este la fel de inaccesibilă dovezii ca și cei doi primii "În opinia mea personală", spune Huxley, "niciuna dintre aceste speculații nu poate fi luată în serios decât ca o ipoteză mai mult sau mai puțin potrivită Dar dacă trebuie să aleg una dintre ele, îmi iau drept ghid "legea economiei" și o aleg pe cea mai simplă și anume, acea senzație este o consecință directă a modului în care se mișcă senzoriul" Desigur, se poate spune că nu există nici cea mai mică explicație pentru senzație; dar este mai înțelept să spunem că senzația este o activitate activă (despre care nu știm nimic) a unei substanțe spirituale (despre care nu știm nimic)? Sau câștigăm ceva spunând că Divinul face ca senzația să apară în sufletul nostru imediat după ce a făcut ca particulele senzoriului să se miște într-un anumit fel? De fapt, senzația este intuiție, parte a cunoașterii directe Ca atare, este un Fapt finit și inexplicabil; tot ce putem spera să găsim

referitor la el, iar ceea ce merită cu adevărat căutat este relația sa cu alte Fapte naturale Această relație este suficient de exprimată, pentru toate scopurile practice, pentru a spune că o senzație este ulterioare neschimbătoare a modificărilor cunoscute ale senzoriului sau, cu alte cuvinte, că, din câte știm, o schimbare a senzorului este cauza senzaţie Conform acestei ipoteze, senzația este produsul aparatului senzorial, condiționat de un anumit tip de mișcare provocată în el de impulsuri externe Aparatele de detectare sunt fabrici, de la care, pe de o parte, fiecare primește materii prime de un fel similar, și anume de un fel diferit de mișcare, în timp ce, pe de altă parte, produce un produs special, senzație constituind propriul tip de senzație Că există o anumită relație între mișcarea mecanică și conștiință este cât se poate de clar; chiar face să se creadă că conștiința și acțiunea moleculară pot fi exprimate una în termenii celuilalt Să presupunem că polii unei baterii electrice sunt legați printr-un fir de platină O anumită intensitate a curentului produce în mintea observatorului acea stare pe care o numim "lumină roșie închisă"; puțin mai mult, o altă stare pe care o numim "lumină roșie aprinsă"; intensitatea curentului crește, iar lumina devine albă; în cele din urmă, devine orbitor și apare o nouă stare de conștiință, pe care o numim durere Având în vedere același fir și același aparat nervos, cantitatea de forță electrică necesară pentru a produce aceste stări diferite de conștiință va fi aceeași, oricât de des se repetă experimentul Și la fel cum forța electrică, undele luminoase și vibrațiile nervoase datorate acțiunii undelor luminoase asupra retinei, sunt expresii ale modificărilor moleculare care au loc în celulele unei baterii, tot așa conștiința este, în același sens, o expresie a mea

modificări moleculare care apar în substanța nervoasă, care este organul conștiinței Că conștiința are o relație cu modificările moleculare din organul conștiinței, că un anumit mod de mișcare a sistemului nervos precede imediat o anumită stare de conștiință, este deci un adevăr incontestabil Dacă natura unei

astfel de relații poate fi înțeleasă este o întrebare cu totul diferită În fața noastră, aparent, se află acea corelație a fenomenelor pe care o numim cauză și efect și toți, cu excepția susținătorilor "ocazionalismului" sau ai doctrinei "armoniei prestabilite" (dacă există acum vreuna) trebuie să fie de acord că avem același lucru motiv de a privi modul de mișcare al sistemelor nervoase ca fiind cauza stării de conștiință pe care o avem pentru a privi un fenomen ca fiind cauza altuia Dar dacă cineva și-ar putea face vreodată chiar și cea mai vagă idee despre cum o cauză își produce efectul, atunci nu poate decât să-l invidieze Să ne imaginăm cel mai simplu caz Să presupunem că o minge în mișcare lovește o altă minge care este în repaus Știm perfect că o bilă în mișcare transmite o parte din mișcarea sa unei bile în repaus și că mișcarea ambelor bile după ciocnire este exact proporțională cu masele ambelor bile și cu impulsul primei Dar cum se întâmplă asta? Cum putem înțelege că forța vie a primei mingi trece în a doua? Trebuie să mărturisim că nu putem înțelege mai mult ce se întâmplă în acest caz decât putem înțelege ce se întâmplă atunci când mișcarea particulelor substanței noastre nervoase, cauzată de impactul unei mingi similare, dă naștere acelei stări de conștiință pe care noi suna durere În ultimă analiză, totul este de neînțeles, iar treaba științei este doar de a reduce incomprehensibilitatea de bază la cel mai mic număr posibil Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII Deci se poate recunoaște că modificările moleculare din creier sunt cauzele tuturor stărilor de conștiință a animalelor Există vreun indiciu că aceste stări de conștiință pot provoca, la rândul lor, modificările moleculare pe care le produce mișcarea musculară? Nu găsim astfel de indicații Broasca umblă, sare, înoată etc , la fel de bine în absența conștiinței, și deci și în absența voinței, ca și la ei; Dacă broasca, în starea sa naturală, posedă ceva ce corespunde cu ceea ce numim voință, nu există niciun motiv să credem că aceasta din urmă este altceva decât un fenomen concomitent de modificări moleculare din creier, care fac parte din seria constând în producerea mișcării Conștiința animalelor este, în raport cu mecanismul corpului lor, doar un produs secundar al acțiunii sale, la fel de lipsită de capacitatea de a schimba această acțiune, precum fluierul aburului care însoțește activitatea unei locomotive nu poate influența cursul acesteia Voința lor, dacă au vreo voință, este o emoție care indică schimbările fizice, nu cauza unor astfel de schimbări Totuși, o astfel de viziune asupra relației stărilor de conștiință cu modificările moleculare din creier - psihoza cu nevroze - nu ne împiedică să atribuim liberul arbitru animalelor Agentul este liber atunci când nimic nu-l împiedică să facă ceea ce vrea Dacă un ogar urmărește un iepure, ea acționează liber, pentru că acțiunea ei este în deplin acord cu dorința ei puternică de a prinde iepure; dacă este ținută de o haită, nu este liberă, pentru că o forță exterioară o împiedică să-și urmeze înclinația Și faptul că atribuim ogarului libertatea în primul caz nu ne împiedică în niciun fel să-l privim ca pe o mașinărie lansată în urmărirea unui iepure, Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV în care, în același timp, acțiunea razelor de lumină emanate de iepure asupra ochilor ei, și prin ele asupra creierului ei, condiționează dorința de a pune mâna pe joc Cu toate acestea, dorințele ei nu sunt deloc incluse în legătura cauzală a acțiunilor ei Un argument aplicat animalelor are aceeași forță în raport cu oamenii; și în consecință trebuie să admitem că toate stările conștiinței noastre sunt direct condiționate de modificările moleculare ale substanței creierului Și în raport cu oamenii, la fel ca și în raport cu

animalele, nu există nicio dovadă că orice stare de conștiință este cauza unei schimbări în mișcarea materiei organismului De aici rezultă că stările noastre de spirit sunt doar simboluri în conștiința acelor schimbări care au loc automat în organism; și acel sentiment numit voință nu este cauza unui act arbitrar, ci doar un simbol al acelei stări a creierului care servește drept cauză imediată a unui astfel de act Suntem automate conștiente cu liber arbitru, în singurul sens inteligibil al acestui termen mult suprautilizat, pe care suntem în multe feluri capabili să facem ce ne place; dar nu mai puțin facem parte dintr-o mare serie de cauze și efecte care, în succesiune neîntreruptă, constituie ceea ce este, a fost și va fi, adică suma existenței Bichat a adus un serviciu important progresului fiziologiei, insistând asupra faptului că ceea ce numim viață la animalele superioare nu este singurul Archaeus indivizibil, care guvernează din scaunul său central părțile organismului, ci rezultatul complex al sintezei viețile separate ale acestor părți Poziția lui Descartes conform căreia corpul unei persoane vii este o mașină, ale cărei acțiuni sunt explicate prin legile materiei și mișcării, este un mare adevăr incontestabil, dar este și adevărată Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII că acest corp viu este o sinteză de nenumărate elemente fiziologice, fiecare dintre acestea putând fi descris ca o protoplasmă capabilă de metamorfoză morfologică și metabolism funcțional Într-adevăr, corpul nu este o mașină de natura unui ceas sau a unui aparat hidraulic, ci a unei armate În această armată, fiecare celulă este un soldat, organul este o brigadă, sistemul nervos central este cartierul general și telegraful de câmp, sistemul digestiv și circulator este comisia Pierderile sunt reînnoite de recruții născuți în lagăr, iar viața individului este o campanie, dusă cu succes pentru un anumit număr de ani, dar în cele din urmă se încheie cu o înfrângere cunoscută Cei care sunt familiarizați cu starea actuală a biologiei cu greu vor argumenta că conceptul de viață a oricărui animal superior, ca sumă totală a vieților unui agregat celular, constituie o achiziție fermă a științei fiziologiei Forma finală a luptei dintre vederile animiste și cele fizice este exprimată în disputa cu privire la dacă o Analiză fizică a fenomenelor vieții poate fi efectuată dincolo de acest punct sau nu Există oameni de știință pentru care protoplasma vie este o substanță exact aceeași pe care Harvey a văzut-o în sânge - "stimma cum providentia et intellectu in finem certum agens, quasi ratiocinio quodam" - și care privesc orice încercare de a aplica principiile și metodele fizicii și chimie la studiul proceselor vitale de creștere, metabolism sau contractilitate cu mare indignare Ei rămân pe vechile căi și, cedând acelui progres spre democrație, pe care marele scriitor politic l-a declarat caracteristica fatală a timpurilor moderne, nu fac decât să înlocuiască republica, formată din miliarde de "animulae(r)", în locul lui monarhia peste toate, dominând "anima" Alții, dimpotrivă, susținuți de o credință puternică în Întrebări Filosofie, KN Biblioteca "Runivers" N I V A' n ts o v b aplicabilitatea generală a principiilor enunțate de Descartes și, văzând că operațiile numite "vitale" nu sunt, în măsura în care avem mijloacele de a le cunoaște, altceva decât schimbări de loc ale particulelor de materie, ne așteptăm ca fizica moleculară să finalizeze analiza a protoplasmei vii prin mecanismul moleculelor Dacă există ceva adevărat în doctrinele fizicii pe care le avem, atunci nu există o opoziție între materia vie și materia inertă În natură, nimic nu rămâne ca reziduu, nimic nu este amorf; Cea mai simplă particulă din ceea ce oamenii în orbire au fost încântați să numească "materie

moartă", este un vast agregat de mecanisme moleculare care efectuează mișcări complexe de o viteză incomensurabilă și se adaptează cu grijă la orice schimbare din lumea înconjurătoare Materia vie diferă de materia moartă doar în grad, și nu în natură: microcosmosul repetă macrocosmosul însuși și un lanț cauzal conectează originea nebuloasă a sorilor și a sistemelor planetare cu baza protoplasmatică a vieții și a organizării VI Relația viziunii științifice asupra lumii cu diverse sisteme filozofice: Pozitivism-Materialism-Idealism -Relația și posibilitatea de reconciliere între materialism și idealism, - Teleologie-Concluzie În fața noastră este conturată în contururi generale imaginea ordinii mondiale pe care o desenează știința Nu există nicio îndoială că multe persoane fanatice, și poate chiar unii dintre oamenii deștepți și gânditori, se vor îndepărta de ea la prima vedere cu indignare, iar cuvintele: "materialism brut, animal" vor fi cea mai blândă expresie care va fi utilizate în aplicarea prevederilor menționate Cu toate acestea, se poate spune cu certitudine, spune Huxley, că aceste opinii nu au nimic în comun cu materialismul în esența lor; mai mult, nu se poate Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII õl nu există nicio îndoială că materialismul conţine în însăşi esenţa sa o gravă eroare filosofică, care nu poate decât să fie dezvăluită în faţa instanţei de logică ştiinţifică strictă Totuși, înainte de a trece la materialism, să trecem la o altă acuzație, sau mai degrabă o greșeală, în care cad adesea atât oponenții viziunii asupra lumii menționate, cât și unii dintre susținătorii acesteia, acuzația de pozitivism Știința nu are nimic de-a face cu pozitivismul Se aude adesea că volumele ample ale lui Comte sunt o mină de înțelepciune Se poate fi pe deplin de acord cu această opinie, punând doar un accent mai puternic pe cuvântul "al meu" decât pe cuvântul "înțelepciune" Sunt puține filoane purtătoare de minereu în aceste volume și la mare distanță unele de altele, iar stânca se prăbușește atât de ușor încât există pericolul de a fi acoperită intelectual în timpul lucrului Acea parte a scrierilor lui Comte care se referă la filozofia științelor naturale nu are cea mai mică importanță și demonstrează că Comte poseda o cunoaștere foarte superficială și la mâna a doua a majorității departamentelor a ceea ce este de obicei înțeles prin știință Ar fi plictisitor să dai exemple de ignoranță sau contradicții ale lui, dar întrebați matematicienii, astronomii, fizicienii, chimiștii, biologii etc despre "FILOZOFIA pozitivă" sau lumina asupra filozofiei specialităților lor Filosofia pozitivă are astfel o valoare științifică mică sau deloc Pentru a fi corecti, totuși, trebuie adăugat că până și cei mai înflăcărați studenți ai lui Comte se mulțumesc cu o tăcere de înțeles despre cunoștințele sau aprecierea lui față de științe și preferă să-și întemeieze pretențiile profesorului lor la autoritatea științifică pe terenul "legii lui a trei" co- * Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV state si "clasificarea sa a stiintelor" Dar nici aici este absolut imposibil sa fii de acord cu ele - o treime din ea, din punct de vedere istoric sau logic, nu are absolut nici un sens Să luăm în considerare legea celor "trei stări" în forma în care ne este revelată în prima lecție a "Filosofiei pozitive" *) Poate fi formulat în următoarele prevederi: a) Spiritul uman este supus legii menționate într-o necesitate neschimbătoare, care poate fi dovedită a priori din natura și constituirea spiritului; a fost supus acestei legi şi ca Fapt istoric b) Fiecare ramură a cunoaşterii umane trece prin trei stări, începând neapărat cu prima c) Cele trei state se exclud reciproc, fiind esential diferite si chiar complet ostile Sunt prezentate două întrebări: Comte

este încă de acord cu el însuși în a face astfel de afirmații? Este de acord cu faptele? Ambele întrebări trebuie să primească un răspuns negativ În raport cu primul, trebuie să ne referim la locul aflat în volumul al patrulea al Filosofiei pozitive, unde Comte a avut timp să se gândească mai bine la acele prevederi care în primul volum erau conturate doar în schițe **) Acest pasaj poate fi formulat în următoarele propoziții, care trebuie comparate cu prima: a) Ca fapt istoric, spiritul uman nu a fost invariabil supus legii a trei stări și, în consecință, necesitatea legii nu poate fi dovedită a priori ' * Filos Pozitiv I, pp , ♦*) Filos Pozitiv IV, r Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII b) O mare parte din toate genurile cunoașterii noastre nu au trecut prin cele trei stări și mai ales, după cum subliniază cu minuțiozitate Comte, prin prima c) Starea pozitivă a existat mai mult sau mai puțin alături de cea teologică încă din zorii gândirii umane Și pentru a completa o serie de contradicții, afirmația că cele trei etape sunt "în esență distincte și chiar se exclud reciproc" se găsește puțin mai jos pe aceeași pagină cu afirmația că "starea metafizică nu este, în principiu, altceva decât o simplă modificare generală a prima stare ', în timp ce în Lecția , precum și într-o interesantă lucrare timpurie intitulată Considérations philosophiques sur les Sciences et les-Savants' ( ), cele trei etape sunt practic reduse la două Să lăsăm studenții lui Comte să stabilească care dintre aceste propoziții contradictorii exprimă opinia reală a profesorului lor Să remarcăm doar că oamenii de știință nu au obiceiul să acorde prea multă atenție "legilor" astfel stabilite A doua propoziție este fără îndoială mult mai rațională și în concordanță cu Faptele decât prima; dar nu se poate crede că a fost o expresie adevărată sau adecvată a creșterii conștiinței atât la omul individual, cât și la rasa umană Ar fi prea lung să analizăm clasificarea științelor, care în ochii adepților lui Comte constituie al doilea drept al acestuia la sensul filozofiei științifice Să ne limităm la observația că este deschisă acelorași obiecții ca legea a trei state De asemenea, nu este de acord nici cu ea însăși, nici cu Faptele*) Dar acest lucru nu este suficient Filosofia pozitivă nu numai că nu are valoare științifică, ci este în esența ei antiștiințifică și *) Dovezi detaliate ale tot ceea ce s-a spus pot fi găsite în articolul lui Huxley însuși: Aspectele științifice ale pozitivismului, în Lay Sermoni Biblioteca "Runivers" Õ N IVANTSOV consideră că multe dintre ele sunt contrare adevăratei esențe a științei ca anumite propoziții din catolicismul ultramontan Aici, pe de o parte, se înțeleg dogmatismul și îngustimea, care deosebesc atât de des analiza lui Comte asupra acelor învățături pe care nu-i plac și fac ca opiniile lui să fie pur și simplu părtinitoare și copilărești, cum ar fi, de exemplu, atunci când se răzvrătește împotriva adoptării eterului , sau când vorbește gol mănâncă imposibil) împotriva psihologiei sau economiei politice Pe de altă parte, avem în vedere spiritul schematismului violent, care pătrunde deja în Filosofia Pozitivă și prefigurează în ultimele volume ale acestei lucrări monstruozitățile antiștiințifice ale ultimelor lucrări ale lui Comte Cei care încearcă să tragă o linie de separare între spiritul Filosofiei pozitive și spiritul Politicii lui Comte și scrierile ulterioare au trecut cu vederea sau au uitat ceea ce a încercat să arate și au reușit efectiv să demonstreze în Anexa Generală a Politicii Pozitive "Încă de la început am încercat, spune el, să întemeiez o nouă autoritate spirituală, pe care o întemeiez în prezent Politica mea, nefiind în nici un fel opuse filozofiei mele, este într-o asemenea măsură consecința ei firească, încât cea din urmă a fost

direct justificată să servească drept bază pentru prima, așa cum demonstrează acest apendice" (C Préface Spéciale, pp I, II) Acest lucru este absolut adevărat Într-un eseu remarcabil intitulat "Considérations sur le Pouvoir spirituel" și publicat în martie , Comte apără instituirea unei noi puteri spirituale, care, prevestește el, poate exercita o influență și mai mare asupra evenimentelor mondiale decât a făcut-o catolicii apogeul puterii şi independenţei lor, în secolul al XII-lea Această autoritate spirituală are ca sarcină controlul opiniei, iar în exercitarea ei este controlul suprem al educaţiei în toate naţiunile Occidentului; Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII & popoarele individuale ale Europei trebuie să fie unite și plasate sub o regulă comună sau "souveraineté spirituelle" Un astfel de sistem nu este altceva decât catolicismul minus creștinismul, iar aceste cuvinte nu sunt altceva decât o parafrază concisă a propriilor cuvinte ale lui Comte din volumul V din Filosofia sa pozitivă (p), conform căruia idealul său, pe care el însuși l-a stabilit, este catolic organizare fără doctrină catolică Acest sistem a fost astfel organizat în mintea lui Comte cu patru ani înainte de scrierea primului volum din Filosofia sa pozitivă și nu este de mirare că spiritul papistic este exprimat în această lucrare, nu numai în modul indicat, dar și este deosebit de palpabil în atacul asupra libertății de conștiință care izbucnește în volumul "Nu există libertate de conștiință în astronomie, fizică, chimie, chiar și fiziologie, în sensul că oricine ar găsi absurd să-și asume direct credința principii stabilite în științe de oameni competenți" Nimic din catolicismul ultramontan nu ar putea fi mai papistic, mai antiștiințific decât aceste cuvinte Toți pașii mari în progresul științei au fost făcuți tocmai de astfel de oameni care, fără ezitare, s-au îndoit de "principiile stabilite în științe de oameni competenți " Și marea lecție pe care o dă știința, marea ei utilitate ca instrument de spiritualitate disciplina, ni se repetă constant: singura bază pe care se sprijină dreptul oricărei afirmații la recunoaștere este imposibilitatea respingerii acesteia Acuzarea viziunii științifice asupra lumii despre materialism este într-o anumită măsură de înțeles, pentru că termenii acestei viziuni asupra lumii sunt, fără îndoială, complet materialiști Și totuși, nu mai puțin în esența sa, știința nu poate avea nimic în comun cu materialismul \ \ Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV O astfel de combinație de terminologie materialistă cu o atitudine ostilă față de filozofia materialistă nu este doar în concordanță cu logica solidă, ci și cerută de aceasta; vom vedea acum motivele unei astfel de conexiuni Să presupunem că cunoașterea este absolută și nu relativă și, în consecință, concepția noastră despre materie este așa cum este cu adevărat Să presupunem, în plus, că știm mai multe despre cauză și efect decât despre o anumită ordine definită de succesiune a Faptelor, că avem cunoștințe despre necesitatea unei astfel de succesiuni și, prin urmare, cunoașterea legilor necesare și că nu există o cale de ieșire din extremă materialism şi determinism Este posibil să se găsească Într-adevăr, este evident că cunoașterea noastră despre ceea ce numim lumea materială este cel puțin la fel de precisă și definită precum cunoașterea noastră despre lumea spirituală și cunoașterea noastră cu o lege de origine la fel de veche ca și cunoștințele noastre despre libertate Este destul de imposibil să demonstrăm în continuare că nimic nu ar putea fi efectul unei cauze materiale și necesare și că orice efect este cu adevărat liber Căci o acţiune liberă este una care se presupune că nu are nicio cauză; iar încercarea de a demonstra o astfel de propoziție negativă este absurdă

Și, deși este imposibil din punct de vedere filozofic să se dovedească că un anumit fenomen nu este efectul unei cauze materiale, oricine familiarizat cu istoria științei va spune că progresul ei în toate epocile, și în prezent mai mult ca niciodată, este o extensie a câmpului a ceea ce numim materie și cauzalitate și expulzarea treptată corespunzătoare din toate câmpurile gândirii umane a ceea ce numim spirit și libertate Și la fel cum este adevărat că fiecare viitor crește din trecut și prezent, este și adevărat că fiziologia viitorului va extinde treptat domeniul materiei și legii până când va coincide cu cunoașterea, simțirea și acțiunea Conștiința acestui adevăr, ca un coșmar, îi împovărează pe mulți Biblioteca "Runivers" GEKOLII ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII Oi cele mai bune minți ale zilelor noastre Așteaptă ceea ce ei consideră progresul materialismului cu aceeași teamă și durere neputincioasă pe care o simte un sălbatic când, în timpul unei eclipse, o umbră uriașă se strecoară pe fața soarelui Fluxul care se apropie de materie amenință să le copleșească sufletele, din ce în ce mai puternică îmbrățișarea contractantă a legii interferează cu libertatea lor; ei se îngrijorează ca nu cumva natura morală a omului să fie înăbușită de creșterea înțelepciunii sale Dar această frică este ridicolă Este frica păgânilor, care cad îngroziți în fața idolilor pe care i-au făcut cu mâinile lor De fapt, ce știm, până la urmă, despre această "materie" teribilă, cu excepția numelui pentru desemnarea cauzei necunoscute și ipotetice a stărilor propriei noastre conștiințe?, care s-a auzit la moartea lui Pan - pe lângă faptul că el este și un nume pentru o cauză sau stare necunoscută și ipotetică a stărilor de conștiință? Cu alte cuvinte, spiritul și materia sunt doar nume pentru substraturi imaginare ale unor grupuri cunoscute de fenomene naturale Și care este acea teribilă necesitate și lege "de fier" sub care geme oamenii? Într-adevăr, cele mai goale sperietoare pe care le-am inventat Dacă există vreo lege "de fier", aceasta este legea gravitației; iar dacă există vreo necesitate fizică, este doar ca piatra nesprijinită să cadă la pământ Dar ce știm și putem ști despre acest fenomen? Doar că, conform experienței umane obișnuite, pietrele au căzut la pământ în asemenea condiții; că nu avem nici cel mai mic motiv să credem că nicio piatră în aceleași condiții nu va cădea la pământ și invers, avem toate motivele să credem că va cădea Este foarte convenabil să subliniem că toate condițiile pentru credință sunt prezente în acest caz, numind poziția conform căreia pietrele fără sprijin vor cădea la pământ "o lege a naturii" Dar când, cum Biblioteca "Runivers" δδ H IVANTSOV de regulă, trecem de la voință la must, introducem o idee de necesitate care, așa cum este destul de evident, nu se află în Faptele observate și care nu poate fi garantat să fie descoperită nicăieri Știm Faptul; cunoaștem legea; dar ce este necesitatea decât o umbră goală, un produs al minții noastre? Dar dacă este adevărat că nu putem avea cunoștințe nici despre natura materiei, nici despre natura spiritului și că conceptul de necesitate este un fel de amestec criminal în reprezentarea legii, atunci poziția materialistă, astfel încât există nimic în lume, în afară de materie, forță și necesitate, nu este de asemenea lipsit de orice temelie, precum și de cele mai neîntemeiate dogme teologice Doctrinele fundamentale ale materialismului, ca cele ale spiritismului și ale majorității celorlalte "isme", se află în afara limitelor cercetării filosofice De ce ar trebui să ne îngrijorăm despre lucruri despre care, oricât de importante ar fi, nu știm nimic și nu le putem ști? Trăim într-o lume plină de calamități și ignoranță, iar cea mai importantă datorie a fiecăruia dintre noi este să încercăm să facem ca acel

colțișor asupra căruia fiecare dintre noi avem influență să devină măcar puțin mai puțin mizerabil și ignorant decât era înainte intrarea noastră în el Pentru a face acest lucru cu adevărat, este necesar să credem pe deplin în doar două lucruri: în primul rând, că ordinea naturii este accesibilă cunoașterii prin abilitățile noastre în limite practic nelimitate; în al doilea rând, că voința noastră înseamnă ceva, ca o condiție în cursul fenomenelor Fiecare dintre aceste convingeri poate fi dovedită empiric oricând dorim Prin urmare, fiecare se sprijină pe cea mai puternică fundație pe care poate sta orice credință și formează unul dintre cele mai mari adevăruri ale noastre Dacă aflăm că cunoaşterea ordinii naturii merge Biblioteca "Runivers" HUXLEY P VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII este mai ușor să folosim o terminologie sau un fel de simboluri decât alta, este datoria noastră evidentă să folosim primul; prin urmare, niciun rău nu poate apărea, atâta timp cât ne amintim că avem de-a face doar cu termeni și simboluri Nu contează prea mult în sine dacă exprimăm fenomenele materiei în termeni de spirit, sau fenomenele spiritului în termeni de materie: materia poate fi privită ca o formă a gândirii, gândirea poate fi privită ca o proprietate a materiei Fiecare propoziție este, într-o anumită măsură, relativ adevărată Dar, având în vedere progresul științei, terminologia materialistă trebuie în orice caz preferată Ea leagă gândirea de alte fenomene ale universului și face posibilă investigarea naturii acelor condiții fizice sau fenomene concomitente ale gândirii, care ne sunt mai mult sau mai puțin accesibile și a căror cunoaștere ne poate ajuta în viitor să stabilim același control asupra lumii gândirii pe care îl avem deja în relație cu lumea materială, în timp ce terminologia opusă sau spiritualistă este extrem de inutilă și nu duce la nimic altceva decât vag și confuzie de idei Prin urmare, nu se poate pune la îndoială că, cu cât progresele ulterioare în cunoaștere merg, cu atât toate fenomenele naturii vor fi mai ample și mai ferm exprimate în Formule sau simboluri materialiste Dar omul de știință, care uită limitele cercetării filozofice și, părăsind aceste Formule și simboluri, se încadrează în ceea ce se înțelege de obicei prin materialism, se află la același nivel cu matematicianul, care ar considera în mod eronat x-urile și yurile în care el își exprimă problemele, pentru entități reale, cu singura diferență că erorile acestora din urmă nu au consecințe practice, în timp ce erorile materialismului sistematic sunt capabile să paralizeze energia și să distrugă frumusețea vieții Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV Mult mai valabilă în fața curții logicii științifice este o doctrină care este complet opusă materialismului, adică idealism; dar nici el, în pozițiile sale finale, trecând dincolo de limitele cunoașterii posibile, nu poate fi recunoscut în același mod Un studiu direct al proceselor care au loc în aparatul de detectare duce direct la idealism Marele Fap, stabilit de Descartes și de mare importanță, este că nicio aparență de lucruri exterioare nu este transmisă conștiinței prin intermediul organelor de simț și nu poate fi transmisă; dar că între cauza exterioară a senzației și senzația însăși există un anumit mod de mișcare a materiei nervoase cu care starea de conștiință nu seamănă nici cea mai mică, ci este doar simbolul ei Acest Fapt constituie baza fiziologică a doctrinei relativității cunoașterii, iar un idealism mai mult sau mai puțin complet este consecința lui necesară Într-adevăr, dintre cele două alternative, una trebuie să fie adevărată Sau conștiința este o funcție a ceva diferit de creier, căruia îi dăm numele sufletului, iar senzația este modul de acțiune asupra sufletului a mișcării unei părți a creierului; sau nu există suflet, iar senzația

este ceva generat de modul de mișcare al unei părți a creierului În primul caz, manifestările simțurilor sunt stări pur spirituale; în acestea din urmă sunt ceva produs de mecanismul corpului și sunt la fel de diferite de cauzele exterioare care pun în mișcare mecanismul, precum clopoțelul unui ceas nu este ca scăparea arcului care îl produce "Les extremes se touchent" Motto-ul materialiştilor, că "gândul este secreţia creierului", este doctrina lui Fichte conform căreia "lumea fenomenelor este o lucrare exprimată într-o altă limbă" "Toate fenomenele naturii sunt rezolvate în materie și stările ei", spun materialiștii "Sunt de acord cu poziția dumneavoastră", răspunde unul dintre principalii reprezentanți ai idealismului, episcopul Berkeley, Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII mai te intrebi: ce este materia? Răspunzând la această întrebare, trebuie să fii legat de propriile tale condiții; și vă cer ca, la rândul dumneavoastră, să fiți de acord doar cu astfel de concluzii, care, în cuvintele axiomei carteziene, sunt perfect clare și distincte ■ Cunoaștem materia după senzațiile pe care le avem despre ea Dar în ceea ce privește toate așa-numitele simple senzații, este cert că, așa cum spune Berkeley, "esse" lor este "percipiu, esența lor trebuie simțită și cunoscută Dar ceea ce simte sau cunoaște este mintea sau spiritul; și în consecință ceea ce ne oferă simțurile este, la urma urmei, cunoașterea fenomenelor spirituale Nu este greu să vedem în continuare că ceea ce Locke numea proprietățile primare ale lucrurilor - dimensiunea, numărul, figura și mișcarea - se reduce, de asemenea, la simple senzații și independent de spirit, tot atât de de neconceput precum culoarea și sunetul Tot ce știm, de exemplu, despre mișcare este că este un nume pentru anumite schimbări în relația dintre senzațiile noastre vizuale, tactile și musculare Dacă materialiştii afirmă în acest fel că universul şi toate fenomenele sale sunt rezolvate în materie şi mişcare, atunci Berkeley are dreptul să le răspundă: da, acest lucru este adevărat; dar ceea ce numiți materie și mișcare ne este cunoscut doar ca Forma conștiinței; iar existența unei stări de conștiință independentă de spiritul gânditor este contradicho in adjecto "Toate fenomenele psihice sunt acțiuni sau produse ale fenomenelor materiale, spun materialiștii Și cineva poate fi complet de acord cu această poziție Dar după analiză, întregul sens al acesteia se va reduce la următoarele: ori de câte ori apar acele stări de conștiință, pe care le numim senzație, emoție sau gândire, o cercetare atentă arată că ele sunt precedate de acele alte fenomene de conștiință, cărora le dăm numele materiei și mișcării eniya Toate schimbările materiale sunt în cele din urmă Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV mișcarea în sine; dar cunoașterea noastră despre mișcare nu este altceva decât cunoașterea schimbărilor în locul și ordinea sentimentelor noastre; astfel cunoașterea noastră despre materie este limitată la acele senzații a căror cauză presupunem că aceasta este Astfel, aderarea cinstită și fermă la argumentul care ne duce la materialism ne duce invariabil dincolo de acesta Un astfel de raționament este de necontestat Și, prin urmare, dacă ar trebui să alegem între materialismul absolut și idealismul absolut, ar trebui să ne înclinăm spre acesta din urmă Cu toate acestea, trebuie amintit că, așa cum spune Locke, "nici o descoperire nu este posibilă care să pătrundă în natura π a cauzelor ascunse ale ideilor": pur și simplu nu știm nimic despre substanța de niciun fel Este imposibil să nu credem că o astfel de judecată este tocmai aceea pe care o va face filosofia în decizia sa finală Să presupunem că pianul ar fi capabil să fie conștient de sunet și nimic altceva Ar cunoaște sistemul naturii,

constând exclusiv din sunete, iar legile naturii ar fi legile melodiei și armoniei Ar putea dobândi nenumărate idei de asemănare și de asemănare, succesiune etc , dar nu putea ajunge la nici un concept de spațiu, distanță, rezistență, Figura, mișcare Pianoforte ar putea raționa astfel: toate cunoștințele mele constau în sunete și percepții ale relațiilor lor; dar esența sunetului este de auzit: și nu se poate înțelege că existența sunetelor pe care le cunosc depinde de orice altă existență decât cea a spiritului ființei auzătoare Acesta ar fi un raționament la fel de bun ca cel al lui Berkeley, unul foarte solid și util, deoarece stabilește limitele abilității pianului Dar cu toate acestea, Pianul are o existență destul de diferită de sunete, iar conștiința auditivă a Pianului nostru imaginar depinde, în primul rând, de Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII existența "substanței" cuprului, lemnului și fierului și, în al doilea rând, existența substanței muzicianului Dar manifestările acestei conștiințe nu-i dau nici cel mai mic indiciu despre existența vreuneia dintre condițiile conștiinței în Pianul nostru În același mod, în timp ce studiul limitelor facultăților noastre este apogeul înțelepciunii umane, va fi prudent să ne amintim că nu avem dreptul nici de a nega sau de a afirma ceea ce se află dincolo de această limită Dacă spiritul sau materia are substanțialitate este o problemă pe care nu o putem rezolva; iar corectitudinea noțiunilor obișnuite de aici poate fi la fel de probabilă ca și a altora Este remarcabil că începutul ambelor direcții opuse ale noii gândiri filozofice, atât idealism, cât și materialism, a fost pus de aceeași persoană - René Descartes Descartes a dovedit că gândirea noastră, ca atare, este singurul lucru sigur pentru noi, adică starea conștiinței noastre Cunoașterea noastră despre orice știm sau simțim nu este nimic mai puțin decât cunoașterea stărilor noastre de conștiință, iar întreaga noastră viață este alcătuită din astfel de stări de conștiință Unele dintre aceste stări ne referim la cauză, pe care o numim "eu", altele la cauză sau cauze, care pot fi rezumate sub cuvântul "nu-eu" Dar nici despre existența "eu", nici despre existența "nu-eu" nu avem, și în niciun caz nu putem avea, vreo certitudine neîndoielnică și imediată, asemănătoare cu cea pe care o avem despre stările de conștiință, care privim ca acțiunile celor dintâi Ele nu sunt Fapte direct observabile, ci rezultatele aplicării legii cauzalității acestor Fapte Strict vorbind, existența "sinelui" și "non-sinelui" sunt ipoteze prin care noi Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV explica faptele conștiinței Ei stau pe aceeași tablă cu credință în veridicitatea memoriei și în constanța generală a ordinii naturii, presupuneri ipotetice care nu pot fi dovedite sau cunoscute cu același grad mare de siguranță pe care îl oferă conștiința directă, dar care, totuși, , au o mare importanță practică în virtutea faptului că concluziile deduse logic din acestea sunt întotdeauna justificate de experiență Acesta este rezultatul final al demonstrației carteziene Dar trebuie remarcat că l-am lăsat deja mult în urmă pe Descartes însuși S-a oprit la celebra sa Formula: "Cred, deci există " Dar o mică discuție ne va arăta că această Formula este plină de pericole și neînțelegeri verbale În primul rând, cuvântul "ar trebui" nu este potrivit aici "Eu exist" este implicat în "Gândesc", care este doar un alt mod de a spune "Eu sunt gânditorul" Și în al doilea rând, "cred" nu este o propoziție simplă, dar în ea trei afirmații sunt combinate într-una singură: I) ceva numit "eu" există,) ceva numit gândire există și h) gândirea este rezultatul activității Yaya" Dar este evident că este singura dintre aceste trei prevederi care poate rezista testului cartezian al certitudinii este al doilea Nu poate fi

pus la îndoială, căci îndoiala însăși este gândire existentă Dar primul și al treilea pot fi, și au fost, îndoieli Într-adevăr, cel care le afirmă poate fi întrebat: de unde știi că gândirea nu este ceva existent în sine; sau că gândirea dată nu este rezultatul gândirii unei forțe anterioare sau a unei anumite forțe externe? Astfel de întrebări și diverse alte întrebări sunt mai ușor de propus decât de răspuns Descartes, hotărând să arunce toate hainele țesute pentru el din rațiune, a uitat această cămașă "I", spre marele rău și chiar distrugerea toaletei sale, când a început să se îmbrace din nou Metoda sau calea care duce la adevăr și indicată de De Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII harta ne conduce direct la idealismul critic al marelui său succesor Kant Acesta este idealismul care spune că Faptul suprem al oricărei cunoștințe este conștiința, sau cu alte cuvinte, un fenomen psihic și, prin urmare, afirmă cea mai mare certitudine dintre toate, singura certitudine absolută, existența conștiinței Dar este în același timp acel idealism care neagă posibilitatea de a face orice fel de afirmație, pozitivă sau negativă, indiferent de ceea ce se află dincolo de limitele conștiinței Astfel, drumul indicat și pavat de Descartes duce prin îndoială la acel idealism critic care este centrul gândirii metafizice moderne Dar "Discursul ne arată încă o altă cale, aparent deloc deloc asemănătoare, care duce cu siguranță la acea reducere a tuturor fenomenelor universului la materie și mișcare, care constituie centrul gândirii fizice moderne și pe care mulți o numesc materialism Precum o corabie, care stă nemișcată într-un calm, sub pânzele pline, fuge de vântul care s-a ridicat din pupa, așa mintea lui Descartes, rămânând în balanța îndoielii, nu numai că a cedat forței depline a impulsului Fizicului Știința și modul fizic de gândire, care a făcut marile sale porecle moderne, Galileo și Harvey, dar înaintea lor; el anticipa în gândul său îndrăzneț acele concluzii care nu puteau fi consolidate decât prin munca unor generații întregi de anchetatori Descartes a văzut că descoperirile lui Galileo au sensul că până și cele mai îndepărtate părți ale universului sunt guvernate de legi mecanice; între timp, descoperirile lui Harvey spun că aceleași legi guvernează procesele acelei părți a universului care este cea mai apropiată de noi, și anume propriul nostru corp Cu o singură lovitură puternică de geniu, zburând peste distanța dintre centru și circumferința sa vastă, Descartes încearcă să descompună toate fenomenele - Questions of Philosophy, ka Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV a universului în materie și mișcare sau forțe care acționează conform legii Acest mare gând, conturat în Discurs și dezvoltat mai pe deplin în Principes și Traité de l'Homme, el elaborează cu o putere și cunoștințe extraordinare, iar în ultima sa lucrare ajunge la acea viziune pur mecanică a fenomenelor vieții la care se străduiește fiziologie modernă Corpul unui animal, conform acestui punct de vedere, este un automat, capabil să îndeplinească toate funcțiile animalelor, la fel ca un ceas sau orice alt mecanism În mod similar, toate funcțiile omului, în comun cu animalele, sunt transmise de organism ca un simplu mecanism Descartes privește conștiința ca pe o distincție specifică de "pensant ales" sau "suflet rezonabil", care se adaugă corpului numai la om Acest suflet rațional este situat, după Descartes, în glanda pineală, ca într-un birou central, unde, prin intermediul spiritelor animale, învață despre ceea ce se întâmplă în corp și influențează acțiunile acestuia Fiziologii moderni nu atribuie glandei pineale mici o funcție atât de mare, dar, într-o formă mai puțin definită, ei sunt de acord cu principiul cartezian și cred că sufletul va fi încurcat în cortexul creierului

Acesta este cel puțin obișnuit privit ca scaunul și instrumentul minții Descartes a definit clar care este, conform conceptului său, diferența dintre spirit și materie Materia este o substanță care are extensie, dar nu gândește; spiritul este o substanță gânditoare, dar care nu posedă extensie Este foarte dificil să ne facem o idee despre ce semnificație pot avea aceste expresii atunci când sunt aplicate la sediul sufletului din glanda pineală A-ți imagina acest lucru este posibil doar în sensul că sufletul este un punct matematic, având un loc definit, dar nu o prelungire, în cadrul glandei pineale Nu numai că are un loc definit, dar trebuie și să dea dovadă de putere, pentru se presupune că poate, atunci când dorește, să schimbe direcția spiritelor vitale, care sunt compuse din materie în mișcare Astfel, sufletul devine centrul puterii Dar, în același timp, distincția dintre spirit și materie dispare din cauza faptului că, conform ipotezei care se dovedește, materia nu poate fi altceva decât o colecție de centre de putere Lucrurile iau o întorsătură și mai proastă dacă luăm de partea ideii moderne că conștiința rezidă în materia cenușie a creierului în general Căci, întrucât materia cenușie a creierului are extensie, ceea ce este pus în el trebuie să aibă și extensie; și astfel trebuie să pierdem spiritul în materie într-un alt fel Într-adevăr, fiziologia carteziană, ca și fiziologia modernă, spiritul căruia îl anticipează, duce direct la materialism, întrucât acest nume este corect aplicat doctrinei care spune că nu cunoaștem nicio substanță gânditoare în afară de substanța extinsă și că gândirea constituie aceeași funcție a materiei, ca mișcarea Ajungem astfel la unicul și singurul rezultat de acest fel, acela al celor două căi străbătute de Discursul despre Metodă, una duce prin Berkeley și Hume la Kant și idealism, în timp ce cealaltă prin de La Mettrie și Priestley duce la fiziologia modernă și materialism Trunchiul, care este Descartes, este împărțit în două ramuri, crescând în direcții opuse și purtând, aparent, flori destul de diferite Dar fiecare dintre ramuri este puternică și sănătoasă și are aceeași vitalitate și putere ca cealaltă Dacă un botanist ar găsi ceva de genul în orice plantă nouă, ar fi probabil înclinat să creadă că arborele este monoic, că florile sunt de sexe diferite și că singura speranță de fertilitate stă în unirea lor Relația finală dintre metafizică și fizică este exact aceeași Diferențele lor până la - * se completează unul pe celălalt și nu se potrivesc unul cu celălalt; iar gândul nu va fi niciodată pe deplin rodnic până când nu se vor uni unul cu celălalt Trebuie să admitem, împreună cu materialiştii, că corpul uman, la fel ca toate corpurile vii, este o maşinărie, ale cărei acţiuni vor fi explicate mai devreme sau mai târziu pe baza unor principii fizice Trebuie să ne gândim că mai devreme sau mai târziu vom obține echivalentul mecanic al conștiinței, la fel cum am obținut echivalentul mecanic al căldurii Dacă o liră la o greutate, care cade de la o înălțime de un picior, dă o anumită cantitate de căldură, care poate fi numită pe drept echivalentul ei, atunci aceeași liră la o greutate, căzând de la o înălțime de un picior pe mâna unui om, dă o anumită cantitate de senzație, care poate fi numită, cu drepturi egale, echivalentul său în conștiință Și din moment ce știm deja că există o anumită corelație între intensitatea durerii și puterea dorinței de a fi liber de această durere și, în al doilea rând, există o anumită corelație între intensitatea căldurii sau a forței mecanice care produce durere și durerea însăși, atunci devine clară posibilitatea stabilirii relației dintre forța mecanică și voință La aceeași concluzie este și Faptul că,

în anumite limite, intensitatea forței mecanice pe care o exercităm este proporțională cu intensitatea dorinței noastre de a o exercita Astfel, cineva poate merge cu îndrăzneală alături de materialiști oriunde poate duce urmărirea lor corectă pe calea lui Descartes Nu există nicio îndoială că dezvoltarea fără teamă a viziunii materialiste a avut un efect enorm și extrem de benefic asupra fiziologiei și psihologiei Chiar mai mult, dacă merg mai departe decât au dreptul să facă, dacă introduc calvinismul în știință și declară că omul este o mașină și nimic mai mult, nu există nici un rău deosebit în doctrinele lor, dacă admit doar - și acesta este un Fapt de experiență - că este o mașină capabilă de autoreglare în anumite limite Biblioteca "Runivers" HUXLEY P VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII Dacă o mare Putere ne-ar propune să fim întotdeauna făcuți să gândim corect și să facem bine, cu condiția să apelăm la un fel de ceas și să fim închiși în fiecare dimineață înainte de a ne ridica din pat, cu greu am fi lent să accepte o astfel de propunere Singura libertate pentru care merită să vă faceți griji este libertatea de a face bine; libertatea de a greși poate fi acordată la cel mai mic preț oricui este dispus să o accepte Dar când materialiștii ies din calea lor și încep să vorbească că nu există nimic în univers decât materie și forță și legile necesare și orice altceva din vechea lor gardă, logica științifică nu permite să le urmeze Trebuie să ne întoarcem la punctul nostru de plecare și să urmăm cealaltă cale a lui Descartes Trebuie amintit că toate cunoștințele noastre sunt cunoașterea stărilor de conștiință; acest lucru este destul de evident și nu lasă loc de îndoială "Materia" și "Forța", așa cum le cunoaștem, sunt doar nume pentru Formele cunoscute ale conștiinței "Necesitatea" înseamnă că opusul căruia nu îl înțelegem "Legea" înseamnă o regulă pe care o vedem întotdeauna respectată și despre care ne așteptăm să fie întotdeauna respectată Astfel, este un adevăr incontestabil că ceea ce numim lumea materială ne este cunoscut doar în Formele lumii ideale; și, așa cum spune Descartes, cunoașterea noastră despre suflet este mai directă și mai sigură decât cea a corpului pe care o numim rezistență, se însoțesc în mod constant De ce și cum stau ei într-o astfel de relație este un mister Și dacă spunem că gândirea este o proprietate a materiei, atunci tot ce putem înțelege aici este că reprezentarea extensiei și reprezentarea rezistenței însoțesc efectiv sau potențial toate celelalte tipuri de reprezentare Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV Dar, ca și în primul caz, de ce sunt asociate în acest fel este un mister insolubil Senzațiile noastre, plăcerile noastre, suferințele noastre și atitudinile lor formează întreaga sumă a elementelor de cunoaștere pozitivă indiscutabilă Numim cea mai mare parte a acestor senzații și relațiile lor materie și mișcare, restul îl desemnăm prin cuvintele: spirit și gând, iar experiența arată că există o anumită ordine de succesiune între prima și a doua Din toate acestea rezultă că ceea ce poate fi numit materialism legitim, adică extinderea vederilor și metodelor științei fizice la cele mai înalte, precum și la cele mai joase manifestări ale vitalității nu este altceva decât un fel de idealism prescurtat; și că ambele cărări carteziene converg în vârful muntelui, deși merg pe părți opuse ale acestuia Ceea ce critică metafizică reală lasă în urmă idolii ridicați de metafizicieni falși de un sens general vulgar nu este în contradicție nici cu materialismul pur, nici cu idealismul pur: nu este nici unul Idealiștii, nemulțumiți să declare adevărul că cunoștințele noastre sunt limitate de Faptele Conștiinței, adoptă poziția complet de nedemonstrat că nu există altceva decât ei și substanța spiritului Pe de altă parte, materialiştii, pornind de la adevărul că, aparent,

dimpotrivă, fenomenele materiale constituie cauzele fenomenelor spirituale, recunosc misterul de nedemonstrat că fenomenele materiale şi substanţa materiei sunt singurele existenţe primare Reconcilierea fizicii cu metafizica constă în recunoașterea erorilor de ambele părți; de acord din partea fizicienilor că toate fenomenele naturii, în analiza lor finală, ne sunt cunoscute doar ca Fapte ale conștiinței; în presupunerea metafizicienilor că Faptele conștiinței sunt practic explicabile doar cu ajutorul metodelor și formulelor FIZICII; și în cele din urmă în respectarea atât de către metafizicieni, cât și de către fizicienii Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII a noii reguli carteziene - a nu fi de acord cu nicio propoziție, al cărei conținut nu este atât de clar și distinct încât să nu poată fi pus la îndoială Lăsați acele propoziții despre care niciunul dintre oponenți nu știe sau nu poate ști nimic să fie tăiate în conformitate cu această regulă și nu va mai rămâne niciun subiect pentru disputa lor Să fie recunoscut deșertul necunoscutului și să vină împărăția binecuvântată a Astreei divine a lumii filozofice Pentru a completa clarificarea relației dintre viziunea științifică asupra lumii și diferitele învățături filozofice, rămâne să spunem mai multe despre relația științei cu teleologie Teleologia, așa cum este înțeleasă în mod obișnuit, este teleologie, care susține că ochiul, așa cum îl vedem la om, sau la una dintre vertebratele superioare, a fost creat, cu structura pe care o reprezintă, cu scopul de a-și face să primească lovitura mortală din doctrina evoluţionistă modernă Trebuie amintit, totuși, că există o teleologie mai largă, care nu numai că nu este afectată de doctrina evoluției, dar se bazează de fapt pe propozițiile ei fundamentale Această propoziție constă în faptul că întreaga lume, atât vie cât și fără viață, este rezultatul unei interacțiuni, în conformitate cu anumite legi, a forțelor inerente acelor molecule din care a constat nebuloasa originară a universului Dacă acest lucru este adevărat, atunci nu este mai puțin adevărat că lumea existentă se află potențial într-o ceață cosmică și că o minte suficient de puternică ar putea, din cunoașterea proprietăților moleculelor acestei cețe, să prezică cel puțin starea Faunei a Marii Britanii în anul curent cu aceeași probabilitate ca să sperăm că într-o zi rece de iarnă, din respirație se formează aburi Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV Luați un ceas de perete care ticăie tare, arată orele, minutele și secundele, bate, strigă "cuc" și poate chiar arată fazele lunii Atunci când un ceas este derulat, toate fenomenele pe care le detectează se află potențial în mecanismul său, iar un ceasornicar priceput ar putea prezice tot ceea ce ar fi examinându-i mecanismul Dacă teoria evoluționistă este corectă, structura moleculară a ceții cosmice are aceeași relație cu fenomenele lumii ca și aranjarea ceasurilor cu fenomenele lor Să presupunem acum că gândacul, care a primit numele de ceasornicar pentru imitația sa de ticăitul pendulului, trăiește într-o cutie de ceas și studiază cu sârguință mișcarea ceasului Poate spune: "Nu găsesc nimic aici decât materie și forță și simplu mecanism de la început până la sfârșit" și va avea dreptate Dar dacă deduce din aceasta concluzia că ceasul nu este inventat pentru un anumit scop, va fi complet fals Imaginați-vă, pe de altă parte, un alt ceasornicar cu o altă mentalitate El, auzind monotonul "tik! tick!*, la fel ca al lui, poate ajunge la concluzia că ceasul în sine este un fel monstruos de gândac de ceasornicar și că cauza și scopul său final sunt ticăitul Cât de ușor este să subliniezi relația clară a întregului mecanism cu pendulul, Faptul că toate celelalte fenomene pe care le detectează sunt de importanță secundară și sunt supuse bifei! Cu toate acestea, se știe

că ceasurile de perete nu au fost inventate deloc cu scopul de a produce ticăituri Astfel, printre gândacii noștri de ceas, teoreticianul-teleolog va greși la fel de mult ca și teoreticianul-mecanic; și, desigur, singurul gândac care ar avea dreptate ar fi cel care admite că singurul lucru disponibil pentru gândaci este natura mecanismului ceasului și modul în care acesta se mișcă și că scopul ceasului se află cu totul dincolo capacitatea gândacilor Biblioteca "Runivers" HUXLEY ŞI VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ MODERNĂ A LUMII Înlocuiți "ceață cosmică" cu ceasuri și "molecule" cu "mecanismul de ceas", iar aplicarea argumentului va fi evidentă Vederile teleologice și mecanice ale naturii nu se exclud neapărat reciproc Dimpotrivă, cu cât speculatorul-mecanic este mai consistent, cu atât mai ferm va recunoaște distribuția moleculară originală, a cărei consecință sunt toate fenomenele universului; și cu atât mai deplină îngăduință îl va privi pe teleolog, care îl poate provoca oricând să încerce să infirme că această distribuție originală a moleculelor nu a fost făcută în scopul dezvoltării fenomenelor universului Pe de altă parte, dacă teleologul susține că acesta sau acel rezultat al acțiunii oricărei părți a mecanismului universului este scopul și cauza finală, mecanicul îl poate întreba oricând de unde știe că acesta este mai mult decât nesemnificativ împrejurare - simpla ticăitură a unui ceas, pe care el o ia din greșeală pentru Funcția lor Și la această întrebare pare să nu existe un răspuns, la fel ca și la următoarea, nu lipsită de sens, întrebare: de ce să vă faceți griji cu privire la ceea ce se află dincolo de limitele posibilității, când funcționarea mecanismului în sine, care are o importanță practică infinită, dă loc pentru aplicație toate abilitățile noastre? Astfel, consecințele logice care decurg din datele științei par să nu fie neapărat vinovate de acele vicii de care sunt adesea acuzați Și nu găsim nimic mai bun decât să încheiem expunerea noastră a opiniilor generale ale lui Huxley cu următoarele cuvinte, cu care își încheie articolul despre automatismul animal: "În ceea ce privește consecințele logice ale unei astfel de credințe, pot să remarc că consecințele logice servesc drept sperietoare pentru nebuni și faruri pentru înțelepți Biblioteca "Runivers" N IVANTSOV Singura întrebare pe care o poate pune un om înțelept și cinstit înaintea lui este: este doctrina adevărată sau falsă? Deci, dacă punctul meu de vedere conduce într-adevăr și logic la fatalism, materialism și ateism, trebuie să mă recunosc ca un fatalist, materialist și ateu Dar nu am nici cel mai mic motiv să mă clasific nici ca filozof-fatalist, nici ca materialist, nici ca ateu Fataliștilor - pentru că, în opinia mea, conceptul de necesitate are o bază logică, și nu una Fizică; la materialişti, pentru că sunt complet incapabil să înţeleg existenţa materiei dacă nu există o conştiinţă în care să fie trasă această existenţă; ateilor, pentru că problema cauzei ultime a existenței mi se pare fără speranță dincolo de limitele săracelor mele abilități Din toată vorbăria fără rost pe care am avut vreodată ocazia să le aud, s-a dovedit-; Mărturia acelor filozofi care se angajează să ne spună tot ce privește natura lui Dumnezeu ar fi mai rea dacă nu ar fi depășită de absurditățile și mai mari ale filosofilor care dovedesc că nu există Dumnezeu N Ivantsov Biblioteca "Runivers" Voința în cunoaștere și voința în credință IV*) Astfel, cunoașterea obiectivă, lipsită de voință, dezinteresată și nepasională îmi vorbește nu despre esența internă a unui obiect, ci doar despre modul în care este determinată de relațiile externe cu ceea ce este în afara acestuia; ea vorbește numai despre ceea ce nu poate să nu existe pentru gândire în condițiile date de experiență sau construcție, dar nicidecum

despre ceea ce, în afara acestor condiții, există în sine și de la sine pentru gândire și ar trebui să fie pozitiv Această cunoaștere este în esență atât fenomenală, cât și convențională și, după cum am văzut, este supusă principiilor de bază ale unei viziuni mecanice asupra lumii Considerând în această cunoaştere obiectul său în afara ei şi independent de propria sa fiinţă, subiectul cunoscător nu ajunge niciodată aici la acea unitate interioară cu obiectul, care constituie conţinutul cunoaşterii mistice Nu există nimic mistic în cunoaşterea fenomenală, obiectivă şi nu ar trebui să existe; întrucât nu există și nu trebuie să existe nimic liber și pasional în el, atâta timp cât rămâne fidel presupunerii sale de bază Această presupunere constă, după cum am văzut, în acceptarea de către gândire a unui exterior și în esența sa interioară irelevant pentru subiectul cunoaștere al obiectivității, cognoscibil, înțeles prin gândire numai din studiul diferitelor manifestări, relații externe, treptat și fragmentat *) Sfârşit Vezi cartea Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV Toate cunoștințele noastre sunt așa? Este oare tot ceea ce știm cu adevărat și că este vital necesar să cunoaștem, este dat gândirii noastre sub această presupunere, sub condiția obiectivității exterioare și irelevante pentru noi, cunoscută de noi doar un post, în parte, într-un fenomen extern, Fenomenal și critic? Evident nu Evident, propria noastră ființă, propriul nostru el, propria noastră voință, într-un fel sau altul conștientă, cunoscută nouă acte din care constă toată viața noastră mentală, morală, socială și chiar o parte din viața fiziologică, nu se află în această condiție Nu în această condiție sunt date gândurile și cauzele motrice, scopurile finale realizate de voință în actele ei, începuturile și idealurile care constituie (în altă Formă) esența ei Cunoaștem toate acestea fără îndoială, mai mult sau mai puțin clar și distinct, dar întotdeauna cu un strop de pasiune și încredere de nezdruncinat Cunoaștem toate acestea, și nu din relații externe, definiții acumulate treptat prin munca conștientă a gândirii, ci tocmai în esență, având aici o cognitio rei foarte clară, chiar dacă nu existau definiții generale din condiții și relații generale deloc, orice cognitio circa rem Cunoaștem toate acestea și nu putem decât să le cunoaștem în primul rând în esență, intern și independent de orice presupuneri, îndoieli, dovezi, construcții etc , dar direct și a parte ante, înaintea oricăror investigații și dovezi Fără o astfel de cunoaștere directă parte ante a propriei noastre lumi interioare, voința să-și realizeze conținutul ideal în actele sale ar fi imposibilă și nu ar exista eu, conștient de ceva exterior, de orice obiect, doar prin această cunoaștere Și știm toate acestea nu ca pe ceva exterior și irelevant, ci ca esența cea mai interioară a propriei noastre ființe În această cunoaștere, unitatea eului cunoaștere cu esențialul este dată că viața lui o realizează în exterior și îi permite să experimenteze în mod ideal, în conștiință - există, așadar, un element mistic Biblioteca Runiverse VOINTA ÎN CUNOAȘTERE și voință în lume Gândirea noastră (sau gândirea care conduce) nu poate recunoaște sau nu recunoaște aceste obiecte ale cunoașterii care nu sunt exterioare și nu cu voință slabă, inactive și lipsite de pasiune ca fiind de fapt existente, așa cum nu poate recunoaște ca fiind sau nu se poate nega Dar ea nu se poate raporta la ele în exterior, indiferent, cu voință slabă și impasibilă, așa cum ar trebui să se raporteze la obiectele cunoașterii sale fenomenale ale obiectivității exterioare În cele din urmă, recunoașterea ei a acestora, cunoașterea lor în esență, nefiind rezultatul unei munci mentale deliberate și mai mult sau mai puțin intense și nu este forțată de la gândire de o inevitabilitate, de

inevitabilitatea Faptului sau de "necesitatea geometrică" a unei construcție logică Gândul nu poate și nu trebuie să se raporteze negativ la aceste obiecte ale lumii sale interioare (printre care ea însăși este inclusă) în imediata lor, până la punctul de a le obliga să fie recunoscute prin logica inamovibilă a dovezii, așa cum poate și ar trebui să se raporteze la reprezentări directe ale unui obiect extern într-o cunoaştere obiectivă Acordul gândirii cu obiectul ei interior (cu ea însăși, cu voința și sentimentul care o mișcă) este firesc și necesar, acordul de bunăvoie al lui Grigore Teologul; recunoașterea ei este recunoașterea de sine, nu forțată, ci liberă În această cunoaștere a esenței subiectului, care se stabilește nu treptat, fragmentat, prin critică și construcție, ci inițial, cunoașterea nu este slăbită și lipsită de pasiune, nu este străină de începutul mistic, recunoscut de gândire nu forțat, ci de "consimțământ de voință", în mod liber, - tuturor li se dau semne esențiale ale acelei stări mentale, care se numește credință, în contrast cu cunoașterea fenomenală, critică Această stare există, toată cunoașterea fără îndoială reală a subiectului despre sine este cuprinsă în aceste stări și, prin urmare, epistemologia nu poate ignora semnele ei, indicate de noi acum în termeni generali, sau le poate nega, altfel le va ignora Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV ar fi o jumătate întreagă din toate cunoștințele reale - jumătatea cea mai esențială, cea mai importantă nu numai practic, ci și teoretic Să aruncăm o privire mai atentă asupra unora dintre semnele cunoașterii subiectului cunoscător despre sine Această cunoaștere este extrasă de el exclusiv din lumea interioară, dată experienței interioare și nicio cunoaștere a gândurilor exterioare ale obiectelor, a relațiilor lor externe și a definițiilor generale asupra acestor relații, nu poate adăuga nimic la această cunoaștere În lumea obiectelor de gândire, în domeniul cunoașterii din afară, Fenomenalul, așa cum am spus deja mai sus, conform condițiilor sale logice, există și nu trebuie să existe nimic intern, despre orice subiect pe care nu pot și nu trebuie să spună orice gânduri: regatul lor este regnul unui mecanism mort Dar lumea interioară se deosebește de lumea obiectelor moarte prin două trăsături foarte esențiale: este dată și, fără îndoială, cunoscută doar posesorului ei în individualitatea sa și nimănui altcuiva, adică din exterior și prin general, definițiile abstracte nu sunt date direct și sunt de necognoscibil; și atunci este în mod necesar dat posesorului său și nu poate fi necunoscut, la fel cum toți sau mulți oameni pot fi necunoscuti tuturor sau multor oameni aceste sau alte posibile obiecte ale lumii obiective, suntem multe lucruri care vor fi cunoscute de urmașii noștri, etc Despre gândurile noastre, sentimentele și voința noastră, o ființă care gândește, simți și conduce nu poate decât să știe - și, fără îndoială, să știe - cum să nu cunoască aceste sau alte fenomene ale naturii, evenimentele istoriei Din această cunoaștere interioară, subiectivă proprie, în întregul său domeniu de aplicare, o ființă conștientă de sine nu poate scăpa, nu poate scăpa, deoarece poate, în mod intenționat sau accidental, să fie parțial sau complet înstrăinată de acest tărâm al obiectelor Nu sunt necesare condiții speciale pe care să le îndeplinească pentru a avea cunoștințe interne, subiective - este necesar doar să fie subiect, în timp ce pentru ca el să i se ofere și să cunoască acele sau alte obiecte care nu sunt legate de Biblioteca Runiverse VOINŢA ÎN CUNOAŞTERE ŞI VOINŢA ÎN CER fiind cu ființa sa subiectivă, trebuie să devină în condiții speciale speciale de experiență personală, tradiție, învățare de la alții etc Prin urmare, pe de o parte, zona cunoașterii subiective, interioare, în contrast cu cunoașterea subiectivă,

obiectivă , care se schimbă mereu de la adăugarea de noi Fapte și informații, reprezintă ceva întreg, complet, definit invariabil de limitele sale Aici sunt imposibile descoperiri absolut noi sau invenții neașteptate, ca în lumea obiectelor, iar Homer antic sau Dante medieval cunoșteau lumea interioară, subiectivă, nici mai puțin și nici mai rău decât ar ști-o un nou Humboldt din secolul al XX-lea Prin urmare, pe de altă parte, cunoștințele interne, subiective, în completitudinea, fiabilitatea și profunzimea ei, nu depind deloc de diferențele externe și accidentale ale oamenilor în amploarea și varietatea experienței externe, în situația de viață, gradul și direcția educației teoretice, chiar și în darurile mentale Pentru oamenii simpli, neînvățați, sclavi și cerșetori, această cunoaștere interioară, înțelepciunea, este la fel de accesibilă ca și oamenii puternici, oamenii bogați și cu o înaltă educație științifică Este și mai accesibil celor dintâi, tocmai pentru că este mai protejat în ei de a fi întunecat și confuz de cunoștințe teoretice contradictorii, care este întotdeauna deschisă fluctuațiilor de îndoială, nu este niciodată completată și este garantată împotriva înlocuirii cu mai bune și mai complete cunoştinţe Acest ceva din afară nu este jenat, "invincibil în încrederea în proprietățile interioare, inaccesibilitatea autosuficientă de a se îndoi de cunoștințele interioare ale unei persoane despre sine, despre principiile vieții sale interioare și constituie ceea ce se numește "inima pură" și " inimă simplă", și care este pe bună dreptate considerată a fi condiția înțelepciunii (și, după cum vom vedea, a unei dispoziții religioase) Este evident că această simplitate și puritate a inimii la oamenii needucați, sugari din punct de vedere științific, este mai sigură decât la oameni, cel mai important Biblioteca "Runivers" § P ASTAF'EV, ale căror interese de gândire sunt concentrate în domeniul subiectului, al cunoștințelor teoretice, critice, al oamenilor puternici și bogați, deși, desigur, sunt accesibili acestora din urmă cu mare energie și pasiune a vieții interioare De asemenea, este evident că un întreg, fără îndoială, complet în sine și nedependent de diferențe aleatorii, exterioare de experiență, cunoaștere subiectivă, în ciuda individualității sale, izolarea în sine, fără comparație, este mai potrivită pentru a deveni baza, SOL pentru un singur , comun tuturor oamenilor fără diferențe viziuni asupra lumii și omului, decât cunoașterea veșnic neterminată este critică, obiectivă, Fenomenală În domeniul acestuia din urmă, în domeniul "viziunilor științifice asupra lumii*, cu cât este mai înalt stadiul de dezvoltare atins de omenire, cu atât diferențele de opinii mai diverse, mai clare, ireconciliabile, cu atât fiecare dintre ele ridică îndoieli, întrebări care nu sunt soluționabile la general la o decizie incontestabilă Diversitatea aici nu face decât să crească, și trebuie să crească, din simplul motiv că, fiind rodul muncii critice deliberate a indivizilor plasați în condiții diferite de experiență, viziunile "științifice" asupra lumii devin neapărat mai diferite, cu cât numărul acestor condiții variate implicate este mai mare în crearea lor Toată istoria științei umane este martoră la volumul trecerii de la capul unității la diferențe tot mai mari și, în conjuncție, despre inutilitatea speranței lui O Contam - de a construi un singur, umanitatea generală a MIRODROWN PE CEL SĂNĂTĂTOARE, Știința fenomenală, - speranțele postperselor sale, în clanul lui P Karus de a construi pe această bază o singură "religie științifică"* Temeiul real pentru o viziune umană generală unificată asupra lumii sau pentru o religie care unește diverse lumi mentale poate fi oferit nu de știința obiectivă, critică, ci doar de cunoașterea interioară și substanțială a subiectului despre sine

Această ultimă cunoaștere este, în contrast cu cunoașterea critică, obiectivă, cunoașterea directă Realitatea și necesitatea oricărei cunoștințe directe pentru Biblioteca "Runivers" VOINTA IN CUNOASTERE SI VOINTA IN VIR că orice cunoaștere este posibilă este recunoscut de toți Filosofii, fără excepție, care se opresc înaintea acestei sarcini Singura întrebare este - și aceasta este singura întrebare pe care unii dintre filozofi o recunosc ca fiind de nerezolvat - în ce constă exact această cunoaștere directă, unde să o căutăm și prin ce semne putem fi convinși că ceea ce am găsit este cu adevărat cunoștințele directe pe care le căutăm? Știm, spune chiar și un astfel de reprezentant al fenomenismului precum John St Mill, ^unele lucruri direct sau intuitiv Este evident că suntem obligați să facem asta dacă știm ceva, pentru că tot ceea ce știm depinde mediocru pentru certitudinea sa de cunoștințele noastre anterioare despre altceva; prin urmare, dacă nu am ști ceva în mod direct, nu am putea ști nimic indirect, adică nu putea cunoaște absolut nimic " *) De aici și necesitatea de a accepta anumite principii și propoziții de nedemonstrat aflate la baza oricărei științe, de a le accepta direct, pe credință, chiar dacă numai condiționat, pentru a face cercetări și cunoaștere într-un mod dat Aceasta este necesitatea fundamentelor oricărui lanț de dovezi care nu poate fi dovedită în continuare, principiile pozitive ale oricărei cunoștințe raționale, recunoscute încă de la Aristotel (și mai devreme), și au stat la baza opoziției credinței față de cunoaștere, adesea găsite printre Părinții Bisericii (de exemplu, Clement din Alexandria) și adevărat în esență, deși nu exhaustiv al întregii întrebări Dar unde, în ce domeniu ar trebui să cauți nu numai cunoștințe condiționate, ci cu adevărat directe? Evident, nu în domeniul percepțiilor noastre despre lumea exterioară, idei și concepte Toate acestea, deși sunt recunoscute direct cu conținutul său gata făcut în conștiința care se află în stadiul adecvat de dezvoltare, dar la o examinare mai atentă, se dovedește a fi extrem de complex și în cel mai înalt grad *) Examina a filozofiei lui sir W Hamilton, p Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV cântând prin produsele mediate ale nenumăratelor lucrări anterioare ale sufletului Toate acestea sunt mediate de alte percepții, reprezentări, concepte și asocieri care amestecă imperceptibil-pretutindeni și - practic din toate - sentimente musculare active (eforturi, tensiuni) care însoțesc activitățile atenției aperceptive etc Dacă există ceva direct cunoscut, atunci doar aceste sentimente active, acte ale celui care percepe, construind reprezentări ale subiectului, care stau la baza întregii lumi a percepțiilor și reprezentărilor sale Atunci când acestea din urmă au fost deja construite, conținutul lor a fost deja determinat, este necesară o analiză amănunțită de către un psiholog sau psihofiziolog pentru a scoate din acest conținut sentimentele imediate active ale subiectului, pentru a scoate, de exemplu, din întreg conţinut al percepţiei vizuale aparent complet directă şi inactivă care în ea este adusă de simţurile musculare (vederea contururilor, distanţele, adâncimile etc) Dar, până la urmă, nimic nemediat, totul mediator și fundamental se va dovedi întotdeauna a fi doar acest sentiment al activității subiectului Pentru subiect, sentimentele imediate ale activității sale (eforturi, tensiuni) stau la baza însăși conștiinței sale a acelei granițe întâlnite de activitatea sa de rezistență, care afirmă pentru el ceva exterior, independent de el și limitându-l, la care se raportează indicațiile sentimentelor și sentimentelor sale exterioare , excitat de stările corpului său, ca dovadă a ceva conștiință externă, material La acest sentiment de

limitare a activității, de rezistență față de ea, se reduce în cele din urmă întreaga reprezentare a materialității în general; iar acest sentiment de limitare a activităţii cuiva presupune în mod evident un sentiment de activitate (efort) în sine, adică mediat de acesta din urmă Și în această privință, sentimentele active se dovedesc a fi singurele cunoscute direct subiectului în tot conținutul cunoștințelor sale Ele sunt compoziția Biblioteca "Runivers" VOINŢA ÎN CUNOAŞTERE şi voinţa în v-b iar singurul conținut specific al cunoașterii sale despre sine ca subiect, cunoașterea interiorului În domeniul experienței exterioare, ca atare, nu există nimic analog unui efort, unei voințe active: în ea nu există nici cunoștințe despre subiecte, despre interior, determinate de la sine, ci doar obiecte și relațiile lor, masele și schimbarea lor pozitii, miscari in cele mai variate combinatii care schimba aceste relatii exterioare, cu suma maselor si energiilor neschimbata, nimic mai mult Prin urmare, pentru o viziune asupra lumii care s-ar construi exclusiv pe baza gândirii obiective, a experienței exterioare, nu există, așa cum am încercat să aflu în altă parte (Despre chestiunea liberului arbitru *), nici voința activă, nici voința sa libertatea, nici subiectul propriu-zis, nimic intern Toate acestea, dacă nu sunt complet negate de el, sunt cel puțin în mod necesar ignorate, atâta timp cât sunt fidele numai cerințelor gândirii obiective Dacă există vreo cunoaștere directă a subiectului, atunci ea constă doar în cunoașterea sa despre sine ca activă, intensificatoare, intensificatoare Ca subiect, i e substanțial, o ființă gânditoare se cunoaște pe sine doar ca voință activă Aceasta este singura cunoaștere, atât directă, cât și substanțială și universală, pentru toată individualitatea ei Aceeași cunoaștere, care este subiectivă și individuală în ceea ce privește subiectul și sursa, este, de asemenea, singura fiabilă necondiționată, care nu permite nicio îndoială și ezitare Negarea aici este de neconceput nu numai pentru voința practică, activă (care, ca atare, nu se poate afirma decât prin însuși actul ei), ci și pentru gândirea care cunoaște direct voința, căci, negând certitudinea evidenței conștiinței imediate, gândul ar renunța la fundamentul oricărei certitudini în general, de la orice cunoaștere mediocre de încredere în orice domeniu "Verdictul conștiinței imediate", spune D S Mill (ibid , p), "cu alte cuvinte, convingerea noastră imediată sau intuitivă, din toate părțile Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV cunoscut pentru o decizie fără posibilă cale de atac "Fapt interior", continuă el mai departe (p), "sentimentul din mintea noastră nu a fost niciodată pus la îndoială, căci a te îndoi aici ar însemna a te îndoi că simțim ceea ce simțim Negarea aproape întotdeauna în cauză că conștiința imediată dă mărturie despre așa și cutare, dar nu că, atunci când această dovadă este de fapt dată, trebuie crezută "Este această cunoaștere a voinței sale active cunoaștere dirijată, nu bazată pe nicio altă cunoaștere, nederivată?, atunci cunoașterea subiectului despre sine ca voință activă, fiind singura cunoaștere specific-subiectivă (netrasă din sfera gândirii obiective, fenomenale, în întregime mediate), este singura cunoaștere directă căutată și necesară, că este nu numai necesar, dar și într-adevăr există, reiese clar din faptul că avem, fără îndoială, unele cunoștințe subiective despre subiect, dar nu poate consta decât în cunoștințe despre acesta, ca voință activă ♦) În sfârșit, această cunoaștere interioară, subiectivă, individuală și, în același timp, egal dată, directă și necondiționată sigură tuturor ființelor cunoscătoare, fără distincție, este, așa cum am subliniat deja mai devreme, cunoașterea nu este fenomenală, ci substanțială Are ca obiect, ca orice credință în sensul

ei propriu (și nu numai credința religioasă), subiectul însuși, ființa în care se crede, dar nu și relațiile sale exterioare *) Criteriul prin care este recunoscut cu adevărat imediatul în cunoaștere nu este așadar deloc atât de inaccesibil, profund și veșnic ascuns de noi, așa cum credea John Stuart Mill Biblioteca "Runivers" VOINŢA ÎN CUNOAŞTERE şi voinţa în v-vv nya, manifestări separate, sau ordinea lor de apariție, ca cunoaștere a subiectului Dacă VARA se exprimă uneori în minte că un astfel de eveniment va veni, sau se va termina aceleiași persoane, și nu altfel, atunci baza acestei informații referitoare la submarinul introducerii proprietăților interne ale forțelor sau efectuarea acte care se arată Este întotdeauna - până la urmă - credința în ființa interioară a subiectului care se manifestă într-un fel sau altul, și nu în manifestarea sa exterioară, ca atare, în sine și în sine Și Sf Scriptura, vorbind despre miracole ca fiind unul dintre mijloacele de a trezi credința în martorii lor sau de a confirma această credință, scopul săvârșirii unui miracol este întotdeauna să nu sporească credința în realizarea unui fenomen în sine (chiar dacă este foarte de dorit pentru noi nevoi practice) ci o creştere a credinţei într-o Fiinţă care face un miracol Iar pentru Sf Scriptura, ca și pentru conștiința naturală, credința nu se referă la un fenomen exterior, ci la proprietățile interne ale unei ființe care se manifestă - este întotdeauna substanțială Nu poate fi altfel, dacă în cunoaşterea subiectului ca voinţă activă, în general, constă toată cunoaşterea interioară, directă a subiectelor în general Cunoașterea fenomenală a unor manifestări exterioare ale voinței, oricât de lungă, completă și variată ar fi seria acestor manifestări și ordinele lor, nu dă niciodată cunoaștere a voinței active în sine, ca atare Dacă voința care constituie esența subiectului este imediat și universal recunoscută ca o voință activă, productivă, într-un cuvânt, creatoare, atunci esența ei, ca creatoare, productivă, nu este niciodată acoperită de niciuna dintre manifestările sale și nici de niciun număr dintre ei Este întotdeauna mai profundă, mai mult în conținutul său decât tot ceea ce este produs de ea, care și-a primit existența de la el Altfel, dacă s-ar fi revărsat pe deplin, întruchipat în acesta din urmă, ar fi încetat să mai fie creator, activ și s-ar fi transformat în morți, lipsiți Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV noul fenomen al vieţii interioare ar înceta să mai fie subiect Ca voință activă, productivă, este în esența ei o strădanie, ale cărei început și sfârșit, rădăcina și vârful depășesc limitele oricărei manifestări experimentale separate și ale oricărei serii de manifestări experimentale ale acesteia Constituind conținutul cunoașterii subiective directe universale acordate experienței interioare, ea indică direct și asupra naturii transcendente a ființei cuiva, care depășește limitele oricărei experiențe posibile, asupra lumii principiilor supraexperimentate, transcendente și ultimelor obiectivele a ceea ce fiecare este conștient în sine, ca ființă a sa cea mai interioară Cu această recunoaștere directă a începutului voinței creative, active, ca esență a subiectului, și recunoașterea implicită a lumii transcendentale, aflată în afara oricărei experiențe și oricărei fenomenalități a începuturilor și a scopurilor finale, cunoașterea subiectului despre sine, intern, substanțial și necondiționat de încredere, devine natural , un pământ comun pentru toate ființele conștiente de sine, pe care cresc credințele în sensul restrâns al cuvântului, adică credinta religioasa Fără recunoașterea voinței creatoare și, în consecință, a sursei, începutului, sensului și scopului ei transcendent, credința religioasă este deloc imposibilă; acolo unde aceste condiții sunt prezente (și

sunt date în conștiința interioară umană universală, care stă și la
baza oricărei gândiri obiective, fenomenale), există atât condițiile,
cât și necesitatea credinței religioase, a învățării religioase
Sufletul care se cunoaște pe sine în această cunoaștere directă,
interioară, este, repetând binecunoscuta expresie a lui Tertulian, din
naștere, din fire înclinat religios, așa cum prin fire este și
metafizic v Trăsăturile caracteristice ale cunoașterii subiectivului,
fenomenal și intern, cunoașterea substanțială a subiectului despre sine
pe care le-am clarificat în schița anterioară Biblioteca "Runivers"
VOINŢA ÎN CUNOAŞTERE VOINŢA ÎN VѢRѢ ■ atât de ascuțit și de profund, ei
cred între aceste două ■ domenii ale gândirii, din care este compusă
întreaga lume cognoscibilă și imaginabilă, o diferență atât de
fundamentală, de neșters, de o incomensurabilitate atât de completă -
încât este deja imposibil să vorbim despre vreo înlocuire a o zonă cu
alta, despre trecerea de la una la alta, despre nesemnificația
separării lor Cunoașterea substanțială și cunoașterea fenomenală,
cunoașterea directă despre subiect și cunoștințele mediocre din
exterior despre subiect, sunt esențial diferite unele de altele,
diferite prin semnificația lor în întregul sistem de gândire și
obiectiv în conținut și subiectiv în condițiile subiective în care
cunoaşterea gândirii în ambele domenii Această diferență esențială
stabilește o diferență la fel de neștersă și profundă - atât ca scop,
cât și ca conținut, și condițiile informale - între cunoașterea
critică, obiectivă, fenomenală a legilor generale ale uniformității în
coexistența și consecința fenomenelor, pe de o parte, și credința
religioasă, creșterea curgând "un sol de cunoaștere directă,
substanțială a subiectului despre sine, pe de altă parte Această
diferență se rezumă în esență în totalitate la poziția diferită ocupată
de voință într-unul și celălalt domeniu al gândirii cognitive, relația
diferită a acesteia din urmă cu voința în aceste două domenii Această
poziție diferită a voinței și atitudinea diferită a gândirii cognitive
față de ea în cunoașterea fenomenală și substanțială (căreia îi
aparține și credința religioasă) ni se dezvăluie la fel de clar și
clar, să privim aceste două tipuri de cunoștințe din lateral a
conținutului lor (obiectiv), sau condiții subiective, sau a sensului
lor Că, din punct de vedere al conținutului, diferența dintre
cunoașterea obiectivă și cunoașterea subiectului se rezumă în întregime
la diferența dintre a cunoaște sau a nu cunoaște voința, ne este destul
de evident, întrucât am recunoscut că toate cunoștințele despre voință
subiectul despre sine; în esență, este tocmai cunoașterea directă și
imediată despre sine, ca despre voința activă, în timp ce obiectul
Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV Această cunoaștere nu știe nici
direct, nici indirect nimic despre vreo voință activă și, conform
principiilor ei, nu poate și nu trebuie să afirme nimic despre ea
Pentru el, într-un obiect cognoscibil, numai exterior și numai exterior
accesibil, nu ar trebui să existe nimic intern, nici subiect, nici
voință activă: această cunoaștere, rămânând consecventă, poate gândi la
lumea obiectelor sale doar ca la lumea unui fără suflet, mecanism mort
Lumea subiectului, intern și direct cognoscibilă, este de neconceput,
lipsită de conținutul unei voințe inactive, iar tot conținutul specific
de bază al cunoașterii despre această lume este cunoașterea esenței ei,
ca voință activă Fără acesta din urmă nu există subiect și nici o lume
interioară în sine Iar voința activă, așa cum am văzut, ca atare,
conține în conștiința ei însăși o indicație directă a începutului și a
sfârșitului său transcendent, descoperite și inepuizabile de orice
manifestări ale acesteia Ca început transcendent al voinței active și

scopul său ultim transcendent, ele sunt în mod necesar imaginabile doar în sensul necondiționatului (în afara condițiilor experienței), al voinței creatoare transcendent și al necondiționat (nerealizat în lumea experienței, nici afirmat) nici infirmat de aceasta) scopul final al vointei active Cunoscând în experiența sa din exterior și conform relațiilor externe generale nicio voință activă în general sau ceva analog cu ea, gândirea obiectivă, fenomenală, nu conține niciun indiciu al voinței creatoare necondiționate transcendent și al idealului său necondiționat, transcendent Ea nu cunoaște și nu poate cunoaște nici acea definiție metafizică, nici acea etică a ființei superioare transcendente, în care baza naturală a cunoașterii lui Dumnezeu și a credinței religioase este dată pentru orice gând care nu se limitează la o singură cunoaștere fenomenală, obiectivă, ci își cunoaște subiectul și substanțial, ca o voință activă Dacă nu ar fi acesta din urmă, cunoaștere interioară substanțială (ceea ce, desigur, este imposibil, deoarece este pentru fiecare ființă gânditoare > Biblioteca Runiverse VOINŢA ÎN CUNOAŞTERE ŞI VOINŢA ÎN LUME, " după cum am văzut, este inerent, deși poate fi lăsat fără atenția cuvenită, fără a-i recunoaște semnificația reală etc), atunci omenirea nu ar avea o bază naturală universală pentru cunoașterea lui Dumnezeu și un teren pentru credința religioasă Acolo unde există o cunoaștere interioară, substanțială, unde sunt recunoscute atât voința activă, cât și definiția metafizică a celei mai înalte Ființe transcendentale ca Voință transcendentală necondiționată, și cea etică ca scop moral necondiționat, există și acele două naturale esențiale, de bază conditii de religie de credinta pe care invatatura lui Hristos si a Bisericii lui Hristos le cere nespus de la credincios*) Ambele definiții ale unei Ființe supreme transcendente, atât metafizice (ca voință creativă necondiționată), cât și etice (ca ideal moral necondiționat al acestei voințe), reprezintă, după cum vedem, cunoașterea, un dat necesar gândirii, împreună cu ea directă cunoaşterea voinţei active, ca fiinţă subiectul gânditor Și ambele definiții îndreaptă în mod inevitabil gândurile în domeniul extra- și supra-experimentat, al transcendentului, deși ambele sunt cunoștințe, atât naturale, cât și necesare, și experiențiale Dar, arătând spre Voința creativă necondiționată și bez- idealul său condiționat, această cunoaștere substanțială imediată și necesară, rămâne fără definiții ulterioare ale obiectului indicat de ea, atâta timp cât este limitată prin propriile sale mijloace naturale Aceasta tocmai pentru că obiectul indicat de acesta este transcendental; nu permite nicio definiție împrumutată din experiența externă sau internă, ca atare, iar limitele experienței și concluziile din aceasta sunt esența și limitele oricărei experiențe naturale *) Aceste două condiţii, conform învăţăturii Bisericii, constituie conditio sine qua non a credinţei religioase, şi numai acestea două Въ XI cap (la evrei), art , apostolul stabilește că "este necesar ca cel ce vine la Dumnezeu să creadă că El există și că răsplătește pe cei ce-L caută" Existența lui Dumnezeu și neprihănirea Lui sunt conținutul universal, de bază și natural al cunoașterii lui Dumnezeu și al credinței Revelația și învățătura religioasă nu fac decât să definească și să clarifice în continuare aceste adevăruri ale conștiinței naturale Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV cunoașterea și gândirea naturală De aceea, rămânând exclusiv pe baza propriilor mijloace naturale, în care atât metafizica, cât și epistemologia sunt limitate, adică, pe baza acestei experiențe externe și interne și a concluziilor legitime din acestea, gândirea în problema cunoașterii sale naturale a lui Dumnezeu nu merge prea departe Ea determină Voința

creatoare necondiționată numai prin proprietățile morale ale idealului necondiționat, ridicată la un grad infinit de perfecțiune prin calitățile morale ale bunătății, dreptății, înțelepciunii etc , în acest stadiu al cunoașterii naturale a lui Dumnezeu, la care Supremul A fi pentru gândire este definită mai îndeaproape aproape exclusiv doar din punct de vedere etic, pot rămâne mulți filozofi care nu sunt străini de o dispoziție religioasă în general, dar care sunt străini de cutare sau cutare credință religioasă anume Dar această cunoaştere extrem de nedefinită şi numai etică (dincolo de semne etice, o Fiinţă superioară poate fi atribuită pe această bază, poate doar un semn al existenţei personale, ca voinţă activă) a ceea ce constituie însăşi baza esenţialului în propria mea fiinţă, în sinea mea, pentru mine, din moment ce am recunoscut sincer acest fundament, evident prea mult încă nu este suficient: am nevoie de o cunoaștere mai deplină și mai precisă a lui Dumnezeu Iar gândul meu, cu toată experiența și concluziile sale din ea, nu are mijloace firești pentru o cunoaștere certă a ceea ce am recunoscut deja de la bun început ca fiind transcendent în esența lui! De aici și nevoia unei revelații pozitive, care îmi oferă o cunoaștere atât de definită și de completă, cu percepția căreia, de fapt, se naște doar credința religioasă, religia în sensul propriu Neștiind nimic despre vreo voință creativă activă, nu depășind niciodată granițele datelor în experiența relațiilor externe, în sfera transcendentului, critic, obiectiv, Cunoașterea fenomenală nu cunoaște nici măcar Revelația pozitivă, la fel cum nu cunoaște nimic substanțial , fără subiect Biblioteca Runiverse VOINŢA ÎN CUNOAŞTERE ŞI VOINŢA ÎN LUME Nu este mai puțin evident că, dacă diferența esențială dintre cunoașterea Fenomenului, critică și internă, substanțială (și, în consecință, credință), după conținutul lor, se reduce la un raport diferit de gândire și voință, atunci diferența dintre subiectiv și Condițiile formale ale acestui și aceluia tip de cunoaștere, gândirea cu încredere într-unul sau altul conținut Însăși încrederea în conținutul cunoscut în aceste două domenii de cunoaștere (și în consecință atât cunoașterea, cât și credința) este de un caracter complet diferit și incomensurabil În cazul cunoașterii critice, obiective, această certitudine, această concordanță a gândirii cu conținutul său mental, este silită de constrângerea inamovibilă a Faptului, construcției, probei, constrângerii, cărora gândirea este obligată să se supună, odată ce s-a îndreptat către ei, și i se dă, chiar dacă este Hg a vrut să le asculte Exemple de astfel de gânduri doar forțate, și deci slabe de voință și lipsite de pasiune, neavând nicio legătură cu voința și sentimentul nostru, acordul gândirii cu conținutul său imaginabil, sunt date în fiecare dovadă științifică și cu atât mai evident, cu atât mai rațional, mai rațional și mai departe de zona "în ƀry", din care sunt împrumutate, care este de ex domeniul matematicii Încrederea mea că suma unghiurilor interioare ale unui triunghi este egală cu doi d, sau pătratul lui afb este egal cu a -j- ab-|-b , se va schimba din faptul că vreau sau nu cu pasiune ca aceasta să fie suma a unghiurilor interioare ale unui triunghi sau Formula de înmulțire cu ea însăși este a-|-b? Evident că nu, pentru că această certitudine este doar un acord logic de gândire, doar forțat în ea de condițiile construcției Voința și simțirea sunt legate aici doar de acordul sau dezacordul gândirii de a investiga logic cutare sau acel obiect în general, de a cunoaște sau de a nu cunoaște despre el în mod demonstrativ, dar nu și de acordul gândirii cu rezultatul studiului, când acest lucru rezultatul a fost deja construit de acesta, Biblioteca "Runivers" P ASTAFIEV a parte post *) Acesta este ultimul acord de gândire cu conținutul unui gând deja

construit logic, atât fără voință, cât și impasibil Decizia de a fi complet responsabil, logic, demonstrativ, gândirea elimină astfel din activitatea cunoașterii sale orice interferență a voinței și sentimentului și, în mod necesar, o tratează în acest domeniu cu neîncredere și negativ Un sens complet diferit al voinței este în certitudinea care este caracteristică gândirii în cunoașterea ei a voinței însăși, cunoaștere substanțială și singura directă Aici, acordul gândirii cu conținutul imaginabil nu poate fi nici slab, nici lipsit de pasiune, nici contrar voinței cognoscibile însăși, dar există întotdeauna un acord de bunăvoie, căci voința cunoscătoare este în același timp voința cunoscută Aceasta este natura liberă, cu voință puternică și pasională a încrederii în sfera cunoașterii subiectului, în contrast cu încrederea forțată și slabă a cunoștințelor subiectului Aici spiritul se cunoaște pe sine nu din relațiile exterioare, ci din interior, așa cum este, cel care cunoaște, este cu adevărat și, prin urmare, în mod liber, nu este constrâns Aici este tărâmul spiritului și, prin urmare, și tărâmul libertății (cf Cor :) Libertatea acestei încrederi, caracterul ei pozitiv cu voință puternică și pasională, nu o face deloc "oarbă" sau "pasivă", așa cum dl Strunnikov este înclinat să reprezinte cazul, negând cu zel opusul credinței - cunoașterea, ca pasiv, neresponsabil și orb Cunoștințele mele despre substanțial, despre subiect, despre propria mea activă și apoi despre Voința creativă necondiționată pot fi cunoștințe complet clare și distincte, destul de "convingere rezonabil de conștientă" (Strunnikov I,), fără a pierde semnele libertății mele din asta, *) Îndoiala, curiozitatea nelimitată, constituind condițiile necesare pentru însăși munca de construire prin gândire a conținutului său, aici sunt obligatorii pentru gândire, întrucât ea vrea cunoaștere responsabilă Biblioteca "Runivers" VOINTA IN CUNOASTERE SI VOINTA IN VѢRѢ libertăți și pasiune *) Dar important este că tocmai aceste ultime semne sunt esențiale și necesare în încrederea pe care o avem în cunoașterea substanțială și, prin urmare, și în credința în sensul propriu Fără aceste semne de certitudine în domeniul cunoașterii substanțiale, nu există absolut deloc credință Și numai datorită lor, acest tip de cunoaștere nu este niciodată indiferent din punct de vedere etic, deoarece orice cunoaștere fenomenală, fizică, chimică etc , este indiferentă, dar are întotdeauna o calitate morală bună sau rea și este atribuită gândirii adică cu ea de bunăvoie este de acord Fiind de bunăvoie de acord cu conținutul cunoașterii despre sine, voința și gândul cunoscător se identifică cu acest conținut; dacă acest conținut este bun sau rău (și pentru aceasta sau pentru aceea există întotdeauna o străduință a voinței, a dorinței), atunci recunoscându-l de bunăvoie, ei înșiși devin de bunăvoie, liber buni sau răi Voința înclinată moral se recunoaște de bunăvoie și, în consecință, și voința creativă transcendentă, ca perfectă din punct de vedere moral, bună, voința rea recunoaște la fel de binevoitor voința necondiționată, dumnezeirea ei, ca esențial rea (ca, de exemplu, în șamanism, în semitică) Molochism, iar τ') **) De aceea, în materie de cunoaștere substanțială și credință, voința și pasiunea nu *) Cunoașterea clară și distinctă este departe de a fi aceeași cu cunoștințele contabile, construite logic Îmi cunosc foarte clar și distinct dorința oarecum energică, dar cu greu îmi pot construi cel puțin una dintre dorințele mele (în special cele profunde și pasionale) logic, să-mi dau o relatare critică completă a acesteia Cunoașterea directă, substanțială despre voință este tocmai cunoaștere, foarte clară și distinctă, dar nu construită logic, demonstrabilă, responsabilă Nu este rodul îndoielilor unui gând

cercetător tocmai pentru că este imediat Din aceasta rezultă clar de ce curiozitatea nelimitată, obligatorie în domeniul cunoașterii fenomenale, rezultat al cercetării, nu este permisă în raport cu subiectul credinței, iar "credința" însăși este atât de des definită ca cunoaștere fără muncă de investigare sau cunoaștere fără și dincolo de posibilă curiozitate Aceasta este cunoașterea necesară directă și substanțială a voinței **) Nu numai credințele religioase mărturisesc starea de spirit bună sau rea a oamenilor, ci și celelalte credințe ale acestora, referitoare nu la un subiect transcendent, ci și la alte subiecte care îi înconjoară, forțe interne manifestate în natură etc Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV numai legitime și adecvate, dar și esențiale, și s pe de altă parte, acesta este motivul pentru care convingerile și credințele în acest domeniu nu sunt indiferente din punct de vedere moral, ca în Sfera cunoașterii critice, fenomenale, ci sunt imputate moral unei persoane, ele constituie întotdeauna un semn al calității morale a propriei voințe , păcatul sau meritul lui Aceste ultime două trăsături, care caracterizează foarte esențial cunoașterea substanțială și credința, sunt recunoscute decisiv nu numai de Filosofie, ci și de învățătura Bisericii despre credință, pe cât de clar este formulată această învăţătură Domnul Strunnikov* însuși, străduindu-se atât de sârguincios să demonstreze că credința și cunoașterea sunt în esență identice, admite că "necredința este peste tot în St Scriptura este atribuită libertății și împietririi inimii sau lașității oamenilor, și nu ignoranței" (, -) El însuși admite că "credința este imputată pentru că este o acceptare voluntară, conștientă a adevărului" (p), pentru că cel care dorește poate întotdeauna, în mod rezonabil și ferm, să se convingă de adevărul credinței (p) ; el însuși dă o mulțime de argumente și învățături care confirmă că necredința și credința sunt o chestiune de voință, că "dispoziția față de credință era o condiție necesară pentru minuni, credința era scopul lor principal ( ), el însuși insistă asupra învățăturii Sf Gr Teologul despre credință, ca "consimțământ de bună voie", asupra învățăturilor Sf I Hrisostom, furnizând dispoziția morală a unei persoane în mod mediocru sau direct, dar întotdeauna cauza neîncrederii (II, - etc), etc Cum, după toate acestea, să negăm diferența esențială dintre cunoaștere și credință în condiţii subiective, formale? Sau va, atât de diferit *) Ne referim în polemică la cartea domnului Strunnikov, în ciuda faptului că viziunea ei despre credință și cunoaștere este realizată într-o multitudine de studii străine, predominant protestante, raționaliste ale problemei, - ținând cont de comoditatea cititorului , deoarece cartea domnului Strunnikov are avantajul unei accesibilități ușoare Spre deosebire de învățăturile domnului Strunnikov, o viziune asupra credinței în literatura noastră a fost realizată de slavofili, pe care autorului nostru îi displace foarte mult tocmai pentru recunoașterea semnificației voinței și a cunoașterii directe în lucrarea credinței Biblioteca "Runivers" VOINTA IN CUNOASTERE SI VOINTA IN VUR a sta în cunoașterea obiectivă și în credință, nu constituie una dintre aceste condiții subiective cele mai esențiale? Sau poziția și relația sa diferită cu subiectul gândirii în aceste două domenii nu sunt deosebit de importante în ceea ce privește semnificația sa în sistemul unei viziuni întregi asupra lumii, întreaga structură a cunoștințelor noastre? După tot ce am spus, nu este deloc necesar să insistăm asupra diferenței dintre cunoașterea subiectului critic și cunoștințele substanțiale, cu credință inclusivă, nu numai în ceea ce privește conținutul și condițiile subiective ale acestora, ci și în ceea ce privește semnificația lor în întregul sistem de gândire,

diferență care se rezumă la o poziție diferită în aceste două domenii ale voinței morale, care constituie ființa noastră interioară metafizică și morală Este imposibil să negați un sens foarte diferit în aceste două domenii de gândire, dacă nu recunoaștem mai întâi sensul identic din spatele cunoașterii substanțiale și fenomenale, cunoașterea sănătoasă și cunoașterea indiferentă din punct de vedere moral, cunoașterea, directă și mediocră, cunoașterea în esență una, universală și cunoașterea nu există nicio diferență pentru fiecare subiect gânditor cunoștințe care excită pozitiv și pasional voința, îi stabilește scopuri și dă direcție vieții și cunoștințe care indică doar voinței mijloacele și modalitățile de realizare a acestor scopuri, doar reținând și reglementarea acestui testament! Aceste diferențe sunt atât de profunde și importante din punct de vedere teoretic și practic, încât nu este în totalitate posibil să le ignorăm, să le negăm sau, ceea ce este același lucru, să confundăm aceste două domenii de gândire, care sunt indispensabile într-un întreg sistem, într-una singură haos indiferent, a înlocui unul cu altul etc , imperfect imposibil Ambele domenii - cunoașterea obiectelor, uniformitățile, ordinea coexistenței și consecințelor acestora și cunoașterea subiectului substanțial și transcendental - sunt părți necesare ale unei viziuni complete, nu caricaturale, unilaterale; dar asta nu înseamnă că ele sunt la fel de importante pentru viața noastră spirituală atât teoretic cât și practic Foarte important și util, desigur" Biblioteca "Runivers" P ASTAFYEV să cunoască mecanică sau chimie, căci fără aceasta ar fi imposibil să construiești căi ferate, să tratezi bolnavi sau să inventezi explozibili pentru a-i mutila; dar este aproape mai important ca o persoană să știe ceva despre sine, despre ce și pentru ce trăiește, știe și acționează, se străduiește și este agitat, suferă și speră P Astafiev Biblioteca "Runivers" Sensul iubirii (Observații preliminare) eu În mod obișnuit, sensul iubirii sexuale constă în înmulțirea genului, căruia îi servește drept mijloc Consider că acest punct de vedere este fals, nu numai pe baza unor considerații ideale, ci în primul rând pe baza faptelor istorice naturale Că reproducerea ființelor vii se poate descurca fără iubirea sexuală este deja clar din faptul că se face fără însăși împărțirea în sexe O parte semnificativă a organismelor atât din regnul vegetal, cât și din cel animal se reproduce asexuat: prin diviziune, înmugurire, spori, altoire Adevărat, formele superioare ale ambelor regate organice se reproduc sexual Dar, în primul rând, organismele care se reproduc în acest fel, atât vegetale, cât și, într-o oarecare măsură, animale, se pot reproduce și asexuat (altoire la plante, t, partenogeneză la insectele superioare), iar în al doilea rând, lăsând acest lucru deoparte și acceptând As o regulă generală conform căreia organismele superioare se reproduc prin intermediul uniunii sexuale, trebuie să concluzionăm că acest factor sexual este legat nu de reproducerea în general (care poate avea loc pe lângă aceasta), ci de reproducerea organismelor superioare Prin urmare, sensul diferenţialului sexual Întrebări de filosofie, kv * Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV Ferențarea (și dragostea sexuală) nu trebuie căutată în niciun fel în ideea vieții tribale și a reproducerii acesteia, ci doar în ideea unui organism superior Confirmare izbitoare a acestui lucru o găsim în următorul mare Fap În limitele animalelor care se reproduc exclusiv sexual (secția vertebratelor), cu cât urcăm mai sus pe scara organismelor, cu atât puterea de reproducere devine mai mică, iar puterea dorinței sexuale, dimpotrivă, este mai mare În clasa cea mai de jos a acestui departament - peștii - reproducerea are loc la o scară

enormă: embrionii produși anual de fiecare femelă sunt numărați la milioane; acești embrioni sunt fertilizați de bărbat în afara corpului femelei, iar modul în care se face acest lucru nu sugerează o dorință sexuală puternică Dintre toate vertebratele, această clasă cu sânge rece este, fără îndoială, cea mai prolifică și cea mai puțin demonstrativă a pasiunii amoroase În etapa următoare, la amfibieni și fiere, reproducerea este mult mai puțin semnificativă decât la pești, deși pentru unele dintre speciile sale această clasă, nu fără motiv, este menționată de Biblie la numărul de creaturi care roiesc cu roi (sheretz shirtsu); dar cu mai puțină reproducere, găsim deja la aceste animale relații sexuale mai strânse La păsări, puterea de reproducere este mult mai mică, nu numai în comparație cu peștii, ci și în comparație, de exemplu, cu broaștele, iar dorința sexuală și afecțiunea reciprocă între masculin și feminin ating un nivel fără precedent în cele două clase inferioare de dezvoltare La mamifere - sunt și vivipare - reproducerea este mult mai slabă decât la păsări, iar dorința sexuală, deși mai puțin constantă la majoritatea, este mult mai intensă În sfârșit, la om, în comparație cu întregul regn animal, reproducerea are loc la cea mai mică scară, iar iubirea sexuală atinge cea mai mare semnificație și cea mai înaltă forță, îmbinând într-o măsură excelentă constanța atitudinii (ca la păsări) și intensitatea de pasiune (ca la păsări) la mamifere) Deci, dragostea sexuală și reproducerea rasei sunt invers legate între ele, cu cât una este mai puternică, cu atât este mai slabă cealaltă În general, întregul regn animal, din partea luată în considerare, se dezvoltă în următoarea ordine Mai jos este o putere uriașă de reproducere în absența completă a ceva asemănător cu dragostea sexuală (în absența însăși diviziunii în sexe); în continuare, la organismele mai perfecte, apare diferențierea sexuală și, în consecință, o anumită dorință sexuală - la început extrem de slabă, apoi crește treptat la grade ulterioare de dezvoltare organică, pe măsură ce puterea de reproducere scade (adică în raport direct cu excelența organizării și în relație inversă cu puterea de reproducere), până când în cele din urmă la vârf - la om - este posibilă cea mai puternică iubire sexuală, chiar și cu excluderea completă a reproducerii Dar dacă în acest fel, la cele două capete ale vieții animale, găsim, pe de o parte, reproducere fără nicio iubire sexuală și, pe de altă parte, iubire sexuală fără nicio reproducere, atunci este destul de clar că aceste două fenomene nu pot să fie plasate într-o legătură inseparabilă între ele - este clar că fiecare dintre ele are propriul său sens independent și că sensul unuia nu poate consta în a fi un mijloc al celuilalt Același lucru se întâmplă dacă considerăm iubirea sexuală exclusiv în lumea umană, unde este incomparabil mai mult decât în lumea animală, ea capătă acel caracter individual, datorită căruia tocmai această persoană de sex opus are o semnificație necondiționată pentru iubitul, ca singur și de neînlocuit, ca scop în sine II Aici ne întâlnim cu teoria populară, care, recunoscând dragostea sexuală în general ca mijloc de ancestrală instinctul, sau ca instrument de reproducere, încearcă, în special, să explice individualizarea sentimentului de iubire la om, ca un fel de viclenie sau seducție folosită de natură sau de voința lumii pentru a-și atinge scopurile speciale În lumea umană, unde caracteristicile individuale sunt mult mai importante decât în regnurile animale și vegetale, natura (cu alte cuvinte, voința lumii, voința de a trăi, în caz contrar, spiritul inconștient sau supraconștient al lumii) înseamnă nu numai păstrarea specia, dar și realizarea în limitele ei a multor

tipuri posibile particulare sau specifice și caractere individuale Dar pe lângă acest scop comun - manifestarea celei mai depline diversități posibile de Forme - viața omenirii, înțeleasă ca proces istoric, are sarcina de a înălța și desăvârși natura umană Acest lucru necesită nu numai să existe cât mai multe exemple diferite de umanitate, dar să apară în lume cele mai bune exemple ale acesteia, care să fie valoroase nu numai în sine, ca tipuri individuale, ci și prin efectul lor înălțător și îmbunătățitor asupra altii Astfel, în reproducerea rolului uman, acea forță, oricum am numi-o, care mișcă lumea și procesul istoric, este interesată nu numai de nașterea continuă a indivizilor umani după felul lor, ci și de faptul că aceștia definită și cât mai multă individualitate Și pentru aceasta, simpla reproducere prin intermediul unei combinații aleatorii și indiferente de indivizi de sexe diferite nu mai este suficientă: pentru un produs individual, este necesară o combinație de producători individuali oy^yLygmyamh și, prin urmare, instinctul sexual general care servește la reproduce specia la animale Întrucât în umanitate nu este vorba doar de a produce urmași în general, ci și de a produce acest urmaș cel mai potrivit pentru scopurile lumii și deoarece o anumită persoană Biblioteca "Runivers" SENSUL IUBIRII poate produce acest urmaș necesar nu cu fiecare persoană de sex opus, ci doar cu una definită, atunci aceasta trebuie să aibă o forță de atracție deosebită pentru el, să i se pară ceva excepțional, de neînlocuit, unic și capabil să ofere cea mai înaltă beatitudine Tocmai aceasta este acea individualizare și exaltare a instinctului sexual, prin care iubirea umană se deosebește de iubirea animală, dar care, așa, este trezită în noi de un străin, deși poate fi o putere superioară în scopuri proprii, străină de conștiința noastră personală - trezește ca o pasiune fatală irațională care ne pune stăpânire și dispare ca un miraj când nevoia de ea trece *) Dacă această teorie ar fi adevărată, dacă individualizarea și exaltarea sentimentului iubirii ar avea întregul ei sens, singura sa cauză și singurul scop în afara acestui sentiment, tocmai în proprietățile cerute (în scopul lumii) descendenților, atunci ar urma în mod logic că gradul de individualizare a acestei iubiri, iar exaltarea sau puterea iubirii este direct legată de gradul de tipicitate și semnificație a urmașilor care provine din aceasta: cu cât urmașul este mai important, cu atât dragostea părinților ar fi trebuit să fie mai puternică și, dimpotrivă, cu cât dragostea care leagă două persoane date este mai puternică, cu atât ar trebui să fie urmași mai minunati de la ei ne așteptam de această teorie Dacă, în general, sentimentul de iubire este trezit de voința lumii de dragul urmașilor necesari și este doar un mijloc pentru producerea lui, atunci este clar că în fiecare caz dat puterea mijloacelor folosite de motorul cosmic trebuie să fie proporțională cu importanța pentru aceasta a scopului atins Cu cât mai pașnic, - *) Am subliniat esența generală a concepției pe care o resping, fără a mă opri asupra modificărilor secundare pe care le reprezintă la Schopenhauer, Hartmann și alții Walter încearcă să demonstreze cu fapte istorice că oamenii mari sunt rodul unei iubiri reciproce puternice Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV Liberul arbitru este interesat de cel care trebuie să vină pe lume producția, cu atât mai puternic ar trebui să atragă unul de celălalt și să leagă împreună cei doi producători necesari Să presupunem că este vorba despre nașterea unui geniu mondial, care este de mare importanță în procesul istoric Puterea superioară care guvernează acest proces este, evident, la fel de interesată de această naștere în comparație cu altele, în măsura în care acest geniu mondial este un fenomen mai rar în comparație cu

muritorii de rând și, prin urmare, dorința sexuală obișnuită, prin care lumea va (conform la această teorie) asigură în acest caz atingerea scopului atât de important pentru aceasta Desigur, apărătorii teoriei pot respinge ideea unei relații cantitative exacte între importanța unei persoane date și puterea pasiunii în părinții săi, deoarece aceste obiecte nu permit măsurarea exactă; dar este absolut incontestabil (din punctul de vedere al acestei teorii) ca daca vointa lumii este extrem de interesata de nasterea oricarei persoane, trebuie sa ia masuri extraordinare pentru a asigura rezultatul dorit, i e după sensul teoriei, ar trebui să trezească în părinți o pasiune extrem de puternică, capabilă să zdrobească toate obstacolele în calea unirii lor În realitate însă, nu găsim nimic de acest fel, nici o corelație între puterea pasiunii amoroase și valoarea progeniturii În primul rând, ne întâlnim complet inexplicabil pentru acest~~te rii Fapt că iubirea cea mai puternică este foarte adesea neîmpărţită şi nu numai că nu produce mare, notg-veus^ no Gakog'o'pom- stva a fost voinţa lumii, interesată de posteritate, ocupandu-se aici? Dar chiar dacă înflăcăratul Werther *) şi *) Aici și mai departe îmi explic raționamentul cu exemple în principal din marile opere de poezie Sunt de preferat exemple din Biblioteca "Runivers" SENSUL IUBIRII nu sa sinucis, totuși nefericita sa pasiune rămâne o ghicitoare inexplicabilă pentru teoria descendenților calificați Dragostea extrem de individualizată și exaltată a lui Werther pentru Charlotte a arătat (din punctul de vedere al acestei teorii) că tocmai cu Charlotte a trebuit să producă descendenți deosebit de importanți și necesari omenirii, de dragul căruia voința lumii a stârnit acest lucru extraordinar pasiune în el Dar cum ar fi putut acest omniscient și omnipotent să nu fi ghicit sau să nu fi reușit să acționeze în sensul dorit și asupra lui Charlotte, fără a cărei participare pasiunea lui Werther era complet lipsită de scop și inutilă? Pentru o substanță care acționează teleologic, munca pierdută a iubirii este o absurditate completă Dragostea deosebit de puternică este în cea mai mare parte uneori, nefericită, iar iubirea nefericită duce de obicei la sinucidere într-o formă sau alta numai atunci, și yy se trezește, în > orice a început să producă urmașul necesar, a cărui importanță este marcată de grădina-această-dragoste-totuși, de fapt, în toate aceste cazuri, puterea iubirii exclude însăși posibilitatea nu numai de a avea urmași importanți, ci și de orice fel Cazurile de iubire neîmpărtășită sunt prea frecvente pentru a vedea în ele doar o excepție care poate fi lăsată fără atenție Da, dacă ar fi așa, n-ar fi de prea mare ajutor, căci chiar și în acele cazuri în care dragostea deosebit de puternică apare din ambele părți, ea nu duce la ceea ce este cerut de teorie Conform teoriei, Romeo și Julieta ar trebui, în conformitate cu marea lor pasiune reciprocă, să producă un om foarte mare, cel puțin Shakespeare, dar, în realitate, cum viața reală, deoarece nu reprezintă fenomene separate, ci tipuri întregi Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV Dimpotrivă: nu ei au creat Shakespeare, așa cum ar fi trebuit să fie conform teoriei, ci el i-a creat, și în același timp fără nicio pasiune, prin creativitate fără gen Romeo și Julieta, ca majoritatea îndrăgostiților pasionați, au murit fără să dea naștere pe nimeni, iar Shakespeare, care i-a născut, ca și alți oameni mari, nu s-a născut dintr-un cuplu îndrăgostit nebunește, ci dintr-o căsnicie obișnuită de zi cu zi (și deși el el însuși a experimentat o puternică pasiune amoroasă, după cum se vede, de altfel, din sonetele sale, dar din aceasta nu a provenit niciun urmaș remarcabil) Nașterea lui Cristofor Columb a fost poate chiar mai importantă pentru voința lumii decât nașterea lui Shakespeare; dar nu

știm nimic despre vreo iubire specială în rândul părinților săi, dar știm despre propria sa pasiune puternică pentru doamna Beatriz Enriques și, deși de la ea a avut un fiu nelegitim Diego, acest fiu nu a făcut nimic grozav, ci a scris doar o biografie al tatălui său, ceea ce putea face orice altul Dacă întregul sens al iubirii este în posteritate și o putere superioară guvernează relațiile amoroase, atunci de ce, în loc să încerce să unească pe cei care iubesc, ea, dimpotrivă, pare să împiedice în mod deliberat această unitate, ca și cum sarcina ei ar fi tocmai aceea de a-i uni nici nu le-a îndepărtat însăși posibilitatea urmașilor adevăraților îndrăgostiți: îi face, printr-o neînțelegere fatală, să se măceleze în cripte, să-i înece în Helespont și, în toate celelalte moduri, să-i aducă la o moarte prematură și fără copii Și în acele cazuri rare în care dragostea puternică nu ia o întorsătură tragică, când un cuplu de îndrăgostiți trăiește fericit până la bătrânețe, ea rămâne totuși sterilă Un adevărat simț poetic al realității i-a forțat atât pe Ovidiu, cât și pe Gogol să-i priveze pe Philemon și Baucis, Athanasius Ivanovici și Pulcheria Ivanovna de urmașii lor / Este imposibil să recunoaștem o corespondență directă între puterea iubirii individuale și semnificația urmașilor, când însăși existența urmașilor cu o astfel de iubire este doar câteva Biblioteca "Runivers" SENSUL IUBIRII ce accident După cum am văzut, i) dragostea puternică rămâne de obicei nedivizată;) cu reciprocitate, o pasiune puternică duce la un final tragic, neatingând producerea de urmași;) dragostea fericită, dacă este foarte puternică, rămâne de obicei inutilă Și în acele cazuri rare când dragostea neobișnuit de puternică produce urmași, se dovedește a fi cea mai obișnuită Ca regulă generală, de la care aproape că nu există excepții, se poate stabili că intensitatea deosebită a iubirii sexuale fie nu permite deloc descendenți, fie permite doar o astfel de semnificație care nu corespunde deloc intensității sentimentului de dragoste şi caracterul exclusiv al relaţiilor generate de aceasta A vedea semnificația iubirii sexuale în procrearea oportună înseamnă a recunoaște acest sens numai acolo unde nu există iubire deloc și acolo unde este, a o priva de orice sens și de orice justificare Această teorie imaginară a iubirii, în comparație cu realitatea, se dovedește a fi nu o explicație, ci o respingere a oricărei explicații III Puterea care guvernează viața omenirii, pe care unii o numesc voința lumii, alții o numesc spirit inconștient și care de fapt este Providența lui Dumnezeu, dispune fără îndoială de generația oportună de oameni providențiali necesar scopurilor sale, construind în rânduri lungi de generații combinația potrivită Sunt producători în minte viitor, nu numai cele mai apropiate , dar și cele mai îndepărtate lucrări Pentru această selecție providențială a producătorilor se folosesc cele mai variate mijloace, dar iubirea în sensul ei propriu, adică o dorinta sexuala exclusiv individualizata si exaltata nu apartine numarului acestor mijloace Istoria biblică cu realismul său adevărat profund, care nu exclude, dar întruchipează sensul ideal al Faptelor în detaliile lor empirice, este istoria biblică Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV dă mărturie în acest caz, ca întotdeauna, veridic și instructiv pentru fiecare persoană cu sens istoric și artistic, indiferent de credințele religioase Faptul central al istoriei biblice, nașterea lui Mesia, mai mult decât orice altceva, sugerează un plan providențial în selecția și combinarea producătorilor succesivi, și într-adevăr interesul principal al poveștilor biblice este concentrat pe destinele variate și uimitoare care au aranjat nașterile și combinațiile de "Nași" * *) Dar în tot acest sistem complex de mijloace, care a determinat în ordinea

fenomenelor istorice nașterea lui Mesia, nu era loc pentru iubire în sensul propriu; ea, bineînțeles, se găsește în Biblie, dar numai ca un fapt independent și nu ca un instrument al procesului hristogonic - Cartea Sfântă nu spune dacă Avraam s-a căsătorit cu Sara din dragoste de foc **), ci în orice Caz, Providența aștepta, când această iubire s-a răcit complet, astfel încât de la părinți de o sută de ani să producă un copil de credință, și nu de iubire Isaac se căsătorește cu Rebeca nu din dragoste, ci conform deciziei și planului tatălui său prestabilite Iacov o iubește pe Rahela, dar această iubire se dovedește a fi inutilă pentru originea lui Mesia El trebuie să vină din fiul lui Iacov - Iuda, care nu este născut de Rahela, ci din soțul ei neiubit Lea Pentru lucrarea din această generație a strămoșului lui Mesia, a fost necesar să se unească pe Iacov cu Lea; dar, pentru a realiza această unire, Providența nu trezește în Iacov o puternică pasiune amoroasă pentru viitoarea mamă a "theotokos" - Iuda; fără a încălca libertatea sentimentelor sincere, puterea superioară îl lasă să o iubească pe Rahela, ci pentru necesarul *) Deci sunt numite în limba bisericească în principal de către Sf Ioachim și Ana, dar alți strămoși ai Maicii Domnului poartă uneori acest nume printre scriitorii bisericești Acest lucru pare să fie exclus de binecunoscuta aventură din Egipt, care, cu dragoste puternică, ar fi fost imposibilă din punct de vedere psihologic Biblioteca "Runivers" SENSUL IUBIRII Legătura lui cu Leah folosește un mijloc de un alt fel: viclenia egoistă a unui terț - Laban devotat familiei și intereselor sale economice Iuda însuși, pentru a produce în continuare strămoșii lui Mesia, trebuie, pe lângă fostul său urmaș, la bătrânețe să se unească cu mireasa sa Tamara Întrucât o asemenea unire nu era deloc în ordinea lucrurilor și nu ar fi putut avea loc în condiții obișnuite, se ajunge la obiect printr-o aventură extrem de ciudată, foarte ispititoare pentru cititorii superficiali ai Bibliei Nu se poate vorbi despre dragoste în această aventură - Nu dragostea o unește pe desfrânata din Ierihon Rahab cu străinul evreu: ea se dăruiește mai întâi lui în profesia ei, iar apoi o legătură întâmplătoare este pecetluită de credința ei în puterea noului Dumnezeu și dorința de protecție a lui pentru ea însăși și pentru ai lor Nu dragostea l-a combinat pe străbunicul lui David, bătrânul Boaz, cu tânăra moabita Rut, și nu din dragoste profundă adevărată, ci doar din capriciul păcătos accidental al unui domn în vârstă, s-a născut Svlomon În istoria sacră, ca și în istoria generală, iubirea sexuală nu este un mijloc sau un instrument al scopurilor istorice; nu servește rasei umane Prin urmare, atunci când un sentiment subiectiv ne spune că iubirea este un bine independent, că are propria sa valoare irelevantă pentru viața noastră personală, atunci acest sentiment corespunde și în realitate obiectivă faptului că iubirea individuală puternică nu este niciodată un instrument slujitor al scopurilor ancestrale , care a realizat pe lângă ea În general, ca în În istoria sacră, iubirea sexuală (în sensul său propriu) nu joacă niciun rol și nu are un efect direct asupra procesului istoric: sensul ei pozitiv trebuie să fie înrădăcinat în viața individuală Ce sens are aici? Vladimir Solovyov Biblioteca "Runivers" La problema conștiinței Câteva observații și concluzii din acestea Din cele mai vechi timpuri, omenirea gânditoare a fost interesată de chestiunea conștiinței, care, totuși, până în prezent rămâne nu numai nerezolvată, dar aproape neconturată; decizia lui, în ciuda tuturor eforturilor minții, ne scapă ca mercurul între degete "Dacă este imposibil de exprimat trăsăturile distinctive ale stărilor conștiente și inconștiente", spune Wundt, "atunci este și mai puțin posibil să se dea o definiție a conștiinței " *) Cu toate

acestea, nu lipsesc diferite definiții, ci toate ele nu rezistă criticilor, cu excepția poate Formulelor lui Herbart, conform cărora "Conștiința este suma tuturor ideilor reale, adică a ideilor care sunt prezente în același timp"**) Nimic nu se poate spune împotriva acestui lucru, dar la fel cum nimic nu poate fi scos din această Formulă, pentru că, potrivit remarcii corecte a lui Wundt, nu este nici măcar o definiție, ci o descriere tautologică Ca urmare a acestui fapt, psihologia modernă se limitează deocamdată la studiul condițiilor care însoțesc conștiința, precum atenția, voința, formarea și reproducerea ideilor, combinarea lor etc În ceea ce privește conștiința de sine, vom extrage mai multe informații din știință Deci, Wundt spune: "În cursul dezvoltării *) Wundt: Fundamentele psihologiei fiziologice Transl Kandinsky i i, p **) Ibid , p Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI conștiința, participă și acel complex de idei, care determină în esență dezvoltarea ulterioară a conștiinței; este acel grup de idei a cărui sursă se află în noi înșine Din reprezentările senzoriale pe care le primim de la corpul nostru, și din reprezentările mișcării corpului nostru, se formează un grup permanent de reprezentări, care se deosebesc de alte grupuri prin constanța lor Aceste reprezentări se deosebesc prin următoarea trăsătură: cu respect pentru fiecare dintre ei, suntem conștienți că în orice moment suntem într-o stare de a-l chema în conștiință Considerând acest grup permanent de reprezentări ca fiind dependent de voința noastră, îl numim conștiință de sine" *) De aici vedem că conștiința precede apariția conștiinței de sine și că aceasta din urmă nu este o activitate, ci doar anumite reprezentări, pentru formarea cărora este necesară participarea conștiinței; dar conștiința de sine emergentă influențează semnificativ dezvoltarea ulterioară a conștiinței Această dependență reciprocă este foarte obscure: cum participă dezvoltarea treptat a conștiinței de sine la dezvoltarea conștiinței însăși, căreia îi datorează atât originea, cât și dezvoltarea, și care este dezvoltarea conștiinței? Dar cel mai important lucru: este posibilă orice activitate a conștiinței înainte de a avea o idee a noastră? Toate aceste întrebări rămân fără răspuns Aceasta este ceea ce găsim la unul dintre principalii reprezentanți ai psihologiei moderne pe problema conștiinței eu Cum diferă starea inconștientă de starea conștientă și unde este motivul acestei diferențe? Nu orice stare de inconștiență este potrivită pentru acest tip de cercetare: unele dintre ele, cum ar fi leșinul, anestezia profundă, stupoarea și altele, cauzate de modificări patologice ale corpului, nu prezintă interes *) Ibid , p Biblioteca "Runivers" F Kharitonova peca pentru ca de fapt nu este nimic de observat in ele din partea psihica, pentru ca toate procesele mentale sunt oprite aici, si despre ele se poate spune doar ca aceasta este o stare de insensibilitate si inconstienta completa Nu putem lua somnul, pentru că nu este recunoscut ca inconștiență necondiționată Pentru asta, starea obișnuită a unei persoane este foarte potrivită pentru noi, atunci când conștiința sa este complet absorbită de orice: aici, în afara sferei conștiinței, o persoană trăiește destul de inconștient Mai mult, o astfel de stare este potrivită pentru scopul nostru și pentru că aici toate organele de simț sunt deschise influenței și nu există nici cel mai mic amestec de ceva patologic în ea Această stare este marcată de următoarele trăsături: I) o persoană, aparent, nu percepe nici impresii exterioare, nici senzații subiective;) nu aparent, dar într-adevăr nu percepe senzații de durere; durerea severă îl scoate din această stare;) reflexele sunt întârziate;) mișcările în curs (în afara cercului acțiunilor

conștiente) sunt de natură automată și servesc ca o continuare a mișcărilor conștiente începute anterior și se opresc atunci când există un obstacol și, în sfârșit,) uitarea completă în timpul unei astfel de stări cu privire la tot ce s-a întâmplat în jur o persoana Atenția noastră se concentrează în special pe faptul remarcabil că durerea din conștiință nu este resimțită și ne vom ocupa în primul rând de această trăsătură distinctivă a stării inconștiente Fiziologia nu ne dă nicio explicație pentru acest Fapt și, în general, când vine vorba de fenomene psihice, ne trimite la o sursă specială - la psihofiziologie Cu toate acestea, găsim în el studiile lui Ovsyannikov și Dietmar, care au o anumită semnificație aici Acești oameni de știință au dovedit că stimularea durerii provoacă: I) un reflex,) o întârziere a iradierii (răspândirea mișcărilor de răspuns) și h) un spasm al arterelor cerebrale (aceasta, conform lui Meinert}' , Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI provoacă dispnee, asfixie a celulelor nervoase) Un spasm puternic al arterelor poate duce la leșin, uneori somn (la cei torturați); dar stimulii dureroşi de intensitate moderată nu produc spasm al arterelor Din aceasta putem concluziona că, în primul rând, un spasm moderat al arterelor creierului poate întrerupe activitatea conștiinței și o poate devia către sursa durerii și, în al doilea rând, absența spasmului arterelor în timpul durerilor moderate poate explica de ce ne uităm uneori la ei Dar pentru asta, aceste date nu ne explică în mod decisiv de ce durerea de forță moderată ne aduce uneori la conștiință sau de ce aceasta se realizează uneori prin stimuli de durere slabi, dar repeți Evident, aici ascundeți un element pur psihic, iar pentru a clarifica acest lucru ne vom adresa PSIHO-FIZIOLOGIE Este ciudat că psihofiziologia acordă prea puțină importanță durerii Deci la Wundt găsim doar următoarea definiție a durerii: "Durerea este un sentiment de neplăcere sau nefericire, care crește, odată cu creșterea intensității senzației, până la o anumită limită maximă În fiecare zonă a simțirii, la o anumită distanță de această limită, corespunzătoare punctului cel mai înalt de senzație, există durere și, în timp ce intensitatea durerii, pe măsură ce senzația se apropie de punctul cel mai înalt, crește, certitudinea calitativă a senzației crește treptat dispare "*) O asemenea viziune a lui Wundt, care nu recunoaște nervi speciali pentru fiecare tip de senzație, este contestată de mulți fiziologi cu argumente suficient de puternice; de aceea, personal considerăm de prisos să intrăm într-o analiză a acestui punct de vedere, cu atât mai mult cu cât ea nu ne-ar duce încă nicăieri Într-un mod ciudat, Wundt evită o întrebare foarte importantă: de ce durerea nu este obiectivată? • *) Ibid , p Biblioteca "Runivers" F HARITONOV și patologia sufletului", unde se formulează astfel: de ce nu există amintirea durerii? Nu ne vom angaja într-o analiză a opiniilor pe această temă, pentru că nu suntem de acord cu însăși esența întrebării - gândim altfel, adică că durerea este întotdeauna obiectivată Această formulare a întrebării se bazează pe faptul că senzația de durere nu ne oferă o idee clară a sursei sale Dar motivul pentru aceasta este simplu și constă în faptul că este imposibil să compari senzațiile de durere cu cele senzuale Senzațiile de la organele de simț variază la infinit, în funcție de fiecare impresie exterioară cu caracteristicile ei De exemplu, atingerea ne transmite de la un obiect mărimea, netezimea, forma, temperatura, duritatea, etc , iar de la altul, alte calități Întrebarea acum este: ce ne transmit nervii de durere când asupra lor acţionează diverşi stimuli? Este întotdeauna același - durere, indiferent dacă acel stimul este un cuțit, un foc sau o atingere ușoară pe pielea goală După senzația pe care o trăim, îi judecăm sursa; dacă

senzația de durere nu ne transmite alte nuanțe decât gradul său, atunci este clar că prin aceasta, în toate cazurile, se poate forma o singură idee generală a ceva extern Că acest tip de reprezentare este într-adevăr asociat cu senzația de durere, neexcluzând nici măcar durerea subiectivă din corpul nostru, acest lucru este dovedit de faptul că atunci când simțim durere suntem mereu anxioși și încercăm să găsim cauza acesteia, care suntem căutând în lumea obiectelor, și este complet indiferent, vedem dacă simțim un astfel de obiect, sau dacă ne imaginăm doar, din cauza imposibilității de a-l apuca direct În consecință, întreaga chestiune a durerii noastre neobiective se rezumă la faptul că, cu senzația de durere, nu avem o singură concepție definită a vreunui obiect conectat; dar pentru aceasta este necesar să acordăm preferinţă senzaţiilor dureroase faţă de cele senzuale în sensul că nu ne înşeală niciodată cu privire la o sursă exterioară Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI de originea lor, în timp ce cei sensibili ne conduc foarte adesea în rătăcire Se știe că durerea, ca orice impresie, poate fi evocată de imaginație și are semnificația unei halucinații pure Atunci se întreabă: de ce, în aceste cazuri, doar senzația de durere este evocată în memorie, și nu obiectul ei, chiar dacă este nedefinit? , sub forma unei boli; în al doilea rând, durerea, ca senzație pură, este ea însăși obiectivă, ca și senzația pură de lumină, zgomot nedefinit, miros etc , care pot fi imaginate și pot fi subiectul halucinațiilor fără nicio idee clară despre sursa lor Fiecare impresie senzorială este în esență o colecție de senzații simple, de a căror combinație anume depinde definiția ideii a ceea ce este perceput; dacă se percepe o simplă senzație, de exemplu răceală pe mână, atunci ne dă o idee simplă despre răceală, pe care, totuși, nu o numim un sentiment subiectiv, deoarece gândul la ceva exterior este legat de ea (altfel toate percepțiile noastre vor fi subiective) Același lucru este valabil și pentru senzația de durere, care, prin urmare, nu există niciun motiv să se distingă de alte senzații simple Deci, de ce nu se simte durerea în afara conștiinței? - În psihofiziologie, această întrebare nu este deloc atinsă; dar credem că soluția ei nu este dificilă, după ce tocmai am clarificat relația sentimentului de durere cu lumea obiectivă În primul rând, afirmăm Faptul că stimulii dureroși, mai presus de toți ceilalți, au proprietatea de a ne trezi conștiința dacă aceasta a fost absentă sau de a o rupe dacă a fost absorbită De aici rezultă în mod natural două concluzii: în I-x, acea conștiință este, evident, cel mai strâns legată de ideea lumii exterioare, Q Întrebări de filosofie, KN a Biblioteca "Runivers" F HARITONOV și în al doilea rând, că relația specială a sentimentului de durere cu conștiința este exprimată doar prin faptul că ea evocă cel mai rapid sau cel mai viu această idee în memorie și, prin urmare, indirect sau direct (asta nu știm încă) excită conștiința În consecință, ne rămâne doar să aflăm în ce constă exact avantajul senzațiilor de durere față de cele senzuale Că organele noastre de simț ne oferă o idee destul de exactă despre obiectele externe este dincolo de orice îndoială; dar întrebarea noastră nu este despre acuratețe, ci despre încredere, dacă această senzație se referă cu adevărat la lumea reală sau nu Dacă ne adâncim cu atenție în natura senzațiilor senzoriale simple, atunci vom observa în ele o trăsătură care interferează puternic cu actul de a ne recunoaște pe a noastră în lumea lucrurilor Și anume, toate organele noastre de simț sunt capabile de excitație independentă, în urma căreia observăm în sfera vederii fosfina și lumina proprie a retinei (excitația tonică), în sfera auzului - zgomote entotice, în sfera miros și gust - senzații

subiective (contestând emyya, totuși, unii Fiziologi), și în sfârșit, aparatul tactil, aparent, nu rămâne niciodată în repaus necondiționat din diverse senzații, acum de temperatură, acum de o proprietate nedefinită *) Din aceasta rezultă clar că conștiința care se trezește nu are posibilitatea de a se orienta corect printre masa de senzații senzoriale, fie că toate aparțin lumii reale, și nu celei subiective Aici toată puterea nu constă în calitatea senzațiilor de sine (paloarea lor comparativă), ci în însăși existența lor, deoarece este cel mai firesc ca conștiința care se trezește, care nu este încă conștientă de un singur obiect, să amestece senzații noi cu sentimentele de sine senzatii Nervii dureroși, dimpotrivă, nu au capacitatea de a excita independent și, prin urmare, rezultatul *) Deși nu există indicii în acest sens în fiziologie, nu este greu de verificat ceea ce s-a spus din experiența personală pentru prima dată, senzația de durere, negăsind un analog între alte sentimente, trebuie să devină izolată și astfel să arunce primul indiciu către o sursă specială a originii sale Totuși, acest lucru se aplică doar sentimentului de durere de o putere considerabilă, datorită unei alte trăsături a senzațiilor dureroase, despre care vom vorbi acum și care ne va explica faptul că iritațiile dureroase slabe nu sunt observate de un nou-născut, adică nu iesi in evidenta din cercul autoperceptiilor Este necesar să observăm aici că relația indicată a sentimentului de durere cu trezirea conștiinței nu îi aparține în întregime numai lui, - se observă și asupra unor senzații senzoriale, care, prin intensitatea lor, provoacă hiperestezie a organului de simț - în consecință, în caracter se apropie de durere, cum ar fi, de exemplu , lumina puternică, mirosul, zgomotul, stropirea cu apă etc Nu degeaba toți astfel de stimuli se numără printre mijloacele de a aduce o persoană la conștiință Caracteristica menționată a senzațiilor de durere este efectul lor fiziologic însoțitor, indicat de Ovsyannikov și Ditmar, adică reolex, spasm al arterelor și iradiere întârziată *) În acest caz, nu ne referim la durere de grad puternic, care poate provoca un efect psihic destul de opus - pierderea conștienței; vorbim de stimuli de durere de putere medie și senzații senzoriale ascuțite asemănătoare acestora, care sunt însoțite și de o întârziere a iradierii și de un reflex (străsură sau țipăt), și poate de o contracție trecătoare a arterelor, deoarece, în același timp, un se simte un mic frig Acest EFECT fiziologic este cel care declanșează senzațiile de durere, făcându-le să iasă în evidență de toate celelalte Stimuli minori de durere Considerăm acesta din urmă (concentrarea și absența tuturor mișcărilor cu excepția reflexului) ca un semn obiectiv al manifestării conștiinței în sine (atenție), * provoacă acest efect, cu excepția, probabil, a unui mușchi fibrilar slab strâns la locul iritației și, prin urmare, sunt ușor vizibile; dar ulterior, în virtutea legii asocierii, stimuli analogi de grade și mai slabe evocă aceeași senzație fizică ca și cei mai puternici și chiar uneori la simpla amintire a acestora Să adăugăm la toate cele de mai sus un fapt foarte caracteristic Când o persoană se trezește uneori din somn și are îndoieli dacă s-a trezit, sau încă doarme și visează, atunci pentru a se verifica, își ciupiște corpul Comentariile nu sunt necesare aici Astfel, senzațiile senzoriale dureroase și intense, datorită calităților lor indicate, ar trebui recunoscute ca inițiatoare în nașterea conștiinței De aceea, fiecare senzație de durere percepută de noi în afara conștiinței ne evocă o idee despre lumea exterioară și prin aceasta trezește conștiința, întorcându-ne în lumea realității -

într-un cuvânt, se stabilește în memoria noastră o asociere puternică între sentimentul de durere și ideea lumii obiective II Un alt semn distinctiv al stării inconștiente este inconștiența O vom lua în considerare în legătură cu întrebarea, este posibil să percepem impresii în afara conștiinței? Această întrebare, aparent, se rezolvă în mod negativ - atunci nu este nevoie să vorbim nici despre inconștiență; dar adevărul este că, în anumite tipuri de stări inconștiente, toate organele noastre de simț sau o parte din ele sunt deschise influenței externe; de aici întrebarea este: sunt atunci percepute impresiile, sunt create reprezentări din ele și cum, într-un astfel de caz, să explicăm imposibilitatea de a le aminti în memorie? Rezolvarea unor astfel de întrebări într-un mod direct este de neconceput, căci dacă îi facem pe alții obiect de observație, atunci există o cale largă pentru inteligența noastră în detrimentul adevăr; dar dacă cineva s-ar alege singur într-un asemenea scop, ar fi ca și cum te-ai uita la sine în timpul somnului Cu toate acestea, există posibilitatea de a ocoli această barieră indirect și, în plus, în două moduri Prima cale este un accident fericit Eu personal am un singur caz perfect pur Într-o zi am fost foarte ocupat, așa că am uitat de cină După ce mi-am terminat treaba, m-am gândit: cât e ceasul acum? - și, parcă ca răspuns la aceasta, am auzit soneria ceasului - ora patru Am fost surprins că era deja atât de târziu și m-am uitat la ceas, dar, spre uimirea mea extremă, am văzut că ceasul arăta nu d, ci aproape patru și un sfert - Acest caz m-a pus într-o fundătură Să presupunem că a existat o percepție inconștientă a bătăliei, care mai târziu a fost amintită, sau a ajuns la conștiință datorită impulsului din "norma de a-și pune întrebarea timpului; dar atunci astfel de cazuri nu ar fi atât de excepțional de rare Mult timp după aceea, s-a întâmplat să am un vis foarte interesant, care a lămurit și a arătat posibilitatea incidentului descris Am visat că în teatru ascultam un monolog al unui actor care, după ce a terminat, a început să plece, dar la ușă s-a oprit brusc și a început să inspecteze buiandrugul, apoi legăna ușa Atunci ar fi trebuit să urmeze clopoțelul, așa cum mi s-a părut mie, dar asta nu a fost și, în schimb, am auzit un ceas bătând, ceea ce a făcut să mă gândesc că e timpul să mă trezesc și m-am trezit - Mi-am dat seama că sfârșitul ciudat al visului era motivat de percepția sunetului unui ceas, foarte asemănător cu un clopoțel, și pentru a explica apariția lui bruscă, Fantasia mea a desenat scena descrisă la ușă; dar nu a existat niciun sunet în vis, se pare că, când a venit la apariția sa, ceasul se oprise deja, iar această concizie a sunetului a provocat o schimbare în ideea lui, adică că acesta nu este un apel, ci o sonerie de ceas Dându-mi seama de asta, am sărit repede și m-am uitat la ceas, având în vedere gândul că aici ideea sunetului ceasului trebuie să întârzie, pentru unii timpul ar fi trebuit să treacă până la sfârșitul somnului și, într-adevăr, minutele arăta deja ", deși nu trecuse mai mult de i-i'/ " de la trezirea mea În consecință, încetinirea percepției se datorează faptului că în acel moment se lucra în creier care nu dădea loc altuia Acest lucru este confirmat în mod viu de următorul fapt: odată, stând la fereastră, i-am auzit fiorul, iar după aceea - o împușcătură de tun, în timp ce de obicei am perceput primul împușcătura Vibrația aerului și fluxul sunetului trebuie făcute în același timp, dar nu le putem percepe pe amândouă în același timp Deci, prin urmare, în afara conștiinței, organele noastre de simț percep impresii, dar formarea reprezentărilor depinde dacă creierul nostru este ocupat cu ceva în

momentul percepției sau nu Evident, dacă se lucrează în el, atunci aproape toate percepțiile organelor de simț dispar fără urmă, adică nu ajung la cortexul cerebral Aşa se explică de ce, chiar şi cu atenţie pasivă, din masa de tot felul de impresii care acţionează asupra noastră în orice moment, reţinem în memorie doar una sau un număr foarte limitat de impresii omogene După ce am remarcat faptul că există posibilitatea de a percepe impresiile într-un mod inconștient, vom trece la al doilea tip de observație Există adesea momente în viață în care, în gândire sau angajați într-o afacere, dar fără absorbție profundă a atenției, percepem cutare sau cutare impresie, pe care uneori ne amintim după ce părăsim gândurile noastre sau, din cauza unor particularități, atrage imediat la noi Atenţie Există o mulțime de astfel de cazuri, dar de exemplu vom cita doar două Odată, pe gânduri, m-am uitat fără țintă în depărtare prin fereastra deschisă Deodată am început să observ o pasăre mare fluturând în depărtare La început nu i-am dat atenție acestui lucru, dar când pasărea a dispărut, apoi din nou Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI a apărut, mi s-a părut ciudat cum ar putea flutura o pasăre atât de mare Am început să mă uit atent și nu am văzut nimic; dar curând am observat pâlpâirea din fața ochilor mei a unui muschiu care, privind în depărtare, părea ca o pasăre mare "Odată iarna citeam o carte în cameră Am auzit ticăitul unui greier Adânc în lectură, nu am acordat atenție acestui lucru; dar, terminând-o și auzind același sunet, mi-am dat seama că nu era că, pentru că acum era iarnă, nu mai fusese nici un greier, iar sunetul era prea uniform și venea de la fereastră, și nu de la sobă Nu am reușit să rezolv ghicitorile și, urcând la fereastră, am văzut că gheața care se dezghețase pe fereastră a format un șuvoi de apă, care, picătură cu picătură pe podea, a făcut acolo o băltoacă și a scos un sunet oarecum asemănător la ticăitul unui greier Din masa tuturor cazurilor, suntem convinși că reprezentările din conștiință nu sunt în niciun caz întotdeauna formate corect și nu este greu de observat că motivul pentru aceasta depinde parțial de organele de simț (eroarea spațială), dar cel mai important se află în organul apercepției: acesta este un defect, mai degrabă, o absență, activitatea de raționament a creierului, care, în percepția conștientă, amintește experiențe de viață trecute, compară și, în caz de neînțelegere, direcționează simțurile spre cercetare și uneori, din lipsă de date, nu-și face nicio idee Nu găsim nimic de genul în afara conștiinței, chiar și în cazul unei simple lipse de atenție: reprezentările aici sunt create cumva imediat după impresie și se agață de existența în memorie prin cea mai superficială similitudine a semnelor, astfel încât nu există un proces real de formare a reprezentărilor aici și discursuri Prin urmare, suntem chiar înclinați să negăm complet posibilitatea formării de noi idei prin activitatea inconștientă a creierului Dar cum se poate explica faptul că imaginile imprimate inconștient nu sunt amintite? Pentru a rezolva această problemă, noi Biblioteca "Runivers" F HARITONOV este necesar, cel puţin pe scurt, să se ia în considerare condiţiile reproducerii conştiente în memoria reprezentărilor Știm din psihologie că motivul reproducerii ideilor constă în existența unor legături (asocieri) între ele, dintre care există mai multe Forme cu modificările lor Ne este imposibil să intrăm într-o examinare detaliată a acestora și ne vom limita să prezentăm doar esența problemei Toate tipurile de conexiuni pot fi reduse la trei principale: i) logice (aperceptive), conform cărora reprezentările sunt conectate datorită existenței unei legături interne între ele, căutată de activitatea noastră mentală, de exemplu, legătura prin scop, cauză , etc ;)-

conectare în ordinea timpului, adică în ordinea în care au fost percepute impresiile, urmând una după alta, și) legătura în ordinea spațială, care ar trebui să ia atât în sensul cel mai larg, cât și în cel mai restrâns, adică în acest fel, reprezentările sunt amintite de noi, deoarece obiectele care le corespund sunt plasate în natură în raport cu universul, pământul, o anumită localitate, între ele și, în final, pentru a separa părți ale unui obiect de întreg Toate celelalte forme de conjuncție vor intra cu siguranță într-una dintre aceste trei Cu toate acestea, este imposibil să se traseze o graniță strictă între ele: în cea mai mare parte se contopesc, completându-se reciproc Însă conexiunile logice au uneori o aplicație excepțională fără alte Forme: aceasta, în i-x, când conectează concepte și reprezentări abstracte și, în , când conectează senzații, ca simple reprezentări, în cele complexe Wundt spune că aceasta se face fie sub forma conjuncției în timp, fie în ordinea spațială *); dar, mărturisim, nu înțelegem acest lucru De exemplu, ideea de zahăr este alcătuită din senzații: culoare albă, dulceață, duritate, fragilitate etc Unde este spațiul aici? *) Ibid , p Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI ordinea naturală și unde este chiar și cea mai mică schimbare a senzațiilor în timp? Considerăm acest proces ca un act pur mental, pentru că distincția multor obiecte similare poate fi realizată doar prin investigație experimentală Acestea sunt fortărețele pentru amintirea conștientă Sunt aplicabile la reproducerea impresiilor primite inconștient? Nu este nevoie să menționăm nici măcar calea logică, pentru că din conștiință nu ne gândim deloc la impresiile pe care le trăim Mai departe, nici asociațiile în timp nu sunt aplicabile, deoarece nu urmărim schimbarea fenomenelor Ceea ce este perceput rămâne izolat, astfel încât să nu existe legături de legătură (în timp) care, prin reamintire succesivă, să ne conducă la o imagine imprimată, la fel cum deseori ne amintim în acest fel un vis lung În cele din urmă, al treilea punct forte sunt conexiunile spațiale Ele ajută cel mai mult la actul amintirii Acest lucru este de înțeles: un obiect fără nicio legătură cu alte obiecte ale lumii este o ficțiune Fiecare dintre noi știe din experiență personală că uneori nu recunoaștem absolut o anumită persoană dacă nu ne putem aminti unde sau în ce circumstanțe am văzut-o \ Motivul slăbiciunii memoriei copiilor "constă parțial tocmai | in faptul ca copiii in general sunt prea purtati de ce-! sau o singură impresie, de multe ori banală în detrimentul integrității întregului tablou al unui loc dat, ca să nu mai vorbim de faptul că în același timp nu urmăresc schimbarea altuia; impresii liniștite; și de aceea în amintirea lor rămân [doar frânturi, fragmente ciudate din amintirile trecutului lor În afara conștiinței, percepem aproape exclusiv impresii unice, adică nu numai fără legătură a impresiei cu ceilalți și cu localitatea dată, dar de multe ori se întipărește chiar doar o parte din întreg, asupra căreia ne-au căzut ochii accidental Din aceasta rezultă clar cât de puține șanse oferă acest lucru pentru posibilitatea de a aminti ceea ce a fost perceput: nu trebuie să Biblioteca "Runivers" F HARITONOV sigur că vreo împrejurare specială ne amintește de el Astfel, motivul pentru care nu ne amintim nimic în absența conștiinței nu se reduce la faptul că nu percepem impresii, ci la absența unor conductori către ele pentru reproducerea lor, cu alte cuvinte, la izolarea lor între ideile noastre Dar problema semnificației imaginilor dobândite inconștient nu este încă epuizată de aceasta Practica vieții și știința mărturisesc că aceste imagini au adesea o legătură directă cu reproducerea reprezentărilor conștiente în memorie Această legătură este de acest fel: o anumită impresie ne absoarbe atenția (intră în centrul

apercepției), dar în acest moment și alte impresii sunt percepute de simțuri, deși inconștient (adică sunt doar percepute); rezultatul va fi ca pe langa imaginea constienta se vor imprima si cele inconstiente (asocierea inconstienta) Aceste ultime imagini joacă un rol important în amintire Dar rolul lor este pur reflexiv: de la sine, astfel de urme nu apar niciodată în memorie Aceasta necesită un motiv extern sub forma unui memento, care afectează "imaginea" întipărită inconștient, iar aceasta, în virtutea asocierii, trage imediat în minte imaginea dobândită în mod conștient În cazuri perfect pure, stimulul extern scapă conștiinței noastre și, prin urmare, rămânem să ne întrebăm de ce ni s-a întâmplat brusc Dacă ghicim în detrimentul motivului acestei amintiri, atunci înseamnă că conștiința noastră nu a fost complet absorbită de obiectul contemplației și o anumită parte a atenției a fost acordată impresiilor din jur - De cel mai mare interes sunt cazurile în care acest motiv nu este complet recunoscut de noi: atunci amintirea apare, parcă, dintr-o dată, fără nici un motiv aparent și, în plus, mai mult sau mai puțin viu, viu Nu sunt multe cazuri de acest gen Majoritatea nu ies din pred Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONŞTIINŢEI ' captură din viața de zi cu zi, dar altele ne uimesc prin strălucirea și misterul lor Aceasta include apariția diverselor Fantasme misterioase, care uneori trezesc un sentiment mistic De exemplu, există povești despre apariția imaginilor cu rude și prieteni care pier sau morți etc Voi da cele mai intense cazuri cunoscute de mine personal Într-o zi, soția mea, aruncând o privire mecanică spre colțul camerei sau spre sobă (nu știe bine), dintr-o dată, din trecutul ei foarte îndepărtat, și-a amintit cu o intensitate extremă de un episod dintr-o ceartă a copiilor în grădină, pe care l-a nu și-a amintit niciodată și a fost foarte surprins: de ce ar fi trebuit ea acum mi-am amintit "Acesta este unul dintre cazurile obișnuite" Care este legătura cu cuptorul, este imposibil de spus; dar, poate, atunci fata a fost pusă într-un colț din cauza unei certuri, care avea un fel de semn asemănător cu colțul camerei noastre Un alt incident mi-a spus un unchi care era vânător Odată se plimba singur prin grădină și deodată a auzit chemarea soției sale moarte: "Pavel Fedorovich!" Unchiul era puțin mistic și era sigur că acesta era un semn al morții sale iminente Dacă ni s-ar întâmpla acest lucru, atunci acest fenomen, poate, ar fi atribuit influenței vieții de apoi a unui suflet înrudit; dar unchiul meu a murit patru ani mai târziu Următoarele două cazuri au fost experimentate de mine - Ca student, am fost pentru prima dată la o autopsie criminalistică a unei sinucideri Mi-a făcut o impresie atât de puternică încât mi s-a făcut rău În aceeași zi, la mine acasă, m-am dus la anexe Nu m-am gândit la nimic și m-am uitat la perete Dintr-o dată, instantaneu, pe ea i s-a conturat un portret pe jumătate al unei sinucideri deschise; era normal ca mărime; luminozitatea culorilor este mai palidă decât cea naturală Am fost uimit și am rămas năucit Imaginea a rămas în fața mea o jumătate de minut și a dispărut treptat Îmi amintesc că în acea zi după autopsie, eram într-o stare de deznădejde, pentru că mă îndoiam dacă aș putea Biblioteca "Runivers" F HARITONOV urmeaza cursuri la Facultatea de Medicina Cât despre stimulul care a evocat această imagine, probabil că nu pot preciza, dar cred că a fost un miros urât din dulap, care mi-a adus aminte de mirosul de cadaver pe care l-am asociat inconștient cu vederea autopsiei Din clasa a VI-a a gimnaziului, timp de aproape cinci ani, am început uneori să simt un fel de miros dezgustător Nu era nimic dureros în nasul meu Însuși aspectul mirosului era foarte capricios: fie mult timp nu l-am simțit, uneori de mai multe ori pe zi Mirosul a apărut mereu brusc și a zăbovit

pentru o altă perioadă Dacă mi-am concentrat atenția asupra lui, el a rămas tot timpul; dacă eram distras de ceva, atunci el a dispărut Într-o zi, mergeam pe stradă de la o prelegere; pe trotuar am văzut o canapea veche cu tapițerie roz, decolorată, care fusese pusă de hamali care se odihneau Chiar acolo, l-am mirosit Ajuns acasă, eram pe gânduri; canapeaua roz nu mi-a părăsit niciodată capul Nu-mi amintesc bine acum, fie treptat, fie brusc, mi-am amintit următorul episod din zilele mele de școală: Conduceam din vacanță într-un oraș de provincie și mă oprim la un han pe drum Mi-a fost rău și m-am întins pe canapea, căreia nu i-am dat atenție, dar îmi amintesc vag că era tapițată cu ceva roz De îndată ce m-am întins, am simțit un miros dezgustător de gândaci zdrobiți, din care am vărsat S-a întâmplat când eram în clasa a VI-a, iar de atunci nu m-am gândit niciodată la asta Când, la momentul descris, mi-am amintit de acest episod, nu am mai observat prezența unui miros subiectiv, iar acest moment m-a vindecat în sfârșit de boala mea De multe ori am văzut o culoare roz, în funcție de care era și un capricios aspectul unui miros În toate cazurile descrise, atenția ne-a fost oprită Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI se bazează pe o singură circumstanță, aparent nu întâmplătoare, și anume: în momentul apariției unei imagini a memoriei, o persoană este cel puțin în gândire, pace mentală și uneori aceasta coincide cu oboseala mentală Acest lucru, după cum vom vedea, este de o importanță nu mică Deci, am văzut cum urmele memoriei inconștiente influențează reproducerea involuntară a reprezentărilor conștiente Nu apar ei, ca sateliții, în amintirile conștiente? - A priori, nu cunoaștem astfel de fapte admisibile și credem că motivul pentru aceasta nu este greu de văzut Ideea este că în toate percepțiile noastre conștiente pare să existe întotdeauna o combinație logică de impresii perceptibile amestecate - chiar și în acele cazuri în care par să existe simple asociații mecanice De exemplu, să luăm acest caz: ochii tăi au căzut pe un morman de pietre și în același timp simțeai un miros urât Nu te vei asocia in nici un fel unul cu celalalt si nu o vei aminti sub aceasta forma, dar cu siguranta vei cauta o adevarata sursa de miros, cu care sa-l conectezi pe acesta din urma Aceasta este o conexiune logică (cauală) Nu este cazul contemplației inconștiente: ceea ce simțim simultan, imprimăm cu acuratețe fotografică, dar fără niciun control Din aceasta rezultă clar că în timpul rememorării conștiente, produsele inconștiente ale memoriei nu pot apărea, deoarece ele sunt lipsite de o legătură logică cu obiectul amintirii Dar se pare că uneori au un loc în vise Există multe povești despre diverse vise extraordinare care devin realitate după ce sunteți treaz Multe dintre ele sunt extrem de exagerate, dar atunci când provin dintr-o sursă de încredere, nu pot fi ignorate Personal, nu cunosc astfel de vise; dar pentru a arăta ce semnificație le acordăm, să luăm ca exemplu un vis, raportat, după cum se observă, de o persoană foarte sinceră - Biblioteca "Runivers" F HARITONOV Fostul Bibliotekiteret Sobolshchikov - în "Vechiul Teritoriu Rusesc* pentru - Sobolshikov timp de două zile un rând de rând a văzut în ziua unui incendiu într-una din sala de sport bibliotex și când el, condus de un vis, a examinat această sală , apoi a închis dulapul care a ars din cuptor, care a fost ars de la sobă, ceea ce a fost posibil Chiar amenința cu probleme - Explicația acestui vis profetic este ușoară: S , o persoană chibzuită, a venit în această sală de mai multe ori în afaceri; dar fiind preocupat de scopul lui, nu a observat mirosul de ars, care, însă, era perceput inconștient de el și asociat cu celebrele dulapuri din această sală Prin urmare, era firesc ca, de îndată ce s-a întâmplat să vadă această sală în vis, a apărut în

același timp ideea de a arde, ceea ce a provocat, la rândul său, ideea unui incendiu Dar uneori trebuie să renunțăm cu totul la soluția unui vis, deoarece asocierea subiacentă depășește adesea limitele celei mai înflăcărate fantezii noastre conștiente III Mai sus, am atins doar în trecere unul dintre produsele activității inconștiente a creierului: halucinațiile Să ne oprim asupra lor mai detaliat Motivul halucinațiilor este simplu: toate astfel de produse de memorie apar în fața conștiinței noastre într-un mod diferit de toate amintirile noastre conștiente, unde atât motivul sfidător, cât și legătura (asociarea) sunt clar vizibile; dar aici tocmai acest motiv scapă, nu există pentru conștiința noastră și, prin urmare, este clar de ce aceste imagini apar, în primul rând, brusc, și în al doilea rând, în mod obiectiv, deoarece conștiința nu este capabilă să decidă, mai ales în primul moment de unde provine această imagine, un lion imaginar sau o impresie reală Această doză de îndoială se manifestă într-o anumită paloare a imaginilor în comparație cu impresiile reale Soarta ulterioară a imaginilor halucinatorii va fi diferită în funcție de starea de conștiință și parțial Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI din acele organe de simţ în a căror zonă au apărut Dacă conștiința rămâne un spectator pasiv, atunci, desigur, Fantasmele nu vor dispărea; dacă este distras de ceva, ele vor dispărea, dar dacă conștiința este preocupată de imaginea însăși, atunci totul se rezumă la dacă poate fi convins că această imagine nu este din lumea reală În acest din urmă caz, sfera organelor de simț joacă un rol important Mirosul și auzul în sine nu oferă garanții dacă o anumită senzație este exact imaginară și, prin urmare, halucinațiile din zona lor sunt întotdeauna persistente și vii Dimpotrivă, vederea, gustul și atingerea ne confirmă cu ușurință că nu au perceput nimic din lumea exterioară la momentul dat - prin urmare, imaginile lor sunt mai palide decât obiective chiar și în primul moment, ca urmare a atitudinii critice a conștiinței spre ei, iar apoi sunt rapid suprimate de activitatea de gheață Dacă subiectul amintirii nu este un obiect, ci un eveniment din viață, atunci nu poate fi vorba de îndoială sau șovăială a conștiinței, iar întreaga materie este limitată doar de intensitatea amintirii Există un fenomen care apare la o persoană când se trezește din somn, care poate servi ca o dovadă clară a ceea ce s-a spus despre semnificația organelor de simț în problema obsesiei altor halucinații Mă surprinde că nu am citit sau auzit niciodată despre ea nicăieri, deși din întrebările diverselor persoane reiese că se întâmplă destul de des și se pare că nimeni nu este scăpat de ea, ci doar în forma sa obișnuită, nu ascuțită este ușor să nu-l observi Fenomenul constă în următoarele Te trezești, dar încă nu deschizi ochii și deodată ți se pare că stai întins pe pat invers, adică capul tău cu perna nu este îndreptat spre fereastră sau perete, ca de obicei, ci în adâncul încăperii, iar în dreapta ta nu este un perete, așa cum trebuie, ci un spațiu gol Ești pe deplin conștient că doar ți se pare așa; dar, cu toate acestea, nici măcar convingerea de sine nu ajută Biblioteca "Runivers" F HARITONOV mai mult decât atât: fără să deschizi ochii, întinzi mâna spre dreapta și găsești un zid, nu un gol; dar noțiunea falsă persistă totuși În cele din urmă, deschizi ochii - iluzia dispare instantaneu și nicio imaginație nu o poate aduce înapoi Într-o măsură ușoară, acest fenomen se exprimă prin faptul că, la trezire, remarci poziția ta falsă, care dispare din simțirea peretelui și, uneori, de la sine Într-o formă foarte ascuțită, am experimentat-o o dată Am fost trezit în miezul nopții de o bătaie în ușă M-am trezit într-o poziție falsă și am deschis ochii; dar întrucât camera era destul de

întunecată, acest lucru nu a risipit iluzia, nici senzația de perete Aici a început o luptă comică a conștiinței cu o idee falsă: în ciuda argumentelor conștiinței, mă cațăr pe perete, imaginându-mă aici golul ca să mă ridic din pat; în cele din urmă, împotriva imaginației mele, prin forța voinței m-am forțat să cobor de cealaltă parte a patului, m-am trezit în spațiu și am pierdut complet conceptul de împrejurimi și doar la întâmplare, răsturnând totul în cale, am găsit chibrituri - și atunci lumina a pus capăt situației mele comice Acest fenomen nu este cu adevărat o iluzie, pentru că nu atinge deloc simțurile; nu este nici o halucinație, pentru că nu este o reprezentare senzorială; cel mai probabil este o idee obsesivă care a apărut într-un mod inconștient, ideea pe care am răsturnat-o în pat La ce ar putea apela? - Avem motive să credem că se datorează amețelii înainte de a adormi Despre cauza acestui vertij nu putem vorbi acum și o vom afla în locul nostru Afirmăm aici doar Faptul că nu apare în mijlocul somnului, ci înainte de a adormi, sau mai bine zis, chiar în momentul acestuia Spunem asta, la urma urmei, pe baza că, dacă ar fi rezultatul unui vis, atunci ne-am aminti pur și simplu ca pe un vis, așa cum ne vedem uneori într-un vis zburând Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI nu ne trezim cu acest sentiment, ci doar ne amintim de el; în al doilea rând, spunem acest lucru pe baza următoarei observații, care determină momentul în care se întâmplă acest lucru: de mai multe ori s-a întâmplat să am uitat, de îndată ce m-am trezit, iar acum, trezindu-mă după un interval atât de scurt de uitare Cu toate acestea, uneori am observat acest fenomen În plus, în ceea ce privește el, am observat și că gradul obsesiei lui pare să fie direct proporțional cu starea de somn Cu toate acestea, nu cunoaștem încă esența deplină a acestui fenomen În primul rând, întrebarea este cum, când ne trezim, dar fără să facem nici cea mai mică mișcare, știm că mințim altfel? Acest lucru se datorează percepțiilor auditive ale zgomotelor obișnuite din spatele unui perete sau fereastră Prin urmare, dacă în jur domnește liniștea deplină sau dacă, la trezire, nu acordăm atenție sunetelor, atunci acest fenomen este de obicei vizibil În continuare, întrebarea cea mai esențială: dacă această idee apare în afara conștiinței și, mai mult, la începutul somnului, atunci cum ajunge ea la conștiință la trezire și de ce nu o uităm în timpul somnului ; dacă este un produs al activității conștiinței însăși, atunci de ce nu ne amintim cum și de ce s-a format? Soluția acestor întrebări nu este încă de conceput, deoarece nu știm ce este conștiința și care este starea ei în somn O halucinație pură este o reprezentare senzorială evocată din memorie fie în modul descris mai devreme, adică Este reflexiv, în existența unei asocieri inconștiente, sau pe cale centrală, prin excitarea directă a cortexului cerebral a circulației sanguine sau compoziția epuizată a sângelui sau, în sfârșit, forma halucinațiilor poate fi luată în restul reprezentării, ca produse ale iazurilor și memoriei Am vorbit deja destul despre mecanismul apariției halucinațiilor în primul caz În al doilea caz, când reprezentările sunt evocate automat, ele capătă o colorație halucinantă din același motiv ca și în Questions of Philosophy, KS Biblioteca "Runivers" F HARITONOV în primul caz: așa cum acolo, așa și aici, conștiința rămâne în ignorarea a ceea ce ar putea provoca o idee dată, adică nu există niciun motiv - mental sau extern, asociativ (reminder) Dar în cel de-al doilea caz, se mai pune o condiție care contribuie la realizarea ideii: aceasta este absența conștiinței, obturarea acesteia, sau cel puțin rolul ei pasiv, pentru că se observă că excitarea automată a cortexului cerebral nu au loc într-o stare normală de conștiință Un exemplu al acestui tip de halucinație este

acea formă a aurei epileptice, când apare sub forma unui fel de viziune, mai ales cu un caracter înfricoșător Voi oferi următoarea experiență personală Odată, înainte de culcare, am citit Secolul lui Ludovic al XIV-lea, op Dumas și a fost dus mai ales de imaginea nobilă a mareșalului Tyuraine După ce am stins focul și m-am culcat, cu greu începusem să uit când am văzut brusc o reprezentare pe jumătate a lui Tyuren (asemănătoare cu o persoană pe care o cunoșteam cu un personaj sever, dar direct) Am deschis imediat ochii, dar această imagine a dispărut destul de repede "Evident, aici a existat o memorie automată, căci nu m-am gândit la nimic când am adormit Nu mi-a fost pierdută conștiința, ci era doar într-o stare pasivă și imediat trezit la activitate " apariția fără cauza a unei viziuni; dacă acestea din urmă ar fi produsul gândirii mele, nu m-aș mira deloc de ea și chiar și atunci ar lua forma unei amintiri, și nu a unei halucinații Întrebarea este acum, în ce fel afectează slăbirea conștiinței realizarea ideilor aici? Această influență este de natură pur pasivă: absența oricărei activități a conștiinței la un moment dat Acest lucru este destul de aplicabil cazurilor de origine reflexă a halucinațiilor: și acolo, așa cum am observat mai înainte, se observă întotdeauna o oarecare depresie mentală sau depresie chibzuință, într-un cuvânt, inactivitatea conștiinței Prin urmare, în cazurile pe care le-am citat, vedem că de îndată ce conștiința Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI Dacă este interesat să vadă, atunci acesta din urmă devine imediat palid și dispare, cu excepția, desigur, în cazurile în care nu putem fi siguri că este imaginar (halucinație olfactivă) Dar dacă în astfel de cazuri există și o tulburare a conștiinței, atunci aceasta oferă o altă șansă pentru obiectivarea ideilor, așa cum vom vedea acum În cele din urmă, în al treilea tip de cazuri, fiecare reprezentare - chiar și ca produs al memoriei și gândirii - poate lua Forma unei halucinații dacă conștiința este absentă sau dacă este slăbită într-o asemenea măsură încât o persoană nu poate decide dacă el percepe sau nu impresii exterioare Este clar că într-o asemenea stare de fapt, fiecare reprezentare obiectivă care apare în memoria sa va fi în mod necesar referită la lumea exterioară, adică luată ca o impresie reală Totuși, pentru ca produsele memoriei sau gândirii să dobândească obiectivitate, este necesar să se admită, dacă nu absența conștiinței, atunci cel puțin un grad foarte puternic de obturare a acesteia, astfel încât o persoană să nu conștientizeze nici mediul sau propria lui stare și că conștiința lui este legată pasiv de fluxul acesteia reprezentări Punem chiar și această pasivitate a conștiinței drept condiție principală, deoarece la cea mai mică excitare a activității conștiinței, de exemplu, prin ruperea tăcerii din jur, sau când pacientul stă întins cu ochii deschiși, o comparație involuntară a Fantasmelor cu impresii reale le va face să dispară, sau cel puțin ѣ, să devină palide Deduc acest lucru din experiența personală: când eram în tifos, îmi amintesc că viziunile veneau în mulțime mai ales pe întuneric, dar ziua erau solitare și palide Dintre acestea, imaginea soției mele absente, care, parcă învăluită într-un văl negru, stătea în capul meu și, în ciuda întrebărilor și reproșurilor mele, a tăcut, mai ales mi-a rămas în memorie Această tăcere neobișnuită m-a făcut să încerc să o privesc, dar tot nu i-am văzut fața, iar viziunea a dispărut curând, lăsând probabil ceva îndoieli în mine * Biblioteca "Runivers" F HARITONOV După cum vede cititorul, explicația noastră a halucinațiilor este pur psihologică Ne rămâne doar să comparăm punctul nostru de vedere cu teoriile existente pe această temă Cea mai comună teorie, susținută de Kraft-Ebing și Wundt, consideră halucinația ca o stimulare centrifugă a

organului de simț de către o reprezentare dată O astfel de ușoară excitare a organului de percepție de către imaginea memoriei se întâmplă întotdeauna ca un fenomen normal; dar pentru ca această excitație să ajungă la obiectivitate, este permis un alt factor - o stare de creștere/excitabilitate în creier *) / Într-adevăr, nu există nicio îndoială că sub tensiune; Cu o atenție feminină, uneori ne evocăm ideile într-o formă concretă (când așteptăm pe cineva, auzim adesea zgomotul imaginar al pașilor sau scârțâitul unei uși; cu dorința nerăbdătoare de a ajunge cât mai repede la gară pe o noapte întunecată, vedem lumini în depărtare etc) Dar oricine tocmai a experimentat așa ceva știe din experiență cât de palide sunt toate aceste imagini, astfel încât chiar această paloare le insuflă îndoială, în ciuda deplină disponibilitate a noastră de a le crede Condiția necesară cerută de această teorie - excitabilitatea crescută a creierului - este aici sub forma așteptării, nerăbdării etc ; dar rezultatul este altceva decât o halucinație Ea, după cum știm, apare pe neașteptate, împotriva voinței noastre, și produce un efect uimitor asupra minții; nu se poate vorbi despre tensiunea atenţiei Prin urmare, acest lucru este deja suficient pentru a ne îndoi de identitatea acestor fenomene Dar miezul problemei este că imaginile concrete evocate de imaginația intensă par să aibă o cu totul altă origine (decât halucinațiile), care se bazează pe o cauză pur fiziologică, încă neexplorată Ceea ce se întâmplă cu adevărat aici este o centrifugă *) Kraft-Ebini: Manual de psihiatrie, vol I, p Biblioteca "Runivers" LA CHESTIUNEA CONSTIINTEI efectul cortexului cerebral asupra organului de simț, acest lucru este dovedit de cazuri analoge de durere imaginară în orice parte a corpului, iar uneori roșeața și umflarea pielii se unesc cu durerea; apoi - cazuri de sarcină imaginară la indivizi isterici; mai departe, viziunea unei culori complementare în locul unei culori intens imaginare Cu toate acestea, nu fiecare dintre noi este întotdeauna capabil să provoace în sine aceste fenomene cu succes, iar acest lucru depinde în mod evident de exercițiu: eu, de exemplu, cu hotărâre nu cedez la niciun astfel de experiment asupra mea și, între timp, niciunul dintre noi nu este imun din halucinații, vise avem totul fără excepție În această teorie, condiția necesară pentru halucinație - excitabilitatea crescută a centrului ideilor - este punctul său cel mai slab Strâns legat de acest centru este centrul conștiinței: permițând excitabilitatea unuia, permițând astfel excitabilitatea celuilalt Între timp, Kraft-Ebing însuși scapă involuntar "La nebuni", spune el, "este necesar să amestecăm halucinațiile cu percepția senzorială obiectivă, deoarece conștiința de sine este întunecată aici" *) Nu ne vom mai opri asupra acestei teorii; Meinert pune slăbirea activității cortexului cerebral ca principală condiție pentru apariția unei halucinații; dar în același timp recunoaște excitația centrilor extracorticali, care este transmisă centrului slăbit al conștiinței ca și cum ar proveni de la periferie - de la organele de simț Prin urmare, obiectivitatea imaginii, pentru o conștiință slăbită, nu suprimă această excitare fără obiect a centrilor senzoriali Admitem că această participare a centrilor extracorticali nu ne este clară: până la urmă, ei servesc pentru reflexe complexe superioare, deci excitarea lor primul *) Ibid , p Biblioteca Runiverse F Kharitonova totul s-a găsit bi sub forma acelor sau a altor mișcări; dar cum să explicăm halucinațiile sub formă de cuvinte, amintindu-ne că centrul vorbirii se află în stratul cortical? cum să explici halucinațiile sub forma unei performanțe fantastice, care nu ar putea fi împrumutate în totalitate din percepția externă? cum să explic obsesiile care sunt strâns adiacente halucinațiilor? Toate acestea se

află în sfera de activitate a cortexului cerebral și nu în niciun fel centrii subcorticali Ni se pare că construirea unei teorii pe baza datelor anatomice și fiziologice este încă prematură, întrucât tocmai aceste fundamente nu au fost încă stabilite Prin urmare, astfel de ipoteze sunt potrivite pentru a explica doar cazurile cele mai dramatice și comune, dar în niciun caz toate De exemplu, este ușor să vă asigurați că nici una, nici cealaltă teorie nu explică apariția halucinațiilor la oamenii sănătoși: pe de o parte, adesea nu există nicio stimulare a activității creierului, ci mai degrabă depresie, iar pe de altă parte , nu se observă nicio slăbire a conștiinței, mai ales până în așa măsură încât persoana nu este conștientă de falsitatea Fantasmei, așa cum cere teoria lui Meinert Nebunii educați sunt uneori chiar destul de conștienți că au halucinații F Kharitonov eu - (Până la următoarea carte) Biblioteca "Runivers" Scopul vieții umane I Studiul ideii de fericire ca idee a principiului suprem al vieții umane I Viața umană poate fi de două feluri: inconștientă și conștientă Prin prima înțeleg viața care este guvernată de a doua, viața care controlat de ν,ηΜκ^ O viață guvernată de cauze poate fi numită pe bună dreptate inconștientă; asta pentru că, deși conștiința aici participă la activitatea umană, dar numai ca ajutor: ea nu stabilește încotro poate fi direcționată această activitate și nici care ar trebui să fie ea în ceea ce privește calitățile ei Cauzele externe omului și independente de el sunt responsabile de toate acestea În limitele deja stabilite de aceste motive, conștiința își îndeplinește rolul de serviciu: indică metodele cutare sau cutare activitate, căile sale cele mai ușoare, posibile și imposibil de realizat din ce motive obligă o persoană să facă - O viață guvernată de un scop poate fi numită pe bună dreptate conștientă, deoarece conștiința este aici principiul dominant, determinant Depinde de el să aleagă unde ar trebui să meargă scopul complex al acțiunilor umane; si la fel, aranjarea tuturor dupa planul care se potriveste cel mai bine cu ceea ce se realizeaza Circumstanțele care sunt exterioare unei persoane primesc aici sensul celui de-al doilea Biblioteca "Runivers" V ROZANOV creștere și parțial serviciu: fie se opun apropierii unei persoane de ceea ce este dorit, apoi sunt eliminate de el, ocolite, cumva slăbite; în cele din urmă, chiar subordonându-l pe sine însuși, îl subjug temporar - el este atras de ei, fără a-și pierde conștiința că ar trebui să fie atras în direcția opusă și fără a-și pierde speranța, mai devreme sau mai târziu, de a se elibera de puterea lor Dimpotrivă, dacă contribuie la apropierea unei persoane de dorit, ele sunt întărite de el, conservate, localizate mai bine decât stă în mod natural În ambele cazuri, conștiința este separată de cauzele externe; încearcă să le armonizeze cu ea însăși, dar nu se armonizează pasiv cu ele II Rezultă direct din însuși conceptul de viață conștientă că întrebarea cu privire la scopul existenței umane este prima, a cărei soluție este necesară pentru conștiința acestei existențe Însuși sugestia acestei întrebări poate fi făcută în două forme: ne putem întreba care ar trebui să fie pentru un om scopul activității sale? Răspunsul, oricare ar fi el, la întrebarea astfel pusă, va indica scopul artificial al existenței umane, deoarece, în măsura artei sale, o persoană se poate gândi la cel mai bun lucru către care și-ar putea îndrepta activitatea și ca atare - consideră-l pentru sine cuvenită Astfel, prin natura sa, procesul de gândire care caută o soluție la această întrebare va fi un proces de invenție; Oricare ar fi căile, indiferent pe care s-ar putea baza, va construi ideea unui scop, ca ceva nou pentru om, ca ceva care nu a fost înainte și este creat de el Sau, dimpotrivă, se poate pune întrebarea: care

este scopul existenței umane? Fără a intra în considerarea dacă un răspuns la întrebarea astfel pusă este posibil, trebuie remarcat că, dacă ar fi dat, ar indica un scop firesc, adică una care Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE S nu ar fi construit prin gândire, ci, fiind dat în însăși natura omului, dacă ar fi numai prin ea Procesul acestei descoperiri ar fi în esență opusul primei: ar deschide pentru conștiință ceea ce i-a fost ascuns anterior, dar care a existat în sine în mod constant III Pe parcursul secolelor lungi de viață istorică, o persoană nu a putut să nu se gândească la această întrebare, exprimată într-un fel sau altul Și într-adevăr, sunt nenumărate răspunsuri la ea, mai mult sau mai puțin generale, mai mult sau mai puțin diferite, în funcție de epocile când au fost date, după tribul în mijlocul căruia se aflau Dar dintre aceste răspunsuri trebuie să lăsăm deodată deoparte două categorii: răspunsuri parțiale și răspunsuri impuse cu forța conștiinței umane Primele (de exemplu, despre scopul statului sau scopul artei) nu îmbrățișează activitatea omului în ansamblu și, prin urmare, introducând conștiința într-o parte a creativității istorice, nu o introduc în corelația dintre părți diferite Prin urmare, semnificația călăuzitoare a unor astfel de obiective este limitată la limitele interioare ale societății în care ele își desfășoară activitatea - iar conștiința generată de ele este în totul similară cu cea pe care o manifestă o persoană când nu își cunoaște deloc scopurile existenței sale Pentru că în acest ultim caz, ghidat de cauze, el le înțelege totuși, aduce lumina conștiinței sale în relație cu sine, încearcă să le evite pe unele și cadă sub influența altora, adică rămâne liber și alege - în părți, dar nu în ansamblu Cele doua scopuri, impuse cu forța unei persoane (de exemplu, prin învățătura religioasă), prin urmare, nu dau conștiință vieții, deoarece nu a existat nicio participare a conștiinței la alegerea lor: au fost date, dezvăluite unei persoane, căreia aceasta trebuie să urmeaza cu umilinta Dar nu a avut niciodată ocazia să privească dincolo de ei, de unde i-au fost dăruite: doar o sută dintre ei erau mereu întoarse spre el Biblioteca "Runivers" V ROZANOV coroana era umană, dar latura divină era ascunsă Acolo, aceste scopuri au fost, fără îndoială, liber alese și, în consecință, conștiente Dar pentru natura umană ele sunt atât coercitive, cât și obscure Totuși, dintre toate ideile care l-au călăuzit pe om în diferite epoci, există una care nu este supusă unei asemenea distincții, atât în generalitatea ei, cât și în libertatea ei de alegere: înțelegem ideea că existența umană nu conține niciun alt sens decât aranjarea propriilor sale destine pe pământ Aceasta nu este o dogmă impusă conștiinței din exterior; Mai degrabă, este o consecință a abstracției libere pe care a produs-o gândirea omului, observând nenumăratele scopuri individuale ale sale și observând în ele ceea ce este comun, de dragul căreia toate au fost alese ca scopuri: "fericirea de o ființă activă, ca scop al activității sale" - aceasta este în același timp cea mai înaltă abstracție a vieții practice și, împreună, separarea acestei vieți de orice legături supranaturale pe care omul le-a avut anterior (sau credea că le avea) cu lumea în care a trăit IV Această idee are caracterul unui fel de rezidualitate: rămâne adevărată singură, atunci când multe alte idei de un fel, anterior egale ca sens cu ea, s-au dovedit a fi false Îndoiala profundă care s-a strecurat în viața unui om și, de asemenea, oboseala puterilor sale spirituale, a fost pământul istoric din care a crescut această idee, îmbinându-se mereu mai devreme cu diverse alte idei, fără să domină niciodată viața Și cu greu ne putem înșela grosolan dacă spunem că în epuizarea tuturor forțelor pe care le-a experimentat Europa în epoca Reformei, se ascunde

începutul creșterii puternice a acestei idei Cel puțin din acel moment, activitatea marilor politicieni ai Franței, care sugrumaseră anterior noua mișcare în sine, începe implementarea ei inconștientă în viața popoarelor Aparent, bărbatul s-a îndoit de existența pentru el a oricărui alt nivel superior Biblioteca "Runivers" scopul vieții umane scopuri, după mai multe ori și atât de fără succes a încercat să trăiască pentru aceste alte scopuri: teocrația bisericii romane, bucuria artistică a vremurilor de "renaștere" libertatea comunicării personale cu Divinul în protestantism - totul a fost la fel și a trecut departe, lăsând o persoană singură cu nevoile și suferința lui pământească Ei singuri au rămas pentru totdeauna când toate celelalte au trecut; iar gândul firesc a venit peste el că ar trebui să fie obiectul atenţiei şi efortului său etern În sfera dreptului, moralei, artei și științei, observăm încă de atunci slăbirea ideilor lor interne și independente *), prin care au trăit întotdeauna înainte, prin puterea căreia s-au dezvoltat liber De parcă nu ar fi altfel decât prin relația cu omul și fericirea lui, totul a continuat să existe și să avanseze în istorie Dreptatea, datoria, frumusețea și adevărul, care atât de mult timp și atât de devotat au iubit o persoană de dragul lor, și-au pierdut puterea de atragere pentru inima lui și, în toate acestea, a început să caute cu mintea în avantaj partea pentru sine și, doar găsind-o, a încercat să le întărească existența pe ea În aceste eforturi de a se ține de ceea ce dispare, s-a manifestat epuizarea imperfectă în om de ideile anterioare; dar el este deja atât de neputincios să lupte *) Punctele de cotitură în acest sens ar trebui recunoscute ca apariția a două (printre multe altele) lucrări, clasice în istoria dezvoltării mentale a noii Europe: Bacon - Instaurati magna și Bentham - Introduction to the Foundations of Morality and Legislation Prima, arătând spre puterea și bunăstarea omului ca țel pe baza căruia va fi condusă cunoașterea modernă a naturii, a deschis cu această indicație începutul răspândirii principiului utilitarist în general în întreaga sferă a umanității activitate teoretică - întotdeauna individuală și subiectivă; al doilea, după ce a stabilit cu fermitate același principiu în cea mai importantă parte a activității publice a popoarelor, a început să-i subordoneze întreaga sferă a treburilor practice și colective Multe alte lucrări pe care le-am amintit par a fi mai puțin importante decât acestea două: în ele principiul utilitarist nu este atât de gol de toate celelalte principii, nu este atât de profund și sincer mărturisit, neexprimat în raport cu sfere atât de vaste de activitate Biblioteca "Runivers" V ROZANOV ideea fericirii sale care se stăpânește pe el, că, chiar dacă continuă să iubească ceva inconștient, vrea să iubească nu în ciuda lui Pare să-i fie frică de ea, simte nesemnificația conștiinței sale în fața ei, iar sub acoperirea ei, în faldurile hainelor ei nemărginite, încearcă să ascundă multe lucruri dragi, prin care a trăit înainte și fără de care, simte că viața lui va fi atât de goală în vremurile moderne Dar din mâinile sale slăbite ies din ce în ce mai mult aceste rămășițe dragi ale vieții sale de odinioară, și cu cât timpul trece mai departe, cu atât devine mai clar că această idee va rămâne cu el în istorie și să o slujească, să o pună în aplicare - asta e tot ce are de făcut în depărtare secole Concomitent cu această slăbire a ideilor speciale și independente care l-au ghidat pe om în anumite sfere ale creativității sale, observăm în istorie creșterea a tot ceea ce este direct legat de ideea bunăstării sale pe pământ De fapt, în indiferența de atenție îndreptată către această îmbunătățire, toate succesele activității mecanice și exterioare a omului erau deja ascunse :

creșterea monstruoasă a oricărui fel de tehnologie, vigilența atotpătrunzătoare a administrației, legătura tuturor oamenilor prin lanțurile beneficiilor care se împletesc reciproc Și astfel, în tot ceea ce a distrus și în tot ceea ce noua istorie a creat, este doar dezvoltarea unei sămânțe: ideea că omul nu are alte scopuri decât propria sa ordine pe pământ V Această idee este exprimată în mod egal în cele două Forme pe care le-am indicat anterior ca fiind posibile și diferite răspunsuri la o singură întrebare despre scopul existenței umane: se afirmă că o persoană și mental nu poate acționa altfel decât în supunerea față de atracția față de el fericire; și se cere împreună să-l urmeze numai pe el singur, adică de parcă ar admite în tăcere că uneori se luptă cu această atracție sau urmează în general altceva După cum este clar de la sine, există o contradicție între această afirmație și cerere: nu este nevoie Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE cere ceea ce este; iar dacă se cere totuși, înseamnă că ceea ce se cere nu este întotdeauna acolo Adevăratul sens al acestei contradicții este dezvăluit doar în apariția istorică a ideii de fericire, despre care am vorbit: de fapt, o persoană urmărește întotdeauna atracția față de fericirea sa, dar aceasta rămâne invizibilă pentru el atunci când este ghidată de o altă idee care îi închide senzațiile subiective de la el, - religioasă, politică, juridică sau orice alta În cererea ca un om să fie ghidat numai de fericirea sa, constă tocmai negarea semnificației constante și necesare pentru el a acestor idei, care, numai în proporție cu relația lor cu fericirea sa, ar trebui să fie obiectul aspirațiilor sau antipatiei sale Astfel, aici, în această imperceptibilă dualitate a ideii utilitariste, se află efortul ei de a ieși din legătura cu ideile istorice anterioare, care trebuie să devină toate relative și numai ea este absolută De dragul adevărului sau al credinței, o persoană poate și merge întotdeauna pe rug, dacă este într-adevăr atât de atașată de acest adevăr și credință încât îi este mai ușor să nu trăiască decât să trăiască fără ele Dar să meargă la rug pentru ei, pentru că renunțarea lui la credință l-ar jignit pe Dumnezeu, sau renunțarea lui la adevăr ar fi o minciună pentru el însuși - asta este absurd, că există o Fantomă pentru care nu există loc în realitate VI Deci, în ideea fericirii, în calitate de director suprem al începutului vieții umane, există un răspuns destul de complet la întrebare, a cărui soluție este necesară pentru conștiința activității noastre; și în legătură cu acesta, investigarea ulterioară poate să nu fie un test al satisfacției sale formale, ci doar al adevărului interior Este posibil să investighezi orice idee doar dezvăluind mai întâi conținutul ei interior Abia atunci, cu compoziția sa complet clară, te poți convinge de Biblioteca "Runivers" V ROZANOV aranjarea corectă a părților sale constitutive și în raport cu toate acestea, ca un anumit sistem de gândire, cu alte idei și cu Faptele realității înseși A dezvălui o idee înseamnă a da o serie de definiții termenilor incluși în ea și a lega aceste definiții cu o legătură în care se află termenii înșiși Pentru că este clar că în afară de sensul acestor termeni și de sensul corelației lor reciproce, nu există un alt conținut în idee; nimic nu este afirmat în ea decât ceea ce se aude în cuvintele pe care le pronunțăm când o rostim În ideea luată în considerare sunt incluși trei termeni: I) "viață" - ca indicând obiectul care trebuie gândit;) "scop" - ca termen care indică ordinea în care gândim acest obiect;) "fericire" - ca termen care indică cel mai înalt principiu călăuzitor, sau un ideal, în funcție de care aplicăm această ordine de gândire unui obiect dat VII Prin "viață" se înțelege aici totalitatea actelor externe și interne săvârșite de o

persoană sau săvârșite în ea, asupra cărora se extinde sau se poate extinde acțiunea schimbătoare a voinței sale, adică la fel ca faptele lui, prin care intră într-o relație cu cei ca el sau cu natura înconjurătoare, tot așa sunt și gândurile lui, sau sentimentele și dorințele ascunse, care nu pot fi niciodată recunoscute și exprimate în nimic - cu condiția indispensabilă doar ca ele nu au fost cu siguranță involuntare Această condiție este necesară deoarece însăși esența întrebării și răspunsul căutat pentru aceasta conține presupunerea că este posibil ca o persoană să-și facă viața conștientă, de exemplu oportun; cu alte cuvinte: în spatele întrebării propuse se află dorința de a direcționa, i e a schimba într-un fel ceva care, în ordinea naturală, merge mai rău decât ar putea merge dacă ar fi mai bine Și așa cum acest "dirijat" este viața însăși, apoi, desigur, nu totul Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE dar numai partea care este schimbată serveşte ca obiect de gândire în ideea luată în considerare Aceasta este în raport cu individul și voința lui; și întrucât viața omenirii în timp și spațiu este alcătuită din totalitatea eforturilor individuale, i e şi istoria, şi starea societăţii în fiecare moment al acesteia, este clar că toate acestea, împreună cu lumea treburilor individuale, sunt supuse contemplării în această idee Aceasta include: știința, arta, literatura în sensul cel mai larg și, de asemenea, cultul religios, în măsura în care depinde de persoană, de structura societății și de forma sa cea mai importantă - statul Doar astfel de elemente ale civilizației, absolut imuabile după bunul plac, precum limbajul poporului și structura sa, se află în afara granițelor ideii de fericire, ca lider suprem al începutului vieții VIII Prin sfârșit se înțelege ceea ce este întotdeauna realizat, adică ceea ce va deveni actual prin altul, care este deja actual acum, în virtutea ideii de scop care îl precede și îl armonizează Mai mult, ceea ce este convenit este ceea ce este deja real (mijloace); iar cu ceea ce este de acord, va deveni doar modern (scop) Astfel, în ordinea oricărei oportunități care există, sau pe care ni le putem imagina, realitatea actuală este ceva ce se zguduie constant și numai ceea ce o mișcă și spre care se mișcă este de neclintit Dar cu această imobilitate a punctelor de început și de sfârșit ale unui proces oportun, există această diferență între ele, că toate calitățile celui de-al doilea decurg din fidelitatea sa față de primul Doar ideea de scop există în virtutea demnității sale interioare, dar orice altceva este legat de el și din această corelație devine una sau alta În ideea luată în considerare, se convine asupra vieții însăși, ca ansamblu de Fapte care au apărut în istorie, în spatele fiecăruia dintre ele se află motivul care a provocat-o, dar nu a existat niciun scop de aranjare pentru toate Biblioteca "Runivers" V ROZANOV Înlocuirea acestui haos de cauze care se intersectează reciproc cu un singur principiu călăuzitor este esența tranziției vieții istorice de la starea de inconștient la conștient De fapt, cauzele de aici își păstrează puterea creatoare; ca peste tot, ei singuri au capacitatea de a chema la existență obiecte și fenomene, dar însăși acțiunea cauzelor se amestecă aici cu conștiința care le alege, ceea ce dă unuia dintre ei libertatea de a se manifesta, în timp ce alții limitează sau suprimă prin alegere de opoziţie faţă de ei Și astfel, deși rămânând cauzal în fiecare parte, în ansamblu o serie lungă de fenomene și obiecte devine oportună Ultima verigă, finală a acestui proces este scopul: este la fel de reală și tangibilă ca orice verigă intermediară, dar diferă de aceasta în plinătatea și planificarea sa Această planificare (scop), exprimată în fenomene și fapte, corespunde strict planificării logice a ideii de scop Ideea unui

scop este un act intern, subiectiv, care, printr-un proces oportun, este întruchipat în realitate; acesta din urmă este, astfel, în raport cu el, la fel cum Forma este în raport cu conținutul sau expresia exterioară cu sensul exprimat Rețineți că calitatea obiectivului, de ex ceva final, perfect și nesupus schimbării, apare în orice idee în virtutea demnității sale interioare, căreia nu îi lipsește nimic; pentru că, dacă ar avea această lipsă, odată cu completarea deficienței, ar deveni cel mai bun și, în consecință, scopul, în raport cu care, fără completarea făcută, ar fi doar un mijloc, un pas intermediar Astfel, o completitudine ideală este o necesitate logică pentru fiecare idee a unui obiectiv IX Sentimentul interior, subiectiv al fericirii, de îndată ce s-a dorit, dar încă neexperimentat, este acesta Biblioteca "Runivers" ts-b ib VIAȚA umană ■ un act ascuns, spiritual, pentru care orice altceva din ideea considerată este fie o expresie, fie un mijloc Conceptul său, definiția sa logică este ideea scopului în proces, al cărui material sau desăvârșire (conform indicației principiului utilitarist) trebuie să servească ca întreaga viață istorică a omenirii Prin fericire se poate înțelege doar mulțumirea, adică o astfel de stare în care nu mai există nicio mișcare în persoana dorinței, ca ceva care caută, se străduiește să prevaleze Această pace a vieții spirituale, acest echilibru al tuturor forțelor omului, revenit după o lungă luptă cu obstacolele exterioare și biruința asupra lor în interiorul său, acoperă complet conceptul de fericire, identic cu sentimentul plenitudinei ei Pentru că este clar că până când efortul nu a murit într-o persoană, el nu are nici un obiect de efort și nici o satisfacție cu ea; acestea există nemulțumire din sentimentul de lipsă și, în consecință, de suferință X Acum, după ce am dezvăluit sensul termenilor care alcătuiesc ideea de fericire ca principiu suprem al vieții umane, putem deduce prevederile care decurg din această idee: I Binele și răul nu sunt pentru un bărbat nimic diferit de ceea ce vrea și de ceea ce nu vrea Această consecință decurge direct din însuși conceptul de fericire ca stare de mulțumire, adică încetarea dorințelor, și din definiția că fericirea este scopul cel mai înalt al activității umane, adică cel mai bun pentru el, în care nu există niciun defect Astfel, odată cu recunoașterea ideii luate în considerare, dispare ceva ce se află în afara ei, care ar putea servi drept criteriu pentru ceea ce se dorește, mijloc de evaluare a acestuia ■ ■ Nimic înainte de momentul în care devine dorit, sau după ce încetează să mai fie dorit, nu are vreo legătură cu conceptele de bine, iar cu?u /> yadao, nu conţine aceste concepte ca calitate permanentă Iar în chiar problema de filozofie KN -a Biblioteca "Runivers" V ROZANOV Ei bine, ideea fericirii, ca principiu suprem al vieții umane, este doar o schemă a minții noastre prin care trec obiecte și fenomene reale In momentul in care trec prin ea, cand sunt doriti si aduc fericirea, capata in ei insisi o diferenta calitativa fata de orice altceva, devenind cei mai buni pentru o persoana, neevaluati de nimic; și de îndată ce au trecut, de îndată ce au pierdut umbra dezirabilității, ei intră din nou în Sfera indiferenței calitative Voinţa nu le mai vede, nu le mai caută; iar cu ea mintea nu le deosebeşte şi nu apreciază conştiinţa În sine, toate lucrurile naturii și toate acestea nu sunt bune sau rele, ci pot deveni numai rele sau bune; mai mult, prin natură aici se înțelege atât omul însuși, cât și tot ceea ce are loc în el și pe care el creează Într-adevăr, se poate concepe un lucru individual care nu trece niciodată deloc prin schema ideii luate în considerare, adică că obiectul dorinței umane este totul, cu excepția acestui lucru dat Atunci absolut și niciodată

nu poate fi bun Și deoarece fiecare lucru separat poate fi imaginat ca atare, este clar că toate, adică, întreaga natură nu este deloc bine sau rău, ci doar ceva care devine cutare și cutare, în funcție de poziția ei (temporală) față de om Durata si intensitatea sunt singurele diferente observate in sentimentul de fericire Și de fapt, conceptul de satisfacție nu include alte idei decât despre durata satisfacției trăite și despre plenitudinea ei; pentru că mulțumirea în sine este doar un răspuns la dorință, care poate fi potolită fie pentru mult timp și complet, fie parțial și pentru scurt timp Astfel, singularitatea sau pluralitatea obiectelor care au fost scopul străduirii și au devenit obiectul posesiei și durata acestei posesiuni; inventa; tot ce Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE iar condiţiile ideii luate în considerare sunt necesare pentru implementarea acesteia Orice fericire, având doar măsurători cantitative, nu conține nicio calitate Această concluzie decurge direct din discuția anterioară și exprimă doar cu alte cuvinte ceea ce se spune în ea În absența diferențelor calitative în ceea ce se dorește, nu poate exista un avantaj într-o dorință față de alta și o preferință sau alegere cu care s-ar aplica la ceva mai mult decât la alta Și de fapt, orice manifestare de alegere ar fi un semn că în obiectele din jurul unei persoane există ceva independent de voința sa, care îi atrage în principal dorința; există o calitate care nu este determinată de viziunea unei persoane despre ele și, în plus, este legată de natura sa, datorită căreia această natură le caută, le selectează din mediul tuturor celorlalte și se asimilează Au fost dezvăluite o serie de fenomene similare ar fi un fel de relație întunecată între om și lume, deloc izvorâtă din voința lui, ci, dimpotrivă, determinând această voință și ar distruge de la rădăcină doctrina conform căreia senzația de plăcere este un mijloc de a evalua totul, iar natura este doar o arenă în care aceste plăceri sunt căutate, iar viața umană este însăși căutarea lor: această căutare ar fi secundum, atrasă, dar nu prishp, atrăgătoare; ceva ar fi bine, nu pentru că se dorește, ci se dorește pentru că este bine De ce este bine? Această întrebare ar deschide o lume de studiu care iese complet din miezul ideii de fericire ca principiu suprem al activității umane · Genurile și tipurile de bine și de rău, contopindu-se în cantitatea sa, dispar Și de fapt, sferele morale, estetice, religioase etc , toate diferă unele de altele în funcție de natura specială a atracției pe care o simțea o persoană pentru ele; și deoarece puterea atracției și durata acesteia sunt singurele lucruri care servesc ca mijloc de a distinge atracția din punctul de vedere al ideii de fericire; cat de suprem la - * Biblioteca "Runivers" V ROZANOV începutul vieții omenești, atunci din același punct de vedere nu mai există un temei pentru a distinge frumusețea de datorie, amândoi de dreptate etc capabili să aleagă dintre ele Odată cu dispariția acestei abilități, atât eterogenitatea vieții, cât și eterogenitatea, natura multi-ramificată a creației istorice, unde frații individuali s-au ridicat prin eforturi, spre un singur lucru îndreptat, unul Mișcați de un anumit sentiment, ei sunt distruși chiar din sursa lor Fericirea care este cantitativ mai mare este aleasă preferenţial înaintea cantitativ mai mică Acest lucru decurge direct din absența oricărei diferențe în fericirea însăși, altele decât cantitative; și din absența a altceva decât a fericirii care ar putea fi aleasă de om - Suferința, fiind mai mică decât plăcerea, poate fi întotdeauna pusă în raport cu ea în raport cu cauza la efectul ei Și de fapt, când le testăm pe amândouă, va rămâne întotdeauna un oarecare exces de plăcere față de suferință, care va fi fericire pură Și din moment ce atracția față de ea este bună

prin natura sa interioară, la fel și suferința îndurată de dragul de a o primi ' IO Suferința, ca și plăcerea, fără a include genurile și speciile, furnizate unul altuia în raport cu cauza și efectul, sunt luate în mod egal din toate sferele bune și rele, anterior distinse prin genuri și specii Și în bunicul însuși, deoarece stările de satisfacție sunt toate îmbinate între ele și diferă unele de altele doar ca durată și tensiune, este clar că numai această durată și tensiune pot servi drept principiu călăuzitor în alegerea a ceva ca scop și în folosirea altuia ca mijloc Și la fel ca aceste măsurători cantitative aplicabil tuturor sferelor de bine disecat anterior, atunci este indiferent de orice sferă poate fi bătută Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE, suferința este binevenită ca mijloc de a obține o mai mare bucurie a unei alte Sfere Ultimele două propoziții constituie doctrina cunoscută sub formula "scopul justifică mijloacele", cu diferența, totuși, că în această veche formulă este implicat un ideal etern și mai înalt atins, la care ceva temporar și accidental, chiar dacă întâmplător legat, este sacrificat cu eternul, în timp ce cele două corolare tocmai exprimate din doctrina utilitaristică nu implică nicio constanță în idealul conducător, ci doar constanța în satisfacția omului: cu ce idealuri nu are nicio diferență Astfel, acolo, în Formula "mijloacele sunt justificate prin scop", există o activitate persistentă, de neoprit, parcă închizând ochii la realitatea curentă și temporară, nu atât suportând răul existent, cât nu simțind ea, orb la ea; dimpotriva, in doctrina utilitarista, toata atentia este concentrata asupra prezentului, iar acest prezent este facut subiectul unui joc aproape mecanic al senzatiilor, cu eterna cantarire a fortei lor, cu eterna variabilitate a deciziilor, urmarind constant unde cântarul se înclină, pe o ceașcă din care zace noi viața, iar pe cealaltă suferința II Desfătarea multora, dacă este identică cu bucuria unuia (în subiect și conținut), ar trebui să fie aleasă de preferință față de el ca mai mare în suma ei Aceasta este ACEA propoziție a doctrinei utilitariste, conform căreia nu este o atracție generală și oarecum nedeterminată către fericire care ar trebui să ghideze activitatea umană, ci tocmai o conștiință fermă a "fericirii celui mai mare număr de oameni" Această exactitate a expresiei, strict necesară, conferă întregii doctrine un aspect distinct și o face o Formulă atotcuprinzătoare: într-adevăr, viața societăților, Viața istorică în întregime, intră imediat în această doctrină, "de îndată ce traducem" "ée" prin specificat Biblioteca "Runivers" V ROZANOV retragerea de la granițele înguste ale existenței personale către arena largă a relațiilor interumane Suferința unuia sau a unora, dacă este capabilă să slujească bucuriei multora, poate fi aleasă ca mijloc, dând în diferență plăcere pură Această propoziție, ca și cea anterioară, este doar cu alte cuvinte cerința exprimată ca plăcerea mai mare să fie aleasă preferențial față de cea mai mică (concluzia a opta) Și chiar în aceea, cu coerența oamenilor, în absența izolării în viața lor, există o coerență și în plăcere, unii cu suferința altora, bogăție, petrecere a timpului liber, tot felul de confort moral și fizic cu tot grade de fizică și moralitate În virtutea acestei conexiuni, o persoană nu se poate strădui niciodată spre fericirea pură, izolată propriu-zisă, ci numai spre fericire, ca diferență între mai puțină suferință și plăcere mai mare Iar genul cel mai frecvent al acestei diferențe este tocmai acela care rezultă din preferarea fericirii celor mulți față de suferința celor puțini Oamenii Ben, la fel de sensibili, sunt egali în dreptul la fericire și la evitarea suferinței Și, de fapt, din moment ce sentimentul de fericire este cel mai înalt principiu al vieții

tuturor, nu există niciun motiv pentru care oricine este capabil să-l experimenteze ar trebui să aibă dreptul să-și pună sentimentul mai sus decât sentimentul oricui altcineva O astfel de preferință, exprimată de el și acceptată de ceilalți, ar fi o recunoaștere a diferențelor calitative în sentimentul de fericire și, în consecință, o recunoaștere a ceva bun și rău în sine, indiferent de atitudinea dorinței umane față de acesta, adică încălcarea întregului sens al ideii investigate Definiție: "ce este fericirea ? precum şi alegerea mijloacelor de realizare aparţine voinţei majorităţii, cu care s-a mâncat voinţa celorlalţi Și de fapt, în cazul unei minorități a majorității numerice a oamenilor, căutarea fericirii Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE unii, rezultatul ar fi suferința care depășește suma plăcerii În consecință, chiar și voluntar, majoritatea nu se poate supune voinței minorității, altfel va cădea în contradicție cu ideea care trăiește (prin presupunere) Pe de altă parte, minoritatea, odată ce i-a devenit clar că este astfel (adică inferioară numeric adversarilor săi), se contopește, în mod necesar, în idei și dorințe, cu majoritatea, pentru a nu provoca inutil suferind printr-o ciocnire cu ea: pentru învins, se va contopi cu el, iar cel învingător îl va duce la suferință, mai mare decât a lui, minoritatea, plăcerea *) Astfel, tot felul de lupte din istorie sunt rezolvate și prevenite prin elucidarea relațiilor numerice dintre dorințele conflictuale; și tot ceea ce, după clarificarea acestor relații, ar continua să se lupte, ar depăși limitele ideii de fericire, ca principiu suprem al vieții umane, ar fi neascultarea față de ea, care în numele ei poate și trebuie suprimată La aceste concluzii, care decurg din ideea de fericire, așa cum teoremele decurg dintr-o axiomă geometrică, am *) Tratatul lui Rousseau "Contrat social", care a stat în realitate la baza întregului sistem politic al Europei, pornește tacit din ideea că fericirea omului este singurul principiu al aranjamentului său pe pământ Toate acestea, cu oarecare artă de prelucrare, ar putea fi exprimat în serie în ce măsură este așa, și în ce măsură Rousseau a fost logic în construcțiile sale, se poate observa din faptul că, deși nu menționează ideea de fericire ca bază filosofică a tratatul său (probabil, legătura lor nu i-a trecut prin minte), dar într-un loc afirmă și că, cu souveraineté du peuple și suffrage universel (= poziția a -a a dezvoltării noastre a ideii de fericire), odată ce voința a majorității a devenit clar, minoritatea se contopește cu această voință, începe să gândească și să-și dorească de parcă nu s-ar fi gândit sau nu ar fi dorit nimic înainte și ar fi cunoscut doar această "voință a majorității" legislativă - care, susținea Rousseau, păstrează libertatea a individului atunci când statul este întemeiat pe principiul "contractului social" Contractul social este consimțământul majorității de a înțelege fericirea în acest fel și nu altfel și de a alege mijloacele de implementare a acesteia într-un fel și nu altul, care devine lege pentru toată lumea din societatea umană, în absența oricăror alte legi pentru ea - religios, juridic, moral și așa mai departe Biblioteca "Runivers" V ROZANOV să adăugăm o propoziție care nu are nicio legătură cu această idee ca concluzie, ci, ca observație, extinzându-se la toate Faptele îmbrățișate de această idee: - Sentimentul de fericire, care este precedat de conștiința sa, dispare în vitalitatea sa Este o lege generală a naturii psihice a omului că totul, trecând prin reflecție ca reprezentare sau idee, își pierde energia, devenind obiect al simțirii ca un real Fapt: afecțiunea nu este atât de fierbinte când este însoțită de deliberare, de performanță a datoriei este mai puțin înălțătoare când este precedată de ezitare, fiecare plăcere senzuală

este trăită aproape la rece când a fost deja imaginată, trăită în imaginație De fapt, toată puterea sufletului merge în această reflecție și, din această cauză, viața oamenilor care sunt prea devotați reflecției este atât de lentă și neatractivă Și deoarece, odată cu stabilirea unei conștiințe universale că o persoană trăiește numai pentru fericire, această fericire va deveni în mod necesar subiectul aproape singurelor gânduri ale unei persoane și tot ceea ce *) În antichitate, când scriitorul acestor rânduri era convins de adevărul ideii studiate și de supremația ei necondiționată pentru o persoană, era firesc să încerce să-și aducă toate acțiunile în concordanță cu aceasta: și tocmai a fost nevoia de a raporta totul la sentimentul așteptat de "fericire" (propriu, ca și al celorlalți, cu o gândire constantă la suma sa) și reflectarea neîncetată a realității generată de această necesitate face însăși senzația de realitate ca vagă, ofilită și în toate cazurile fără bucurie Se poate presupune că aceeași necesitate l-a făcut pe Mill să se îndoiască: "Voi fi personal fericit dacă toate schimbările pe care le consider utile sunt implementate în umanitate ^ Dar sentimentul extrem de dureros pe care l-a experimentat în același timp timpul și care poate fi numit o pierdere a gustului pentru realitate, într-o societate care a acceptat ideea fericirii ca principiu suprem pentru sine va fi experimentat de toată lumea: atunci cine va fi fericit? și altceva este adevăratul scop omului de la care, abatendu-se pentru a urma un scop fals, traieste suferinta, ca o consecinta a unor eforturi contrare ordinii firii sale Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE Iô ceea ce se așteaptă să vină este ceea ce este întotdeauna așteptat și va fi experimentat de toți cei din imaginație înainte de a veni în realitate Și venind, această realitate nu va avea nicio noutate pentru o persoană, iar senzația ei va fi vie Astfel, cu termenii ei deschiși, ideea cercetată îmbracă următoarea formă: "Scopul vieții umane este satisfacția, fără calitate și cea mai mare, pentru cel mai mare număr de oameni, determinată de voința acestui număr atât în conținutul său, cât și în cel mai mare număr în mijloacele de implementare" XI Iată compoziția doctrinei utilitariste, mai completă decât a fost prezentată vreodată Nu este greu de înțeles din această compoziție cum, dacă s-ar întrupa perfect în viața umană, această viață ar fi distorsionată Și de fapt, cele mai înalte nevoi ale naturii spirituale a omului: religia, filozofia, dreptul, arta, nu au fost niciodată nevoile extrem de mulți oameni din cauza însăși dificultății de asimilare a acestora; și, totuși, după cum îi preferăm pe cei capabili de reprezentări geometrice celor incapabili de ele și credem că în el natura umană se exprimă mai deplin și mai bine decât în ei, tot așa vedem în cerințe religioase, filosofice, estetice și morale manifestare rară și totuși adevărată a celei mai profunde esențe a sufletului uman Noi credem că da, dar simțind deja aceste solicitări, recunoscându-le deja sensul, pe care nu le putem exprima niciodată în termeni de idee utilitară și o transmitem maselor nemărginite de oameni care înțeleg totul în acești termeni Între ascet, înțelept, artist și legiuitor, pe de o parte, și între restul umanității hrănitoare și amuzante, pe de altă parte, s-ar dezvolta un abis de neînțelegere, de separare, care s-ar umple doar de sânge - al cărui, cu greu este necesar să explic Și acele focuri, stinse de mult și încă urâte, pe care au ars o dată martiri Biblioteca "Runivers" V ROZANOV căci credința, pentru conștiință, pentru știință, s-ar aprinde din nou de îndată ce oamenii ar înceta să se înțeleagă altfel decât în termenii ideii, potrivit căreia sensul vieții lor constă în fericirea lor În numele acestei fericiri, în efortul de a se uni asupra ei împreună,

omenirea, ca un nebun care și-a pierdut capul, și-ar tăia părțile cele mai nobile de dragul celorlalți, până când a sângerat până la moarte, sfâșiindu-le pe toate bucăți Căci în fiecare "majoritate", aparent eliberată de minoritate, minoritatea se va separa din nou odată cu apariția unor noi nevoi și cerințe, și nu există mijloace, nici o modalitate de a o păstra altfel decât prin încetarea "numărării" dorințelor umane, încetând să măsoare insatiabilitatea umană, să o subordonăm cerințelor, nu decurgând din ea Ca într-un inel înfundat, omenirea ar muri în îmbrățișarea de gheață a fericirii căutate cu lăcomie și nu există mijloace pentru a trăi altfel decât întorcându-se de la această fericire, înțelegându-și viața ca pe o suferință pe care trebuie să o poată fi capabilă a indura Ea, ca și bucuria, este doar un însoțitor în efortul unei persoane pentru alte scopuri *) ■ însoțește acțiunile sale îndreptate către diverse obiecte, dar nu este în sine un obiect / care o atrage spre *) Bentham spune: "Natura a pus omenirea sub controlul a doi conducători supremi, durerea și plăcerea Este lăsat în seama lor să determine ce putem face și să indice ce trebuie să facem Atașat de tronul lor este, pe de o parte, un model de bine și de rău, iar pe de altă parte, un lanț de cauze și efecte Ei ne guvernează în tot ceea ce facem, ceea ce spunem, ceea ce gândim: orice efort pe care îl putem face pentru a respinge această loialitate va servi doar pentru a o dovedi și a confirma În cuvinte, un om poate pretinde că le neagă puterea, dar în realitate va rămâne mereu supus acestora Principiul utilității recunoaște această subordonare și o ia ca bază a acelui sistem, al cărui scop este acela de a ridica clădirea fericirii cu mâinile rațiunii și ale legii "(vezi "Introducerea în fundamentele moralității și legislației", cap "Pe principiul utilităţii") Toate acestea sunt destul de adevărate, dar în toate acestea există clar o confuzie a obiectului atins cu senzaţia de atingere Despre fericirea, ca obiect al efortului, se vorbeşte numai în concluzie , care derivă din faptul că însoțește și direcționează orice efort Spre ce direcționează?Această întrebare nici nu a fost ridicată, iar Bentham despre el nu ghicește Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII OMULUI; Õ tu Și cum ar fi o greșeală să confundăm volanul cu debarcaderul spre care se îndreaptă, cum ar fi o greșeală să credem că întregul sens al navigației constă în întoarcerea acestei cârme - atât de greșită, și deja din punct de vedere logic al vedere, a vedea în fericirea unei persoane și scopul și sensul vieții sale XII Dar oricât de clar ar fi acest sens al doctrinei utilitariste deodată și în întreaga sa compoziție, noi, de dragul convingerii, o vom exprima mai precis și mai distinct Pentru a face acest lucru, este necesar să comparăm cu principiul utilității, ca suprem, alte principii ale activității umane, ca non-supreme: Adevărul este obiectul activității umane, numai cu condiția ca acesta să contribuie la fericirea lui și numai în măsura în care contribuie la aceasta Această condiționalitate subminează cercetarea filozofică și științifică chiar de la rădăcini, indicând lipsa ei de independență, derivativitate: doar în măsura în care este atinsă fericirea o persoană poate cunoaște adevărul; și dacă s-a întâmplat să demonstreze cuiva, sau "majoritatea oamenilor cred fără dovezi, că cunoștințele excesive sunt dăunătoare unei persoane, de exemplu, îi tulbură liniștea, îl privează de încredere fermă în orice, interferează cu realizarea oricăror dorințe universale , în sfârșit, că este pur și simplu inutil pentru majoritatea oamenilor - creșterea sa în profunzime și în lățime ar trebui oprită și, dacă este necesar, forțat Punctul în care este necesar să se oprească toată atenția aici este că, cu o astfel de restricție a filosofiei și științei, nu se

poate pune problema dacă această restricție este cu adevărat bună și utilă, ci doar dacă este recunoscută ca utilă și bună din partea acestei majorități în acest moment Căci "bun" și "util" în afara acestui raport cu voința majorității depășesc deja limitele doctrinei utilitariste, așa cum a fost dezvăluită mai sus compoziția acesteia Dreptatea este o necesitate pentru fiecare zi Biblioteca "Runivers" V ROZANOV, actiunea umana numai cu conditia ca este necesara pentru eia fericire, si in masura acestei nevoi Principiul "suum· caique", care poate fi recunoscut ca o formulă explicativă pentru începutul justiției, este înlocuit aici cu formula "omnia pluribustt; și numai cea din această "omnie" atotcuprinzătoare care nu este nevoie de pluribus poate fi furnizată de cuique Munca individuală sau colectivă, munca generațiilor întregi de oameni dintr-un anumit grup a asigurat întotdeauna că o persoană sau un grup social va folosi rezultatele acestei munci: o persoană, o moșie, un stat, o biserică - toate acestea, în sfera intereselor și înclinațiilor lor speciale, au lucrat izolat de restul umanității, sacrificând prezentul pentru viitor, temporalul și personalul pentru etern și necesar Odată cu recunoașterea doctrinei utilitariste și a tuturor implicațiilor ei, aceste măsuri închise ale activității umane par a fi expuse: "eterne" și "necesare" pentru mulți pot deveni inutile pentru "toată lumea", iar aceste "toți" pot cere ca munca depusă a persoanelor despărțite să fie aduse în favoarea lor Astfel, fuziunea umanității, distrugerea în ea a oricărei țesături interne (clasă și provincială, stat, în cele din urmă, biserică) decurge în cel mai profund principiu din principiul fericirii, ca principiu suprem al activității umane; iar comunitatea roadelor divizate ale muncii adunate într-unul şi pentru toţi oamenii este consecinţa ei directă Această unitate de muncă și comunitatea roadelor ei este ca un vis; exprimată înainte de mulți teoreticieni abstracti ai societății - devine realitate în istoria modernă, cu cât avansează mai departe, deoarece doctrina care stă la baza ei a devenit realitate Deja Rousseau, inconștientul și marele apostol al utilitarismului, în "Discours, sur l'origine de l'inégalité parmi les hommes " a scris: "Cine a fost primul care a îngrădit o bucată de pământ, cine a fost primul care a declarat: acest pământ este al meu și a găsit destui oameni, prosti, care au crezut asta, el a fost cel fondator al societății civile, Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE care a luat libertatea oamenilor" Dacă generalizăm gândirea lui Rousseau, dăm-i o expresie adevărată și completă, pe care a primit-o în istorie, atunci prin "un petic de pământ împrejmuit" aici trebuie să înțelegem totul purtat de o persoană ca fiind deosebit și scump, în afară de anxietățile și gândurile generale ale omenirii; sub "societatea civilă întemeiată" - tot ce se desparte în propriile sale interese, orice corporație, familie, stat, biserică; și sub poporul, în fața căruia se face această "sechestrare" - acea umanitate impersonală, nediferențiată, dreptul dintre care este pentru întregul pământ , pentru tot timpul, și cu aceasta împreună - pentru orice lucrare, persoană, proprietate, că fie va alunga totul de pe pământ, fie îl va supune Suveranii Europei, acești executanți practici ai ideilor noi, supunând tocmai principiului utilității și chiar numindu-l, au luat de mai multe ori de la biserică proprietățile care îi fuseseră lăsate moștenire de persoane particulare Revoluția Franceză a generalizat această mișcare, extinzând-o la toate corporațiile și la toate segregațiile în drept (privilegii istorice) Noul stat, care a crescut din principiile revoluției, nu face decât să continue această mișcare, dar aparent se teme să o termine Dar acest final este deja dorit, deja

cerut de popoarele occidentale - în cuvinte, în eforturi care nu trebuie denumite - Compasiunea este obligatorie pentru o persoană numai în măsura în care manifestarea ei contribuie la creșterea fericirii totalității persoanelor afectate direct și indirect de aceasta Această concluzie este doar o aplicare a formulei generale la manifestarea prea frecventă a sentimentului uman, care înainte până acum în toate cazurile era considerat sacru Dreptul de a regreta și de a ușura, chiar dacă infractorul, chiar și împotriva voinței tuturor, nu a fost niciodată luat de la o persoană, dacă ar fi fost doar o simplă mișcare a inimii, adică regret nu pentru o crimă, scutire nu pentru răul altora Imediatitate, impulsivitate, lipsă de responsabilitate și chiar Biblioteca "Runivers" V ROZANOV în măsura acestor proprietăți, a atras întotdeauna simpatia oamenilor Dar tocmai aceste proprietăți trebuie îndepărtate de la el, ca oarbe și neconforme cu consecințele, și înlocuite cu prudență Acea vioiciune a ajutorului, acea părtășie caldă între oameni, care le-a încălzit întotdeauna atât de mult viața, trebuie înlocuită, în conformitate cu principiul utilității, printr-o acțiune mai regulată, mai distinctă Dorința pretutindeni de a înlocui asistența personală cu asistența publică și, în cele din urmă, de a o transfera pe aceasta din urmă în Forma Funcției de Stat - aceasta este dorința vremurilor noi, separarea celor plini de compasiune de cei nevoiași, este expresia unei clarificări treptate în conștiință a tuturor principiului utilitarist f Ceea ce este frumos în activitatea umană și în creațiile sale este secundar față de ceea ce este necesar Și într-adevăr, primul dă un anumit exces de fericire, a cărui absență nu provoacă nicio suferință; dimpotrivă, lipsa a ceea ce este necesar dă naștere unei suferințe imediate Dorința de a subordona arta și literatura unor scopuri utile, de a face din ele un instrument de serviciu pentru obținerea rezultatelor practice *) rezultă tocmai din această concluzie a ideii de fericire, ca principiu suprem pentru om - O persoană este liberă în activitatea sa și în contemplațiile sale, în ce măsură acestea coincid cu contemplarea și activitatea majorității oamenilor, sau, dacă o contrazic, în ce măsură permite această contradicție PL de fapt, orice astfel de contradicție, ca o ciocnire a eforturilor, ca o discordie a viziunilor asupra lumii, duce la unele suferințe; și numai atunci când este nesemnificativ și puțin simțit de societate, poate fi tolerat *) Dacă nu ne înşelăm, Pierre Leroux a dat deja o formulă remarcabilă acestei tendinţe: "sarcina artistului este să descopere boala; Critica a cerut - să găsească o modalitate de a o vindeca O viziune oarecum patologică asupra artei, dar cu totul utilitarist Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE Õ Personalitatea întotdeauna există o parte și niciodată un întreg independent Întregul este "majoritatea oamenilor" în munca lor colectivă, în viziunea lor monotonă asupra lumii; individul intră în acest întreg, așa cum un atom intră într-un organism sau o Funcție separată intră în fluxul vieții organice care produce dezordine, mai mic, adică , în parte, atrofii pentru a reduce suferința XIII Am numit ideea fericirii, ca principiu suprem al vieții, uneori "principiu utilitar" în conformitate cu utilizarea generală a acestui termen; dar acest lucru se poate face doar prin limitarea ideii studiate: "utilizarea" este o manifestare particulară a "fericirii", care poate apărea și în plăcerea pură, necrudă (eudemonism) și, în sfârșit, în plăcerile rafinate, predominant senzuale (epicureism) Dar toate aceste particularități nu exprimă deloc plenitudinea sensul ideii care ne ocupă, care, dacă este deja nevoie de barbarie pentru a o exprima, ar trebui numită paneuticism (din παν - totul și εύτυχέω - sunt mulțumit, obțin ceea ce vreau, ating scopul,

adică orice, nu contează) Ar fi necesar să se acorde termenului "util" un sens ceva mai limitat, astfel încât să aibă acuratețe: și anume, să se înțeleagă prin folosirea oricărui fel de bun, dar numai produs nu personal, ci prin instituții Și, în de fapt, există o mare diferență în motive și în natura activității atunci când ea, decurgând dintr-o relație directă cu aproapele ei, îl salvează de suferință, sau când face același lucru, nevăzând fața celui care suferă și nici măcar neștiind despre el, ci doar salvându-l, ca, de exemplu, un instrument al forței ei sau Richelieu, poate, a alinat suferința umană mai mult decât orice persoană care nu a părăsit mediul activității personale; ci să-și încurce munca, să ia mai mici dintre ele pentru o parte din cele mai mari, cu omogenitatea lor, a fost Biblioteca "Runivers" V ROZANOV ar fi o eroare evidentă și grosolană Deci statul este propriul său omolog al principiului utilităţii; dar ceea ce se dovedește a fi pentru o persoană, fiind făcut din inițiativă personală, este mai convenabil să numim, de exemplu, moral Prea repede în vremurile moderne ar putea deveni clar pentru toată lumea că binele, făcut conform arbitrarului personal, nu poate fi niciodată atât de masiv, cuprinzător și inepuizabil, ca atunci când este făcut în numele tuturor de către stat Și de aceea, odată cu scăderea treptată în conștiința umană a tuturor celorlalte idei, cu excepția celei studiate, creșterea statului, dezvoltarea Funcțiilor sale și distincția lor, au căpătat un caracter atât de colosal, atotcuprinzător Din ce în ce mai mult, din secolul al XVII-lea iar înaintea noastră, statul a devenit un nou zeu, iar gândurile lui Hobbes, exprimate în Leviathan, s-au realizat; abia din , după suprimarea mișcării muncitorești de către stat, a căzut în autoritatea sa, dar numai pentru că nu și-a luat în măruntaie "majoritatea", nevoile și cerințele sale De îndată ce s-a întâmplat acest lucru, în sfera ideilor, în sfera sentimentelor și a relațiilor năzuite, unul nou a început să crească cot la cot cu vechiul stat în mijlocul acestei "majorități" toate stările din urmă ciclul istoriei Dar acest nou stat în ascensiune ia în sine toate principiile fără excepție, parcă le-ar încălca în puritatea lor, le amestecă și le egalizează pe toate Principiul economic pare să fie principalul lucru pentru mulți;dar asta doar pentru că necesitatea economică este constanta, cea mai universală și cea mai de înțeles pentru toată lumea În esență, aceasta este o reorganizare a umanității, lăsând toate fostele principii directoare, după unul nou: necalificat și mai mare, pentru majoritatea oamenilor, fericirea pământească XIV Este într-adevăr? poate acest început să devină reorganizator? Ceea ce are, puterea de a distruge toate principiile anterioare, este de asemenea Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE care este clar din comparația lui cu ei, care a fost făcută mai sus, și tot cursul istoriei moderne mărturisește acest lucru Dar poate deveni constructivă cu același succes? Pentru a răspunde la această întrebare, ar trebui să ne uităm la cât de mult conține într-adevăr o soluție la întrebarea despre sensul și scopul vieții umane? I Ideea fericirii ca principiu suprem al vieții umane, fără a indica întotdeauna ceea ce se cuvine, nu poate servi drept principiu călăuzitor pentru o persoană Și, de fapt, nu este greu de observat că în această idee, dacă nu ieșim din sensul strict al termenilor ei, problema scopului final al activității umane nu este deloc rezolvată, ci doar revine la originea ei poziție: conține doar o indicație a condiției ("satisfacție"), asupra căreia orice decizie poate fi luată de o persoană, dar nu dă decizia în sine, deoarece nu stabilește ce trebuie făcut obiectul activității cuiva pentru a deveni mulțumit Utilul, frumosul, moralul - toate acestea, în special, sunt

capabile să mulțumească o persoană - se găsesc doar empiric de către acesta și, în plus, fără nicio îndrumare din ideea investigată, și nu are nici un necesar, permanent legatura cu acesta Toate acestea pot satisface o persoană, iar în măsura acestora sunt bune, de dorit; dar se poate întâmpla ca aceasta să înceteze să-l mulțumească și apoi să devină rău, indezirabil Neconținând un răspuns la întrebarea: "ce mulțumește constant o persoană?" acest început întărește astfel toate răspunsurile Cu aceasta, împreună își pierde orice semnificație principală: o persoană, neputând alege nimic, preferă, ca invariabil și constant cel mai bun, revine în întregime sub controlul unor cauze, care, ca stimularea durerii sau a plăcerii, îl direcționează în funcție de forța lor, dar nu spre conștiința lui Întrebări de filosofie, kya t Ü Biblioteca "Runivers" V ROZANOV mai mult decât cauzele, exterioare omului, dispar pentru el Aceasta dezvăluie adevăratul său sens: nu este deloc soluția întrebării despre scopul vieții, ci doar negarea tuturor acestor scopuri Totul este îndreptat către prezent, către realitate, unde există o variație a senzațiilor și o variație a acțiunilor umane în concordanță cu aceasta Dar nu indică nimic cert, concret și permanent în viitor, care ar putea atrage o persoană spre sine, căruia ar putea, în ideea sa, să atașeze o serie de cauze și efecte Viața unei persoane devine nu numai oarbă, dar este și lipsită de sens: pentru ea nu există desăvârșire, așa cum nu există în ea lumină călăuzitoare în raport cu obiectele individuale care se întâlnesc Nefiind un principiu călăuzitor pentru om, ideea de fericire nu este explicația sa supremă a vieții Și de fapt, deși durerea și plăcerea însoțesc fiecare acțiune umană și, prin urmare, aparent, le explică pe toate ca un motiv, ca un impuls, există o latură a acestor acțiuni care nu poate fi explicată din acest motiv Pascal a remarcat pe bună dreptate că o persoană se străduiește întotdeauna spre fericire, chiar și atunci când merge să se spânzureze; și nu mai puțin corect Bentham a adăugat că orice încercare de a respinge acest principiu se întoarce la el, se bazează pe el Dar poate o persoană, și toată lumea, știind ceva ca fiind fals și în același timp recunoscându-l ca bun, să-l accepte în aceeași conștiință ca fiind adevărat? Lumea păgână, când a lăsat loc creștinismului, se aștepta să vadă în acest creștinism moartea pentru sine și, desigur, ca un anumit mod de viață, a pierit în ea; dorind să trăiască nemișcat, a văzut că numai păstrând credința în zeii vechi și reci, nu va muri De mai multe ori, și cel mai puternic sub Julian, a încercat să creadă, dar nu a putut De ce? Această întrebare dezvăluie o latură a naturii umane care nu se încadrează în limitele ideii de fericire, Biblioteca "Runivers" SCOPUL VIEȚII UMANE ideea de dorit, ca singurul principiu care ghidează omul XV În sfârșit, după tot ce s-a spus, putem spune cu suficientă rațiune că ideea omului de a-și aranja viața pe pământ după principiul fericirii este falsă în toate părțile sale, în întreaga sa structură Nu doar un singur lucru suferă de o deficiență în el, nu rezistă investigației - întregul este doar o denaturare, este un efort convulsiv al unei persoane, dar nu mișcarea sa corectă Nu De aici, orice încercare de a o realiza în viața personală este însoțită de suferință; de aici chipul istoriei a fost atât de distorsionat, atât de puțină fericire a devenit în inimile popoarelor, pe măsură ce viața lor este atrasă din ce în ce mai mult în Formele acestei idei Este ca și cum un păcat nerăscumpărat al omenirii este pedepsit prin această speranță înșelătoare, astfel încât, urmând-o, ea va experimenta în mod voluntar toată suferința pe care nicio forță străină și nicio condiție exterioară nu i-ar putea impune De unde această denaturare a ideii studiate, această negare prin consecințele sale finale ale propriului

lor principiu original? Se ascunde în falsitatea însăși a metodei prin care se regăsește această idee, ca răspuns la întrebarea care ne ocupă Acest răspuns este inventat, nu găsit; nu este luată din însăși natura omului, ci doar o subordonează cu forța generalizării minții sale "Fericirea este un termen general în care se îmbină o multitudine nedefinită de obiective individuale, pe care în fiecare minut o persoană și le pune în față și, atingându-le, se simte satisfăcută, adică fericit Este de mirare că în cursul analizei acest termen este descompus într-o multitudine de aceleași capete unice, fără a indica vreo alegere între ele, fără nicio preferință pentru unul dorit față de altul De unde este luată de mintea unei persoane, în plus, îi întoarce voința: la haosul detaliilor, fără nicio lumină călăuzitoare unsprezece* Biblioteca "Runivers" V ROZANOV Această abstracție în sine este făcută greșit în raport cu întrebarea pusă (despre scopul vieții), dar, totuși, în modul în care s-a putut face numai în raport cu obiectele observate, care a servit drept bază pentru concluzia sa Și, de fapt, varietatea nelimitată de scopuri urmărite nu permitea nici o unificare a lor ca obiecte și doar unificarea acelor sentimente pe care o persoană le-a experimentat atunci când au fost atinse a fost posibilă Aceste sentimente sunt toate îmbinate în conceptul de "fericire", dar acesta nu este numele vreunui obiect, nici măcar numele comun al tuturor, ci numele unui produs secundar pe care o persoană îl experimentează atunci când aspiră la ele și, în cele din urmă, le posedă Este nefiresc, este imposibil să faci acest lucru secundar, însoțind scopul care se află în față; cât de imposibil, cât de urât ar fi ca nava să se miște cu prova în spatele cârmei atașate Aceasta este tocmai perversiune; și aceasta este cea care distorsionează cel mai dureros natura omului și viața lui, deoarece ele cad ca conținut în ciclul acestei idei (Urmeaza finalul) V Rozanov *) D S Mill spune în Autobiografie: "Mi-am dat seama că, pentru a fi fericit, o persoană trebuie să-și stabilească altceva ca scop, iar apoi, străduindu-se pentru el, va experimenta deja și nu se va gândi deloc la ea plăcere Încă un pas, încă o fracțiune de reflecție, și ar fi înțeles eroarea fundamentală a utilitarismului și ar fi respins-o cu mintea, așa cum o respinsese deja cu firea, simțind imposibilitatea ei psihică Să remarcăm, de asemenea, că dacă, în orice efort, principalul lucru nu este obiectul către care ne străduim, ci experiența plăcerii în posesia sa, atunci însăși posesia nu dă toată plăcerea posibilă, întrucât obiectul nu are pt noi valorile sale adevărate, independente Toate obiectele sunt, ca să spunem așa, slăbite în semnificația lor printr-o viziune utilitară asupra lor și, prin urmare, sentimentul care însoțește realizarea lor este slăbit De aceea o persoană care nu are o viziune utilitară asupra obiectelor este întotdeauna mai fericită; atingându-și scopurile, se simte mai înalt de stăpânirea lor decât un utilitar care nu recunoaște nimic esențial în afară de el și sentimentele sale Acesta este și unul dintre misterele psihice ale ideii utilitariste, care este atât de plină de ele Biblioteca "Runivers" DEPARTAMENT SPECIAL Fondatorul sistemului monismului transcendental *) eu Este imposibil să vorbim despre semnificația gânditorului-filozof fără a întâlni o serie întreagă de întrebări asupra cărora se obișnuiește de mult să se stabilească toate astfel de aprecieri: gânditorul a format o școală? Viziunea lui asupra lumii era contemporană? A introdus el noi idei în conștiința gânditoare și a îmbogățit vistieria cunoașterii umane universale cu noi vederi? etc Este adesea foarte dificil să răspunzi la aceste întrebări *) La sfârșitul anului trecut, lumea teologică a suferit o pierdere, a cărei

severitate covârșitoare nu este ușor de cântărit: în persoana celebrului profesor al Academiei Teologice din Moscova, Viktor Dmitrievich Kudryavtsev, a pierdut un profund și subtil gânditor, un exponent fidel al idealismului creștin și o foarte mare autoritate, a cărei judecată de multe ori pentru totdeauna a fost determinată o viziune asupra semnificației unuia sau altuia fenomen în domeniul gândirii filozofice și teologice Necrologurile lui Kudryavtsev pot fi găsite în aproape toate periodicele teologice Vezi special publicate chiuvete, spirit academia revistei "Buletinul Teologic" (cartea I-a) O listă completă a lucrărilor decedatului, cu o scurtă indicare a conținutului fiecăruia, este plasată în "Materiale pentru istoria filosofiei în Rusia" de Ya N Kolubovskaya ("Întrebări de filozofie și psihologie", cartea) a -a) Pe paginile "Întrebare F și Ps pe manualele de filozofie întocmite de el cu puţin timp înainte de moartea sa au fost plasate note bibliografice - O prezentare concisă și precisă a schemei generale a cercetării filozofice a lui Kudryavtsev este oferită, printre altele, în articolul lui P P Sokolov: "Scurte informații despre viața și lucrările lui V D Kudryavtsev" ("Buletinul teologic", cartea I, p , următorul) Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY rezident; dar imposibilitatea unui astfel de răspuns nu vorbește întotdeauna împotriva gânditorului Dimpotrivă, tocmai această imposibilitate în cutare sau cutare caz de a măsura o persoană cu o măsură comună mărturisește faptul că aici avem în față o mărime deloc obișnuită, deloc gânditoare comună, o personalitate excepțională Și așa este și în acest caz Kudryavtsev a înființat o școală? Și da și nu Școala presupune dogme și, pe de altă parte, adepții acestor dogme, care cumpără adesea dreptul la o asemenea confesiune la un preț foarte mare - prețul sacrificării convingerilor personale și al libertății gândirii personale În astfel de trăsături apar în fața noastră toate școlile filozofice, de la pitagoreici la hegelieni, de la peripatetici la pozitiviști Nu exista nimic de acest fel în relația lui Kudryavtsev cu studenții săi Nimeni mai puțin decât ei era obligat nu numai să mărturisească, ci chiar să cunoască părerile profesorului său și, cine știa, le putea discuta și chiar respinge destul de calm Oamenii noștri de știință nu sunt deloc răsfățați de atenția acordată lor înșiși de compatrioții lor, care preferă adesea, unei explicații profunde și adevărate a uneia sau aceleia întrebări de către mintea rusă, niște informații complet nevinovate preluate de la un străin, doar pentru că această informație este susținut de o cotație străină Kudryavtsev a suportat, de asemenea, posibilitatea unei astfel de atitudini față de el însuși și nu numai că a suportat-o, dar a fost tocmai o astfel de atitudine, aparent, pe care și-a asumat și chiar a părut firesc: "dacă ai citi articolul meu așa și așa , atunci eu, după cum se vede din acest articol, mă gândesc la această întrebare, așa și așa, deși, desigur, alte puncte de vedere sunt posibile ", i-a spus de obicei V D elevului său, chiar dacă se referea la o astfel de întrebare , care, prin importanța și, ca să spunem așa, universalitatea internă pentru el elevii exclude orice "dacă" Este clar că aici, într-o astfel de relație între profesor și elevi, nu se poate pune problema vreunei dogme, nici mărturisirii, nici vreunei școli în sensul tehnic al cuvântului Da, în acest sens, Kudryavtsev nu a fondat școala; dar a făcut ceva mai mult și mai înalt: nu a învățat, ci a crescut mai mult de treizeci de generații de studenți care au stăpânit spiritul și puterea profesorului lor, crescuți în devotament liber față de acele idealuri, purtătorul de cuvânt al Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL alții a fost, și nu într-o

supunere sclavă față de litera moartă a dogmei filozofice Atmosfera mentală pe care trebuiau să o respire studenții săi era atât de saturată de ideile sale și, în plus, aceste idei și-au găsit o realizare atât de completă în propria viață a filozofului, încât era imposibil să nu se supună influenței lor: aceștia au acționat și s-au nituit nu numai pentru că a irezistibilității logice a celor argumentele pe care se bazează, dar și datorită farmecului estetic al acelor forme de viață ale filosofului în care și-au găsit întruchiparea concretă Filosofia pentru Kudryavtsev a fost la fel de mult o știință, adică totalitatea unui anumit tip de cunoaștere, precum și arta, arta de a privi toate obiectele dintr-un punct de vedere superior, rațional și de a trăi în conformitate cu convingerile cuiva El a rămas fidel acestei opinii toată viața și tocmai în aceasta a constat secretul influenței sale uimitoare asupra numeroșilor săi studenți Dar i-a influențat nu numai pozitiv, ci și negativ, nu numai prin farmecul idealului pozitiv, pe care l-a pus viu și clar în fața conștiinței lor și l-a dus la îndeplinire în viață, ci și indicând acele căi pe care nu ar trebui să intre În calitate de profesor grijuliu, a mers pentru elevii săi tot câmpul gândirii: acolo unde a găsit sau a tras noi căi, a așezat repere acolo, acolo unde poteca s-a rupt, acolo a săpat într-un stâlp indicând direcția în care să caute continuarea ei; acolo unde era o mlaștină sau o prăpastie, acolo punea semne speciale care chemau prudență și atenție Și acum acest câmp de gândire vast și greu de trecut pentru un gânditor începător pentru studenții săi a devenit sigur! Peste tot aici se poate vedea mâna sa grijulie și , desigur, elevii săi nu au putut decât să iubească această mână și să se uite la instrucțiunile ei cu toată încrederea tinereții iubitoare Viziunea asupra lumii a lui Kudryavtsev era contemporană? Întrebarea, aparent, este ciudată, cu care, poate, s-ar putea jigni - nu V D însuși, desigur: era prea modest pentru asta, - ci numeroșii săi admiratori Și totuși, din nou, la această întrebare trebuie să se răspundă deodată: da și nu Dacă doriți, viziunea asupra lumii a lui Kudryavtsev nu era modernă, dar nu pentru că era sub timpul său, Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY și pentru că în punctele sale esențiale, în sarcinile și idealurile sale principale, s-a ridicat deasupra timpului său, și nu numai deasupra timpului său Adevărat, Kudryavtsev nu s-a ferit niciodată de așa-zisa modernitate și i-a răspuns mereu Când ne-am rugat pentru Hegel și am spus că "scrierile sale trebuie abordate cu frică și credință, ca sacramentele religiei;) *), Kudryavtsev a declarat cu îndrăzneală că Hegel nu este deloc o zeitate, ci doar un idol, învelit cu pricepere în ceata dialecticii Când kontismul a fost promovat în țara noastră ca un antidot imaginar al filosofiei, Kudryavtsev, după ce l-a supus unei critici amănunțite și pline de spirit, a ajuns la concluzia că "Comte, spre meritul minții sale filozofice, ne oferă mult mai mult decât ceea ce el însuși consideră filozofie", dă filozofie, deși idiosincratică Când am început să ne lăsăm duși de darwinism și de filozofia evoluției, Kudryavtsev a observat că aceasta nu era o soluție la problemele biologice și cosmologice, ci doar rearanjarea lor etc Și, în general, Kudryavtsev a urmărit constant și cu atenție problemele actuale și a răspuns la lor Pe umerii săi, adesea singur, a purtat și a îndurat povara ingrata a controverselor cu curente de gândire unilaterale care amenințau să stingă lumina iluminării creștine din noi De asemenea, este indubitabil că, indiferent de aceste interese polemice, a studiat toate fenomenele cele mai importante din domeniul ultimei gândiri filosofice și s-a familiarizat cu toate descoperirile legate de filozofie în domeniul științelor speciale: de foarte multe

ori face indicații și referiri la acestea, deși în majoritatea cazurilor mai mult sau mai puțin surd, dar uneori afirmat cu claritate și certitudine, dezvăluind un expert în materie Dar, pe de altă parte, el nu poate fi încadrat în niciun fel printre acei gânditori care leagă soarta viziunii lor asupra lumii cu acestea sau cu alte teorii științifice speciale, cu acestea sau alte concepții la modă, cu cutare sau cutare autoritate Nu, era foarte conștient de faptul că așa-numitul "ultimul cuvânt al științei" în realitate este uneori departe de a fi ultimul, că în multe cazuri este departe de a fi sigur să ai încredere în acest cuvânt și că, prin urmare, *) Dintr-o scrisoare a lui Ogarev către Herzen "Gândirea Rusă" , ian Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL un gânditor-filosof strict ar trebui să trateze doar cu extremă precauție concluziile științifice cele mai recente și chiar general acceptate în prezent De aceea, pentru el, în primul rând și mai presus de toate, era important să studiem sfera logică a unui sau aceluia concept, principalele tipuri de gândire, ideile necesare ale minții noastre, legile rădăcinii spiritului etc și un liniște obiectiv fermecător, care amintește de caracterul său al operelor filozofilor antichității Mereu serioasă și uniformă și cu siguranță străină de orice umbră de entuziasm polemic, profund și transparent clar, consecvent logic și elegant armonios, încălzit pe alocuri de patosul inspirației religioase și morale, expunerea lui Kudryavtsev face o impresie irezistibilă și captivează involuntar cititorul , transferându-l în sfere transparente și pure ale lumii ideale Toate acestea laolaltă pun scrierile sale deasupra intereselor schimbătoare și mobile ale vremii, dincolo de subiectul superficial și trecător al zilei În cele din urmă, a introdus Kudryavtsev idei noi în conștiința gânditoare? Fara indoiala Vom vedea în continuare că în filosofia sa există mult de ei și original; dar, pe de altă parte, nu ar fi corect să luăm în considerare tocmai în aceste idei originale ale sale centrul de greutate al filozofiei sale și să determinăm prin ele semnificația sa istorică În această privință, el este exact opusul acelor gânditori care, se pare, pun tot rostul activității lor tocmai în a spune ceva nou, neauzit până acum cu orice preț Privind în fluxul istoriei gândirii filozofice, în special a celei mai recente, gândindu-ne la motivele apariției unor construcții filosofice atât de diverse, care se exclud reciproc, veșnic ostile și uneori foarte ciudate, ca să nu spunem mai puțin, construcții filosofice, se ajunge involuntar la presupunerea că în multe și foarte multe cazuri pentru că ei nu pot indica o altă sursă, cu excepția acestei dorințe de originalitate a filozofilor - dorința de a renunța, în construcția viziunii lor asupra lumii? din toate cele cunoscute, "vechi", din toate fundamentele "tradiționale" ale gândirii, din toate preceptele înțelepciunii dobândite, din toate "vederi umblătoare" ale așa-zisului "nu Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY conștiință critică", din tot ceea ce este general acceptat, și de altfel, - datorită legăturii strânse a acestui "general acceptat" cu bunul simț uman, - și din acesta din urmă Spiritul ispititor al unei astfel de originalități dubioase și ambigue a fost complet străin de poliția și sensibilitatea lui Kudryavtsev la cerințele gândirii din viața reală Nu vom descoperi nici măcar umbra unei asemenea originalități în scrierile sale, cu toată minuțiozitatea căutărilor noastre Și se poate spune cu siguranță că, dacă nu ar fi fost capabil să îmbine originalitatea cu soliditatea, ar fi decis mai degrabă să rămână complet neoriginal și, ca urmare, poate nu atât de popular, decât să cumpere popularitatea "gânditorului original" la un preț atât de mare - prețul discordiei și o ruptură cu

preceptele înțelepciunii istorice sfințite de creștinism, cu cerințele ideale ale naturii noastre și ale bunului simț uman comun "Îndrăznim să credem", a spus Kudryavtsev în discursul său, "că scopul cel mai înalt și independent al educației filozofice este stabilirea unui sunet, în concordanță cu principiile religiei, viziunea filozofică asupra lumii, a cărui nevoie decurge în mod natural în mod legitim din însăși structura naturii raționale a omului", totuși, el nu am vrut să văd religia implementării autorității pentru filosofie: "Religia mentalității filosofice", va spune el în alt loc ("Nu nevoie de o filozofie?"),-ar trebui să fie la fel ca un consiliu al unui prieten și conducător, dar să nu se întindă până la o zdrobire despotică și restricții asupra libertății acestei gândiri", care decurge din însăși esența creștinismului, care "în primul rând este spiritul și viața" și care, la fel ca această putere a spiritului și a vieții, poate "lumina, purifica și însufleți capacitatea noastră de a gândi fără a-și distruge propria activitate vitală" Această dorință de a reînvia și de a lumina sfera gândirii cu spiritul și lumina creștinismului a fost pentru Kudryavtsev scopul suprem al tuturor activităților sale De aceea, dacă în tonul lor obiectiv calm, în natura prezentării, în claritatea lor transparentă și inimitabil artistică, prin simplitatea lor, stilul compozițiilor sale, așa cum am spus, seamănă cu operele gânditorilor antichității clasice, atunci în spirit, în direcție, în sensul lor esențial și influența asupra stării de spirit a cititorului, ei - să îndrăznim să exprimăm Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL a face un gând, pe care, poate, alții nu o vor găsi deosebit de îndrăzneț, sunt ca creațiile teologi-filozofi din primele secole ale erei noastre Kudryavtsev a fost un filozof creștin în sensul deplin și strict al cuvântului: asta spune totul Toate celelalte proprietăți ale filozofiei sale au un sens subordonat, esența proprietăților derivatului, determinată tocmai de această viziune tocmai indicată a lui asupra scopului ultim de a filozofa și a decurge din ea Adevărat, având în vedere acest lucru, se poate spune că viziunea despre lume a lui Kudryavtsev nu este originală și nu este nouă, dar este o bătrânețe venerabilă și o neoriginalitate de invidiat: filosofia lui este la fel de veche ca adevărul însuși, la fel de fețe ca viața, pură și sublim ca ideal creștin! Deci, Kudryavtsev nu a format o școală în sensul tehnic al cuvântului, dar a făcut ceva mai mult; nu a urmărit modernitatea, pentru că a stat deasupra ei, nu s-a străduit să ducă la îndeplinire principii filosofice noi și originale, pentru că și-a propus sarcini mai esențiale, idealuri mai înalte Dar ce - ar trebui să ne oprim la această caracteristică nedefinită? Cu alte cuvinte, Kudryavtsev a găsit pentru acel principiu puternic și sublim care a dat viziunii sale filozofice asupra lumii o influență educațională atât de uriașă asupra studenților săi, l-a pus pe gânditor însuși mai presus de interesele trecătoare și în schimbare ale vremii și l-a salvat de jocul îndoielnic al "noului? începuturi" și originalitate ambiguă A găsit pentru acest principiu o formă logică de concepere și un cuvânt care să fie un nume propriu pentru această formă și să-i confere o anumită individualitate? Oricât de dificilă a fost această sarcină, Kudryavtsev a rezolvat-o: a găsit o formă definită de imaginabilitate pentru idealul său pozitiv, a pus bazele unui întreg sistem în spiritul idealismului creștin și a dat acestui sistem un nume special Acesta este "sistemul monismului transcendental" Conceptul general al acestui sistem, stabilirea fundamentelor sale, deducerea acestor fundamente dintr-un principiu general - toate acestea sunt propriile filozofului nostru, originale În ciuda faptului că Occidentul

modern este bogat în tot felul de monisme și transcendentalități, nu numai că are un sistem consistent de monism transcendental, dar până de curând nu a avut chiar Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY acest termen *) El a oscilat constant între diferite forme de monism imanent - idealist (Hegel) și realist (Schelling, Hartmann); dar monismul transcendental este străin de spiritul său și nu se împacă cu tendința panteistă de bază care străbate întreaga istorie a filozofiei occidentale, în special a filozofiei moderne Fundamentele monismului transcendental puteau fi recunoscute în mod clar și realizate pe o bază diferită - de o minte care, fiind bine familiarizată cu toate tipurile de gândire occidentală, a păstrat în același timp suficientă originalitate pentru ca, recunoscându-și unilateralitatea, liber și să se străduiască în mod independent să fie întruchipate în sistemul său de cel mai înalt ideal de gândire - adevărul creștin Acesta este ceea ce a făcut Kudryavtsev, iar acest lucru determină semnificația sa istorică ■ II Primul pas către fundamentarea sistemului monismului transcendental a fost, desigur, stabilirea sensului independent al filosofiei ca știință specială - posibilitățile, necesitatea, compoziția și metoda ei Este foarte firesc și de înțeles că, în studiul acestor întrebări, Kudryavtsev a acordat un loc semnificativ elementului polemic, deoarece a vorbit în apărarea drepturilor filosofiei tocmai în epoca în care aceste drepturi păreau a fi cele mai controversate și când filosofia a trebuit să îndure focul obiecţiilor încrucişate îndreptate asupra ei din cele mai diverse tabere inamice Dar nu în acest element polemic și critic, nici în această apărare a drepturilor filosofiei, oricât de interesantă și spirituală ar fi ea în sine, se află centrul de greutate al monografiilor lui Kudryavtsev, care sunt dedicate în mod special acestor întrebări propedeutice, ci în acele opinii pozitive care servesc presupunerii logice și la baza acesteia *) Acest termen, din câte știm, a fost folosit pentru prima dată de Wundt în ultima sa mare lucrare (The System of Philosophy,) Dar în Wundt acestui termen i se dă o semnificație prea particulară, mai ales epistemologică și, în orice caz, nu servește ca expresie a caracterului teist al sistemului, a cărui puritate, după cum se știe, este destul de îndoielnică dependenţa genetică a filosofului nostru de Wundt este exclus - acest lucru, desigur, este incontestabil Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL controversă complexă Tocmai din cauza originalității și profunzimii acestor concepții, mai întâi dezvoltate monografic și apoi sistematizate într-o formă concisă de manual, "Introducerea în filozofie" sa, cu dreptate, ar trebui să fie clasificată printre cele mai bune pagini scrise vreodată de reprezentanții filozofie idealistă în apărarea independenței și drepturilor sale Ce este filozofia? Ce îi asigură locul printre alte științe? Aparent, întrebările sunt fără speranță: nu i-au lăsat un subiect special de știință specială, pretențiile ei pentru o metodă specială, special-filosofică, exclusiv speculativă - pretenții în care, din păcate, nu a lipsit niciodată, sunt discutabile și în în orice caz nu rezolvă problema Unde, într-un astfel de caz, să-i căutăm soluția? - Constă în necesitatea de a distinge două laturi în obiectele cognoscibile, empirice și ideale, dintre care aceasta din urmă, neluând în considerare de nicio altă știință, este un domeniu aparte a cercetării filozofice, oferind filosofiei o existență independentă ca știință care tinde spre cunoașterea celui mai înalt, adevărat adevăr al existentului Toate științele aspiră la adevăr; dar există o diferență fundamentală în modul în care fiecare știință înțelege și definește scopul investigațiilor sale - adevărul Științele

empirice definesc adevărul ca "acordul gândurilor noastre cu obiectele": adevărul, prin această definiție, este realitatea Dar ce este realitatea? Căci teoriile false, creațiile imaginației, halucinațiile etc , sunt și ele realitate: dar atribuim adevărul acestei realități? Nu, condamnăm o astfel de realitate ca fiind neadevărată, în numele conceptelor noastre Pe de altă parte, atribuim un semn de adevăr conceptelor noastre, cerințelor care, propriu-zis, nu există, cerințelor care nu sunt îndeplinite, gândurilor și ideilor care nu își găsesc o realizare reală pentru ele însele, ale căror spun că sunt "adevărate, dar nu fezabile Este clar că conceptul de adevăr ca realitate nu este în sine adevărat Aparent, punctul de vedere cu privire la această problemă a științelor formale, care, pe baza faptului că noi nu ne evaluăm conceptele după obiecte, ci invers, prin conceptele noastre, obiectele determină adevărul, ca acordul obiectelor cu conceptele noastre despre ele Dar este destul de evident că nu în general corespondența unui obiect cu conceptul lui poate fi numită adevăr, ci doar corespondența sa cu conceptul adevărat Și dacă da, atunci ne confruntăm din nou cu întrebarea de care ne-am gândit să scăpăm: unde este criteriul pentru a distinge adevăratul de fals între conceptele noastre? Să mai spunem: în obiecte? Dar acesta este un cerc evident: de fapt, adevărul, conform acestei înțelegeri a lui, este corespondența obiectului cu conceptul nostru (desigur, adevărat) despre el, iar conceptul adevărat este cel care corespunde obiectului Unde este, până la urmă, criteriul - în obiect sau în concept? Întrebarea, aparent, este inutilă, iar cercul este fără speranță Cu toate acestea, uitându-ne mai îndeaproape la faptul cunoașterii, constatăm că în realitate însăși, în obiectele cognoscibile înseși, există un astfel de element care condiționează adevărul atât asupra lor, cât și asupra conceptelor noastre despre ele, astfel încât pe această bază să putem stabili o formulă goală la prima vedere, dar în esență o formulă foarte semnificativă și destul de consistentă: adevărul este acordul unui obiect cu el însuși Ce înseamnă asta? Cum este posibil un acord atât de ciudat al unuia și aceluiași obiect cu el însuși? Este clar că nu putem vorbi de un astfel de acord decât în acele cazuri, dacă distingem două laturi în subiect, care uneori pot să nu se acopere reciproc Și chiar avem o bază pentru a face distincția între astfel de laturi - ideal și empiric sau fenomenal, ce ar trebui să fie și ce este în realitate, idee și fenomen Din acest punct de vedere, trebuie să definim adevărul în sens obiectiv (ființă adevărată), ca coincidență a ceea ce ar trebui să fie un obiect cu ceea ce este sau ce este, idei cu fenomene; iar în sens subiectiv (cunoașterea adevărată), ca cunoaștere a laturii ideale a ceea ce există în relația sa cu latura empirică, sau ca știință a ideilor Aceasta este propria sa zonă de filozofie Analiza unei idei dezvăluie două trăsături principale în ea: realitatea și tocmai cea mai înaltă realitate super-experimentată, înțeleasă doar de minte, care servește drept bază ideală pentru ființa care apare senzual și necesarul ei prius, și conformitatea formală cu legea, în virtutea căreia ideea, ca concept, trebuie să fie , sau mai bine zis să indice shim norma de concepte, concepte Primul semn al adevărului (ideea) servește ca principiu al științelor pozitive (empirice), al doilea - formal; unirea ambelor atribute în unitatea concretă a ideii constituie sarcina ideală a filosofiei Din acest punct de vedere suntem în situația de a defini mai îndeaproape știința ideilor, filozofia De fapt, dacă ideea este cea mai înaltă realitate asemănătoare legii care formează în obiecte

elementul lor constant, neschimbător, esenţial, iniţial şi de bază, este începutul, demersul către care, ca scop suprem al fiinţei şi dezvoltării, determină singur gradul de adevăr obiectiv al obiectelor și fenomenelor, atunci, evident, filosofia poate fi definită mai îndeaproape ca știința începuturilor, fundamentelor și scopurilor existentei Și întrucât, în plus, anumite idei sunt între ele într-o relație de subordonare și interdependență, iar această relație nu poate fi explicată decât prin recunoașterea unei idei superioare care le controlează, care s-ar combina în sine complet și fără a ține seama de toate proprietățile o ființă ideală, adică ideile absolutului, atunci filozofia, dacă nu vrea să se limiteze la un studiu fragmentar al acestor sau altor idei particulare, ci se va strădui, așa cum este caracteristic științei adevărate, să reproducă latura ideală a tot ceea ce există, întregul lumea ideală în unitatea și armonia ei armonioasă, trebuie să includă în domeniu cercetarea sa și ideea absolută, iar în legătură cu aceasta să ia în considerare toate celelalte idei Prin urmare, în urma tuturor analizelor anterioare, obținem următoarea definiție a filozofiei: filosofia este știința absolutului și a ideilor, considerate în raport cu absolutul, în legătura lor reciprocă și în manifestare în ființa fenomenală Dar, după ce și-a propus o sarcină atât de înaltă și dificilă, are filozofia motive să spere la rezolvarea ei? Este posibil, cum este exact știința esențelor? Printre alte obiecții la adresa posibilității filosofiei, care, așa cum ne dezvăluie subtil filosoful nostru, se bazează în cele mai multe cazuri pe neînțelegeri mai mult sau mai puțin grosolane, această obiecție, legată în timpurile moderne, după cum se știe, Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY cu numele Comte, el acordă o semnificație deosebită Ca răspuns la aceasta, el stabilește în expresia: "a cunoaște esența lucrurilor" o distincție foarte fructuoasă între două sensuri - subiectiv și obiectiv A cunoaște esența lucrurilor în primul sens, adică a forma o cunoaștere absolut completă, completă, perfectă, adecvată despre ele, desigur, nu putem, conform condițiilor cunoașterii noastre relative Dar nu există niciun motiv să ne îndoim de posibilitatea de a cunoaște această esență în al doilea sens obiectiv, adică de a cunoaște ce este, ce servește ca bază a fenomenelor Și pozitivismul însuși, împotriva propriei sale voințe, se angajează pe calea unei astfel de cunoștințe: încearcă să înțeleagă fenomenele, să vadă în ele ce nu dă experiența directă, să descopere legile și cauzele fenomenelor, să se ridice prin raționament de la acțiuni la cauzele lor, să susțină fenomene și ei să deducă esența lor Când spunem că sunetul este în mod obiectiv vibrația undelor aerului, lumina este tremurul eterului, culoarea este diferența chimică a corpurilor etc ni se par, distincția dintre fenomen și esență? De fiecare dată, ca în spatele fenomenelor date direct, ghicim alte fenomene, ca și condițiile lor, ne apropiem de adevărata lor, și nu doar de ființa lor fenomenală Să adăugăm la aceasta că întrebările despre cunoașterea empirică nu sunt singurele întrebări cu care o persoană se îndreaptă către știință și că, pe de altă parte, experiența nu este singura sursă de cunoaștere, chiar și după conștiința reprezentanților empiricului cunoașterea în sine și posibilitatea filozofiei ca cunoaștere a laturii ideale a celei existente va fi asigurată La fel de puțin periculoase pentru filozofie sunt obiecțiile neokantianismului semi-sceptic, care sunt foarte răspândite în epoca noastră Ca să nu mai vorbim de faptul că noii kantieni nu sunt pe deplin fideli filozofului căruia îi asociază doctrina și că acest filosof însuși nu este scutit de obiecțiile care îi subminează teoria cunoașterii de la bază, noii

kantieni nu sunt consecvenți chiar şi din punctul lor de vedere, când se vorbeşte despre subiectivitatea numai cunoaşterii filozofice Dacă cunoștințele noastre nu sunt altceva decât produsul sub-   al unei organizaţii obiective, există un singur lucru: fie cunoaşterea empirică este la fel de subiectivă ca şi cunoaşterea filozofică, fie cea din urmă este la fel de obiectivă ca şi prima În această autocontradicție a pozitivismului și neo-kantianismului, precum și în înclinația lor manifestată istoric de a trece în diverse forme de filosofie dogmatică, se află o garanție pentru semnificația durabilă, posibilitatea și dreptul de existență al acesteia din urmă Faptul că până acum au manifestat o înclinație mai mare către materialism este un fenomen întâmplător: în alte condiții ar putea la fel de ușor să treacă în idealism și chiar în filozofia religioasă Pentru noi, în acest caz, important nu este în ce trec, ci că trec, nu rămân fideli atitudinii lor sceptice față de filozofie Deci filozofia este posibilă Dar este nevoie ca știință specială, dacă atât cunoștințele empirice, cât și științele speciale, străduindu-se să găsească cauzele și fundamentele fenomenelor, prin aceasta, chiar dacă împotriva voinței lor, se îmbarcă efectiv pe calea cunoașterii filozofice, astfel încât fiecare știință, fiecare știință domeniul cunoașterii, strict vorbind, are deja un element metafizic propriu? Acest punct de vedere, din păcate, este foarte răspândit tocmai în timpul nostru, când, epuizat de recentele încercări inutile de a înțelege adevărul absolut, gândul, nemaifiind speranța de a ajunge la cer, a căzut la pământ și, în amarul conștiință a neputinței și a neîncrederii sale în propria putere, s-a atașat de cunoștințe deosebite, pozitive, utilitare, tratând cu neîncredere și ironie încercările filozofiei de a rezolva întrebări superioare Dar o astfel de specializare unilaterală a cunoașterii nu poate fi în niciun fel recunoscută ca un fenomen normal Poate crea mari oameni de știință, dar în același timp specialiști extrem de limitați și încăpățânați în limitele lor, incapabili să depășească cadrul îngust al specialităților lor pentru a înțelege, evalua și recunoaște drepturile altor științe, precum și cerințele vieții de viață Doar filosofia poate preveni acest trist fenomen Ca știință universală, considerând ființa și cunoașterea în același timp în fundamentele lor comune, ea ar trebui să servească drept o legătură unificatoare pentru toate știința, să arate fiecare loc în întregul organism al științei și să servească drept fir de legătură   construirea fiecărui studiu special cu structura generală a cunoștințelor științifice Mai mult, ca știință care se ocupă de latura ideală a ființei, ea trebuie să-și pună sufletul și viața în studiul faptelor, să o lumineze cu o lumină ideală și să împiedice, ca să spunem așa, "materializarea cunoștințelor științifice" Astfel, necesitatea filozofiei în științele speciale este relevată din faptul că numai ea le poate oferi completitudine și direcție adecvată, deși, desigur, în fiecare dintre cele trei grupe principale de științe - teologică, istorie naturală și antropologică - acest general rolul filozofiei capătă o nuanță aparte Dar, pe lângă științe, filosofia - sunetul, desigur - este foarte fructuoasă și necesară vieții, așa cum a fost întotdeauna recunoscută, de altfel: prin clarificarea și transformarea conceptelor noastre în direcția idealului și obișnuința cu autocunoașterea, poate, mai bine decât orice alt mijloc, să contribuie la progresul corect și calm în viața socială, precum și la îmbunătățirea morală personală Sarcina imediată cu care ne confruntăm, după ce am înțeles posibilitatea filosofiei și ne-am convins de necesitatea ei, este să găsim o modalitate mai sigură de a

realiza scopurile urmărite de ea Eșecurile care s-au întâmplat pe marii idealiști ai secolului nostru în planurile lor de a dezvolta întregul conținut al filosofiei printr-o metodă exclusiv rațională sau sintetică demonstrează că această metodă singură nu este suficientă pentru filozofie Dar, pe de altă parte, observarea atentă a cursului cunoștințelor noastre arată că și metoda analitică sau inductivă este insuficientă: ea nu poate fi susținută nici măcar în zona care o consideră proprietatea sa exclusivă, în domeniul științelor naturii, ca să nu mai vorbim alte domenii de cunoaștere , în care este complet nepotrivit De aici rezultă că metoda filozofică trebuie să fie o metodă ştiinţifică generală^ e combinaţia dintre sintetic şi analitic Dar, în timp ce alte științe folosesc în primul rând analiza, care se aplică datelor concrete ale experienței exterioare sau fenomenelor psihologice, istorice etc concrete, din care se deduc inductiv cele mai apropiate legi empirice ale naturii și ale vieții, filosofia folosește preponderent sinteza și , în plus, Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL Subiectul analizei sale nu sunt date concrete, ca în alte științe, ci concepte și idei generale, date fie în convingerile umane universale, fie în opiniile filosofilor, fie în experiența internă, în natura gânditoare a spiritului nostru prin excelență, și tocmai această analiză ar trebui să constea în principal în explicarea ideilor și conceptelor generale indicate, în compararea lor între ele, în indicarea gradului de fiabilitate a acestora, în combinarea lor bazată pe legile logice ale rațiunii și în derivarea prin aceasta a principiilor generale de bază adevăruri ale cunoașterii filozofice O astfel de sistematizare a ideilor și conceptelor prin analiza lor logică, o asemenea dezvoltare a unui sistem, gândirea, ca formă internă a filozofiei, este pentru ea, spre deosebire de alte științe, ceva esențial, care decurge din sarcina sa principală - de a înțelege conexiunea internă și corelarea tuturor lucrurilor Datorită unei astfel de sistematizări, viața și sufletul căreia, ca și procesele de expirare și inhalare din organisme, constituie alternanța corectă și asistența reciprocă a analizei și sintezei - numai datorită acesteia este posibilă o legătură organică strânsă între toate științele filozofice, conform cărora rezultatele studiului uneia, realizate printr-o metodă, își găsesc adesea aplicare în alta, contribuind reciproc la realizarea unui sistem filosofic Pe de altă parte, numai într-o comparație atât de constantă a construcțiilor filosofice cu rezultatele unei analize științifice speciale, într-o asemenea comparație a acestora cu ființa actuală, se poate găsi un criteriu real de încredere al adevărului filozofic, de îndată ce un formal criteriul poate fi găsit în logică cu cerințele sale stricte Stabilirea acestui principiu metodologic oferă filosofului nostru o bază pentru împărțirea întregii compoziții a filosofiei în părți Și anume, din acest punct de vedere, el împarte toate științele filozofice în trei mari grupe: i) științe de bază, propedeutică, cu o metodă analitică predominantă - logica, psihologia experimentală, istoria filozofiei;) științe compozite, cu o metodă sintetică predominantă, metafizica, etica cu filosofia dreptului, estetica;) științe aplicate, în care atât analiza, cât și sinteza au o parte egală - filosofia istoriei, filosofia religiei etc Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY Dacă, mai departe, compoziția principalei științe filozofice, metafizica, atunci Kudryavtsev indică în ea două părți principale: i) epistemologia - doctrina fiabilității cunoașterii și) ontologia cu diviziunile sale în: a) teologia naturală - doctrina existența necondiționată sau Dumnezeu, b) cosmologia - doctrina lumii fizice și c) psihologia

rațională - doctrina lumii spirituale III Studiul problemei epistemologice, care este esențială pentru fiecare sistem filosofic, este de o importanță deosebită pentru caracterizarea punctului de vedere principal al lui Kudryavtsev: el s-a întors mai ales la ea, i-a dedicat o serie dintre cele mai extinse monografii și a legat rezolvarea altor probleme filozofice cu rezolvarea ei Prin urmare, este necesar ca aici să ne oprim asupra clarificării opiniilor sale epistemologice în detaliu Caracterul rațional-deductiv sau sintetic predominant al construcțiilor filosofice presupune niște propoziții prime, neîndoielnice și de nedemonstrat, care constituie temeiul solid pe care se sprijină consistența tuturor celorlalte dovezi, așa-numitele principii sau principii de bază ale cunoașterii Fără astfel de principii, nicio cunoaștere nu este de conceput - nici extraștiințifică, nici special științifică, cu atât mai puțin filozofică Dar în timp ce în toate celelalte domenii ale cunoașterii aceste principii sunt presupuse a fi de la sine înțelese și imediat sigure, filosofia trebuie să aibă grijă de atitudinea lor critic-analitică și de fundamentarea rațională Dar aici, înainte de a face primul pas, filosoful întâmpină obiecții, potrivit cărora o astfel de fundamentare a primelor principii fie nu este necesară, fie în principiu imposibilă - obiecțiile apărătorilor așa-numitei "certitudini imediate" "în adevărurile de bază ale cunoașterii și scepticilor Apărătorii siguranței imediate a cunoașterii caută asigurări ale consistenței principiilor de bază, în primul rând, în simple dovezi de bun simț sau bun simț Dar este evident că principiul conform căruia majoritatea voturilor (căci, bineînțeles, aici nu poate fi vorba de un acord cu adevărat universal) este judecat după adevăr, dacă poate fi admis în viața practică și socială, atunci este nu poate fi Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL poate fi acceptat ca început al cunoașterii științifice: adevărul poate fi proprietatea câtorva minți, ridicându-se calitativ deasupra majorității, și invers, o greșeală poate fi universală, și nu numai privată Mai mult, dacă ne-am gândit să desenăm în domeniul cunoașterii științifice începutul unui bun simț, care consideră că este culmea prudenței să rămânem în statu quo, să aderăm la teoriile acceptate și convingerile predominante și să fim mereu de acord cu majoritatea, atunci am ar pune capăt progresului științific și mai ales progresului cunoașterii filosofice, care nu numai că este soarta câtorva minți, dar, pornind de la conștiința insuficienței concepțiilor filozofice anterioare, merge de obicei împotriva curentelor dominante general acceptate ale gând Nepotrivirea pentru filozofie a principiului bunului simț sau bunului simț este dovedită și de natura și soarta acelor sisteme care sunt cel mai strâns legate de filosofia bunului simț, sistemele eclectice și sincretice Ele nu au avut niciodată și nu pot avea un caracter strict științific, filozofico-sistematic Având în vedere această evidentă inadecvare, pentru fundamentarea primelor principii ale cunoașterii, prin referire la dovezile de bun sau bun simț, un alt grup de apărători ai siguranței imediate a cunoașterii își caută asigurarea nu în certificarea externă de către autoritatea acordului universal, ci în certificarea internă a noastră simţul adevărului sau în credinţă (Jacobi) Dar credința, oricât de universală și necesară ar fi, în esență certifică doar necesitatea subiectivă a anumitor adevăruri, dar nu spune nimic despre adevărul lor real, obiectiv, și nu garantează pentru el în sine În același timp, o analiză atentă a acestui așa-zis simț imediat al adevărului va dezvălui întotdeauna că în esență este întotdeauna mediat de procese reflexive,

deși uneori foarte subtile și complexe, ca să nu mai vorbim de faptul că numai pe acest principiu, datorită față de nedeterminarea și sărăcia sa, este complet imposibil să construim sistemul filosofiei, așa cum demonstrează înșiși construcțiile apărătorilor acestui principiu, este în acest sens extrem de inconsecventă Dar dacă apărătorii siguranței imediate a cunoașterii consideră că justificarea primelor principii este de prisos, atunci skep-Questions of Philosophy, vol , % Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY ticurile consideră că este imposibil Acest lucru, desigur, este și extrem Cu toate acestea, dintre cele două forme principale de scepticism, scepticismul metodic (Descartes) și scepticismul pozitiv, prima nu numai că nu este periculoasă și nu este contrară spiritului cercetării filozofice, dar, dacă este menținută în limite adecvate, este foarte dezirabilă și rodnic, deoarece formează nervul motrice al tuturor cunoștințelor și mai ales al filosofiei Din păcate, așa cum arată parțial exemplul lui Descartes însuși, scepticismul metodic este rareori menținut în limitele sale și manifestă în mod constant o tendință de a trece într-o îndoială universală nelimitată, atotcuprinzătoare - în scepticismul pozitiv, care diferă de scepticismul metodic prin faptul că servește nu numai ca mijloc negativ, pentru stabilirea unei perspective pozitive asupra lumii, un mijloc de curăţare a terenului pentru aceasta, ci scopul final şi rezultatul cercetării filozofice: îndoiala în posibilitatea de a cunoaşte adevărul este ultimul şi ultimul cuvânt al acestuia Acest scepticism pozitiv ascunde o contradicție internă, deoarece prin însăși îndoiala lui arată că știe în ce ar trebui să constea adevărata cunoaștere; că niciuna dintre formele sale istorice cunoscute nu rezistă criticilor dialectice serioase; că, în cele din urmă, dacă este realizată în mod consecvent, ar trebui să conducă la negarea posibilității nu numai a cunoașterii, ci și a activității - toate aceste obiecții, față de care se rezumă critica dialectică a lui Kudryavtsev a scepticismului pozitiv, rară în distincția și subtilitatea sa, desigur, nu este nou Dar ceea ce este original și important pentru caracterizarea punctului său de vedere epistemologic de bază este concluzia pozitivă la care ajunge prin această critică dialectică Există astfel de concepte în care nici cel mai hotărât sceptic, în ciuda asigurării lui că se îndoiește de tot, nu se poate îndoi Când spune: Mă îndoiesc de totul, atunci, evident, asimilează ființa tuturor conceptelor legate în această propoziție Prin urmare, pentru el există, fără îndoială, ceva existent Desigur, acest prim adevăr indubitabil este foarte sărac: ființa pură, după cum a remarcat pe bună dreptate Hegel, este în esență neant pur Dar ea este în curând îmbogățită" Spunând: "Mă îndoiesc de tot", Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL Scepticul afirmă existența nu doar a ceva, ci a existenței proprii, existența lui, precum și a propriei îndoieli și a altor stări mentale, gânduri, idei etc opiniile și argumentând că conceptele noastre despre lucruri nu corespund ființei reale, scepticul recunoaște în mod evident existența altui eu și a realității externe, nu-eu În cele din urmă, când scepticul vorbește despre limitarea, insuficiența sau neadevărul cunoașterii, el are în mod evident ideea sau presupunerea unei cunoștințe perfecte, ideea de adevăr, față de care, oricât de inconștient, el consideră îndoielnice toate lucrurile și conceptele existente sau îndoielnic neexistând cu adevărat Așadar, adevărurile de a fi subiectiv (eul nostru și starea sa), obiectiv (nu-sine) și absolut perfect, care în sfera cunoașterii este definit ca idee de adevăr, sunt cele trei principii principale care stau chiar și pentru cel mai

hotărât sceptic dincolo de orice îndoială: căci chiar și cel mai hotărât sceptic va insista, desigur, că el este cel care crede, și nu altcineva, că opiniile contrare opiniilor sale nu sunt ale lui, că, în consecință, există ceva în afara lui și că, în cele din urmă, există ceva mai înalt la norma ființei și cunoașterii, în raport cu care ființa și cunoașterea lui și a altcuiva sunt ceva limitat Există, așadar, pentru fiecare, fără excepție, lumea spirituală, lumea fizică și o ființă absolut perfectă, îmbinând în sine adevărul deplin al ființei și al cunoașterii - Dumnezeu Acestea sunt cele trei adevăruri fundamentale, cele trei fundamente neîndoielnice, cele trei criterii ale oricărei cunoștințe Dacă acum, supunând cerinței logice de a reduce, pe cât posibil, propozițiile științifice de bază și inițiale (așa-numitele axiome) la unitate, începem să comparăm cele trei adevăruri fundamentale ale cunoștințelor noastre tocmai indicate cu scopul de a descoperi adevărul original și fundamental, atunci, potrivit lui Kudryavtsev, va trebui să recunoaștem existența unei ființe absolute ca un astfel de adevăr, deoarece fără recunoașterea acestui adevăr este imposibil să explicăm rațional existența lumii fizice și spirituale și a foarte fiabilitatea cunoștințelor despre aceasta Din acest punct de vedere, spune el, trebuie să recunoaștem ca profund corectă remarca lui Hegel, potrivit căreia "conținutul filozofiei este Dumnezeu și înțelegerea lui Dumnezeu" * Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY După ce a stabilit, împotriva scepticismului pozitiv, începutul real necondiționat obligatoriu al cunoașterii pentru acesta, filozoful nostru, printr-o analiză similară, stabilește și începutul său formal El indică aici în principal ceea ce scepticii consideră ca fiind obligatorii și indubitabil pentru ei înșiși acele metode de gândire corectă, care sunt prescrise de logică și care constituie însăși natura rațiunii noastre; că critica lor, ca orice altă critică, trebuie efectuată numai după legile aceluiași motiv și, pentru a fi general obligatorie, trebuie să plece de la asumarea consistenței acestor legi Astfel, concluzionează el din toate acestea, încrederea în sine și incontestabilitatea gândirii corecte trebuie recunoscute ca principiu formal universal al filosofiei Verificarea doctrinelor filosofice în fața curții de logică, compararea concluziilor filozofice cu legile gândirii este cea mai bună, cea mai riguroasă și, în același timp, cea mai imparțială critică a acestora, cu atât mai obligatorie și mai convenabilă cu atât logica constituie un câmp neutru asupra căruia gânditorii converg paşnic: cei mai ostili unul altuia direcţii şi care, deci, reprezintă în filosofie un asemenea loc judiciar (κριτηριον), a cărui autoritate este recunoscută și respectată de toți Principiul epistemologic suprem stabilit (ideea unei "zeități") nu rămâne în sistemul lui Kudryavtsev, așa cum se întâmplă uneori, un principiu doar de nume Nu, pătrunde în întregul sistem, luminează pentru filosof toate domeniile cele mai obscure ale cunoașterii filozofice și oferă premise pentru deducerea răspunsurilor la astfel de întrebări, în soluția cărora analiza faptelor și dialectica conceptelor sunt complet insuficiente Și mai presus de toate, acțiunea sa puternică se manifestă în epistemologie sau, așa cum o numește filozoful nostru această parte a metafizicii, în "analiza metafizică a cunoașterii", care, spre deosebire de analiza psihologică, "investigand formarea treptată a cunoașterea și dezvăluirea legilor activității puterii cognitive", iar analiza logică, "determinarea condițiilor normale pentru o cunoaștere corectă", ridică o întrebare specială cu privire la relația dintre diferitele forme sau tipuri ale cunoașterii noastre (empirice, raționale și ideale)) la ființa

actuală, despre gradul de corespondență al primului cu ultimul, sau, pe scurt, "despre sensul obiectiv al cunoașterii" Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL Corespunde realitatea cunoștințelor sau experienței noastre empirice? - aceasta este prima întrebare a epistemologiei Ca răspuns la această întrebare, monismul materialist răspunde că "numai cunoașterea experienței exterioare este obiectivă, întrucât există doar ființa materială*; idealistul spune, dimpotrivă, că "numai cunoașterea experienței interioare este obiectivă, întrucât există doar ființa spirituală" Dezvăluind autocontradicțiile ontologice și epistemologice ale acestor formule extreme și descoperind consecințele lor distructive pentru știință și viață, filozoful nostru a constatat că, în ciuda opoziției radicale a acestor soluții extreme la întrebarea pusă, cauza lor este una și aceeași și constă tocmai în faptul că, contrar conștiinței obișnuite, care recunoaște atât ființa materială, cât și ființa spirituală, iar materialismul și idealismul nu recunosc decât ființa ca fiind cu adevărat existentă, prima materială, a doua spirituală În sine, această dorință a minții de a găsi o singură esență rădăcină și începutul a tot ceea ce există este, desigur, complet legitimă și necesară, deoarece gândirea filosofică profundă se opune acelui dualism neîmpacat care domină conștiința imediată și, pe pe de altă parte, experiența arată că aspectele spirituale și materiale ale ființei sunt atât de strâns legate, încât în așa măsură condiționează legătura și relația reciprocă a diferitelor obiecte ale lumii, formând din ele un univers unic, holistic și armonios, încât este imposibil de admis că două principii necondiționat diferite, independente unul de celălalt, opuse Dar dacă da, dacă strădania pentru unificarea ambelor principii este legitimă și nu mai puțin unificarea însăși până acum a fost nereușită, atunci rămâne de gândit că mijloacele care au fost alese până acum pentru a realiza această unire au fost nepotrivite Chiar este Și tocmai, eșecul a constat în faptul că începutul, unind ambele părți ale existenței lumii, a fost căutat chiar în aceeași existență mondială, în oricare dintre laturile ei, spirituale sau materiale, și a fost întotdeauna necesar, contrar conștiinței și experienței , a sacrifica o sută -' coroana vieții în favoarea celuilalt Putem evita acest neajuns doar dacă nu căutăm în ele principiul unificator al laturii spirituale și materiale ale ființei Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY ei înșiși, dar deasupra lor; nu în lume, reprezentând dualismul spiritului și materiei, ci în afara lumii, în cea mai înaltă și mai perfectă ființă, diferită de lume Odată cu recunoașterea unei astfel de ființe, care în niciun caz nu poate fi substanța fenomenelor lumii, fie ele spirituale sau fizice, ci trebuie să fie concepută ca fiind cea mai înaltă cauză creatoare a lor, va fi ușor să cădem de acord asupra așa-numitului dualism al spiritului și materie, pentru că acest dualism nu va fi bifurcarea ireconciliabilă a propriei sale naturi, ci diferența dintre cele două principii de bază ale ființei condiționate, care, tocmai din cauza însăși condiționalității și limitării sale, trebuie să suporte nu numai o limitare externă în diferența sa față de cea mai înaltă ființă, dar și auto-reținere internă în diferența laturilor lor Astfel, odată cu recunoașterea celei mai înalte ființe diferite de lume, în locul monismului substanțial care stă la baza concepțiilor unilaterale ale materialismului și idealismului, obținem un monism transcendental, în care principiul unificator se ridică deasupra tărâmului ființei condiționate și cu care subordonatul poate conveni în mod convenabil dualismul spiritului și materiei, despre care stau mărturie conștiința și experiența Aceasta este soluția metafizică a întrebării

obiectivului, sensul cunoașterii noastre empirice în cele două forme ale sale, sub forma experienței exterioare și interioare Aceasta, desigur, predetermina deja formularea epistemologică reală sau, mai precis, psihologică a întrebării de mai sus De fapt, dacă deducția metafizică ne-a condus la recunoașterea dualismului subordonat dintre spirit și materie și dacă, pe de altă parte, așa cum mărturisește conștiința umană universală, experiența noastră vorbește tocmai despre astfel de forme de ființă, atunci, evident, există este o corespondenţă între fiinţa empirică şi cunoaşterea empirică, adică Dar cât de departe se extinde această corespondență? Această întrebare nu poate fi evitată, deoarece fiziologia modernă a organelor de simț pare să fi arătat în mod convingător un amestec subiectiv considerabil, dacă nu o subiectivitate completă, în cunoașterea noastră simțurilor Că în cunoștințele noastre empirice, în ciuda colorării sale subiective, există elemente obiective, acest lucru este recunoscut de aproape toți criticii săi, începând cu Locke, care a distins de proprietățile secundare, subiective ale obiectelor, proprietățile per- Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL $ vin, obiectiv, și se termină cu fiziologi moderni Și se recunoaște pe bună dreptate că universalitatea, constanța și independența lor față de senzațiile noastre senzoriale - aceste proprietăți, evidente chiar și pentru conștiința obișnuită, și cu atât mai mult pentru știință, servesc drept garanție suficientă a obiectivității lor Adevărat, pentru fiecare dintre noi cunoștințele noastre empirice poartă o nuanță aparte și caracteristici individuale Dar acest lucru nu subminează deloc fiabilitatea cunoștințelor senzoriale Ideea este că, în ciuda acestor diferențe, atât în judecățile obișnuite despre obiecte, cât și în conceptele științifice despre ele, cât și în cea mai practică atitudine față de ele, găsim întotdeauna acea unitate de cunoaștere despre lumea exterioară, care garantează suficient pentru universalitatea sa validitate si credibilitate Variabilitatea și, ca să spunem așa, evazivitatea gândirii noastre despre obiectul fiind cunoscut nu vorbește împotriva obiectivității cunoașterii noastre experimentale, așa cum subliniază idealismul, ca o obiecție la certitudinea cunoașterii empirice Ideea este că cunoașterea noastră, în ciuda variabilității ființei senzuale, determină totuși diferite grade ale acestei variații: fluiditatea și variabilitatea ființei, evazivă la limitele sale extreme, devine din ce în ce mai accesibilă cunoașterii noastre, în măsura în care se ridică trece cu grade de stabilitate și imuabilitate din ce în ce mai mare - cunoștințe vagi și insuficiente, obținute în impresii și senzații trecătoare și împrăștiate, dobândește mai multă stabilitate în ideile noastre ^ chiar mai mult în conceptele raționale generale, cu ajutorul cărora realizăm raționale , dar în același timp reală cunoștințele noastre despre lume Și acest lucru este adevărat nu numai în ceea ce privește așa-numitele proprietăți "primare", ci și în ceea ce privește proprietățile secundare, proprietăți care, așa cum se crede adesea greșit, sunt complet determinate de organizarea naturii noastre spiritual-senzoriale, cum ar fi ca: culori, sunete, mirosuri etc Este adevărat? aceste proprietăți constituie o reacție particulară a spiritului nostru la influența obiectelor externe; dar caracteristicile acestei reacții și forma ei nu depind numai de noi, ci sunt strâns dependente de diferitele efecte ale obiectelor externe, astfel încât prin calitatea și varietatea impresiilor putem concluziona despre diferențele și diversitatea obiectelor reale, Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY a stârnit cutare sau cutare senzație Pe această interpretare a senzațiilor noastre

subiective și înțelegerea proprietăților reale și a relațiilor obiectelor bazate pe ea, se bazează întreaga noastră relație practică cu ființa actuală care ne înconjoară, iar corectitudinea acestei relații arată legătura indubitabilă a senzațiilor subiective cu proprietățile obiective ale lucrurilor Astfel, așa-numitele proprietăți subiective ale lucrurilor pot servi la cunoașterea proprietăților obiective, în ciuda tuturor neasemănărilor lor Dintre toate întrebările care fac parte din doctrina metafizică a cunoașterii empirice, cea mai mare dificultate, după cum se știe, este problema spațiului și timpului Dar chiar și aici, ca și în rezolvarea problemei generale a semnificației cunoașterii empirice, principiul epistemologic de mai sus îi oferă filosofului nostru o cheie de încredere pentru rezolvarea tuturor dificultăților Prima jumătate a problemei - problema obiectivității vederilor noastre spațiale și temporale - se rezolvă, totuși, relativ ușor fără asta Subiectiviștii (Kant) au dreptate când spun că aceste concepții au o sursă subiectiv a priori, deoarece doar astfel se poate explica caracterul de necesitate inerent acestora, dar trag o concluzie falsă atunci când afirmă că tocmai pentru tocmai din acest motiv că spațiul și timpul și sensul au doar subiective Pe de altă parte, obiectiviștii au dreptate când vorbesc despre semnificația obiectivă a vederilor spațiale și temporale, dar greșesc când vor să-și explice originea într-un mod senzațional, întrucât caracterul lor universal și necesar rămâne inexplicabil Deci, vederile spațiale și temporale sunt prin origine, ca universale și necesare, a priori, dar prin semnificația lor sunt Liyayashvyay Dar aici ne întâlnim cu o dificultate care i-a derutat pe gânditorii din toate timpurile: dacă spațiul și timpul sunt obiective, dar în mintea noastră sunt semne nu numai ale universalității și necesității, ci și ale infinitului, atunci cum ar trebui să ne gândim la relația reciprocă dintre aceste două semne - obiectivitate și infinit? Dacă, având în vedere faptul că reprezentăm spațiul și timpul ca fiind precis infinite, le vom aplica tuturor ființei, inclusiv ființei absolute, atunci vom ajunge la panteism; dacă restricționăm Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL aplicarea lor prin domeniul de a fi numai condițional, cădem într-o afirmație auto-contradictorie a limitării infinite, formă infinită a obiectelor finite; dacă, în cele din urmă, începem să negăm infinitul acestor forme, atunci vom cădea în contradicție cu indicațiile analizei psihologice și vom deschide o ușă largă către senzaționalism cu toate concluziile sale extreme Cum să fii într-un astfel de caz? cum sa ies din aceasta dificultate? Ideea Zeității (teistă) interzice să treacă prin prima cale, pe care, după cum se știe, Hegel a luat-o; în sfârșit, convingerea independenței rațiunii noastre; Rămâne, astfel, calea de mijloc, pe care, bazându-se pe principiul său epistemologic, parcurge de fapt gânditorul nostru, în ciuda aparentei autocontradicții a formulei la care duce acest drum Sensul esential al argumentului sau poate fi dezvoltat sub forma urmatoarei sorite: lumea este limitata in spatiu si timp, altfel ar fi absolut (panteism); în consecință, semnul infinitului, cu care formele percepției senzoriale apar în conștiința noastră, nu se poate baza pe realitatea empirică și trebuie să își aibă rădăcinile în realitatea ideală (în ideea de infinit), altfel ar fi mai multe în consecința decât în bază; prin urmare, timpul infinit este doar imaginea în mișcare sau simbolul eternității divine nemișcate, iar spațiul nemărginit imaginea sau simbolul adevăratei Sale infinitate Cu alte cuvinte, într-adevăr, ca forme de a fi reale, spațiul și timpul sunt limitate, dar în mod ideal, ca forme imaginabile de a fi posibile, ca

concepte bazate pe ideea de infinit, extinzându-și influența asupra tuturor puterilor noastre cognitive, inclusiv capacitatea de a reprezenta, - fără sfârșit Așa se rezolvă problema complexă și dificilă a spațiului și timpului în sistemul lui Kudryavtsev*) *) Pentru sistemul pe care îl prezentăm, este foarte caracteristic faptul că chiar și astfel de întrebări, aparent complet indiferente față de principiul epistemologic suprem (ideea de Divin) stabilit în el, ca întrebarea semnificației obiective a cunoașterii noastre empirice , ale spațiului și timpului etc , în aceste din urmă cazuri sunt totuși decise tocmai în lumina acestui principiu Adevărul existenței unui Dumnezeu personal este cel mai ferm lucru pentru un filozof Dar filosofia monismului substanțial nu se împacă cu ea; prin urmare, în loc de Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY Același realism moderat critic, pe care cititorul l-a cunoscut din expunerea tocmai finalizată a opiniilor lui Kudryavtsev asupra cunoașterii empirice, caracterizează și a doua parte a epistemologiei sale, "analiza metafizică a cunoașterii raționale", adică "conceptele noastre generale și universale" Formele de cunoaștere rațională (conceptele de substanță, cauză și alte categorii) au un sens obiectiv Generalul este la fel de real ca și particularul, dar nu există separat de acesta din urmă, ci în legătură esențială cu acesta Într-o astfel de vedere, cunoașterea atât a generalului, cât și a particularului este păstrată în adevăratul său sens, și extremele sunt eliminate, atât realismul idealist, care afirmă adevărul numai generalului, cu distrugerea ființei concrete, cât și nominalismul senzaționalist, care afirmă doar ființa concretă, cu distrugerea adevărului generalului "Pentru a o pune în formula filosofiei scolastice, care este destul de exactă în cazul de față, noi", spune filozoful nostru, "recunoaștem universalia in re și negăm universalia ante rem a idealiștilor și universalia post rem a senzualiștilor " Spre deosebire de formele percepției senzoriale (spațiu și timp), conceptele categorice au aplicație nu numai ființei condiționate, ci și ființei necondiționate, la Divin, deoarece altfel am ajunge la agnosticism în cunoașterea lui Dumnezeu În ceea ce privește originea cunoașterii noastre raționale, deși în baza ei și în rădăcinile sale cele mai profunde, ca cunoaștere universală și necesară, ea este a priori, totuși, în geneza ei psihologică este condiționată în mod esențial de experiență: categorii care sunt conținute potențial în natura spiritului nostru își primește actualitatea cu ajutorul influenței i asupra spiritului nostru de impresii din exterior, a căror totalitate o numim experiență Dezvoltarea lor trebuie să fie supusă acelorași legi cărora le este supusă în general întreaga dezvoltare a vieții noastre spirituale Este determinat de doi factori: cu un ero- ii trebuie să recunoaștem un dualism subordonat De asemenea, infinitul lumii nu poate fi împăcat cu ea; prin urmare, trebuie neapărat să recunoaștem spațiul lumii ca fiind limitat și, în plus, predicatul infinitului din conținutul ideii noastre de spațiu ar trebui interpretat epistemologic și nu metafizic Acesta este cursul anchetei Biblioteca "Runivers" FONDATOR AL SISTEMULUI MONISMULUI TRANSCENDENTAL rona, complet independenta si dupa legile interne imanente, dezvoltarea puterii noastre cognitive spirituale, care, ca putere limitata, supusa legii timpului, nu poate aparea dintr-o data, in plenitudinea manifestarilor ei; pe de altă parte, prin influența în continuă expansiune asupra noastră a așa-numitei experiențe, adică totalitatea tuturor impresiilor conștiente ale lumii exterioare, care furnizează material pentru activitatea noastră cognitivă și servesc în același timp drept motiv pentru

excitarea acestei activități Aici vedem într-o formă particulară același fenomen pe care îl observăm în toată natura vie, organică: formarea unei ființe organice este condiționată, pe de o parte, de o sământă sau un embrion, dotat cu o capacitate internă de dezvoltare și dezvoltare conform la legile imanente în fiecare ființă; pe de altă parte, influența agenților externi - sol, climă și alte condiții fizice Semnificația semnificativă a acesteia, condensată de experiență, geneza înțelegerii noastre categorice o are experiența internă, care, dacă ar fi fost posibilă fără introducere, ne-ar oferi tuturor cunoașterii noastre radiale principale, ca o înțelegere și lipsă de diferențiere și diferențiere ,, afirmații și negări, substanțe și accidente, cauze și efecte, - într-un cuvânt, toate acele "ființe generale și unificatoare independente de noi și de cunoașterea noastră a conexiunii", toate acele "definiții reale atât ale ființei, cât și ale cunoașterii" , care este acceptat în categoriile de apeluri de filozofie Ideea de bază care pătrunde ambele părți ale doctrinei metafizice a cunoașterii expuse până acum este că cunoștințele noastre, atât empirice, cât și raționale, nu sunt un produs subiectiv al creativității noastre, ale cărei creații ar fi suprapuse arbitrar unora, neavând nimic cu ele general, X, pe care îl numim natură, dar este o expresie în spiritul nostru a naturii însăși, a diferitelor sale proprietăți și laturi Deja numai pe această bază, pur și simplu prin legea analogiei, trebuie să concluzionăm că cunoștințele noastre ideale, ideile noastre (de adevăr, bunătate, frumusețe, perfecțiune absolută și o ființă atotperfectă) nu sunt, de asemenea, produse subiective, ci un expresie în spiritul nostru realitatea ideală cea mai obiectivă Deci, mai întâi, trebuie să existe o acțiune ideală Biblioteca "Runivers" A VVEDENSKY "realitatea, sfera adevăratului, binelui și frumosului, tărâmul ideilor, concentrate, ca în centrul și sursa lor, într-o ființă perfectă și, în al doilea rând, trebuie să avem un organ special pentru senzație, simțire, contemplare sau percepția influențelor din această lume ideală, un organ asemănător cu organele simțurilor externe Ideea acestui organ special pentru percepția suprasensibilului nu este o idee complet necunoscută în istoria filozofiei, dar de pe vremea lui Jacobi, pentru prima dată și tocmai din acest motiv, desigur, s-a vorbit mai degrabă vag, de nimeni atât de clar expus ca de către filozoful nostru - acest gând formează centrul "analizei metafizice a cunoașterii ideale" Stabilindu-și elementul pozitiv pe analogia de mai sus, se bazează apoi prin reductio ad absurdum pe toate modurile nu numai cunoscute istoric, ci și posibile din punct de vedere logic de a explica originea cunoștințelor noastre ideale (explicarea senzaționaliste și abstract-raționaliste, teoriile carteziene și înnăscurea) de idei, tradiționalism, misticism și etc) Totuși, stabilirea acestei concepții despre originea și semnificația obiectivă a ideilor noastre este departe de a epuiza conținutul "analizei metafizice a cunoașterii ideale" Nu, în afară de aceasta, aici sunt oferite multe explicații foarte valoroase cu privire la rolul acestei cunoștințe speciale și semnificația ei într-o serie de alte forme inferioare ale acesteia Având-și sursa inițială într-o formă slabă de idei care servesc ca o reflectare a influențelor suprasensibile percepute de noi din lumea influențelor suprasensibile , cunoașterea noastră ideală - așa este rezultatul acestor explicații - este apoi dezvăluită și fundamentată de noi într-un mod rațional și empiric, în urma căruia toate cele trei moduri de cunoaștere - poziții empiric, rațional și ideal își pot și trebuie să își găsească unificarea în unitatea concretă a unei întregi viziuni idealiste asupra lumii Acesta

este idealul suprem al filosofiei Alexey Vvedensky (Urmeaza finalul) Biblioteca "Runivers" Întrebări de zoopsihologie Geneza instinctului "Pentru a vedea bine, trebuie să știi din ce parte să privești" Schelling (Zeitschr f Spec Phys , p)^ Dacă lăsați părțile în seama părților un grup mic de naturaliști, post-ofertele lui G Kyuvier, care, pentru că era subtil, a considerat instincte de abilități care sunt părtinitoare și nu sunt supuse Izenniya *), atunci aleile științifice ale ceilalti producatori sunt redusi la pozitiile principale, care sunt stiintifice, care sunt stiintifice mi sunt combinate si variaza in diverse moduri Prima dintre aceste prevederi de bază îi aparține lui Herb-Spencer (Fundamentals of Psychology, St Petersburg,) Potrivit lui Spencer, instinctul provine din acțiunile reflexe și, prin natura sa, nu este diferit de acestea Instinctul este o acțiune complexă reflectată, cauzată nu de o singură impresie exterioară, ci de o combinație de astfel de impresii Acțiunile rămân instinctive atâta timp cât între ele și influențele exterioare există doar anumite, ca să spunem așa, relații speciale De îndată ce această certitudine a relațiilor este încălcată, de îndată ce influențele sau impresiile exterioare încetează să producă doar schimbări mentale speciale, instinctul încetează să mai fie un instinct și devine o acțiune rațională Apărea- *) Această viziune elimină în mod evident însăși problema genezei instinctului Biblioteca "Runivers" treizeci V WAGNER instinctele din reflexe, independent de selecția naturală, care pot juca fie un rol secundar, fie nici un rol Un alt punct de vedere, diametral opus, îi aparține lui Lewis (Lewes Probleme of lite and mind) El crede că toate instinctele au fost inițial acte raționale și conștiente și nu sunt altceva decât o regenerare a facultăților mentale Pentru a nu ne repeta, nu ne vom opri la luarea în considerare a acestui punct de vedere, de vreme ce îl vom întâlni cu Darwin, care a oferit învățăturii metafizice a lui Lewis date faptice și i-a adus adăugări și corecturi semnificative În cele din urmă, ultima viziune asupra genezei instinctului îi aparține lui Darwin ("Originea speciei"); "-Originea omului", etc) El crede că instinctele pot începe: a) sau prin selecție naturală din acțiuni care nu au fost niciodată rezonabile *); b) sau iau naștere din acțiuni, inițial raționale, care, prin repetarea lor frecventă, trec mai întâi în obiceiuri, apoi în acțiuni automate și, în final, se transformă în instincte (Romantul numește acest grup de instincte secundar) Aceste două căi de apariție a instinctelor pot acționa și împreună: actele, inițial involuntare, înainte de transformarea lor în acțiuni instinctive (cum se întâmplă cu un grup de instincte primare), trec prin stadiul stărilor voluntare conștiente Este evident că un astfel de mod mixt al genezei instinctelor nu este nimic independent Acestea ar fi punctele de vedere de bază ale științei moderne asupra acestei chestiuni Întâlnim, desigur, abateri mai mult sau mai puțin semnificative de la ele, dar originalul în aceste abateri se reduce fie la detalii de importanță secundară, fie la o combinație oarecum diferită de idei deja exprimate Acesta este, de exemplu, ♦) Romanii numesc astfel de instincte primare Georges Romanes L'évolution mentale chez les animaux, traduce, iranç par le Dr Henry C de Varigny, p și urm Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE ZOOPSIHOLOGIE punctul de vedere al lui Pouchet *), care crede că nu numai unele instincte (secundar) au apărut din acte raționale, așa cum admite Darwin, ci toate au fost inițial acțiuni raționale, așa cum crede Lewis "Instinctul, cel mai complex", citim de la autor, "este o acumulare (acumulare) de obiceiuri ereditare foarte simple, a căror sursă inițială a fost rațiunea "

Aceasta este doctrina genezei instinctului de către romani, care în liniile sale principale repetă doctrina lui Darwin El recunoaște aceeași cale duală în dezvoltarea acestor abilități, instinctele primare și secundare, precum și un mod comun de formare a instinctelor Particularitatea învățăturii sale este determinată doar de viziunea sa asupra naturii instinctelor, pe care romanii le consideră acte nu inconștiente, precum Darwin și Wallace **), ci conștiente După ce am stabilit astfel punctele de plecare în soluționarea întrebării, ne reducem, evident, problema la luarea în considerare:) S-a dovedit că instinctele se pot schimba fără participarea conștiinței și a rațiunii?) S-a dovedit că astfel de schimbări pot fi moștenite și astfel dau naștere la noi instincte?) A fost dovedit rolul selecției naturale în formarea acestui gen de noi instincte? Oricare ar fi soluția la întrebările pe care le-am enumerat, noi, având în vedere punctele de vedere ale oamenilor de știință prezentate mai sus, mai trebuie să decidem:) S-a dovedit că instinctele se pot schimba sub influența impulsurilor voliționale raționale?) S-a dovedit că astfel de acte raționale, după ce au schimbat instinctele originare, trec treptat în obiceiuri și, în cele din urmă, se transformă în noi instincte? Cu alte cuvinte, se spune că instinctele, dacă nu toate, atunci o anumită parte din ele nu sunt altceva decât o scădere a raționalității? Vom urma secvența indicată de aceste întrebări atunci când luăm în considerare materialul disponibil *) Pungă L'insinct chez les insectes, Revue des deux Mondes, februarie **) Selecția naturală, traducere editată de H P Wagner Biblioteca "Runivers" V WAGNER I S-a dovedit că instinctele se pot schimba fără participarea conștiinței și a rațiunii? Schimbarea instinctelor în general este, după Darwin, condiția fundamentală pentru formarea lor "Un anumit grad al variabilității lor în starea naturii și ereditatea schimbărilor revelate ", citim, de exemplu, la p și mai departe: "Pot afirma afirmativ că instinctele sunt fără îndoială schimbătoare" (p) Cum se schimbă instinctele fără participarea conștiinței și a rațiunii? Darwin răspunde: "La speciile cunoscute au apărut obiceiuri ciudate, cu totul speciale, care, dacă ar fi utile, ar putea, prin selecție naturală, să producă instincte complet noi * (p) și însăși apariția acestora" obiceiuri foarte speciale" au apărut din motive "pe care noi, în ignoranța noastră, trebuie să le numim un accident" (p) Și iată faptele care confirmă validitatea celor spuse, adică demonstrând că instinctele se pot schimba independent de participarea minții Darwin raportează, de exemplu, cazuri în care bondarii muncitori au încercat să mănânce ouăle depuse de femela din propria lor colonie Cucii depun uneori două ouă în același cuib străin, ceea ce, desigur, duce în cele din urmă la faptul că unul dintre pui îl aruncă pe celălalt din cuib *) Este de la sine înțeles că o asemenea abatere de la instinctul obișnuit al mamei-cuc nu putea intra în calculele ei raționale Printre albine, unele devin carnivore Sturzii din specia Turdus viscivorus folosesc de obicei lut pentru a ține împreună părțile cuibului, în timp ce unii indivizi din aceeași specie nu (Romanes, p), etc , etc Toate aceste fapte, al căror număr l-am putea mări în mod arbitrar cu multe altele, certifică că instinctele la unul sau altul individ al unei specii se pot abate de la normă fără *) Ch, Darwin, Essai posthume sur l'instinct (L'évolution mentale par G Romanes) Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE ZOOPSIHOLOGIE orice participare a minții și uneori direct contrar cerințelor sale II Pot astfel de abateri accidentale să fie ereditare? Multe fapte ne obligă să decidem afirmativ această întrebare O să aduc una dintre ele Romans scrie (Ment, ev , p): "Am auzit de următorul fapt, spus în urmă cu

câțiva ani lui Darwin de Dr Geggins, membru al Societății Regale din Londra" "Vreau să vă informez", îi scrie Geggins lui Darwin, "un caz curios al particularității ereditare a minții Am un câine englez Kepler, fiul celebrului turc din Venus Am luat acest câine cu mine când avea doar șase săptămâni, direct de la grajdul unde s-a născut La prima ei plimbare cu mine, a arătat frică și a dat înapoi când am trecut pe lângă o măcelărie, pe care a văzut-o pentru prima dată în viață Am observat curând că ea avea cea mai puternică antipatie pentru măcelarii și măcelării "Într-o zi, când avea șase luni, un câine a fost scos la plimbare de un servitor care mergea la cumpărături; la întoarcere, nu departe de casă, trebuia să treacă pe lângă o măcelărie; câinele, care era pe dantelă, s-a întins la pământ și nici mângâieri, nici amenințări nu l-au putut face să treacă pe lângă acest magazin Era prea grea pentru a fi ridicată și, în timp ce o mulțime se aduna în jurul ei, servitorii au trebuit să se întoarcă la mai mult de o milă depărtare fără câine Acest lucru s-a întâmplat acum vreo doi ani Și acum aceeași antipatie continuă, dar totuși câinele poate trece mai aproape de culoarul de carne decât înainte "Acum vreo două luni, într-un mic articol despre câinii domnului Dinah, am văzut că tatăl câinelui meu, Turok, a arătat aceeași ciudată antipatie I-am scris apoi domnului Nikols, fostul proprietar al turcului, rugându-l să-mi spună tot ce știe despre asta Mi-a răspuns: "aceeași antipatie există la Rege, tatăl turcului, la turcul însuși, la Punch, fiul turcului din Mechi, și la Paris, fiul turcului din Juno Dintre acestea, Parisul manifestă cea mai arzătoare antipatie; cu greu îndrăznește să intre pe strada unde este o măcelărie și, trecând pe lângă una dintre ele, fuge Când trecu de locul unde acestea Întrebări de filosofie, ky θ Biblioteca "Runivers" V WAGNER câini, un băiat măcelar trece cu marfa lui și, în ciuda faptului că nu-l văd, sunt gata să rupă lanțurile Odată proprietarul a fost un măcelar, care a vrut să se uite Paris, a venit la stăpânul câinelui, îmbrăcat ca toți ceilalți Imediat ce s-a ridicat, câinele, deși închis, a intrat într-o stare atât de entuziasmată, încât a fost nevoie să-l pună într-o anexă specială a casei, iar măcelarul a fost nevoit să plece fără să-l vadă S-a aruncat asupra lui Hastings asupra unui domn care intra în hotel Proprietarul, cu tot felul de scuze, a pus mâna pe câine, spunând că nu i s-a întâmplat niciodată așa ceva, decât dacă s-ar fi putut întâmpla dacă ar fi venit măcelarul Sa dovedit, prin recunoașterea domnului însuși, că el aparținea acestei profesii particulare Din acest exemplu, vedem că "aruncate aleatoriu fără nicio participare a motivului de evaziune" în instinct, sunt moștenite Ultima întrebare: III S-a dovedit rolul selecţiei naturale în formarea acestui gen de instincte? - ca şi cele precedente - se decide afirmativ Iată ce spune Darwin despre asta: "Instinctele sunt la fel de importante pentru bunăstarea fiecărei specii, precum sunt trăsăturile structurii sale corporale În condițiile schimbate de viață, este cel puțin posibil ca ușoare modificări ale instinctului să fie de folos speciei și dacă se poate demonstra că instinctele sunt în orice selecție păstrate și acumulate abateri în instinct, în măsura în care sunt utile În acest fel se dezvoltă toate cele mai complexe și minunate instincte" ("Originea speciilor", p) Și în altă parte (p) Darwin spune clar că instinctele pot fi dobândite și modificate prin selecție naturală Acestea sunt răspunsurile la primele trei întrebări Din ele este evident că instinctele apar din reflexe prin intermediul "abaterilor accidentale" moștenite de descendenți și fixate speciei, dacă sunt utile, prin selecția rudelor Doctrina lui Darwin-Romani se află, așadar, în cele mai importante trăsături ale sale - în acea parte a ei,

desigur, în care Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE ZOOPSIHOLOGIE vorbim despre așa-numitele "instincte primare" - este de acord cu învățăturile lui Spencer Toți recunosc în mod egal că aceste instincte pot apărea și se pot dezvolta fără participarea rațiunii și a voinței; toți admit în cele din urmă că selecția rudelor joacă și un rol în formarea instinctelor ► Diferența care există aici între ele este de fapt mult mai puțin semnificativă decât cred romanii și, raționând teoretic, Spencer este cu greu mai aproape de adevăr decât Darwin și romani Ideea este că amândoi trebuie să admită, și de fapt admit că instinctele apar și, uneori, se dezvoltă până la anumite limite, fără nicio legătură cu selecția, care este exact ceea ce pretinde Spencer Un alt lucru este instinctul, în cele din urmă format și ferm fixat într-un anumit grup de animale Un astfel de fenomen poate avea loc cu greu independent de selecție, dar apariția instinctului, pe de o parte, și întărirea lui în spatele speciei, pe de altă parte, nu sunt, desigur, același lucru Selecția naturală poate elimina instinctul în curs de dezvoltare dacă se dovedește a fi dăunător, dar evident că nu poate împiedica însăși geneza lui Cu toate acestea, acestea sunt deja detalii, asupra cărora nu ne vom opri aici Concluzia este că geneza instinctelor care au apărut fără participarea minții și, în general, într-un mod complet analog cu modul în care apar noi trăsături specifice în general, este recunoscută ca posibilă atât de Spencer, cât și de școala darwiniană a naturaliștilor Această doctrină stă la baza oricărei zoopsihologie, punctul său de plecare și piatra de temelie și, împreună cu ea, o astfel de doctrină, împotriva căreia este imposibil să se opună numai pe baza unor considerații generale: în apărarea acestei doctrine există un întreg grup de fapte și concluzii, care este dat de cel mai mare dintre naturaliștii noștri secolul și le-a pus la baza teoriei originii speciilor; toate acestea servesc ca o confirmare a dreptății și a doctrinei date că instinctele se pot dezvolta, și într-adevăr se pot dezvolta, printr-o acumulare lentă de abateri mici și utile: complexe de la cele simple, simple de la cele mai simple Nu este de prisos să remarcăm aici că învăţătura indicată este unul dintre acele rezultate care s-au obţinut şi Biblioteca "Runivers" V WAGNER au fost actualizate nu prin metoda subiectivă de dezvoltare a întrebărilor de zoopsihologie, care nu și-a găsit aplicație aici nici un minut *), ci exclusiv printr-o metodă obiectivă Această doctrină decurge parțial din datele obținute de fiziologie, parțial din acea metodă strict științifică de studiere a fenomenelor morfologiei, care l-a condus pe Darwin la celebra sa teorie Comparând instinctele indivizilor din aceeași specie între ele, numitul om de știință afirmă capacitatea lor de a se schimba; stabilind faptul de aceeași importanță pentru organism a instinctelor sale ca și trăsăturile structurii sale corporale, el dovedește importanța și semnificația selecției în formarea de noi instincte etc Prin urmare, nu mă voi mai opri asupra acestei părți a învățăturii lui Darwin-Romane și îi trimit pe cei care doresc să se familiarizeze cu detaliile direct la sursele înșiși Voi observa, de altfel, că viziunea despre originea instinctului prin abateri întâmplătoare fără nicio participare a rațiunii, abateri pe care selecția le păstrează și le acumulează atunci când sunt utile, se dovedește a fi predominantă în prima și, fără îndoială, cea mai bună lucrare a lui Darwin, Despre Originea speciilor; activităţii conştiente în formarea instinctelor i se acordă un rol din ce în ce mai mare în studiile sale ulterioare: "Descendenţa omului" etc Revenind la o altă parte a doctrinei genezei instinctelor, la doctrina că instinctele pot fi derivate din acțiuni raționale, așa cum a recunoscut exclusiv Lewis

și cum admite într-o oarecare măsură Darwin-Romance pentru "instinctele secundare" ale acestora, noi în primul rând vezi că materialul, care stă la baza doctrinei, și prelucrarea lui sunt rezultatul nu al unei metode obiective, ci al unei metode subiective Concluzii și concluzii din fiecare dată *) Prin metoda subiectivă de studiere a problemelor de zoopsihologie, mă refer la o astfel de evaluare a fenomenelor legate de aceasta, care se bazează numai pe analogia lor cu fenomenele corespunzătoare din activitatea umană Prin metodă obiectivă, dimpotrivă, mă refer la o astfel de evaluare a actelor mentale ale unui animal, care se face independent de analogia cu activitatea umană și se bazează pe un studiu comparativ al fenomenelor sub mai multe forme înrudite în legătură cu legile biologice cu care ele - aceste fenomene - mai mult sau mai puţin strâns legate Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE ZOOPSIHOLOGIE" fenomenele biologice sunt pline de o asemenea diversitate, ceea ce în sine vorbește despre dubiul acestor concluzii și concluzii Dacă actele, inițial raționale, trec încetul cu încetul în obișnuință, devin automate și în cele din urmă se transformă în instincte, atunci de la sine rezultă că trebuie, în primul rând, să clarificăm sensul termenului "obișnuit" și să stabilim diferența dintre aceste abilități mentale și instincte, iar apoi, în al doilea rând, să răspundă la întrebările rămase (dintre cele de mai sus - a -a și a j-a) nerezolvate Prin "obișnuință" după Darwin a ajuns să înțeleagă ceva care nu era destul de precis definit Pe de o parte, subliniind diferența dintre obicei și instinct, Darwin spune, printre altele, că aceste abilități sunt complet diferite ca origine În timp ce o acțiune instinctivă, fiind un act de ereditate, este efectuată de animale, în special de cele foarte tinere, fără nicio experiență anterioară, de mulți indivizi în același mod și fără nicio cunoaștere a scopului acestei acțiuni, obiceiul a fost la început un voluntar acțiune, adică una care a fost efectuată cu participarea conștiinței și a voinței, sau cel puțin dacă acțiunea a fost inițial inconștientă, apoi mai târziu, înainte de a trece în instinct, a fost arbitrară Pe de altă parte, Darwin pune, de exemplu, timpul de înflorire a plantelor transferate dintr-un climat în altul, în dependență directă de procese, pe care le numește același termen de obicei Lăsând deoparte întrebarea dacă Semper și adepții săi au dovedit influența mediului asupra organismelor în măsura în care o sugerează autorul numit, sau într-o altă măsură, mai limitată, recunoscând chiar și această învățătură ca fiind deloc dovedită, că, totuși, ar fi nedrept să folosim același termen pentru a desemna, pe de o parte, acțiunile care au fost la început conștiente și, pe de altă parte, procesele suferite de plantă în timpul aclimatizării sale într-un climat nou Nu mă voi opri mai departe pe această latură a subiectului, voi spune doar că prin termenul obiceiuri voi înțelege exclusiv acea categorie de acțiuni volitive inițial rezonabile care, în opinia lui Darwin și a adepților săi, pot duce în cele din urmă la formarea de instinctele Biblioteca "Runivers" V V Ă ГН ЕР ъ Restul cazurilor (cum ar fi înflorirea unei plante etc) se află în afara întrebării Pe lângă originea lor, obiceiurile diferă de instincte prin faptul că acestea din urmă sunt întotdeauna ereditare, iar obiceiurile, potrivit lui Darwin, uneori pot să nu fie moștenite Astfel Darwin trasează o graniţă hotărâtă între instincte şi acel grup de obiceiuri pe care îl voi avea în vedere aici sunt mulţi naturalişti" *) După ce am stabilit această distincție între instincte și obiceiuri, și după ce am determinat astfel sensul termenului în care îl vom lua în cele ce urmează, să ne întoarcem la întrebările care stau în coadă și la o evaluare a materialului de fapt care stă la baza a doctrinei Poate

mintea să influențeze instinctele și să le schimbe arbitrar în funcție de aceste condiții sau de alte condiții? Adepții lui Darwin susțin că pot și oferă o serie de fapte care ar trebui să dovedească validitatea unei astfel de afirmații Iată, de altfel, faptele expuse de romani Omida, înainte de transformarea ei în crisalidă, face o mică platformă din fire mătăsoase și atârnă de ea, dar fiind așezată într-o cutie acoperită cu muselină și neavând nevoie de lucrul său, nu face o platformă din mătase, ci atârnă direct de muselină, care înlocuiește propria țesătură Faptul este împrumutat *) Această referire la Cuvier mi se pare nu tocmai exactă: învățătura pr Cuvier (Sur l'instinct Dictionnaire des Scien natur Vol XXIII, şi Sur l'habitude, ibid Vol X) diferă de învăţăturile lui Condillac (Traité des animaux, partea II, cap), că acesta din urmă compară instinctul cu obiceiurile în funcție de începutul lor, pe care îl consideră comun pentru amândoi, în timp ce Cuvier le compară în ciuda diferenței dintre începuturile lor și numai pentru că odată făcut obiceiul, totul se întâmplă ca prin instinct, adică -e fără participarea minții "Obișnuința, spune Cuvier, stabilește între organele noastre, pe de o parte, și înclinațiile, nevoile, dorințele, gândurile noastre, pe de altă parte, o dependență atât de directă, încât mijlocirea spiritului nostru devine inutilă; dacă presupunem că această dependență există de natură, atunci s-ar explica fenomenele instinctului Aceste două categorii de fenomene, adaugă el, ar putea fi atât de amestecate încât prin intermediul obișnuinței ar fi posibil să se producă instincte Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE ZOOPSIHOLOGIE Ή ΐ Kirby și Spence (Ment, ev , p) Acest fapt, însă, nu oferă nicio bază pentru concluzia pe care romanii vor să o tragă din el Cert este că omizile fluturi, ca și păianjenii, nu își fac întotdeauna structurile din fire de pânză de păianjen în același volum și aceeași densitate Diferențele sunt uneori foarte semnificative și sunt determinate parțial de furnizarea de material necesar, parțial de alte condiții care nu necesită deloc abilitățile mentale ale animalului Nu o dată am avut ocazia să văd omizi făcându-se pe muselină, adică într-un loc în care este așternut inutil, dens și mare, iar pe de altă parte, unde era nevoie de astfel de așternuturi, s-au dovedit a fi atât de sărace încât omizile au fost aproape tăiate de ploaie și vânt Faptul semnalat de Kerby, în cazul extrem, nu este altceva decât una dintre abaterile instinctului, care, la un studiu atent, poate fi constatată foarte des, iar aceste abateri pot fi și în direcția care ni se pare destul de oportună (ca este cazul Kerby), iar în sens invers, adică ceea ce ni se pare nepotrivit Un alt exemplu din aceeași sursă Bondarii, fiind închiși și făcând imposibilă obținerea de mușchi pentru acoperirea cuibului, au scos firele dintr-o bucată din materialul pus de ei, pe care le-au aruncat cu picioarele într-o masă de pâslă și l-au folosit în loc de mușchi (Romani, p) Acest fapt, evident, ar da dreptul de a trage din el concluzia pe care o trag romanii (capacitatea, în cazul unor noi condiții de mediu, de a folosi rațiunea și, cu ajutorul ei, de a schimba instinctul), numai într-un astfel de caz, dacă bondarii în libertate ar face cuiburi din mușchi, deoarece acest lucru dă motive să presupunem textul, și dacă nimic nu seamănă cu ceea ce au făcut în captivitate, nu ar face-o în libertate Nici una, nici alta, însă, nu există în realitate Cuiburile de bondari si in libertate nu sunt deloc facute dintr-un singur muschi; pentru aceasta, animalul folosește diverse materiale, ca să spunem așa, improvizate: pe treier - paie mici, în grădini - iarbă subțire uscată, pe care adesea trebuie fie să o scoată, fie să o scoată din masa de obiecte care o acoperă etc Cu alte cuvinte, Romansom descris, opera lor în

captivitate, din punct de vedere al zoopsihologiei, nu reprezintă întocmai Biblioteca "Runivers" V WAGNER nimic nou, nimic care să poată fi numit un act rezonabil și care să nu fie în întregime atribuit aceluiași instinct pe care, de exemplu, viespile și alte insecte sunt ghidate în construirea cuiburilor lor complexe Dacă plantăm Agelena labyrinthica într-o astfel de cameră, în care vor fi doar frunze uscate, atunci cuibul acestui păianjen va avea un aspect complet diferit de cel pe care îl are în sălbăticie Din aceasta, însă, nu rezultă deloc că acest păianjen a inventat ceva nou în funcție de condiții noi, așa cum susțin unii arahnologi La o examinare mai atentă a fenomenului, se dovedește că, chiar și în libertate, compoziția cuibului acestui păianjen nu este întotdeauna aceeași și este compusă parțial din bucăți de pământ, parțial din bucăți mai mult sau mai puțin uscate de plante Examinând sute de cuiburi ale acestor păianjeni în libertate și fac; experimente corespunzătoare în captivitate, mă consider îndreptățit să afirm că nimic nou nu este produs vreodată în captivitate de către un păianjen și toate cazurile descrise de autori sunt fie doar aparente, ca în cazul Agelena labyrinthica, fie * se dovedesc a fi pur și simplu observații false O astfel de observație incontestabil falsă este citată, printre altele, de romani ca un argument care confirmă capacitatea păianjenilor de a-și înlocui, în caz de nevoie, instinctele cu acțiuni conștiente, care apoi, în caz de utilitate, se pot transforma într-un instinct în mod obişnuit Dr Leech a observat cum un păianjen, după ce și-a pierdut cinci picioare și le-a recăpătat după o naparlire într-o stare mai puțin dezvoltată decât înainte, s-a transformat dintr-un Sedentaria și un țesător, așa cum fusese până atunci, într-un păianjen de vânătoare rătăcitor, adică - e a schimbat o serie întreagă de un instinct cu altul (p) Dacă un astfel de fapt ar avea cu adevărat loc, atunci persuasivitatea lui și, prin urmare, semnificația sa, ar fi într-adevăr enormă Nu degeaba o menționează zeci de autori, împărtășind viziunea asupra participării minții la formarea instinctelor Din păcate, nici romanii, nici alți autori nu au dat peste experimentele făcute după Leach de Heinken (Zool Magaz vol , p), care au demonstrat că păianjenul nu își schimbă industria odată cu pierderea picioarelor; nu a venit peste, de asemenea, dovezi cu privire la biologia unui astfel de autoritar Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE ZOOPSIHOLOGIE un arahnolog precum Valckener (Histoire Naturelle des Insectes Aptères), care susține pozitiv că "țesătorii" în niciun caz nu își pot schimba instinctul și devin "vânători" Am avut ocazia să verific această observație și cu reprezentanții acestei familii Epeiridae și peste reprezentanți ai familiei Theridiidae și certific cu tărie că relatarea lui Leach citată de romani este o eroare completă Numărul unor astfel de fapte ar putea fi mărit după bunul plac Toate acestea, la o cercetare mai atentă a fenomenului, se dovedesc a fi fie observații făcute necondiționat incorect, fie observații incomplete, nefiind în niciun caz dreptul de a trage din ele concluziile care sunt făcute de autori Având în vedere cele spuse, consider că nu este dovedită propoziţia că mintea, după bunul plac, poate, în caz de nevoie, să schimbe instinctele Să presupunem, totuși, că mă înșel, că rațiunea poate schimba un instinct - să vedem dacă s-a dovedit că o asemenea schimbare poate, moștenită, să se transforme într-un obicei și să dea în sfârșit naștere unui nou instinct? Unele instincte, spune Darwin, se dezvoltă cu participarea minții în acest fel: exercitarea facultăților mentale ale unui individ în virtutea acestor sau a altor condiții, acumularea experienței individuale și împrumutarea altora în acest sens, achiziții prin

imitația a făcut aceste facultăți mentale din ce în ce mai puternice Inițial, acțiunile conștiente s-au transformat în obicei, ceea ce a fost dobândit a fost moștenit și astfel a apărut un nou instinct Următoarele fapte clarifică și, în opinia lui Darwin, confirmă cele spuse Se știe că păsările insulelor, neavând niciodată un om, la început nu se tem de el, iar apoi îl evită instinctiv Darwin explică acest fenomen în felul acesta: acțiunile deliberate, pe care le consideră primele încercări ale păsărilor sălbatice de a evita omul, "fiind repetate de mai multe generații, se transformă în cele din urmă din obișnuință în instinct" Weismann, care și-a câștigat faima binemeritată prin doctrina sa despre ereditate, dă totuși o cu totul altă explicație pentru acest fapt El crede că printre păsările în cauză au existat indivizi înzestrați în mod natural cu diferite grade de frică Odată cu apariția omului pe Biblioteca "Runivers" V WAGNER exterminarea păsărilor sună, în timp ce cei mai puțin timizi din fire sunt exterminați cu mai mult succes, iar mai timizi părăsesc urmași Cu alte cuvinte, faptul evidențiat de Darwin "nu se explică deloc prin formarea odată cu apariția omului a unui nou instinct la păsările sălbatice insulare prin activitate inteligentă, imitare și transmitere prin moștenire a dobânditului, ci pur și simplu prin experiență dintre indivizii cei mai înzestrați cu simțul precauției Care dintre aceste două puncte de vedere este de fapt mai aproape de adevăr? Viziunea lui Weismann, pornind direct din doctrina lui Darwin a selecției naturale și a luptei pentru existență, nu are nevoie în niciun moment de presupuneri subiective și conjecturi bazate pe nimic Că păsările unei specii, precum și reprezentanții oricărei alte specii de animale, au abilități psihologice neidentice, acest lucru este recunoscut și de Darwin, acest lucru este demonstrat și de un număr nenumărat de fapte studiate printr-o metodă obiectivă S-a spus mai sus că astfel de abateri și particularități sunt ereditare Problema se dovedește astfel a fi destul de simplă: instinctul păsărilor de pe insulă se schimbă în conformitate cu înseși legile pe care Darwin le pune la baza doctrinei sale despre geneza acelei părți a instinctelor pe care romanii o numesc primară și nu are nevoie de alte considerații suplimentare O altă cale de ieșire este explicația lui Darwin Urmând punctul său de vedere asupra chestiunii, trebuie să admitem că s-a dovedit în i-x că acele câteva păsări insulare care manifestau neîncredere în om au acționat în mod deliberat; mai departe în al -lea, că acțiunile deliberate ale unora altora au început să imite; mai departe, în j-x, că astfel de acțiuni deliberate au devenit în sfârșit un obicei; , că acest obicei s-a dovedit a fi unul dintre cele care sunt moștenite (s-a spus mai sus că Darwin consideră că nu toate obiceiurile pot fi moștenite); în j-x, că ei, trecând din generație în generație, s-au transformat în sfârșit în instincte Astfel, pentru a explica schimbarea instinctului păsărilor insulare în modul în care o face Darwin, au fost necesare cinci propoziții, dintre care niciuna nu poate fi considerată stabilită strict științific Presupun, având în vedere ceea ce s-a spus, acel exemplu de doc al lui Darwin Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE ZOOPSIHOLOGIE În primul rând, spune că nu este nevoie să se găsească o altă cale de apariție a instinctelor, cu excepția celei indicate de el pentru grupul instinctelor primare Un alt fapt: Darwin spune că puii tineri și-au pierdut complet frica de câini și pisici (pe care le aveau inițial) în virtutea obiceiului ereditar Validitatea unei astfel de explicații poate fi pusă la îndoială din aceleași motive care tocmai au fost indicate Obișnuința aici ar putea să nu aibă și probabil că nu avea loc; fenomenul s-ar putea datora unei singure selecţii În esență,

avem aici un caz complet analog celui de care tocmai ne-am ocupat Singura diferență este că la păsările de pe insulă, sentimentul de precauție, care nu este același la indivizii din specie, a condus prin selecție la faptul că, odată cu apariția omului, cei mai puțin precauți au murit, iar cei mai precauți au supraviețuit, în timp ce aici este invers: cu cât mai precauți erau exterminați de om și cu atât mai puțin precauți erau păstrați Că lucrurile au mers într-adevăr în acest fel, și nu altfel, este confirmat de faptele de la aclimatizarea fazanilor în zilele noastre Crescătorii care cresc fazani caucaziani atât în cuști, cât și în curte cu alte păsări domestice știu foarte bine că puii nu sunt la fel de timizi și că cei mai timizi sunt aproape întotdeauna victimele acestei timidități, chiar dacă proprietarul nu îi distruge el însuși, ridicând cele mai blânde, ca fiind cele mai potrivite pentru muncă Având în vedere aceasta, aceeași argumentare pe care a făcut-o Weismann cu privire la problema păsărilor insulare își are locul și aici și, prin urmare, fără a o repeta din nou, mă voi limita să trag aceeași concluzie: acel obicei ereditar, ca factor într-un nou instinct, este indicat de exemplul nu poate fi dovedit, deoarece faptul menționat este explicat fără nicio exagerare prin datele unei selecții de rude Pentru a confirma ideea capacității animalelor superioare de a dezvolta noi instincte în acest fel, prin mijlocirea rațiunii, sunt adesea citate observațiile lui Pouchet privind îmbunătățirea cuiburilor de către rândunele Acest fapt este citat de mulți naturaliști, inclusiv de romani V Wagner (^Urmează sfârșitul) Biblioteca "Runivers" Legea percepției II! Stadiile ulterioare ale percepției În cele de mai sus, s-a aflat că "impulsul în conștiință" este primul pas în percepția oricărei iritații și că acest stadiu de percepție este dat în reacția musculară Conform legii de mai sus, această primă etapă trebuie urmată de una ulterioară și tocmai în conștiință trebuie să apară senzații cu un caracter din ce în ce mai particular, diferențiat Deci, de exemplu, dacă în prima etapă iritația auditivă este percepută ca un șoc necalitativ în conștiință, atunci în a doua etapă există conștiința că acesta este un fel de iritație auditivă, iar în a treia etapă că aceasta este iritarea auditivă a unui anumit ton specific Evident, corectitudinea unei astfel de afirmații poate fi dovedită și prin măsurarea timpilor psihometrici Această măsurătoare ar trebui să arate că timpul de reacție crește treptat pe măsură ce ne punem sarcina de a percepe și de a deveni conștienți de calități din ce în ce mai particulare ale unui anumit stimul Primirea unei reacții de la astfel de niveluri din ce în ce mai înalte de percepție este destul de posibil să se producă cu o acuratețe completă și tocmai datorită aranjamentului subiectiv și obiectiv al experienței Ajustarea subiectivă a experienței constă în faptul că reactivul își pregătește atenția în prealabil pentru perceperea tocmai acelui stadiu de percepție, a cărui durată într-un caz dat se dorește măsurată Această pregătire a atenției constă în faptul că reprezentarea corespunzătoare este ținută în conștiință Deci, de exemplu, dacă vreau să obțin o reacție de la un stimul auditiv, cât de auditiv în general? atunci mă gândesc dinainte la o astfel de senzație auditivă în general, Biblioteca "Runivers" PERCEPȚII DE LEGI Țin în minte imaginea lui Dacă, totuși, ar trebui să primesc o reacție de la iritația auditivă, ca având un anumit ton, atunci mă gândesc din timp și mă aștept doar la acest ton În ambele cazuri, reacția motorie are loc tocmai în momentul în care stimulul extern, urcând treptele perceptive, ajunge la treapta pe care îmi țin atenția, și se asimilează cu această imagine prestabilită Acest proces îl putem compara cu cel prin care astronomul

determină timpul de trecere a stelelor printr-un meridian cunoscut, punându-și tubul în avans în planul acelui meridian și așteptând ca steaua să apară în câmpul meridianului telescop Facem la fel, așezându-ne atenția în avans la înălțimea etapei măsurabile a ascensiunii perceptive a iritației externe: în momentul în care impresia ascendentă perceptivă atinge nivelul atenției noastre telescopice, apare o reacție *) În ceea ce privește ajustarea obiectivă a experienței, ea trebuie să constea în a ne garanta în mod obiectiv că reacția dată a avut loc tocmai la nivelul de percepție cerut, și nu la unul inferior Nu este nevoie să se garanteze împotriva unei reacții cu o treaptă mai mare decât cea cerută: prin toate experimentele privind reacția unui reactiv se învață să o producă cât mai curând posibil; dacă există întârzieri aleatorii în reacție, atunci acestea sunt complet evidente și subiective și, prin urmare, sunt eliminate imediat în timpul experimentului, conform indicațiilor reactivului Dar pentru a preveni apariția unor reacții prea rapide, adică reacții de la niveluri de percepție mai mici decât cele investigate în fiecare caz dat, este absolut necesar Pentru aceasta, într-o serie de stimuli la care trebuie să răspundem (așa-numiții principali), aceștia sunt introduși uneori, dar fără o ordine definită, stimuli de control, la care nu trebuie să răspundem Prin alegerea rapidă a unui astfel de stimul de control, este posibil să forțați reactivul să facă reacții în niciun fel sub un anumit nivel de percepție Să presupunem, de exemplu, că dorim să primim o reacție din stadiul de stimulare auditivă, care este recunoscută ca auditivă în general; in acest caz *) Cititorul nu va accepta aceste cuvinte în sensul mecanicii herbartiene a reprezentării: ne-am referit aici doar la comparație Biblioteca "Runivers" N LANGE să luăm un stimul de control, de exemplu, unul tactil: este evident că dacă reactivul a început să reacţioneze la un stimul auditiv ca la un simplu şoc în conştiinţă, nu ar putea distinge acest şoc primit printr-un stimul tactil, şi , în consecință, reacții ar avea involuntar nu doar cu iritațiile principale, ci și cu cele de control Sau să presupunem că dorim să primim reacții din stadiul percepției auditive ca având un caracter calitativ definit (a treia etapă); atunci luăm drept stimuli de control nu doar tactili, ci și auditivi, doar de altul, diferit de caracterul principal, calitativ: pentru a nu confunda stimulul principal cu un astfel de reactiv auditiv de control, este evident că stimulul auditiv principal trebuie să fie perceput nu doar ca un stimul auditiv în general, ci și în calitatea sa specifică Cu ajutorul acestei metode *) am obţinut, în aplicarea stimulilor tactili şi auditivi, următoarele mărimi Stimulii auditivi au fost de două feluri: continui, constând într-o lovitură de ciocan electric, și intermitenți, în urmarirea rapidă a loviturilor una după alta *) După cum cititorul va observa cu ușurință, metoda noastră este în esență aceeași cu cea a lui Donders, prin care s-a gândit să determine timpii de diferență a unui stimul față de altul (Archiv fur Anatomie und Physiol), față de care Wundt a obiectat (Physiol Psychol , II ,) Dar atât opinia lui Donders, cât și critica lui Wundt ni se par la fel de eronate, sau în orice caz neaplicabile în condițiile în care am experimentat Opinia lui Donders că prin această metodă se poate obține timpul de distincție este eronată, căci reacția se produce aici doar în cazul în care iritația primită este aceeași cu cea așteptată; daca este excelenta, adica daca percepem un stimul de control, atunci nu vom reactiona; cu alte cuvinte, reacția are loc în cazuri de identificare, și nu în cazuri de diferență (cum vom arăta mai jos, aceste două procese nu sunt la fel de inițiale) Obiecția lui Wundt că atunci când reacționăm

conform metodei C Donders avem nu doar un timp de distincție, ci chiar un timp de alegere (între a face și a nu face o mișcare), sau este aplicabilă în mod egal tuturor metodelor de reacție în general (și în astfel de cazuri) un caz nu afectează timpii relativi) sau - dacă are, așa cum dorește Wundt, o forță specială împotriva metodei lui Donders - se bazează pe aceeași neînțelegere prin care Donders însuși a privit metodele sale ca pe o metodă de distincție Biblioteca "Runivers" LEGEA PERCEPȚIEI Tabelul IV Care este impresia principală ? Mijloc Auditiv in- Tactil ( ) ( )i i( ) ( ) ( ) ( ) general Auditiv tactil i ( ) ( ) ( ) ( )I ( ) ( ) deloc πει auditiv este discontinuu Tactil și auditiv, intermitent ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) Auditiv intermitent Tactil și auditiv, continuu i (i) (°) ( ) ( ) ( ) ( ) i Tactil Ì în general Două zvonuri: intermitent și continuu O examinare atentă a datelor din acest tabel ne oferă imediat o confirmare completă a teoriei propuse I Timpul de percepție a stimulării auditive, ca auditiv în general (în diferența sa față de tactil), este mai lung (cu) decât timpul unei simple reacții musculare la stimularea auditivă (vezi Tabelul I), dar mai mic (până la)) decât timpul de percepție stimularea auditivă în forma sa specială (spre deosebire de celelalte auditive); cu alte cuvinte, procesul de percepere a unui stimul auditiv decurge secvenţial în trei etape: a) stimulul auditiv este recunoscut ca stimul în general, ca un simplu șoc în conștiință și tot nu diferă de stimulul tactil (vezi Tabelul III) Durata unei astfel de reacții (musculare) este de de miimi de secundă; b) iritația auditivă este recunoscută ca auditivă în general (de exemplu, diferă de iritația tactilă), dar nu este încă recunoscută, spre deosebire de alți stimuli auditivi Durata reacției = i ; c) iritația auditivă este recunoscută în calitățile sale cele mai particulare (se deosebește nu numai de senzațiile disparate, ci și de celelalte auditive) Timpul de reacție este Cu alte cuvinte, procesul de percepere a stimulării auditive constă într-adevăr într-o schimbare succesivă a stărilor de conștiință din ce în ce mai private, diferențiate, adică trebuia dovedit Biblioteca "Runivers" N LANGE În experimentele acestui tabel, comparăm nu doar timpul de percepție a stimulării auditive, în diferența acesteia față de iritația tactilă, cu timpul de percepere a iritației auditive, în diferența sa față de cea auditivă, ci cu timpul de percepere a iritația auditivă, în diferența sa față de cele auditive și tactile Această complicație, deși este necesară pentru demonstrarea completă a concluziilor noastre *), poate părea suspectă Este tocmai suspect pentru că în acest fel comparăm timpul de percepție a senzației A, în diferența sa față de senzația B, cu timpul de percepere a senzației A, în diferența sa față de senzația B și C Durata mare a acestui al doilea tip de reacție, vom obiecta, depinde deloc de următorul pas al percepției tale presupuse, ci pur și simplu de numărul de stimuli distinși În ceea ce privește influența generală a numărului de senzații distincte asupra timpului de percepție a uneia dintre ele, atunci, așa cum vom arăta mai jos, este greu de admis Dar în ceea ce privește, în special, experimentele noastre din Tabelul IV, aici putem nega direct această influență Acest lucru este indicat cu dovezi complete de datele ultimului rând orizontal, ́Y e timpii de percepere a unui stimul tactil atunci când acesta se distinge de doi stimuli auditivi: aici avem și percepția unei senzații în diferența sa față de ceilalți doi, și totuși, acești timpi nu sunt în niciun caz mai lungi decât atunci când distingem un stimuli tactili de la unul auditiv (al doilea rând orizontal), dar, se poate spune că sunt destul de egali cu aceștia din urmă (iși ȘI I) Concluzia ulterioară din tabelul nostru se obține prin compararea timpilor de percepție a

stimulării auditive, în diferența acesteia față de cei tactili și alte auditive, cu timpul reacției senzoriale auditive, definit mai sus Sunt primii care dau (spre deosebire de tactil) și (spre deosebire de auditiv), iar răspunsul senzorial a fost (vezi Tabelul I) Din aceasta se poate observa că reacția senzorială nu este, de asemenea, altceva decât una dintre etapele ulterioare ale procesului perceptiv În experimentele mele, este destul de aproape de a doua etapă, adică reprezintă conștiința *) Dacă această complicație nu ar exista, nu am avea garanția că percepția stimulării auditive nu sare aici imediat de la prima etapă la a treia Biblioteca "Runivers" LEGEA PERCEPȚIEI impresia primară, ca auditivă în general (diferența de miimi de secundă între și este în sine nesemnificativă și poate depinde de o adaptare mai energică a atenției); în experimente Ludv Răspunsul senzorial al lui Lange aparent s-a apropiat de a treia etapă de percepție a stimulării auditive, adică a corespuns conștiinței diferenței sale față de alte impresii auditive Din acest punct de vedere asupra naturii reacției senzoriale, unele fapte sunt pur și simplu clarificate În primul rând, inconsistența comparativă a duratei sale devine clară, așa cum am subliniat mai sus: deoarece etapele ulterioare ale percepției nu sunt una, ci mai multe și pot exista mai multe reacții senzoriale În al doilea rând, se clarifică semnificația metodei care servește la obținerea acestui tip de reacție Această metodă, așa cum am spus deja de mai multe ori, constă în faptul că reactivul trebuie să-și concentreze atenția asupra iritației așteptate, adică să-și imagineze clar calitățile Dacă totuși, așa cum am subliniat deja, procesul de reacție cu participarea atenției constă în faptul că mișcarea reacționară apare tocmai atunci când percepția iritației atinge stadiul pregătit de atenție, atunci este clar că pentru a obținerea reacțiilor senzoriale, este necesar să se concentreze atenția tocmai asupra calităților distinctive ale iritației așteptate, astfel încât mișcarea să nu se producă după primul moment de percepție, adică atunci când simțim încă doar un șoc necalitativ în conștiință Experimentele anterioare au arătat corectitudinea teoriei noastre de percepție în domeniul senzațiilor auditive Următoarea sarcină a fost să-l testăm pe senzații vizuale, care, datorită bogăției calităților lor, trebuie să aibă și mai multe etape de percepție Rezultatele pe care le-am obţinut sunt comparate în tabelul următor Tabelul V Care este impresia principală la care reacționează Stimularea de control Date din serii individuale de experimente Mijloc Culoarea, ca spectator, este tangibilă J ( )" i( ) ( ) , nicio senzație în general Culoare roșie și Culoare albastră, ca (culoare iritație tactilă ( ) ( ) ( ) ( ): Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" N LANGE Privind aceste date în comparație cu Tabelul I, vedem că și ele sunt în deplin acord cu ipotezele noastre Și anume: Aici, ca și în cazul stimulilor auditivi, timpul de percepție a stimulului vizual, spre deosebire de stimulul tactil, ocupă un loc mediu între durata reacției musculare la stimulul vizual și durata de percepție a stimulului vizual, spre deosebire de cea vizuală: este egală în tabelul nostru , două aceleași primele da (Plansa I) și Cu alte cuvinte, găsim aceleași niveluri în percepția impresiilor vizuale ca și în cele auditive Reacția senzorială, ca și în cazul stimulilor auditivi, s-a dovedit a fi mai mare decât a doua etapă a percepției, adică decât conștiința senzațiilor vizuale, ca senzații vizuale în general (în diferența sa față de tactil): este egală cu (Tabelul I), a doua etapă perceptivă dă Cu alte cuvinte, reacția senzorială reprezintă și aici una dintre etapele ulterioare ale diferențierii senzației Înainte de a trece la

întrebările ulterioare ale investigației noastre, va fi util să arătăm acordul dintre ultimele noastre concluzii și datele altor investigatori, așa cum am făcut mai sus în ceea ce privește răspunsul muscular În primul rând, trebuie să ne îndreptăm atenția asupra cantităților obținute de Catell, atât pentru că a investigat modificările timpilor de reacție în forme mai diverse decât oricine altcineva *), cât și pentru că cercetările sale, pur faptice, aproape străine de teorii, cele mai imparțiale În datele lui Catell găsim, în primul rând, o confirmare clară a teoriei noastre a percepției ca diferențiere treptată Datele obținute de el cu privire la stimulii optici sunt ușor de împărțit în următoarele etape de percepție: a) Reacție simplă la culoarea albă = , **) *) Studiul său conține patruzeci și patru de tabele diferite, cu unele dintre ele, de exemplu fila XLIV sunt derivate din aproape de observații **) Cattell: cit , pl I Catell dă peste tot două cantități: una pentru el însuși, cealaltă pentru un alt reactiv, dr Berger b) Reacția la culoarea albă când se distinge de alte culori: - , - *) c) Reacția la formele vizuale (litere) atunci când acestea se disting unele de altele: - , - **) Din aceasta se poate observa că pe lângă cele trei etape ale noastre de diferențiere a senzațiilor vizuale, i e etape ale unei simple împingeri în conștiință, etape de distingere a senzațiilor disparate și etape de distincție a culorilor, există o a patra etapă, și mai specială: perceperea formelor La a doua treaptă, adică asupra percepției senzațiilor vizuale în diferența lor față de cele disparate, aceste date Catell nu dau instrucțiuni; ar trebui să aibă loc între , (reacție musculară simplă) și , (percepție a culorii) Mai mult, în datele lui Catell găsim confirmarea concluziei noastre că numărul de senzații distincte nu are niciun efect asupra duratei de percepție a fiecăreia dintre ele Deci, distingând o culoare de alta, a primit , , în timp ce distinge o culoare de alte zece - , , adică se poate spune că valorile sunt aceleași, deoarece diferențele dintre și și nu contează ***) Aceeași concluzie s-a obținut la deosebirea literelor: pentru a distinge o literă de alta necesita , și din alte nouă - , și, în final, dintre alte douăzeci și cinci - , ****) *) Ibid , p XII-XVIII ♦*) Ibid , p XXII-XXVII ***) Ibid , p XVII și XVIII ****) Ibid , pl XXI, XXIII, XXIII Este remarcabil că atunci când reacționa prin vorbire (prin Lippenschlûssel), timpul pentru a distinge o literă de alte nouă a fost (pentru Catell) chiar mai lung decât atunci când a fost distins de douăzeci și cinci, pentru că în primul caz era , iar în al doilea Acest lucru este probabil • explicat prin faptul că, cu io litere, reactivul și-a amintit încă oarecum nouă litere (de control) inutile și și-a întreținut atenția cu ele, în timp ce cu acest lucru este evident imposibil Aceste date ale lui Katell, precum și experimentele noastre descrise mai sus, sunt însă contrazise de afirmația lui Wundt, care spune că o creștere a numărului de senzații distinse crește timpul discriminării (Phys Psychol , II, pp) -), și se bazează pe datele obținute de Fischer cu privire la stimulii acustici (To Fischer: Ueber die Unterscheidung der Schallstãrken, Philos Stud I), și pe experimentele realizate de el însuși împreună cu Fischer și Friedrich privind stimulii optici Motivul acestui dezacord este însă destul de clar: se bazează pe diferența dintre metoda prin care *   Am subliniat mai sus rolul primordial al atenției în experimentele privind reacțiile de tot felul Această formă de atenție, așa cum am spus, constă în asimilarea unei imagini a memoriei amintite în prealabil cu o senzație reală, astfel încât mișcarea reacționară are loc de obicei tocmai în acel stadiu de percepție, la care memoria

(așteptarea) pregătită anterior corespunde Deci, de exemplu, pentru a efectua o mișcare reacționară după prima etapă de percepție (musculară), adică în momentul în care un stimul este perceput de noi ca un simplu șoc în conștiință, trebuie să ne concentrăm în prealabil asupra prezentării unui astfel de șoc simplu, iar aceasta va fi lucrarea atenției pregătitoare Sau dacă vrem să răspundem la un stimul vizual când acesta ajunge la a doua etapă de percepție, trebuie să ne concentrăm atenția asupra reprezentării senzației vizuale în general, în distincția ei de alte senzații disparate, iar mișcarea se va produce după asimilare a acestei reprezentări evocate de atenţie cu stimulul vizual real, când va atinge stadiul de percepţie corespunzător Acest rol extraordinar al atenției este confirmat de datele psihometrice ale diverșilor cercetători Deci, în primul rând, Wundt a constatat că cunoașterea prealabilă a intensității iritației scurtează extrem de mult timpul de reacție: la o schimbare cunoscută sau corectă a sunetelor de diferite puteri, timpii de reacție au fost chiar (în funcție de intensitatea iritațiilor), cu o schimbare incorectă și modificare necunoscută a reactivului - și *) În al doilea rând, compararea experimentelor cu semnalul preliminar "pregătiți Kattel și cu mine am folosit și metoda Wundt Prin metoda distincției lui Wundt reacția se face nu numai după recunoașterea identității dintre impresia așteptată și cea primită, ci și după compararea impresiei primite cu toți stimulii de control prestabiliți Evident, în acest caz, numărul de control sau iritații așteptate ar trebui să afecteze timpul de distincție, deoarece cresc numărul de acte individuale de comparație care trebuie efectuate cu această metodă Wundt Cu alte cuvinte, afirmația lui Wundt, care este corectă cu metoda sa, nu este deloc în contradicție cu datele noastre obținute printr-o metodă diferită, în alte condiții, mai simple *) Wundt: cit , II, p Biblioteca Runiverse PERCEPȚII DE LEGI sya" și fără semnal: în primul caz, atenția pregătește pentru momentul potrivit o idee despre o senzație care este pe cale să apară, în al doilea, această pregătire, dacă are loc, atunci maximul său nu coincide de obicei cu momentul iritației Un asemenea rol al semnalului este indicat, de exemplu, de experimentele lui Dwelshauvers* Că în acest caz tensiunea atenției nu constă într-o tensiune generală a acesteia, ci tocmai în apariția prealabilă a unei reprezentări cu un anumit caracter calitativ, este indicat de experimentele acelorași Dwels-hauvers, care au constatat că chiar și în experimente cu un anumit interval între semnalul "pregătește-te" și iritare, adică atunci când atenția este perfect corect adaptată la momentul iritației, timpul de reacție este mai scurt sau mai lung, în funcție de faptul că avem o idee clară asupra puterii sunetului care servește ca iritație sau nu**) Acest lucru confirmă din nou opinia noastră că atenția este o adaptare specială la o anumită impresie individuală Rolul atenției este indicat de experimentele lui Wundt privind influența zgomotului străin de interferență asupra duratei reacției sonore Deci, dacă fără zgomot străin timpul de reacție a fost , atunci cu zgomot străin crește la ***) Această influență indică dificultatea de a produce (într-un act de atenție) o așteptare clară în circumstanțe tulburătoare Că punctul aici este tocmai în perturbarea atenției, și nu în percepția externă, se poate observa, în primul rând, din faptul că zgomotul străin prelungește timpul nu numai de reacție la stimularea auditivă, ci și de cea vizuală, percepție despre care, evident, nu poate interfera direct cu ****); și în al doilea rând, acest lucru este indicat și de o împrejurare foarte caracteristică și anume că timpul de reacție este prelungit nu atunci când sunetul

perturbator apare concomitent cu iritația, ci când îl precede *****): de aici vedem clar că care este problema aici în împrejurările care interferează cu o pregătire preliminară *) Dwelsbauvers* Untersuchungen zur Mechanik der activen Aufmerksamkeit (Filos Stud VI, p) ***) Dwelshauvers, cit , p mp ***) Wundt' cit , II, p ♦***) Ibid , p *****) Ibid , p Biblioteca "Runivers" N LANGE Atenţie În fine, rolul important al atenției în experimentele de reacție este clar indicat de Exner când spune că diferența de durată a reacției la diferiți indivizi depinde nu atât de vârstă, temperament sau mobilitate, cât de o capacitate mai mare sau mai mică de concentrare atenție *) După ce am explicat și dovedit legea generală a percepției, trebuie să ne întoarcem acum la alte întrebări conexe, și anume, în primul rând, să clarificăm procesele de identificare, distincție și alegere, în continuare, să arătăm legătura acestei legi cu teoria judecății și în sfârşit, să precizeze valoarea sa biologică generală f Urmează finalul) N Lange *) Exner, cit , p sqq şi p ι Biblioteca "Runivers" Pe problema adevărurilor matematice Răspunde BL lui A Ivantsov În cartea a -a din "Întrebări de filosofie și psihologie" N A Ivantsov face o serie de obiecții și remarci cu privire la concluziile mele despre cunoștințele matematice, pe care le-am expus în "Probleme pozitive ale filosofiei" Sinceritatea vie și serioasă cu care stimatul meu critic discută întrebările pe care le atinge m-a mulțumit foarte mult și mă consider obligat din punct de vedere moral să dau explicațiile de care au nevoie În general, problemele filosofiei abstracte sunt de așa natură încât se dezvăluie cel mai bine în amploarea lor reală de înțeles numai atunci când sunt discutate cu calm din punctul de vedere al celor mai opuse vederi; iar problema cunoștințelor matematice este, fără îndoială, una dintre cele mai controversate și în același timp esențiale pentru epistemologie Cu toate acestea, nu pot ascunde faptul că, citind critica lui N A Ivantsov, am fost pus în dificultate considerabilă Nu mi-am recunoscut propriile păreri în acele aluzii la expunerea lor, pe care oponentul meu le face uneori și, dimpotrivă, am observat cu surprindere că în multe poziții, în special legate de matematică, el exprimă gânduri care reproduc aproape literalmente ceea ce spun, dar în același timp le exprimă de parcă ar reprezenta ceva diametral opus înțelegerii mele și chiar destul de criminal pentru el În rezultatul final, a trebuit să fiu cu tristețe convins că criticul meu nu a pătruns suficient în opiniile pe care le discuta și a fost prea devreme purtat de introducerea unui nou sens în termeni cunoscuți și obișnuiți de mult Biblioteca "Runivers" L LOPATIN comună, iar prin aceasta întreaga dispută a primit în mare măsură un caracter foarte nedorit de dispută despre cuvinte G Ivantsov spune: "Autorul refuză să recunoască caracterul inductiv al adevărurilor matematice Dar ceea ce el înțelege prin însuși cuvântul "inducție" nu este în întregime clar și nu corespunde utilizării obișnuite a cuvântului Astfel, de exemplu, oriunde avem de-a face cu o ipoteză, noi, după părerea domnului Lopatin, nu mai avem de-a face cu inducerea" (pp -) Răspunsul meu la acest reproș va fi foarte simplu: analizez teoria lui J St Moară și folosește termenii de inducție și ipoteză în sensul exact în care îi folosește; criticul meu poate fi destul de sigur de acest lucru, revizuind cea de-a treia carte din Logica lui Mill Într-adevăr, ar fi atât nedrept, cât și neconsecvent cu orice dacă, respingând afirmația lui Mill că adevărurile fundamentale ale matematicii au apărut în mod inductiv, aș însemna prin inducție nu ceea ce înțelege el, ci ceva la care nici măcar nu a visat În același timp, mi se pare, nu las cititorul în ignoranță a ceea ce înțeleg de fapt prin inducție și a

modului în care folosesc acest cuvânt: mă întorc în mod repetat la stabilirea și clarificarea exactă a sensului acestui concept atât în prima și a doua parte a "Problemelor pozitive" *) și, după cum cred, nu m-am abătut nicăieri de la acest sens În același mod, am încercat să-mi exprim opiniile asupra particularităților gândirii ipotetice într-un mod definit Adevărat, cuvântul "inducție" capătă uneori un sens foarte vag și larg, care se datorează parțial destinului său istoric Pentru Socrate, inducția încă se contopește cu procesul de abstractizare și de formare a conceptelor generale; Aristotel a fost primul care a făcut distincția între aceste două operații logice și, prin urmare, a pus bazele înțelegerii moderne a problemelor inducției Cu toate acestea, teoria lui Aristotel suferă, fără îndoială, de o oarecare tremurare și reticență, iar acest lucru s-a reflectat foarte rău asupra evaluării inducției în logica ulterioară Și totuși cu tot dreptul ♦) Poz cur filozofie, partea I, p , , - ; Partea a II-a, pp - , - *♦) Ibid , Partea II, - Biblioteca "Runivers" LA ÎNTREBAREA DESPRE ADEVĂRUL MATEMATIC se poate spune că în noua știință a triumfat conceptul de inducție pe care l-a instituit Bacon: prin inducție se înțelege procesul logic prin care, plecând de la observații și experimente particulare, descoperim legile generale ale fenomenelor Meritul lui Mill este că a relevat această înțelegere a inducției cu toată rigoarea și în toate consecințele: pentru el, inducția constă în faptul că din mai multe cazuri de uniformitate în succesiunea sau coexistența unor fenomene, concluzionăm că această uniformitate este prezentă în toate x fenomene cunoscute clasa Spre rezolvarea acestei probleme (stabilirea uniformităților permanente între fenomene) se îndreaptă cele patru metode de investigare inductivă indicate de Mill M-am alăturat înțelegerii lui Mill și m-am hotărât pe teoria lui despre originea inductivă a matematicii Am fost îndemnat să fac asta din motive foarte serioase Desigur, nu m-a interesat porecla, ci însăși esența problemei Pentru mine întrebarea a fost dacă adevărurile matematicii au o universalitate și o necesitate reală, sau sunt acestea doar proprietățile lor imaginare? Dacă Mill are dreptate - dacă axiomele matematicii nu sunt decât generalizări inductive din uniformitatea în succesiunea și coexistența faptelor observabile, dacă dovezile care le aparțin și inconcevabilitatea contrariului este doar rezultatul asocierilor inseparabile de idei datorate repetarea frecventă a experimentelor omogene - atunci necesitatea universală a matematicii adevărul se va dovedi a fi un lucru ghicit și îndoielnic, pe care Mill nu îl ascunde; atunci concluziile matematice vor fi doar generalizări aproximative ale fenomenelor experienței noastre subiective, neavând nicio aplicație în afara limitelor sale, generalizări, a căror necesitate este mai degrabă psihologică decât logică, atunci în general orice dovadă pentru gândirea noastră devine un criteriu foarte suspect de adevărul şi capătă aparenţa unei autoînşelăciuni involuntare Aceste concluzii ale lui Mill sunt o consecință strict logică a principiilor psihologiei asociative pe care le-a învățat și aceasta, mi se pare, este în principal marea semnificație a teoriei sale Aici, având în vedere această legătură strânsă a teoriei lui Mill cu principiile de bază ale psihologiei asociative și având în vedere rezultatele fatale la care a ajuns Biblioteca "Runivers" L LOPATIN copil, i-am supus punctul de vedere unei critici detaliate și am încercat să arăt că axiomele matematice, prin înseși proprietățile conținutului lor logic, nu pot fi generalizări inductive și că evidența lor de sine nu are nimic în comun cu vreo asociere inseparabilă de reprezentări; iar în cercetările

ulterioare, am încercat să susțin adevărul că abilitatea de a vedea conținutul mental dat conștiinței noastre în trăsăturile sale reale este o proprietate fundamentală a spiritului nostru de cunoaștere Astfel, scopul meu a fost să arăt că matematica nu este cunoaștere inductivă în sensul lui Mill Dar, desigur, conceptul de inducție poate fi schimbat și extins; ea poate fi extinsă în așa măsură încât argumentul despre inductanța sau neinductanța matematicii să-și piardă tot sensul filozofic Dacă, de exemplu, orice mișcare a minții de la un anumit conținut (oricare ar fi semnele lui stabilite pentru noi, coexistența lor externă în spațiu și timp sau legătura lor evidentă, necesară intern, nu contează) la conținutul universal , atunci orice demonstrație de geometrie obișnuită va fi un proces inductiv: în ele pornim de la un exemplu ilustrativ particular, iar din considerarea lui deducem o teoremă generală La fel, atunci, foarte multe teorii pur metafizice se vor dovedi a fi construcții inductive De exemplu, atunci putem numi metafizica lui Descartes o doctrină inductivă: la urma urmei, el pleacă de la existența concretă a eului nostru gânditor și apoi, printr-o lungă analiză speculativă, trece la un întreg sistem de propoziții foarte complexe și generale despre Dumnezeu, sufletul și lumea materială Utilizarea cuvintelor poate fi extinsă și restrânsă, dar va schimba acest lucru ceva în diferențele esențiale care se observă chiar și între metodele metafizicii, pe de o parte, și cercetătorul pozitiv-științific, pe de altă parte? Între timp, criticul meu, din păcate, a luat această cale de extindere nedefinită a termenului și chiar a mers atât de departe încât unele dintre afirmațiile sale vor surprinde, desigur, foarte mult pe oamenii care sunt obișnuiți cu diferențele și diviziunile existente în logică Printre generalizările inductive, el include nu numai toate ipotezele, presupunerile, conjecturile, ci și "private Biblioteca "Runivers" LA ÎNTREBAREA DESPRE ADEVĂRUL MATEMATIC propoziții deductibile din astfel de propoziții Astfel, potrivit domnului Ivantsov, rezultă că deducția trebuie să fie numită și inducție, adică orice distincţie între metoda inductivă şi cea deductivă de gândire este distrusă în el Acum vom vedea că acest tip de soluție a problemei nu este o simplă lasare a limbii din partea lui: din definiții ulterioare este fără îndoială; că pentru domnul Ivantsov toate procesele minții, indiferent de formă ar lua, cu punctul de vedere corect asupra lor, trebuie considerate inductive Se poate întreba, totuși, ce câștigăm dintr-o astfel de transformare a termenilor? Venerabilul meu critic pare să fi fost sedus de posibilitatea unei soluții rapide și ușoare a întregii dispute: dacă toate procesele minții trebuie să fie numite inductive, atunci, evident, cunoașterea matematică, ca proces al minții, trebuie și ele fi numit inductiv Dar cum a reușit domnul Ivantsov să observe că, într-un astfel de caz, concluzia sa că toate cunoștințele, fie că sunt matematice sau nematematice, sunt inductive, s-ar dovedi a fi o tautologie lipsită de sens și de nimic? Cu toate acestea, criticul meu încă a înțeles că cu o astfel de extindere nelimitată a termenului "inducție" nu s-ar obține prea mult și a încercat să evidențieze trăsătura distinctivă prin care se stabilește esența interioară a inducției El argumentează astfel: "Mintea noastră inductivă este o fabrică, unde printr-o poartă - sentimentele noastre - sunt aduse sub formă de senzații de materie primă, prin altele se obțin diverse produse din astfel de material - ideile, concluziile, generalizările noastre etc În interiorul unei astfel de fabrici există diverse, încă necunoscute pe deplin nouă, mecanisme care prelucrează materia primă în acele sau alte produse" (p) O astfel de înțelegere a activității

mentale, domnul Ivantsov o numește psihomecanic Este un lucru ciudat: domnul Ivantsov, in tot ce a publicat, este un oponent constant si incapatanat al introducerii metafizicii in studiul intrebarilor stiintifice Și dintr-o dată, el a fost cel care a introdus pe neașteptate o metafizică foarte conjecturală în zona în care celor mai înverșunați susținători ai filosofiei metafizice nu le-a trecut prin cap să o implice în stabilirea sensului termenilor logici de mult cunoscuți Potrivit domnului Ivantsov, se dovedește că numai cei care sunt convinși că întreaga noastră viață spirituală este îndreptată Biblioteca "Runivers" L LOPATIN un proces mecanic necunoscut într-o fabrică misterioasă care formează baza lumii noastre interioare Până acum, atât spiritiștii, cât și realiștii au vorbit despre inducție, deducție, ipoteze, analogii, argumentau adesea între ei, dar pentru o distincție generală între aceste concepte nu le-a trecut deloc în minte să se întrebe unii pe alții despre esența interioară a conceptului suflet Socrate nu știa nimic despre mecanismul psihic și nici Aristotel nu știa; De asemenea, nu există niciun motiv să îl considerăm pe Bacon un mecanicist în psihologie Încercarea criticului meu este foarte originală, dar nu mă pot decide să o numesc fericită Toată lumea să fie de acord cu domnul Ivantsov - care va fi rezultatul asta? Atunci numai adepții teoriei psihomecanice pot vorbi despre inducție, dar pentru asta pot vorbi doar despre inducție, pentru că sunt obligați să numească inductiv orice produs al proceselor psihomecanice din mintea noastră Dimpotrivă, pentru spiritist, sau chiar pentru simplul sceptic care nu vrea să prejudecă problema substanței sufletului, acest cuvânt va fi închis pentru totdeauna: vor vorbi probabil doar despre deducții și analogii? La ce bun poate servi o asemenea distribuție între secte filosofice separate de termeni, cândva accesibile tuturor? Cu greu la nimic mai mult decât să le arunci cât mai curând posibil Dar chiar dacă o astfel de înlocuire ar fi foarte avantajoasă, veneratul meu critic este totuși profund nedrept față de mine, reproșându-mi că nu-i împărtășesc punctul de vedere Deși spune că folosirea de către el a cuvântului "inducție" este "generală" și că sensul pe care îl pune acestui termen este "de obicei atașat acestui cuvânt" (p), trebuie să regretăm sincer că domnul Ivantsov nu a indicați orice nume de scriitori care sunt de aceeași părere cu el Și până nu a făcut acest lucru, îndrăznesc să afirm că acest sens este stabilit de el, iar înaintea lui termenul de "inducție" nu avea acest sens Între timp, expunerea concepției mele despre cunoștințele matematice a apărut aparent mai devreme decât critica domnului Ivanțov la adresa acesteia Cum aș putea să țin cont de viziunea particulară a domnului Ivantsov asupra naturii inducției? A trebuit să mă opresc atât de detaliat asupra primelor afirmații ale articolului domnului Ivantsov pentru a arăta clar cum Biblioteca "Runivers" LA ÎNTREBAREA DESPRE ADEVĂRUL MATEMATIC Ce motiv șocant și arbitrar a transferat întreaga dispută În cartea mea am în vedere întrebarea: matematica este cunoașterea inductivă în sensul strict al conceptului de inducție * care a fost stabilit de Mill? G Ivantsov, pornind din metafizica sa psihomecanica, o inlocuieste cu curaj cu alta: "Propozitiile matematice pot fi explicate prin procese de natura pur psihomecanica**? Și nu vrea să observe că această a doua întrebare are foarte puține în comun cu prima, că vorbesc în mod direct despre lucruri diferite și că, în orice caz, argumentele utile într-o dispută despre o întrebare nu au de multe ori nimic de-a face cu alta Alături de această neînțelegere de bază, domnul Ivantsov observă alte câteva În primul rând, domnul Ivantsov consideră că punctul important al acuzației împotriva mea este că apăr

"originea a priori a matematicii" (p) și apăr în general existența abilităților a priori în spiritul nostru cognitiv Se dovedește că, după părerea mea, deja cu orice presupunere ipotetică în mintea noastră, "intră în vigoare abilitățile noastre a priori **, că pentru mine, cu orice calcul matematic, "abilități creative a priori, țesând adevărurile lumii din misteriosul adâncimi ale spiritului **, apar pe scenă, - se găsește la domnul Ivantsov și alte câteva expresii, de obicei destul de ornamentate, ale presupusei mele erezii Aceste opinii care mi se atribuie sunt infirmate de stimatul meu critic într-un mod destul de monoton: el afirmă cu hotărâre că toate actele cognitive sunt de origine psihomecanică și, din aceasta, în mod direct și fără circumlocuții suplimentare, concluzionează că într-un astfel de caz eul nostru cognitiv nu ar trebui să au orice abilitati a priori În același timp, nu este deloc stânjenit de faptul indubitabil că în istoria gândirii apriorismul în teoria cunoașterii coexistă adesea foarte pașnic cu psihologia psihomecanică Într-adevăr, există un întreg grup de kantieni care sunt convinși că formele și abilitățile a priori ale minții noastre sunt în strânsă legătură cu structura fiziologică a organismului nostru și care recunosc un paralelism complet și constant între fenomenele conștiinței și cele mecanice procesele din sistemul nostru nervos (Lange, Riehl) Având în vedere aceste exemple, domnul Ivantsov nu are dreptate să le ascundă   b motive care îl determină să considere combinarea apriorismului cu psiho-mecanismul ca pe un lucru de neconceput Dar pentru mine personal a fost deosebit de ciudat să mă văd pus pe problema cunoştinţelor matematice în tabăra aprioriştilor În cadrul teoriei aprioristice a cunoașterii matematice, se obișnuiește să se înțeleagă teoria lui Kant și a adepților săi Dar domnul Ivantsov a trebuit doar să recitească paragraful eseului meu dedicat examinării doctrinei lui Kant despre matematică pentru a fi convins că nu numai că nu sunt kantian, dar resping explicația lui Kant în modul cel mai emfatic În acest paragraf, insist că teoria lui Kant nu este justificată din punct de vedere psihologic, că evidența de sine a cunoștințelor matematice nu este în legătură directă cu presupusul caracter a priori al ideilor noastre despre spațiu și timp și că singurul motiv pentru dovezi și necesitatea universală a propozițiilor matematice constă în conținutul logic al acelui ceea ce se afirmă în ele, indiferent de modul în care se iveste acest conținut *) Totuși, este posibil ca domnul Ivantsov să-și atribuie și un sens special termenului "abilități a priori", la fel cum face cu termenul de inducție Uneori, cel puțin, prin apriorismul meu pare să înțeleagă "puterea creatoare" pe care o recunosc în toată activitatea psihică Prin "putere creatoare" înțeleg o astfel de proprietate a principiului care este conștient în noi, datorită căreia ea răspunde tuturor influențelor exterioare și oricărui material care i-a fost dat cu propriile sale reacții și formațiuni mentale speciale, care, prin calitățile lor, nu permiteți nicio explicație pur mecanică Criticul meu se înarmează în mod repetat împotriva ideii de creativitate și astfel (p) caracterizează diferența dintre opiniile psihomecaniștilor (propriile sale) și ale metafizicienilor (prin care se referă la punctul meu de vedere): procesele mentale) adaugă absolut nimic la conținutul dat de simțuri; sub influența lor, apar doar modificări de formă, rearanjare, descompunere și noi combinații ale diferitelor părți ale materiei prime Există creativitate aici, dar creativitatea este pură, *) Vezi "Poz cur fil ", Partea II, p , , , , , Yuo   ca sa zic asa, psihomecanic Metafizicii ne privesc altfel mintea Potrivit

opiniilor lor, abilitățile noastre spirituale nu numai că modelează și regrupează aceste sentimente, ci și pun ceva al lor în ele, trăgând acest ceva din conținutul original al esenței lor eterne, extra-spațiale și atemporale Acest discurs este destul de bogat în ture energice de vorbire, dar diferența dintre cele două puncte de vedere indicate de criticul asupra subiectului este puțin înțeleasă dintr-o asemenea verbozitate Dacă facultățile noastre spirituale regrupează materialul sensibil, introduc schimbări de formă în el, pun diferite părți ale materiei prime în "combinații noi", cum să nu spunem atunci că facultățile spirituale pun ceva propriu în aceste sentimente și cum să spunem că mecanismul minții noastre "a nu adaugă absolut nimic la conținutul dat de simțuri? De la un admirator atât de convins al cercetării științifice exacte precum domnul Ivantsov, nu se putea aștepta să cadă în momeala subtilităților scolastice goale și să găsească soluția unei probleme filosofice serioase în simpla opoziție a cuvintelor formă și conținut, cuvinte de care claritatea și naturalețea gândirii au suferit deja atât de des în timpul existenței de secole a filosofiei A separa forma de conținut, astfel încât pe de o parte să rămână doar forma, iar pe de altă parte conținutul, nu este deloc o sarcină ușoară, indiferent de subiectul pe care îl luăm pentru test Este cu atât mai dificil când se pune întrebarea despre fenomenele vieții noastre mentale: aceste fenomene arată cel mai clar cât de relative sunt conceptele noastre de conținut și formă și în ce măsură este imposibil să le plasăm în două zone concret divizate Lasă-l pe criticul meu să ia un concept abstract - să zicem, conceptul de "știință" - și să arate în el ce este în el legat de materia primă a percepțiilor noastre senzoriale și care este forma pură a activității minții noastre, și să descrie ambele elemente cu toată minuțiozitatea psihologică, astfel încât din combinarea lor cu o claritate perfectă să rezulte de fapt ceea ce gândim sub conceptul de "știință" - atunci se va putea crede că, definind creativitatea psihomecanică, el nu vorbește cuvinte goale Deși și atunci un neajuns foarte important va rămâne în fața lui Biblioteca "Runivers" L LOPATIN pricepere: la urma urmei, chiar și acea materie primă care este grupată și modelată de abilitățile noastre spirituale constă din datele sentimentelor noastre (senzații, idei etc), adică produse de ordin psihic - cum putem limita activitatea facultăților spirituale (după domnul Ivantsov, mecanismul nostru psihic) numai prin aplicarea unei forme la un conținut dat? Materialul conștiinței noastre în calitățile sale mentale speciale nu presupune, așadar, niciun factor care să determine apariția lui? Având în vedere extrema nedeterminare a subiectului litigiului, se obține și acea trăsătură a obiecției domnului Ivanțov, despre care am vorbit la începutul răspunsului meu Ca argumente împotriva mea, el prezintă adesea gânduri împotriva cărora nu numai că nu am nimic, dar pe care în majoritatea cazurilor le-am exprimat înaintea lui și, mai mult, am pus din ele baza înțelegerii mele a trăsăturilor fundamentale ale cunoștințelor matematice Așa că el spune despre geometrie: "În ceea ce privește concluziile geometrice, ele nu sunt altceva decât o dezvăluire a conținutului conceptelor geometrice: nu există nimic în concluziile geometrice care să nu fie conținut în însăși definițiile - acesta este cel puțin idealul geometriei Teoremele geometrice sunt universale și necesare numai pentru că sunt expresia legii logice de bază a identității și contradicției" (p) Înainte de aceasta, doar mai puțin clar, domnul Ivantsov definește în mod similar esența concluziilor aritmetice, reducând capacitatea de a număra la capacitatea de a distinge și necesitatea și universalitatea rezultatelor numărării la

aplicarea legii identității (pp ,) El derivă aplicabilitatea adevărurilor geometrice în lumea reală din natura ultimă a construcțiilor geometrice (p) În sfârșit, el explică recunoașterea noastră a necesității universale în spatele judecăților geometrice, în contrast cu simpla probabilitate a concluziilor empirice, astfel: "în primul caz (în științele naturii) se deduce dintr-o lege mai mult sau mai puțin probabilă, în al doilea (în geometrie) dintr-o definiție odată stabilită pentru totdeauna " Dacă stimatul meu critic recitește paginile , , , , , , , în lucrarea mea, el va vedea cât de asemănătoare sunt opiniile noastre asupra acestor puncte Biblioteca "Runivers" LA ÎNTREBAREA DESPRE ADEVĂRUL MATEMATIC Ale cui considerații trebuie să-mi distrugă în cele din urmă teoria și ce vrea să spună prin ea? De ce aceste repetiții monotone ale aceluiași gând, că problema este explicată simplu și că nu avem nevoie de abilități a priori ale spiritului nostru? Domnul Ivantsov, când mi-a citit cartea, a putut vedea destul de clar că nu recunosc alte principii misterioase și a priori ale cunoașterii matematice, cu excepția legii identității și a puterii atenției, distincției și abstracției; între timp, el însuși atribuie originea cunoștințelor matematice influenței acelorași factori Adevărat, consider că acești factori sunt proprietățile și motoarele originale ale conștiinței noastre, iar în acest sens pot fi numiți misterioși *) Probabil domnului Ivantsov nu-i place asta? Atunci ar trebui să fim mai clari și, în orice caz, atunci nu mai este o chestiune de natura adevărurilor matematice, ci de dezacordurile noastre cu privire la problemele psihologiei metafizice Astfel, în cel mai important punct al disputei - între mine și domnul Ivantsov - nu există o diferență esențială de opinie În explicația sa despre dezvoltarea cunoștințelor matematice, trebuie să mă opresc doar asupra a două dintre concluziile sale: i) asupra evaluării unui calcul aritmetic simplu,) asupra afirmației sale privind existența unor astfel de propoziții matematice (de exemplu, legea lui "Binomul lui Newton"), a cărui origine este, fără îndoială, empirică ' G Ivantsov spune (p): "În simplă numărare i + i desemnăm condiționat cuvântul sau semnul , i-i-x-cuvântul sau semnul etc Acest lucru este deosebit de clar în operațiile algebrice Acolo ne întâlnim constant cu astfel de expresii: să notăm absd cu n, etc Toate acțiunile matematice superioare nu sunt, până la urmă, nimic altceva decât un calcul simplificat Necesitatea și universalitatea acestui tip de adevăr este pur și simplu respectarea acelei "reguli practice" pe care, din moment ce am numit ceva printr-un cuvânt condiționat bine-cunoscut, atunci cu acest cuvânt trebuie să continui să o numesc tocmai acest lucru, și nu orice altceva Din aceste considerații este destul de clar că pentru domnul Ivantsov propozițiile matematicii au un sens pur verbal și că este necesar *) Vezi "Pozitiv, fund Phil , Partea a II-a, p Întrebări de filosofie, km Biblioteca "Runivers" L L O P A T I N Validitatea și universalitatea adevărurilor matematice nu exprimă nimic altceva decât constanța numelor pe care le folosim G Ivantsov, într-o dispută cu mine, ia Mill sub ocrotirea lui - în zadar n-a dat nici o atenţie excelentei critici a lui Mill, îndreptată tocmai împotriva unei asemenea teorii pur verbale a matematicii*) De fapt, dacă adevărurile adunării, înmulțirii, împărțirii și oricărui alt calcul ar fi o simplă colecție de cuvinte arbitrare, cum ar putea fi ele adevăruri care vorbesc nu numai despre cuvinte, ci și despre obiecte independente de noi? La urma urmei, când în algebră suntem de acord să notăm a-\-b-\-c-\-d' cu i, nu descoperim niciun adevăr nou și ne este complet indiferent să punem m sau sau I sau altă literă în loc de p În același mod, dacă trei ar fi doar un

cuvânt, adică o combinație de sunete și nimic mai mult, de ce atunci, în loc de trei, în egalitate nu pune , tu sau ? Și totuși, considerăm că egalitatea iy|-i-|- = este un lucru cu totul imposibil și, invers, i-pi + i-> este în ochii noștri un adevăr necesar De ce asta? Este prea clar că motivul pentru aceasta constă numai în faptul că cuvântul trei în avans are pentru noi un sens complet definit și foarte divers, care este inevitabil implicat în el Nu numai că denotă i-{-i -i, ci și o patra de doisprezece, o zecime de treizeci, este "egal cu - , yo- etc ; ea cuprinde întreaga infinitate numai a relaţiilor universale şi necesare care îi aparţin Cu alte cuvinte, exprimă o idee numerică cu un conținut definit, logic și cu o relație constantă, evident inevitabilă, a acestui conținut cu conținutul altor idei similare Oricât de constant folosim cuvântul trei pentru a desemna i-|-ifi, dar dacă acesta s-a schimbat în relațiile sale de egalitate sau inegalitate la alte sume definite de unități - dacă, de exemplu, ar putea fi mai mult de ιψι o dată, un alt timp- mai puţin, cea mai încăpăţânată şi monotonă denumire a lui i-pi-|-t cu cuvântul tripă ar da naştere la adevărurile necesare Necesitatea şi universalitatea propoziţiilor matematice nu depinde de cuvinte sau *) "Sist of Logic, Vol II, Cap VI, § Biblioteca "Runivers" LA ÎNTREBAREA DESPRE ADEVĂRUL MATEMATIC ? din modalitățile de utilizare a acestora, ci din proprietățile conținutului intern al acestor prevederi Cât despre remarca domnului Ivantsov despre binomul lui Newton, voi răspunde pe scurt: dacă înțelegem cuvântul inducție în sensul strict în care îl folosesc, atunci nu există niciun motiv să vorbim despre originea empirică a binomul lui Newton și să vedem în el o generalizare inductivă Generalizarea inductivă este recunoașterea universalității unei relații date a unor fenomene pe baza observării repetate a acestei relații în cazuri individuale în cele mai diverse circumstanțe, în timp ce absența ei în prezența fenomenelor nu a fost niciodată observată Având în vedere procesul prin care se obține formula lui Newton, nu o vom aduce, desigur, sub o asemenea definiție În acest proces se pot distinge două părți: i) Se demonstrează că, dacă legea binomului este valabilă pentru n binoame, atunci este valabilă și pentru nfi binoame (adică atunci când este adevărată pentru un anumit număr de binoame, atunci trebuie cu siguranță este adevărată pentru orice număr dintre ele și reprezintă legea universală)) Folosind exemple alese arbitrar, se arată că pentru un anumit număr de binoame această lege este valabilă Prima parte a procesului este, evident, o derivare pur deductivă a consecințelor necesare și evidente dintr-o ipoteză ipotetică dată / prin urmare, nu se poate vorbi de inducție despre aceasta A doua este o înmulțire obișnuită, care are ca rezultat un caz special al unei formule, adică avem în el un exemplu de calcul simplu, iar domnul Ivantsov însuși consideră calculul ca o acțiune analitică, ghidată de legea identității Întregul proces, în ansamblu, este ușor de îmbrăcat sub forma unui silogism condiționat Unde va indica domnul Ivantsov locul inductiei in acest proces*)? Că într-adevăr nu există se poate observa punându-și întrebarea: care dintre cele patru metode de investigare inductivă expuse de Mill este folosită pentru a fundamenta formula ♦) Atrag din nou atenția deosebită a domnului Ivanțov asupra argumentelor extrem de convingătoare ale lui Mill, prin care demonstrează că formula lui Newton nu este rezultatul inducției reale (Syst of Logic*, vol III, cap Π, §) * Biblioteca "Runivers" L LOPATIN Newton? Mă îndoiesc că ar fi posibil, fără întindere evidentă, să dam un răspuns cert la aceasta În încheierea obiecțiilor sale, domnul Ivantsov își exprimă din nou dorința (p) ca eu să discut întrebarea: adevărurile matematice au sau nu o origine

psihomecanică? - și regretă că am urmat o altă cale în cercetarea mea Între timp, mi se pare că în munca mea se poate găsi un răspuns absolut clar la această întrebare: o parte semnificativă a cărții mele este dedicată dovedirii adevărului că niciun fenomen psihic nu admite deloc o explicație mecanică Încerc să arăt că nici cea mai elementară și brută senzație senzorială nu poate fi dedusă din relațiile și combinațiile de orice fel de date mecanice, că inaplicabilitatea construcțiilor mecanice în acest domeniu devine cu atât mai evidentă cu cât urcăm mai sus pe scara fenomenelor psihice, -că în sentimentele noastre, mintea, voința, elementele și semnele sunt resimțite în fiecare clipă, care sunt logic de neconceput - de interpretat din orice mecanisme și mașini ipotetice În ochii mei, viața mentală se caracterizează prin diversitatea calitativă a produselor sale și apariția lor constant nouă, motiv pentru care îi atribui o direcție creativă, în contrast cu procesele mecanice ale naturii fizice Ceea ce este adevărat pentru fenomenele psihice în general trebuie, prin urmare, să fie adevărat pentru operațiile noastre cognitive; și demonstrez în detaliu că nici o judecată a minții noastre nu poate fi justificată prin analogii mecanice în sensul și compoziția lor Întrucât aceasta a fost stabilită pentru toate judecățile, nu m-am oprit din acest punct de vedere la o categorie specială de judecăți matematice: ele erau implicate de la sine În acest sens, nici nu ar fi oportun să le facem centrul cercetării - acest lucru nu numai că ar încurca problema, dar, poate, i-ar oferi o acoperire falsă S-ar putea părea că numai judecățile matematice au privilegiul de a nu admite explicații psihomecanice, în timp ce toate celelalte o fac Între timp, pentru mine, psihomecanismul, prin însuși conceptul său, dacă îl luăm strict (ca ideea unei origini pur mecanice a stărilor mentale și a conexiunii lor mecanice) este o contradictio in adjecto Biblioteca "Runivers" LA ÎNTREBAREA DESPRE ADEVĂRUL MATEMATIC M-am concentrat asupra adevărurilor matematice dintr-un alt motiv: așa cum am spus în cartea mea (p), "caracterul speculativ al adevărurilor matematice ne oferă un fel de experimentum crucis pentru evaluarea semnificației obiective a construcțiilor ideale" Matematica ne servește ca un exemplu convingător al capacității noastre infinit de largi, abstracând formele și proprietățile tipice ale realității și văzând relațiile lor evidente, de a ajunge la adevăruri care sunt necondiționat universale și necesare Aceasta este marea semnificație a matematicii pentru teoria cunoașterii; în aceasta, în special, este importanţa structurii sale logice pentru rezolvarea întrebării: legea cauzalităţii poate fi atribuită în mod obiectiv acelei universalităţi şi necesităţi în care credem instinctiv? Și tocmai aceasta este întrebarea pe care o abordează ultima mea carte Criticul meu recunoaște marea importanță a capacității noastre de a forma concepte finale sau tipice în domeniul geometriei Dar fidel ipotezelor sale metafizice preferate, el caută imediat baze mecanice pentru această abilitate în trăsăturile fiziologice și anatomice ale aparatului nostru senzorial și o apropie de acțiunea intermitentă a legii psihofizice a lui Weber "Acum vreo doi ani", spune el (p), "N I Shishkin, în rezumatul său citit la ședința Societății de Psihologie, a subliniat că principala lege psihofizică, legea lui Weber, care exprimă dependența senzației de magnitudinea iritației, are un caracter nu continuu, ci intermitent, adică aceleiași senzații corespund unor stimuli care diferă între ei cu mai puțin de o anumită cantitate Această lege psihofiziologică, evident, trebuie să aibă o bază în structura anatomică a centrilor nervoşi^ Pentru mine, dimpotrivă, acest lucru nu este deloc evident: la urma urmei, dacă

continuitatea este o proprietate generală a proceselor fizice (în sensul unei posibilități nelimitate ca acestea să sufere cele mai minime modificări în viteza și direcția mișcării , aranjarea particulelor etc), discontinuitatea strictă și constantă în fenomenele mentale poate fi cu greu explicată "din ele" Continuitatea trebuie să fie o proprietate a proceselor fizice, nu numai în mediul nostru, ci și în organele noastre perceptive și în nervii noștri și în Biblioteca "Runivers" L LOPATIN centrii nervosi Creierul nostru, din punct de vedere mecanic, este un complex infinit de atomi în care au loc nenumărate mișcări, iar aceste mișcări experimentează cele mai subtile efecte și schimbări Să fim de acord cu psihomecaniştii, să presupunem că senzaţiile noastre sunt doar reflectări pasive a ceea ce se întâmplă în creierul nostru De unde a apărut discontinuitatea în ele, când ceea ce se reflectă este continuu? De ce percepem doar cele mai drastice schimbări ale ființei noastre fizice și, în plus, departe de a le percepe în toate vicisitudinile lor? Ori mă înșel crunt, ori chiar aici este necesar să renunț la toate încercările de explicație mecanică Dacă senzațiile noastre ar consta în procese mecanice, ele ar avea neapărat continuitate în sensul indicat acum Existența discontinuității, la fel ca toate celelalte calități intrinseci ale vieții psihice, implică prezența unui agent suprafizic și, oricum l-am numi: forță psihică, spirit, subiectul nostru transcendental, substanță psihică, trebuie să o recunoaștem, dacă este adevărat că orice fapt real presupune condiţiile originii sale ca date L Lopatin Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Eu, Obzor' zhurnalov' Mente Noua serie nr i ianuarie S Alexandru -Ideea de valoare Valoarea oricărei acțiuni este egală cu capacitatea ei (eficiența) de a menține sau de a stabili un echilibru de forțe inerent în societate O persoană este valoroasă în măsura în care este capabilă să contribuie la viața societății, iar, pe de altă parte, societatea, care este măsura valorii, joacă acest rol deoarece favorizează productivitatea (effici-epsu) individului; ambele aceste rezultate - echilibrul întregii societăţi şi productivitatea fiecărui individ - sunt realizate simultan Recunoscând că plăcerea a fost privită pe bună dreptate ca un indicator al valorii, vedem totuși că ea a îndeplinit acest rol doar pentru că ea a fost ea însăși rezultatul distribuției corecte a exercițiilor de diferite elemente de caracter Caracterul este întotdeauna elementul principal, iar plăcerea este un indiciu că o anumită acțiune este în concordanță cu caracterul persoanei Valoarea nu este ceva complet diferit de alte fenomene mentale Măsura valorii, sau idealul, nu este altceva decât formularea dorințelor S Lloyd Morgan -Legea psihogenezei Există vreo lege a psihogenezei? Există un astfel de principiu general care să aibă aplicare în toate manifestările conștiinței, în întreaga sferă a evoluției mentale? Da, un astfel de principiu există și poate fi Biblioteca "Runivers" NIKOLAY ABRIKOSOV a formula drept lege a excluderii incongruentului * (incongruent) Ea este aplicabilă nu numai relațiilor dintre concepte între ele, ci și relațiilor dintre concepte și percepte și relațiilor percepte între ele Aceasta este legea asimilării, sau încorporarii, a asemănării cu asemănător Progresul se face prin eliminarea nepotrivitului În același număr sunt plasate și: W E Johnson Calcul logic (o declarație a principiilor de bază ale calculului logic Acest articol nu poate fi rezumat pe scurt) EH este Mc Taggart Schimbări de metodă în dialectica lui Hegel (Scopul meu, spune autorul, este să arăt că metoda prin care Hegel a trecut în logica sa de la o categorie la alta nu a fost peste tot aceeași Voi încerca să arăt că aceste schimbări pot fi aduse sub o lege generală din care

putem trage concluzii importante despre natura generală și semnificația dialecticii) P Mokievsky creier Ch , Charlton Bastian Despre procesele nervoase care însoțesc atenția și voința (Discurs al președintelui Societății Neurologice din Londra) Cea mai înaltă manifestare a activității voluntare este de a-și controla gândurile și sentimentele Dacă acest act suprem de voință se reduce la activitate nervoasă în direcția celei mai mici rezistențe, atunci puțin va rămâne din voință și atenție Atenția volițională este, fără îndoială, un act de voință și, prin urmare, tot ceea ce se spune despre voință, de fapt, se spune și despre atenția volițională Se știe, spune autorul, că gândurile noastre se succed invariabil după legile obișnuinței sau asocierii, ceea ce nu este altceva decât un reflex al coexistențelor și secvențelor exterioare O anumită vivacitate sau durată a unui gând sau al unuia demonstrează doar că în acel moment nu există altul mai puternic care să-l înlocuiască Unde este voința noastră? Ce mijloace are ea pentru a influența în vreun fel? Autorul este de acord să dea denumirea de "voință" unei abateri remarcabile în cursul asociațiilor noastre, i e ocazional Biblioteca "Runivers" BCAI N modificări în ordinea curgerii sau opririi lor, întârzieri în aceeași ordine, pentru a considera ca rezultat al voinței, dar el nu găsește nicio nevoie pentru așa-numita capacitate a apercepției lui Wundt, presupusă necesară pentru explicarea științifică a așa-numitele forțe active ale spiritului Găsim mijloacele pentru o asemenea schimbare sau întârziere într-un anumit antagonism care există între impresiile exterioare și amintirile interioare, dintre care prima, relațiile noastre reale, sunt de obicei mult mai vii decât a doua, relațiile noastre ideale Pentru a întrerupe și a schimba cursul gândurilor noastre, nu trebuie decât să se predea acțiunii unor impresii senzoriale mai vii, să cheme în ajutor diverse mișcări corporale, iar noi curente de asociații nu vor întârzia să apară Dacă vrem să susținem curentul de gânduri existent, în ciuda eforturilor sale de schimbare, atunci cu ajutorul unor impresii exterioare omogene pe care le găsim în limbaj și scris, i e în asocieri sonore și vizuale adecvate, putem păstra în mare măsură cursul dorit al gândurilor noastre În ambele cazuri, mișcările noastre voliționale sunt exact ca verigile obișnuite din lanțul format prin asocierea ideilor noastre "Sentimentul efortului" este legat de conflictul ideilor si motivelor noastre care precede aceasta sau acea actiune, si nicidecum cu actiunea muschilor si nervilor motori cu centrii lor, care este doar un proces fiziologic fara nici un acompaniament subiectiv Astfel, autorul se pronunță împotriva teoriei lui Wundt și Bain referitoare la "sentimentul efortului", pe care o consideră a fi un însoțitor al activității centrilor motori sau a curenților nervoși centrifugi În același mod, autorul neagă existența unor centri pur motori în cortexul cerebral, neagă posibilitatea unei localizări speciale a atenției și voinței, dar este gata să le localizeze în celulele fiecărui centru de simțire cortical, adică, le consideram situate in tot cortexul si dezvaluind actiunile lor intr-un loc sau altul, in functie de ce impresii ne excita atentia, vizuale, auditive, tactile, olfactive, gustative sau motorii "Procesul atenției, în esența sa, este procesul simțirii Biblioteca "Runivers" Eu, KOLUBOVSKY schiy, deși este întotdeauna însoțită de mișcări Voința, în schimb, reprezintă doar câteva faze ale asocierii ideilor, iar mișcările care o însoțesc aparțin pur și simplu domeniului fiziologiei Actele voinței sunt niște manifestări ale intelectului în acțiune, astfel încât expresia lui Spinoza: "voința și intelectul sunt una și aceeași" este pe deplin confirmată Orice lucru cunoscut separat ca voință este de fapt doar o

fantomă, un fel de apariție psihologică " Nikolai Abrikosov Wundt despre hipnotism și sugestie Hipnotismul a devenit un subiect la modă în psihologie și psihiatrie În toate limbile, există o mulțime de lucrări dedicate cutare sau cutare parte a acestei întrebări Ultimul congres internațional de psihologie experimentală* a dedicat una dintre cele două secțiuni hipnotismului Fascinația pentru fenomene noi a dus la faptul că au început să vadă aproape singura bază a psihologiei Prin urmare, este extrem de interesant să facem cunoștință cu opiniile sonore despre hipnotism ale unui psiholog precum Wundt**) Lucru ciudat! Hipnotismul prezintă o afinitate deosebită pentru spiritism, clarviziune și ramuri similare ale științelor secrete Înclinația către ocultism cu misterele sale este unul dintre curentele mentale ale zilelor noastre, care a captat chiar și unii filosofi și psihologi (Sedgwick, Richet etc) "Nu degeaba filosofia se distinge prin acea trăsătură cu totul legitimă că poartă urmele nu numai ale succeselor științifice ale epocii sale, ci și ale erorilor și erorilor sale Așa cum hipnotismul este pentru ocult "pragul către misterele superioare", așa mulți dintre reprezentanții psihologiei hipnotice văd sugestia ca un mijloc de abordare a psihologiei mistice cu efectele ei psihice la distanță, este clar *) Congresul a avut loc la Londra timp de trei zile, începând cu iulie Un raport despre aceasta va fi publicat în următoarea carte a revistei Ed **) Vezi Philosophische Studien, vol VIII, pp - Articol: Hipnotism și sugestie Biblioteca "Runivers" WUNDT despre hipnotism și sugestie Õ viziunea si materializarea spiritelor Chiar și printre admiratorii moderati ai hipnotismului, care sunt departe de o asemenea superstiție, o ușoară influență a acestui curent ocult se manifestă de obicei într-o formă sau alta, în primul rând în exaltarea excesivă a semnificației psihologice a hipnotismului, care este dincolo de orice raport cu datele reale , și adesea și într-o înclinație pentru ipoteze fantastice, care, la o iluminare mai atentă, se dovedesc a fi o repetiție secretă a unor idei superstițioase binecunoscute și răspândite "Desigur, ocultismul, dacă este privit ca un fenomen cultural-istoric, prezintă un interes nu mic și, în același timp, urmărirea diferitelor sale modificări și faze de dezvoltare, cred că este și o sarcină atractivă pentru psihologia popoarelor Dar acest lucru nu oferă în niciun caz motive suficiente pentru a dori succese în continuare în această direcție complet patologică a științei moderne Este clar că Wundt nu este deosebit de dispus să cedeze nevoii de a vorbi despre o astfel de tendință științifică, de care această "tendință patologică" îi plăcea atât de mult "Un bărbat", spune Wundt, "care a fost angajat în muncă experimentală de la o vârstă fragedă, nu are nici cea mai mică dorință de a judeca un subiect pe care el însuși nu a experimentat " Dar hipnotizatorii, si mai ales spiritistii, spun constant ca pentru a judeca astfel de lucruri trebuie sa le studiezi singur Există, totuși, motive foarte bune pentru care observatorii experimentați nu sunt duși la studiul fenomenelor misterioase În primul rând, conform ocultiștilor ortodocși, aceste fenomene se remarcă și prin faptul că trebuie să crezi în ele pentru a le vedea Dar să presupunem că toate experimentele au avut succes Ce vom obține în urma studiului? "Evident, am fi ajuns la presupunerea că lumea din jurul nostru constă de fapt din două lumi complet diferite " Una este lumea lui Copernic, Galileo, Newton, Leibniz și Kant, cealaltă este o lume mică a spiritelor și a mediumilor, iar tot ce se întâmplă în lumea mare, mică este cu susul în jos *) "Gravitație, acțiune *) Un argument similar împotriva angajării în spiritism a fost adus de H N Strahov în polemica sa cu prof Wagner Biblioteca "Runivers" i KOLOBOVSKY lumină,

legile organizării noastre psiho-fizice - toate acestea încep să se clătească de îndată ce Madame Leonie din Le Havre își ia în cap să cadă într-un somn magnetic, nu pentru a prezice vreun eveniment mondial, ci pur și simplu pentru a ai un presentiment că cu o mică nenorocire i s-a întâmplat micuțului Richet la Paris Cu toate acestea, dacă hipnotismul este dezbrăcat de aspectul său ocult, atunci rămâne un întreg câmp de fenomene incontestabile, care trebuie conectate cu alte fapte cunoscute ale vieții psihice Pentru asta nu ai nevoie de un hipnotizator de profesie, ci de un psiholog "Dacă cunoștințele noastre actuale despre hipnotism prezintă încă lacune, atunci ele se referă nu atât la fenomenele de bază, cât la explicația lor psihologică și fiziologică " Fără să se oprească îndeosebi asupra descrierii fenomenelor hipnotice, Wundt are în vedere mai ales explicația lor Până acum, cu siguranță nu au lipsit teoriile fenomenelor hipnotice Wundt critică mai întâi teoriile fiziologice (Heidenhain, Forel, Lehmann) Ei suferă de dezavantajul că, pentru faptele psihice cunoscute, acceptă procese necunoscute și ipotetice și astfel merg adesea de la necunoscut la cunoscut, adică, păcătui direct împotriva celei mai elementare reguli științifice Teoriile psihologice pot fi, în general, împărțite în două grupuri Unii dintre ei văd în starea hipnotică, și mai ales în sugestie, un fapt nou de o valoare psihică extraordinară, care este capabil să arunce o lumină neașteptată asupra întregii vieți spirituale; alții, dimpotrivă, iau ca punct de plecare conștiința normală și încearcă astfel să explice acele abateri ale acesteia care se observă în starea hipnotică Primul grup (în special teoriile simpatiei în Schmidkuntz și conștiința duală în Thaen și alții) poartă o nuanță evidentă de ocultism Al doilea grup, în care se include și Wundt, sunt Bernheim și Moll Cu toate acestea, Wundt consideră că teoriile lor sunt insuficiente În sugestie, cel mai important rol este jucat de circumstanța în care conștiința se restrânge la o asociere stabilă, una dintre ale căror legături conţin debutul hipnozei Sugestie mereu Biblioteca "Runivers" WUNDT DESPRE HIPNOTISM ȘI SUGESTIE este greu de redus la asocieri care captează complet conștiința, astfel că "sugestia este o asociere însoțită de o îngustare a conștiinței în limitele acelor idei care sunt cauzate de asociere" Prin urmare, în studiul sugestiei, cea mai importantă întrebare este cum apare îngustarea conștiinței, dând ideilor sugerate dominație nedivizată În ceea ce privește apariția ideilor în sine, nu este nimic misterios aici: ea procedează în același mod ca în conștiința normală, adică conform legilor asocierii Pentru a rezolva această problemă, trebuie să apelăm la o analiză a acelei "stări de conștiință" care însoțește fenomenele hipnotice pozitive Un semn al unei astfel de stări este o susceptibilitate redusă la toate impresiile care se află în afara câmpului sugestiei Dar în același timp, iritațiile care ajung la conștiință au drept consecință o reacție sporită Toate acestea fac să se creadă că explicația psihologică trebuie pusă în legătură directă cu cea fiziologică Aici, așa-numita lege a egalizării funcționale are o importanță semnificativă, care poate fi exprimată astfel: "Dacă, ca urmare a unei întârzieri, funcția majorității organului central este într-o stare latentă, atunci excitabilitatea se măreşte restul de funcţionare din acele iritaţii care ajung la el După toate probabilitățile, această creștere este mai mult, mai degrabă decât mai mică, din lucrările anterioare, a forțelor latente găsite în organul central în general Ca bază fiziologică a acestei legi, putem presupune o dublă interacţiune - neurodinamică şi vascular-motorie> Excitabilitatea oricărui element central depinde nu numai de starea în

care se află el însuși în momentul apariției iritației, ci și de starea elementelor învecinate Aceasta va fi interacțiunea neurodinamică, care găsește sprijin de la vasomotor: funcția vaselor și a organelor se află într-o astfel de interacțiune încât o creștere a funcției implică vasodilatație și creșterea fluxului sanguin, iar o slăbire a funcției are consecințele opuse Pe baza acestor date, Wundt, pas cu pas, dă o explicație a tuturor fenomenelor importante ale hipnozei (automatism la comandă, catalepsie, halucinații, acțiuni în stare de hipnoză) Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKII nas, acțiuni post-hipnotice de sugestii) Pe cât de interesante sunt aceste explicații, totuși, din lipsă de spațiu, trebuie să refuzăm să le oferim în detaliu "Astfel", își încheie analiza Wundt, "oricât de ciudate ar părea la prima vedere fenomenele de hipnoză, ele nu prezintă nicăieri semne care să nu găsească o explicație în fapte fiziologice și psihologice binecunoscute sau să facă necesară într-una dintre acestea direcţii de a implica noi ipoteze care contrazic mecanica sistemului nervos sau depăşesc limitele legilor conştiinţei cunoscute nouă "În starea actuală de lucruri, o interpretare pur psihologică a hipnozei nu este suficientă, la fel ca în explicarea fenomenelor legate de somn și vis Dimpotrivă, este absolut imposibil de evitat anumite modificări ale creierului, care trebuie deduse în vreun fel din mecanica generală a centrilor nervoși Dar discuția de mai sus a arătat, sper, că calea corectă către o ipoteză rezonabilă cu privire la natura acestor schimbări nu este aceea de a căuta, fără discuții ulterioare, printre funcțiile centrale mai familiare, una în care fenomenele observate să poată fi subsumate , dar în primul rând este necesară o analiză psihologică precisă faptelor, iar apoi deja pe baza acestei analize, ghidată pe de o parte de proprietățile fiziologice cunoscute ale substanței nervoase, iar pe de altă parte, bazându-se pe lege a paralelismului psihofizic care operează aici, ar trebui să se caute o explicație fiziologică tolerabilă Unii fani ai hipnotismului văd sugestia ca fiind cea mai de încredere metodă experimentală din psihologie Nu se poate spune nimic împotriva acestui lucru, dacă metoda experimentală este înțeleasă în sens larg Dar problema este că admiratorii hipnotismului nu sunt mulțumiți de acest lucru și consideră sugestia ca fiind una dintre aceleași metode experimentale ca cele folosite de științele naturii Toată psihologia experimentală se reduce la sugestie La aceasta trebuie spus că sugestia diferă doar în cel mai nesemnificativ grad de caracteristicile unui experiment științific Mai mult, îi lipsește una dintre cele mai esențiale trăsături ale unui experiment psihologic - autoobservarea Hipnotismul este accesibil observației, dar nu și experimentului Biblioteca "Runivers" WUNDT DESPRE HIPNOTISM ȘI SUGESTIE Hipnotismul ar trebui să rămână în mâinile medicului, nu al psihologului Acest o metoda terapeutica extrem de importanta, iar valoarea ei nu este diminuata de faptul ca se limiteaza la tulburari functionale Cu toate acestea, nu se poate aștepta decât un rău de la entuziasmul pentru hipnotism în rândul diletantilor Ce binecuvântări sunt de așteptat de la hipnotism! Pentru a vă crește bine copiii, trebuie să invitați nu un educator, ci un hipnotizator Pentru a intra în gardienii închisorii, trebuie să treacă un examen de hipnotism și este suficient ca un criminal să stea doar câteva zile într-o închisoare pentru a deveni o persoană minunată după sugestii Judecătorii au nevoie și de practicarea hipnotismului: atunci martorii nu vor minți în fața lor Și asta nu epuizează beneficiile hipnotismului Omenirea va primi o serie întreagă de lucrări cu adevărat artistice create sub influența sugestiei În viața trecută a omenirii, totul va

deveni clar datorită aceleiași sugestii Motivele evenimentelor istorice vor fi, de asemenea, reduse la sugestie În cele din urmă, în domeniul religios, valoarea hipnotismului este dincolo de orice estimare Întreaga istorie a religiei este ceva ca o introducere în hipnotism Așa visează admiratorii înfocați ai hipnotismului Dar să vedem reversul monedei Experimentele lui Liegeoi au arătat că în stare de hipnoză o persoană poate comite o crimă fără nici un motiv, la simpla sugestie Mai mult, se poate acuza de o crimă fără precedent și să vorbească despre aceasta cu o vivacitate extraordinară Dar pe lângă această latură penală a problemei, există și una etică "Din toate relațiile în care o persoană poate deveni cu o persoană, cea mai imorală este atunci când una devine o mașină în puterea altuia Și acest lucru nu este numai în cazul în care un om, transformat într-o mașină, servește ca instrument al scopurilor imorale, dar o astfel de atitudine este imorală în sine, independent de modul în care este aplicată Problema nu se schimbă deloc din faptul că se bazează pe acordul liber sau constrângerea Dar chiar și fără toate aceste considerații, hipnotismul este totuși dăunător sănătății Din exercițiu constant, forța de rezistență a sistemului nervos central în raport cu influențele scade și scade, dar aceasta nu poate rămâne Biblioteca "Runivers" asa de I KOLUBOVSKY • fără influență asupra proprietăților funcționale ale sistemului nervos În plus, hipnotizarea frecventă duce la faptul că sugestiile sunt adesea în stare de veghe Acest lucru arată clar că stabilitatea morală a unor astfel de persoane este foarte slăbită În zadar, așadar, amatorii cred că experimentele hipnotice sunt inofensive în prezența unui medic "Din fericire, salvarea psihologiei nu depinde de asta Ea are o sarcină atât de vastă în analiza fenomenelor conștiinței normale și are la dispoziție mijloace experimentale atât de variate, prin aplicarea cărora nu se amestecă în domeniul tratamentului practic străin ei și nu este în pericol ciocnind cu politia sanitara si morala - ca urmareste hipnoza poate sa o dea destul de temeinic celor carora le apartine de drept si anume medicilor care o folosesc pentru tratament* Desigur, chiar și în teoria lui Wundt, atunci când se explică faptele, problema nu este lipsită de exagerare Nu există totuși nicio îndoială că dintre toate teoriile existente oferă cea mai completă și cuprinzătoare explicație a fenomenelor hipnotice I Kolubovski Biblioteca "Runivers" II Recenzie de cărți Rene Worms La morale de Spinoza, examen de ses principes et de l'influence qu'elle a exercée dans les temps modernes Ouvrage couronné par l'institut Paris (Etica lui Spinoza, un studiu despre începuturile sale și influența pe care a avut-o asupra timpurilor moderne) Cartea lui Worms nu este o examinare științifică riguroasă și sistematică a moralității lui Spinoza; acesta este un mic tratat, scris într-un mod fascinant, talentat și mai ales popular, un tratat în care autorul, care aparține tinerei falange a filosofilor francezi și este deja parțial cunoscut în literatura filozofică, și-a propus să examineze cuprinzător principiile de bază ale Eticii * și caracterizarea învățăturii morale a lui Spinoza în termeni generali În cea de-a doua parte a operei sale, o parte mai nouă și mai interesantă, autorul vorbește despre influența lui Spinoza asupra cursului ulterioar al gândirii filozofice, din secolul al XVII-lea până în vremea noastră Cartea lui Worms, scrisă evident nu pentru specialiști, ci pentru un public larg, are toate avantajele și dezavantajele obișnuite ale scrierilor populare: este scrisă cu talent și foarte literar, cu o cunoaștere neîndoielnică a subiectului și cu dragoste pentru el, dar cu lacune mari, fără o critică științifică adecvată, și nu introduce nimic nou în problema lui Spinoza Aceasta

este o imagine strălucitoare și vie a învățăturii morale a lui Spinoza, dar departe de a fi completă și departe de a fi la fel de atent elaborată în toate părțile sale Concluzia la care ajunge Worms, după ce a expus principiile fundamentale ale învăţăturii lui Spinoza, este aceeaşi concluzie la care ajunsese Guyot mai devreme, şi anume că morala lui Spinoza este o sinteză pricepută a epicureismului şi stoicismului ȘI Întrebări de filosofie, carte θ Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Într-adevăr, morala lui Spinoza, pornind de la principiul interesului personal, interesul autoconservării, vine prin etape succesive ale dezvoltării logice a gândirii până la idealul stoicismului Acest ideal apare de obicei sub două forme Pe de o parte, înțeleptul trebuie să se întărească, să devină insensibil și indiferent la loviturile destinului, să caute numai acele beneficii care depind de voința sa personală, să dezvolte în el însuși o singură abilitate - rațiunea, de a vedea binele cel mai înalt în viața interioară Pe de altă parte, observând legătura fizică dintre om și Dumnezeu, el trebuie să vadă în unitatea omului cu natura, în dragostea pentru aproapele, în dragostea pentru Dumnezeu, scopul cel mai înalt Ambele forme s-au reflectat clar în învățăturile lui Spinoza, pentru că și el predică atât independența omului prin rațiune, cât și fuziunea lui cu substanța divină Dar pe lângă această sinteză a epicureismului și stoicismului, învățătura morală a lui Spinoza include și alte principii fundamentale ale întregii morale? Worms răspunde afirmativ la această întrebare Sarcina fiecărei doctrine morale, remarcă el, este să împace iubirea de sine, iubirea aproapelui și iubirea infinită de Dumnezeu În sistemele construite pe egoism, predomină iubirea pentru sine, în altruism, iubirea pentru aproapele, în religie, dragostea pentru Dumnezeu Soluția lui Spinoza are avantajul că ține cont de toate aceste trei eforturi ale naturii umane fără a sacrifica complet niciuna dintre ele Metafizica sa afirmă fuziunea tuturor ființelor finite în sânul unei substanțe infinite Astfel, prăpastia dintre toate aceste eforturi diferite ale naturii umane dispare: a te iubi cu adevărat înseamnă a-L iubi pe Dumnezeu, iar a-L iubi pe Dumnezeu nu înseamnă a iubi tot ceea ce se manifestă Dumnezeu? Așadar, în sistemul lui Spinoza, firesc și fără exagerare, din iubirea față de sine curg atât iubirea față de aproapele, cât și iubirea față de Dumnezeu Dar, se poate spune, într-un sistem bazat pe egoism pur, același lucru poate fi adevărat, iar un sistem egoist, pe baze pur psihologice, poate deduce bine personal din dragostea față de aproapele Nu, răspunde Worms, o astfel de concluzie nu poate fi bazată pe motive pur psihologice: trecerea de la iubire Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE pentru vecinii cuiva spre binele personal abia atunci va avea sensul de necesitate, de inevitabilitate, atunci când se bazează pe considerente de ordin superior, de ordin metafizic Dacă esența noastră nu depinde de esența divină, care include în același timp și esența aproapelui, atunci cum putem ajunge la nevoia de a-L iubi pe Dumnezeu și pe ceilalți oameni? Astfel morala lui Spinoza se bazează pe metafizică El a fost primul care a văzut că între acești trei termeni - noi, vecinii noștri, Dumnezeu - Dumnezeu este legătura dintre noi și vecinii noștri Motivul care îi permite lui Spinoza să împace toate înclinațiile noastre este același care i-a permis să împace, așa cum am văzut deja, epicureismul cu stoicismul Așa cum acolo mintea unește interesul de sine cu idealul altruist, tot așa aici Dumnezeu devine veriga de legătură între sine și lume Dar Dumnezeu și rațiunea, mai ales în sistemele panteiste, sunt una și aceeași Dumnezeu formează unitatea naturii, rațiunea formează unitatea vieții și unitatea moralității Astfel, grație unei logici neobișnuit de

stricte, care i-a permis lui Spinoza să împace principii care la prima vedere sunt atât de contradictorii și totuși la fel de necesare în doctrina morală, el a creat o morală care stă, dacă nu în frunte, atunci cel puțin la egalitate cu filozofiile îndrăznețe și strălucite Worms vede însă două neajunsuri în moralitatea lui Spinoza În primul rând, Spinoza nu acordă nicio importanță sentimentului, el bazează totul pe rațiune Cunoașterea lui Dumnezeu și iubirea față de el, despre care ne vorbește Spinoza, este doar un calcul egoist, doar produse artificiale ale minții, încercând să găsim cele mai bune mijloace pentru a obține pacea deplină și fericirea absolută În al doilea rând, el neagă libertatea Știința, desigur, nu cunoaște liberul arbitru, dar morala trebuie să-l presupună în mod necesar În afară de determinism, Spinoza nu recunoaște niciun alt principiu Desigur, el păstrează cuvântul "libertate", dar libertatea lui nu este liberul arbitru, ci doar o stare de spirit care are independență absolută, o minte guvernată doar de propriile legi Este o anumită stare de spirit, dar nu un mijloc de a ajunge la o asemenea stare Spinoza, prescrie omului vreo * Biblioteca "Runivers" : RECENZIE DE CARTE regulile de conduită și, în același timp, negarea liberului arbitru, îl privează de mijloacele necesare pentru a le îndeplini A doua parte a lucrării lui Worms, despre influența lui Spinoza, i se poate reproșa un anumit diletantism excesiv Această parte a lucrării este scrisă cu brio, dar de foarte multe ori suferă de aproximări prea frivole, bazate pe nimic Este foarte greu să vorbim despre influența lui Spinoza, deoarece este greu de stabilit adevăratele limite în care influența lui Spinoza a fost valabilă și dincolo de care este o simplă iluzie sau o iluzie optică Worms nu-și ascunde aceste dificultăți Nu este nevoie, spune el, să fim familiarizați cu învățăturile lui Spinoza pentru a fi adeptul lui: ideile, mai ales ideile morale, sunt, ca să spunem așa, în aer și le primim în cele mai diverse moduri, de la mâinile a o mie de intermediari, astfel încât de foarte multe ori este imposibil de spus de la cine provin ei la origine La fel, se poate studia pe Spinoza, se poate înțelege și tot nu fii adeptul lui Spinoza, deoarece conceptele morale sunt de foarte multe ori rezultatul unor influențe complet diferite, iar coincidența lor cu ideile lui Spinoza este cu totul întâmplătoare Și totuși, Worms, recunoscând toate aceste dificultăți în urmărirea influenței lui Spinoza, găsește posibil să facă o mică schiță a acestei influențe, bazându-se, desigur, pe tactul său critic Eseul său este talentat și scris cu brio, dar departe de a fi convingător și constatăm că tocmai tactul critic îi lipsește uneori Toate aceste apropieri ale panteismului lui Spinoza cu Malebranch, Leibniz, Locke, Baylem, cu gândirea filosofică franceză a secolului al XVIII-lea, cu filosofia engleză a secolului al XIX-lea ni se par mai degrabă analogii spirituale decât concluzii cu adevărat științifice Încercările lui Worms de a stabili o continuitate între Spinoza și învățăturile etice ale germanilor din secolul al XIX-lea par mai solide Aici, de fapt, se poate observa nu doar o simplă analogie, o simplă coincidență a conceptelor înrudite, ci și o adevărată filiație a ideilor, deși în învățăturile etice ale germanilor este foarte adesea dificil, și uneori imposibil, să se evidențieze ceea ce a fost generat direct de Spinoza, din faptul că a fost rezultatul diferitelor doctrine panteiste atât de răspândite în Germania la începutul acestui secol Biblioteca Runiverse RECENZIE carte Și totuși, în ciuda tuturor acestor rezerve, cred că se poate și trebuie să se vorbească despre influența lui Spinoza Dacă, în ansamblu, învățătura lui Spinoza nu-și găsește adepți la ora actuală, atunci în anumite părți ea încă există, ca principiu filozofic viu

Acesta este exact ceea ce Worms subliniază în capitolul său final Este imposibil să nu vedem, spune el, răspândirea remarcabilă a ideilor de "Etică" în timpul nostru Sunt comune nu doar în Franța, Germania, Anglia, dar îi întâlnim în America, în Rusia, le-am găsit chiar și în Asia, în Siria și Persia, acele centre eterne de gândire religioasă și mistică Dar chiar dacă ignorăm aceste țări îndepărtate și ne limităm doar la vechea Europă, observăm că în vechea Europă teoriile lui Spinoza sunt omniprezente nu numai printre filosofi, ci și printre artiști, poeți, oameni de știință Poezia modernă este saturată, s-ar putea spune, de panteism Romantismul a fost un efort de a restabili cultul naturii Desigur, în toată această mișcare literară există mai mult panteism decât spinozismul propriu-zis Toți acești poeți, poate, nu l-au citit niciodată pe Spinoza, dar necunoscându-l, sunt totuși inspirați de ideile lui răspândite în aer Pe de altă parte, Spinoza este serios studiat și evaluat de oamenii de știință: începând cu John Müller și terminând cu Wundt, Taine, Lewis, vedem că Spinoza este recunoscut de fiziologii și psihologii școlii experimentale, în așa măsură încât, împreună cu Pollock se poate spune că "Spinoza devine din ce în ce mai mult filozoful oamenilor de știință* Și totuși, în această renaștere a spinozaismului, Worms constată că o parte a învățăturii sale este uitată din ce în ce mai mult - tocmai acea parte căreia i-a acordat cea mai mare importanță - moralitatea Doctrina lui Spinoza despre natură și despre Dumnezeu triumfă în prezent, desigur, nu în forma pe care i-a dat-o Spinoza, ci în sensul unei teorii mecanice Dimpotrivă, doctrina lui Spinoza despre bine a fost aproape complet uitată Pe de o parte, în timpul nostru, triumfătoare sunt teoriile utilitarismului, propovăduite în primul rând de școala engleză, teorii care limitează omul la căutarea binelui exclusiv uman, teoria moralității, independentă nu numai de religie, ci și de orice metafizică Pe de altă parte, există teorii Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE justificarea moralei la datorie, teorii care amestecă creștinismul cu kantismul, începând prin plasarea idealului moral în tărâmul transcendental cu unicul scop de a demonstra că esența lui nu are nimic de-a face cu interesul propriu Deci, pe de o parte, psihologia interesului propriu, pe de altă parte, metafizica binelui: în prezent, lupta se limitează la aceste două teorii Între timp, teoria lui Spinoza a fost o încercare de a reconcilia aceste două sisteme, pentru că era o metafizică a interesului propriu și o psihologie a binelui Dar moraliştii moderni au respins această reconciliere şi preferă să recurgă din nou la soluţii radicale: au pus din nou pe ordinea de zi disputa dintre epicureism şi stoicism, dispută despre care Spinoza credea că s-a încheiat V Chuiko Emil Gennequin Experiență în construcția criticii științifice (estophologie) Tradus din franceză de D Strunin SPb I I pag Acest mic eseu va fi, fără îndoială, citit cu interes și nu fără folos și, deși, așa cum recunoaște însuși autorul, "este mai degrabă un program decât o lucrare completă), cartea nu este mai puțin completă și conține multe gânduri originale și instructive capabile de trezire a unei game largi de gânduri în cititorii lor După autorul, există două feluri de critică la adresa operelor de artă: într-un caz, operele de artă sunt dezasamblate doar pentru a le aproba sau a le condamna; într-un alt caz, supunând o lucrare analizei, "se străduiesc să o studieze din trei puncte de vedere - estetic, psihologic, sociologic și să înțeleagă, fără nicio părtinire, legile fenomenelor studiate Critica de acest ultim gen, sau critică științifică, autorul numește estopsihologie și o pune în contrast cu prima, în spatele căreia denumirea inițială de "critică literară" poate

rămâne pentru viitor Estopsihologia nu își propune să studieze opera de artă în sine, nici în ceea ce privește conținutul, nici scopul sau construcția ei Îi pasă doar de relația trăsăturilor lui cu cele psihologice, pe de o parte, și cu publicul Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE caracteristici, pe de altă parte Este interesată de o operă de artă ca simbol, marcă, expunere a organizării mentale și sociale Analiza estopsihologică este compusă din trei diviziuni esențiale Prima secțiune este o analiză a părților constitutive ale unei opere: ceea ce exprimă și modul în care este exprimată A doua diviziune este ipoteza psihofiziologică care elucidează, prin intermediul datelor obținute în prima diviziune, intelectul căruia aceste date sunt o expresie În cele din urmă, în secțiunea a treia, cercetătorul, eliminând teoria influențelor rasei și mediului, care are aplicație doar perioadelor primitive ale vieții literare și sociale, considerând împreună cu aceasta fiecare operă, ca expresie a celor cărora le place , și amintind că, pe lângă aceasta, este o expresie b autorul, face concluzii pe baza proprietăților organizației mentale a autorului despre proprietățile admiratorilor săi Dar estopsihologia nu se oprește doar la analiza unei opere de artă realizată din aceste trei laturi diferite Dacă s-ar fi oprit acolo, cunoștințele pe care le dobândise ar fi fost fragmentare și fragmentare În urma analizei operei, ar trebui "restaurat-o și oamenii care au o anumită relație cu ea, în întregime, în cercul acelor condiții istorice, printre care trebuie să figureze" După analiza estetică, adică atunci când opera a fost dezasamblată și înțeleasă în părțile ei, rămâne să o dezvăluie chiar în momentul acțiunii sale, când pune în sufletul uman înseși emoțiile pentru care a fost creată pentru a excita, sau, cu alte cuvinte, pentru a produce o sinteză estetică Exact în același mod, analiza psihologică și sociologică trebuie să fie urmată de sinteză psihologică și sociologică - Fiecare dintre aceste trei diviziuni ale analizei estopsihologice duce la anumite consecințe Prima secțiune, prin descompunerea operelor de artă în elementele lor constitutive, prin studierea emoțiilor pe care sunt capabile să le comunice și a mijloacelor prin care se realizează aceasta, va oferi o serie de date pozitive pentru estetică și va permite în viitor acestei științe să să-și construiască pozițiile pe baze solide Studiul emoțiilor va oferi și indicații din partea psihologiei Al doilea departament de analiză critică științifică, la rândul său, este legat de Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE Psihologie generala Particularitatea sa este că nu duce la cunoașterea a ceea ce este o persoană obișnuită, obișnuită, ci mai ales la cunoașterea naturii umane superioare În fine, a treia secțiune a estopsihologiei ar trebui să contribuie la fundamentarea psihologiei popoarelor În concluzia generală, potrivit autorului, "estopihologia, ca și psihologia marilor oameni, este o psihologie aplicată a popoarelor și a personalității Ea ocupă un loc între estetică, psihologie, sociologie și etică " Astfel, pe scurt, este caracteristic acelei noi științe, a cărei justificare este dedicată lucrării de față și de la care autorul așteaptă stabilirea unor legi precise privind relația omului cu lumea exterioară" ( ) K Wentzel M V Bezobrazova Studii filozofice Moscova pagini Madame Bezobrazova a fost poate prima rusoaica care s-a dedicat elaborarii intrebarilor filozofice*) De aceea, "Etudiile" ei prezintă un interes deosebit Autorul a urmărit două scopuri destul de modeste, deși oarecum nedefinite: i) să expună pe scurt trăsăturile esențiale ale întrebării pe care o tratează;) să facă expunerea accesibilă cititorilor educați A atins autorul aceste obiective? În primul rând, stilul doamnei

Bezobrazova este greu, adesea neterminat și incorect, ceea ce, împreună cu greșelile de tipar (greșeli de scriere și semne de punctuație incorecte), de multe ori îi face gândul de neînțeles Așa, de exemplu, (p): "Sistemul lui Plotin, monist cu un strop de dualism, este un fel de teorie a originii care coboară de sus în jos și dezvăluie o serie de începuturi, începând cu cel, mintea , suflet - universal și individual și terminând cu corpul, materia - primul și al doilea și un număr de ființe, deci cerul, zeii, demonii, oamenii, animalele și plantele Cu greu se poate înțelege nimic în această tiradă Sau: "Plotin și-a dat seama că suferința, boala și moartea, *) Doamna Bezobrazova încă De atunci, ea a publicat în germană un mic studiu despre Plotin - fără aparat științific a fost inclus în Etudes - și o teză de doctorat despre materiale pentru istoria antică a filosofiei ruse Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE cu care viața unei persoane pe pământ este asociată, nu permite gândul la fericire și la urme , nefericirea nu depinde de ele, este concluzia consecventă a filozofului care a numit materia inexistentă, acea teorie a originii, care coboară de sus și este atât de adânc încât, în opinia noastră, este fără fund (!?) "La pagina scrie:" există astfel de cuvinte străine care au primit deja dreptul de cetățenie și, în egală măsură (?), nu ar trebui să fie înlocuite cu cele rusești, deci, platonist - platonist, aristotelic - aristotelic, dogmatism-dogmatism" Dar care este cuvântul rusesc: dogmatism sau dogmatism? Sau altfel: "Mi se pare că o persoană este cu atât mai puțin eclectică, cu cât este mai convins, cu atât se îndoiește mai mult, cu atât mai puternică în el, dimpotrivă, înclinațiile de a-și elabora propria viziune asupra lumii, adică cu atât mai profundă și, prin urmare, mai vitală, viziunea lui asupra lumii Nu este ușor pentru cititor să ghicească sensul acestei fraze Conținuturile studiilor sunt foarte diverse Primul studiu este dedicat eticii lui Plotin, al doilea și al treilea sunt despre femei, așa cum le privesc Schopenhauer și Hartmann, pe de o parte, și Gefding, pe de altă parte Autorul acordă atenția cuvenită opiniilor absurde ale pesimiștilor Următorul studiu se referă la problema independenței moralității Morala este un scop în sine și, prin urmare, nu are nevoie de nicio justificare teleologică În eseuri ulterioare, vorbim despre pesimism, scepticism, istoria filozofiei și terminologie Rădăcina pesimismului este în starea de spirit, care este generalizată ilegal în doctrină filozofică Să ne oprim asupra eseului "O privire asupra istoriei filosofiei", întrucât de aici reiese clar ce înțelege autorul prin filozofie Conceptul de filozofie al autorului este destul de șocant Într-un loc autorul numește "teoria cunoașterii" metafizică (p), în altul spune că "metafizica" va rămâne întotdeauna un focar de întrebări insolubile (p o) La pagina citim: "Așa cum vor fi mereu oameni care cred și cei care nu cred, tot așa sinteza va fi întotdeauna în prim plan pentru unii, analiza pentru alții, unii filozofi vor fi metafizicieni, alții oameni de știință și acordul între ei este imposibil " La pagina : "Esența aspirațiilor unui metafizician constă în faptul că el vrea să dezlege adevărurile ființei și nu Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE poate "(?), iar alături -" toate primele fundamente ale științelor constituie aria sa (metafizică) Să ne așteptăm la noi încercări ale autorului în domeniul ales V Ivanovski Hermann Gruber SJ August Comte, der Begrunder des Positivismus Sein Leben und seine Lehre Freiburg în Br (O Kont, întemeietorul pozitivismului, viața și învățăturile sale) pagini Hermann Gruber SJ Der Positivismus vom Tode August Comte's bis auf unsere Tage (-) Freiburg în Br (Pozitivism de la moartea lui O Comte până în zilele noastre) pagini Nu cu mult timp în urmă, în Severny

Vestnik (septembrie a anului trecut), eseul domnului Severov "Native Shadows" * a atras atenția Aici, într-o formă semi-fictivă, sunt înfățișați compatrioții noștri, adepții lui Comte, care locuiesc la Paris Însăși forma eseului face să tratăm conținutul său cu extremă precauție Aproape în același timp, articolele domnului Reinhardt despre conștiștii ruși au fost publicate și în Volzhsky Vestnik, V Frey (W K Geines), care a pus pe unul dintre conștiștii ruși într-o cu totul altă lumină **) Contistii din imaginea domnului Sverov sunt un fel de maniaci care vorbesc un limbaj stiintific Capitolul kontismului ortodox rus este înfățișat în fața noastră cu totul diferit Un susținător ferm al religiei omenirii, el s-a străduit toată viața pentru cea mai deplină armonie posibilă între cuvânt și faptă și și-a dedicat toată puterea răspândirii acelor idei care îi erau atât de dragi A fost un om care a captivat nu numai prin cuvânt, ci și prin faptă Evident, caricaturile domnului Severov nu pot satisface un observator imparțial al tendințelor sociale Avem nevoie de o cunoaștere documentară mai calmă, ca să spunem așa *) Retipărit într-o carte recent publicată de domnul Severov: "Povestiri, eseuri și schițe *", Sankt Petersburg , sub titlul: "Diferite tipuri" **) Articolele domnului Reinhardt au fost publicate și într-un pamflet separat, Kazan, În aceeași "Primăvara Volzhsky" (, nr și), "Amintiri ale lui V Freya" (din impresii de călătorie în America) lui Pershin a fost tipărit Admiratorii lui Frey au mai multe pamflete litografiate ale lui Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE aceste curente, pentru a le judeca cu mai mult sau mai putina hotarare O astfel de cunoștință documentară poate fi adunată din cărțile pr Iezuit Gruber despre Comte și cel mai recent pozitivism Apartenența autorului la venerabilul ordin al iezuiților îi afectează, desigur, atitudinea față de pozitivism, căruia este gata să-i atribuie aproape toate cele șapte păcate de moarte Acesta este tributul inevitabil al autorului față de mediul său Cu toate acestea, este ușor de împăcat cu o astfel de caracteristică Ideea este că pr Iezuitul indică în rubrici separate unde vorbește pur și simplu despre pozitiviști și unde intenționează să-i calomnieze Cititorul este lăsat să aleagă ceea ce îl interesează cel mai mult - istoria pozitivismului sau argumentele iezuitului în favoarea Bisericii Catolice Inutil să spun că aceasta este o mare comoditate Fapte din viața lui Comte însuși și din istoria pozitivismului sunt adunate cu multă sârguință Organele diferitelor facțiuni ale pozitivismului, tot felul de circulare și fluturași nu sunt disponibile pentru toți cei neinițiați și costă multă muncă să le strângem Dacă adăugăm la aceasta că autorul încearcă în mod constant să vorbească în cuvintele scriitorilor pe care îi expune, atunci utilitatea cărților sale despre pozitivism și Comte nu este supusă nici cea mai mică îndoială Spre sfârșitul vieții lui Comte a fost foarte preocupat de întrebarea cui să numească după sine marele preot al religiei omenirii La început l-a citit pe Lafitte drept succesorul său, dar apoi a devenit deziluzionat de elevul său și în testamentul, care, de altfel, este un volum foarte greu, vorbea despre el nu în mod deosebit de măgulitor Cu toate acestea, după moartea lui Comte, Lafitte a fost ales "pentru un timp" ca șef al pozitivismului Dar, încetul cu încetul, acest pozitivism ortodox a început să se dezintegreze în grupuri care au fost numite după naționalități Unii dintre pozitiviști au început să declare că Lafitte s-a abătut prea mult de la preceptele întemeietorului religiei omenirii, că nu avea nici măcar dreptul de a fi papă al omenirii, întrucât Catehismul lui Comte cere ca șeful religiei să fie supus la "influența constantă a unei femei, subiectivă și obiectivă", pur și simplu, Comte dorea ca

marele preot să fie căsătorit, iar Lafitte nu a îndeplinit această condiție Astfel, în a avut loc o scindare chiar și între grupul francez; Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE la cap În același timp, alte grupuri câștigaseră mai multă independență: englezii, conduși de Congreve și Harrison, brazilianii, conduși de Lemos, și chilianii, conduși de Lagarrigue Mult mai aproape de Lafitte este grupul suedez fondat de Nystrom Această tendință a găsit ecouri mai mult sau mai puțin puternice în alte țări, dar nicăieri pozitiviștii ortodocși nu s-au bucurat de o asemenea influență ca în Brazilia: lovitura de stat de acum doi ani a fost făcută de pozitiviști Activitatea altor grupuri s-a exprimat în respectarea unui cult pozitivist, în popularizarea ideilor lor și în influența lor fezabilă asupra vieții publice Pozitiviștii propriu-zis în sensul lui Comte ar trebui considerați numai aceste grupuri Se știe că și în timpul vieții lui Comte, unul dintre elevii săi, Littre, s-a îndepărtat de el, care nu a vrut să recunoască "Politica pozitivă" A devenit șeful unui grup special de pozitiviști care doar pe jumătate îl recunoșteau pe Comte În opinia lor, Comte a abandonat complet calea pe care a urmat-o la Cursul de Filosofie pozitivă S-a crezut chiar că boala psihică a lui Comte a fost cauza acestei întorsături De fapt, Comte a rămas același Comte în Politică Pozitivă ca și la Cursul de Filosofie Pozitivă Deja în scrierile sale timpurii (în special în lucrarea din : "Planul de lucru științific necesar transformării societății") Comte visează la o nouă putere spirituală care să distrugă anarhia minților Însuși "Cursul de filozofie pozitivă" a fost întreprins de el cu scopul de a oferi o bază științifică noului sistem politic Punctul de vedere sociologic l-a călăuzit constant pe Comte, iar de mai multe ori în "Cursul său de filozofie pozitivă" vorbește direct despre "Sistemul de politică pozitivă" care urmează să apară și într-un loc (VI, conform I ed) el indică chiar numărul de volume şi conţinutul ih Dar acest lucru nu este suficient Toate ideile principale ale "politicii pozitive" se regăsesc deja fie în "Curs", fie în lucrările anterioare În sfârșit, Comte însuși răspunde reproșurilor că și-a schimbat calea inițială: "politica mea este departe de a fi în conflict cu filosofia mea și constituie continuarea ei firească în sensul că filosofia a fost mai degrabă directă Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE creat cu scopul de a servi drept bază a politicii În confirmarea spuselor sale, Kont retipărește lucrările sale de tineret în anexa la "Politica pozitivă" De ce, atunci, părerea lui Littre și Mill se menține cu atâta încăpățânare despre două perioade opuse în filosofia lui Comte? Motivul, aparent, pe lângă autoritatea acestor scriitori, constă în faptul că puțini oameni știu ce fel de religie a predicat Comte și, de asemenea, în acele ciudățenii de caracter cu care fondatorul religiei omenirii i-a înstrăinat pe mulți de el însuși Dintr-o parte, pare sălbatică această îngâmfare extraordinară, această încredere într-o misiune specială, mântuitoare pentru omenire Există un fel de fetișism în închinarea noastră la moaștele Clotildei de Vaux Dar lui Comte trebuie învinuit doar pentru faptul că și-a îmbrăcat aspirațiile practice în forme atât de urâte, și deloc pentru faptul că s-a schimbat Formula de bază a "politicii pozitive": "l'amour pour principe, l'ordre pour base, le progrès pour but" (legea este dragoste, baza este ordinea, scopul este progresul) rămâne până astăzi o expresie strălucitoare de idealuri nu numai pozitivişti înguști Lewis își definește foarte bine atitudinea față de ultima perioadă a activității lui Comte: "antipatia pentru metodă și unele dintre concluziile Politicii pozitive m-au făcut, de mulți, mulți ani, să privesc această

lucrare ca pe o digresiune cu totul nefericită de la Filosofia pozitivă " Atitudinea mea s-a schimbat de atunci, datorită remarcii unei persoane dragi mie (Gruber ghicește că era Eliot), am învățat să privesc această lucrare ca pe o utopie, care conține nu atât învățătură cât ipoteze, nu atât dogme pentru studenți, câte indicii pentru investigatorii de mai târziu " Gruber nu se limitează la acei filozofi care se învecinează direct cu Comte El ia în considerare și doctrinele care pot fi numite pozitiviste doar în sens larg Mill, Spencer, Wundt, A Lange, Riehl, Ribot și alții - toți sunt plasați sub același steag Acest lucru nu este corect Din principalele prevederi ale lui Comte, scriitorilor numiți le-a rămas foarte puțin, ca să nu mai vorbim de faptul că niciunul dintre ei nu are indicii de "politică pozitivă" (cu excepția unui astfel de indiciu al "Întrebării de lucru" Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Lange) În ceea ce privește pozitivismul rus, N Ya Grot a fost plasat printre pozitiviști, evident doar printr-o neînțelegere Pe lângă el, sunt menționați V V Lesevich și Frey G de Roberti este clasificat drept pozitivist francez Pentru aceasta, nu se poate decât să fie de acord cu autorul că Comte trebuie considerat fondatorul pozitivismului Se știe că există opinii diferite în această chestiune Ardigo, de exemplu, vede opusul pozitivismului în Galileea, Laas în Protagoras, alții în Hume Totuși, doar Comte a oferit un sistem pozitivist coerent, iar meritul său constă nu atât în faptul că a creat ceva nou, cât în implementarea consecventă a unor principii care se întrezăresc ici și colo chiar înaintea lui I Kolubovski Biblioteca "Runivers" Pliant bibliografic *), I Cărţi noi legate de filozofie Alberti, E E R -Heinrich Pestaloitt^ Eseu biografic Cu el traducere de K Voskresensky Riga p de exemplare Anthony, arhim - Cum se leagă slujirea binelui public cu lucrarea de salvare a propriului suflet (Din revista "Questions of Philosophy and Psychology ") M p de exemplare Nu a fost la vânzare ^ Arhangelsk, Ioan - În denunțarea ateismului și în respingerea doctrinelor ì/ëVƀrIL O rază de răspuns la secretele vechi despre dacă vom trăi dincolo de mormânt după moartea noastră? Întrebări finale despre viața reală și veșnică nemuritoare a unei persoane din spatele unui sicriu, rezolvate prin dovezi de necontestat Compilat pe baza Sf Scripturile și învățăturile Sf părinte, cu indicarea opiniilor și înțelepților antici, conform scrierilor istorice și teologice O explicație a stării sufletului - ceea ce experimentează, aude și vede în acel moment groaznic când iese din corp și unde și în ce loc se mișcă M p exemplare Astafiev, P E - Bunul public în rolul principiului suprem al vieții morale (Eseu popular) Ed L£ Astafieva M p exemplare cop Astafiev, P E - Învățăturile contelui L N Tolstoi în întregime Eseul critic Ed -ɵ, augmentat, LG A Astafieva M p exemplare cop Batyushkov, D - Povești despre disputa dintre suflet și corp în literatura medievală SPb A N Veselovsky "Jurnal Min Nar Ex " , - ♦) Vezi cartea al -lea În cazul în care anul nu este indicat, trebuie luat în considerare anul curent Biblioteca "Runivers " I KOLUBOVSKY Barsov, N L - A existat o Inchiziție în Rusia? SPb pagini de exemplare * Bezobrazova, M V - Studii filozofice (Despre etica lui Plotin Kant, Schopenhauer și Hartmann despre femei Din etica socială \ Gefding Moralitate și etică Pesimismul în filozofie O privire asupra istoriei filosofiei Rolul scepticismului în filosofie Aiken despre terminologie și Dilthey pe arhive) M p exemplare cop Æ Mirovici "Biblie Zap/ , s Beketov, A N - Moralitate și științe naturale SPb pagini exemplare cop '' Berkan, O - Despre tulburările de vorbire și scris Noi metode de tratare a balbairii Cu desene Tradus cu el cu note și cu anexa unui articol separat V, A Kaznacheev M p exemplare frecare Bershadsky, S A -

Eseu despre istoria filozofiei dreptului Emisiune I Sankt Petersburg VII-|- de exemplare frecați Blackie Autoeducație (vezi "Biblia, fișa / în cartea) -"Bir Ved , nr - P "Vs Vos / , , ss - "Rus Gând* , , p - "Jour Min Nar Proceedings / , , - "Nabl / , , s Boborykin, P - Prețul vieții (o prelegere în favoarea celor înfometați), Ajutor pentru cei înfometați Colecția științifică și literară "Rus Vedomosti", M , p - Br , F - Despre acţiunea voinţei la distanţă Publicarea revistei "Spikes* SPb pagini exemplare X Watson, E K - O Kont și filozofia pozitivă (Studii și eseuri Sankt Petersburg ruble) Weinberg, J - Viziunea astronomică asupra lumii care a pregătit învățăturile lui Copernic M p exemplare Mari principii și tratate despre probleme importante și despre adevărurile și principiile finale ale înțelepciunii, sau marea cale către minte, energie și geniu Gândurile marilor gânditori (Tylor, Smiles, Spencer, Voltaire, Rousseau și alții) Colectat și publicat de A AL Zemsky, ed Mai mult strema Ed , cu mai multe; cu adaosurile lor M - ~ N de exemplare frecați Wendt, F M - Sufletul unei femei Experiență în psihologia feminină Traducere S SPb p exemplare p cop ' "Greutate Ebr " , regiune - A I Vvedensky "Educaţie" - , - -I V "Rus Dumnezeu / - , - - "Nou Vr / Nr (martie) - "Săptămâna" Nr A p s * Vesin, S -Probleme ale educaţiei corecte Jitomir pagini exemplare · Vinogradov, N -Fedon Dialog despre ideea "nemuririi" de către filozoful antichității clasice Platon Cu o introducere, prefață și note M p de exemplare de copeici * Biblioteca "Runivers" prospect BIBLIOGRAFIC Vogue și Genneken -Contele X N Tolstoi Articole critice (În beneficiul celor afectați de eșecul recoltei) M p exemplare k "Întrebări de filosofie și psihologie", cartea - "Gândirea rusă" , , p Genneken, Emil -Experiență în construcția criticii științifice (estopsy-chology) Tradus din fr D Strunin Ed revista "Avuția Rusiei" Sankt Petersburg pagini de exemplare de copeici D Strunin Orizonturi ale criticii științifice "Știri" nr -P S "Bibl Zap" , p - "Săptămâna" nr , p Gefding, G - Eseuri de psihologie bazate pe experiență Traducere cu el ed A A Kozlov și Ya N Kolubovsky Ed jurnal "Probleme de filosofie și psihologie" M VSh" " exemplare ruble copeici JB Goltsev "Rus Vd " Nr -"Rus Gând" , s -"Jour Min Nar Pr " , -JL I Vvedensky "Educaţie" , - -I Sokolov "Biblie Zap " , s - "Ves Ebr " , reg Golovin, K - Socialismul ca doctrină pozitivă SPb VI-|" de exemplare p cop "Săptămâna" nr , p Gusev, A -Dragoste pentru oameni (vezi "Bibl, foaie") anterioară - A K-n - , - -TL JE Astafiev Profesorul Gusev despre contele JE Tolstoi Moscova Frunză " nr Debolsky, N G - Filosofia formalismului fenomenal I Metafizica Emisiune SPb pagini de exemplare frecare cop D Bogdaşevski În apărarea metafizicii minții "Proceduri Kiev Spirit Acad " , - de Roberti, BÍ^O monism of Herat Spencer Colectarea sudică în favoarea celor afectați de eșecul recoltei Odesa Dep II, p - Drummond, Henry -Binele Mare Vorbire Pe din ed a -a în engleză, limba M p exemplare Drummond, Henry - Cel mai mare din lume; pacea fie cu tine; cum să ne transformăm viețile Trei discursuri Traducere din engleză S Dolgov M p exemplare Y Nikolaev Note literare Cam o carte Moscova Vd " nr Efimov, D I -Logic Revizuirea metodelor de cercetare inductivă și deductivă Prelegeri susținute la Academia de Drept Militar Publicat de căpitanul de stat major Ogievskgy SPb pagini de exemplare Jdanov, A V - Sokrat ca profesor (eseuri despre istoria pedagogiei) Harkov p de exemplare Compoziții ale lui ovyatago Justin, filozof și martir Publicat în Russian-Questions of Philosophy, carte ' Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKII fereastra traducerii, cu introduceri si note la acestea, prot P Preobrajenski Ed al -lea M p exemplare Kazansky, A - Învățăturile lui Aristotel despre semnificația experienței în cunoaștere Odesa pagini ruble cop E Radlov "Zhur Min Nar

Pr " , - -Έ Chelpanov "Întrebare Phil și Psych " , - - J B "Bibl Zap " , Kara-Kul, S K - Despre spațiu și timp Un capitol din cartea "Despre unitatea forțelor loviturii" este în curs de pregătire pentru publicare Odesa pagini de exemplare Nu a fost la vânzare Carlyle -Eroi (vezi "Biblia, pliant*") anterioară-N R-n "Imagine " - , p - S A - v "Ist Vs " , - - Zh Cartea despre eroi "Săptămâna * , nr , p - Karyshev, Iv A - Viziunea ortodox-creștină asupra bazei-^ niya, adoptată de gr JL N Tolstoi a învățăturii sale false, expuse în eseul "Care este credința mea * M pagini, exemplare Kovalevsky, N O -Prelegeri și discursuri publice Cu două portrete și tabele de desene Publicat după moartea autorului S Zh Kovalevskaya Kazan pagini exemplare frecare cop "Rus Mysl" , p Kovalevsky, P I - Schițe psihiatrice din istorie (Ludwig* P, regele Bavariei Nebucadneţar, regele Babilonului Saul, regele Israelului Cambise, regele Persiei) Ed al revistei "Arhiva psihiatriei" Harkov p rub "Nov Vr Nr (ianuarie) Collins, Howard - Filosofia lui Herbert Spencer prescurtată Cu o prefaţă de G Spencer Pe din engleza P V Zhokievskaya, cu adăugarea lucrării lui G Spencer "Justiția * într-o prezentare prescurtată a traducătorului (Biblioteca științifică populară a lui F Pavlenkov') SPb VIP ~ de exemplare frecați "Rus Gândul" p Korelin, M - Umanismul italian timpuriu și istoriografia sa Studiu critic Două volume VIP+ - M exemplare (Note științifice ale Universității din Moscova Departamentul de Istorie și Filologie, Numele și) "Vestn Ebr * , reg K-sky, M -Viktor Dimitrievich "Kudryavtsev Necrolog M p de exemplare Kulakovsky, Yu - Biserica creștină și dreptul roman în timpul primelor două secole Prelegere publică în favoarea victimelor eșecului recoltei Kiev pagini de exemplare (Din ^Universitetskikh News") Kupernik, L -Charles Fourier Colectarea Kiev pentru a ajuta victimele eșecului recoltei Kiev Pagină - Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ Lange, H N - Scrisori de la Heloise către Abelard Colectarea sudică în beneficiul celor afectați de eșecul recoltei, ed Odesa societate vena, lit si oameni de stiinta Dep II, p - Lashkov, V L - Ce este creativitatea? Eseu SPb p de exemplare • cop Lesevici, V V -Ce este filozofia științifică (vezi "Biblia, foaie") anterioară "Gândirea Rusă" , - Lisovsky, A - Individualitate și creativitate Răspuns în favoarea celor flămânzi Odesa Pagină - Litvinova, E T - Aristotel, viața și semnificația sa în istoria științei Cu un portret (Viața unor oameni remarcabili Biblioteca biografică F, Paelenkov a) SPb pagini exemplare cop Lombroso, C - Geniu și nebunie Cu portretul autorului, tabele și desene Tradus din a -a ediție italiană de K Tetyushinova (Biblioteca științifică populară F, Pavlenkova), Ed al -lea SPb p exemplare frecare "Săptămâna" nr , p - "Rus Gând" , Lombroso, S -Progrese recente în știința criminalilor Ed tradus iar cu o prefaţă de L LG Berlin Dr Rappoport SPb pagini exemplare frecare D S "Rus Dumnezeu " - , ss - "Rus Life" nr ' à Lewis, DG-Istoria filozofiei de la începuturile sale în Grecia până în prezent, cu un index alfabetic detaliat Traducere integrală din ultima ediție engleză a lui V V Chuiko, cu apendicele a două portrete și o biografie a lui Lewis, precum și articole despre Popenhauer, Hartmann, D, S Milm și G Spencer, scrise de V V Chuiko pentru această ediție SPb XVI-i- exemplare frecați cop Lewis, D G în ed V, D Wolfson (vezi "Bibl, fișă") precedentă , regiunea - "Rus Gând" , s Lyubimov, N A - Istoria fizicii Experiență în studierea logicii descoperirilor din istoria lor, Partea I Perioada științei grecești SPb V-[- de exemplare frecați Mechnikov, I - Lupta pentru existența unor părți ale organismului animal "Ajutor pentru cei înfometați" Colecția "Rus Vedic", p - Suflet (Din lucrarea episcopului Elijah Minyatiya Kfalonitan) Extras din

revista "Rus Palomnik" SPb pagini, de exemplare - La fel SPb pagini exemplare Mnikhovsky, A K - Feminitate Ed , din nou corectat Odesa p exemplare cop Modzalevsky, L N -Amos Yeomensky, fondatorul noii pedagogii (cu ocazia împlinirii a de ani de la nașterea sa) SPb pagini de exemplare cop Modvalevsky, L I - Eseu despre istoria educației și formării din cele mai vechi timpuri până în vremurile noastre Pentru profesori și părinți Ch eu * Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKII Cu un portret al lui Jan Amos Lomeisky Ed al -lea, corectat și completat SPb W+HP-NZZ+P de exemplare frecați cop Societatea Psihologică din Moscova Acordarea Premiului D A Stolypin Recenzii ale eseului lui B N Chicherin "Filosofia pozitivă și unitatea științei", M p de exemplare Nu este disponibil pentru vânzare Muller - Știința gândirii (vezi "Biblia, fișă") anterioară - "Vestn Ebr " , regiunea - "Rus Gând" , - Nevzorov, I - Morala stoicismului și învățătura morală creștină Kazan ^XiG - r? ' copeici~~ ·- - A, K-n "Biblia teologică, pliant" (în anexa la "Orientări pentru păstorii satului") - , p Nevzorov, I , DA - Despre sinucidere Kazan pagini copeici Neustroev, A A - Despre originea muzicii Eseu estetic și psihologic SPb p exemplare k Nikolaev, P - Progres activ și materialism economic Studiu sociologic M frecare cop -ov "Rus Ves " nr -"Ves Ebr " , reg Despre ultimele lucrări ale lui L N Tolstoi, Kazan p ' exemplar cop Pascal -Gânduri despre religie Traducere din fr S Dolgova, M cip? de exemplare cop P-v, D - Scopul moral al unei persoane (Din "Trudov Kiev Spirit Acad ") Kiev p Pellico, Silvio -Datoriile omului Traducere de E Zh Zinoveva SPb XY-H de exemplare cop Platon -Dialog "Teetit" în traducere de A Dobiagaa Kiev L pagini exemplare Poletika, I - Experiența teoriei materiale a electricității și magnetismului Cu de desene SPb pagini exemplare frecare cop Preyer -Sufletul unui copil (vezi "Biblia, foaia " în cartea) -N V "Rus Dumnezeu" , s ' Preobrazhensky, A - Teoria literaturii Începuturile esteticii, retoricii și pitilticii Manual pentru elevii clasei YΠI de gimnazii M YIII+ de exemplare cop În memoria IPS Nikanor, Arhiepiscopul Hersonului și Odesei Ed compilat și publicat Prof N Belyaeva, (Retipărire din "Drepturile interlocutorului") Kazan p Riha, J V -Eseu despre viața și opera lui Ioan/Amos din Yemen la aniversarea a de ani de la nașterea educatorului slav din secolul XYII Nijni Novgorod pagini exemplare cop ' ' B, Ch "Rus Vd " Nr ··· • Ribot, T -Psihologia atenţiei Pe cu fr A, Tsomakion Ed al -lea (Biblioteca populară TAaScientific a lui F Pavlenkov) Sdb +II de exemplare cop ' • "Gândul Rus" , Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ Rosenbakh, P Ya - Despre semnificația bolilor creierului pentru psihologie Prelegere publică în favoarea victimelor eșecului recoltei SPb •p de exemplare cop Rosenbakh, P Ya -Misticismul modern Eseul critic (Tipărire separată din "Vestnik Klin, and the Court of Psychiatry) Sankt Petersburg - pagini de exemplare Ya V "Rus Dumnezeu / , - "Rus Gândire* , Traducerea franceză a articolului domnului Rosenbach din Revue philosophique, august Serebrenikov, V - Doctrina lui Locke despre principiile înnăscute ale cunoașterii și activității Experiența instalării doctrinei lui Locke pe baza unui studiu istorico-critic și a unei examinări critice a acesteia; în legătură cu învăţătura creştină despre chipul lui Dumnezeu SPb IX W - frecați cop ¿λ Vadlov "Rus Ob " , - -A I Vvedensky "Educația* , p -L Tihomirov "Lecturi în general dragoste spirit proev / - , - - Raport asupra litigiului - Æ "Mosk Ved / Nr Skvortsov, I - Note despre pedagogie (vezi "Bibl, fișa* în cartea) -V S "Imagine / , ss - "Biblia teologică, foaie" (anexă la "Orientări pentru păstorii satului *) - , s Skvortsov, g D , prof - Care este puterea vieții și a întregii naturi?

Discurs la Universitatea Aktakharikov Harkov de pagini Sloushch, N D - Mnemonică sau arta de a întări memoria Un ghid practic pentru a învăța ușor și rapid și a păstra pentru totdeauna în memorie numere, nume, serii de cuvinte, poezii, limbi străine, logaritmi, contabilitate, date etc Nouă ediție complet revizuită Odesa pagini de exemplare cop • Solovyov, Vl -Moralitatea personală și cauza comună "Ajutați pe cei înfometați" Colecția "Rus Ved /, p - A Skabichevsky "Nou / Nr Spinoza, B - Etica stabilită prin metoda geometrică și împărțită în cinci părți Traducere din lat ed prof V I Modestov Ed al -lea SPb II/- de exemplare frecați "Nou Vr / Nr (aprilie) -" Rus Gând * Spinoza, Ben -Etica dovedită în ordine geometrică și împărțită în cinci părți, în care se interpretează: I/O Dumnezeu II Despre natura și originea sufletului III Despre originea și natura afectelor IV Despre robia umană sau despre forțele afectului Y Despre puterea rațiunii sau despre libertatea omului Tradus din latină de N A Ivantsov (Cu o anexă a unui portret al lui Spinoza) A publicat ed V P Preobrajenski (Proceedings of the Moscow Psychological Society, numărul Y) M IY+ de exemplare frecați B G "Rus Ved / Nr - "Rus Gând* , Biblioteca "Runivers" I KOL BOVSKY Stalinsky, E, S - Idei de vagabond și contele L N Tolstoi M L T Broșura orașului Stalinsk Moscova Ved nr Stefanovsky, K , Dr - Ce poate influența viața spirituală a unei persoane în timpul restului simțurilor sale Ediție ed revista / Nala "Rebus" Sankt Petersburg pagini exemplare copeici Stolypin, D - Un scurt studiu asupra principiului egalității ca bază a comunității Legea mondială a echilibrului și armoniei în natură și fenomene sociale Pe problema învăţământului superior M p exemplare N M-ch "Biblie Zap" s Stolypin, D - Eseuri despre filozofie și știință Criza noastră agricolă M XI + de exemplare Strahov, V N - Lumea ca întreg Caracteristici din știința naturii Ed al -lea SPb XXX+ de exemplare "Dreapta Vest " Nr - "Ned / Nr , s - N Ch "Teritoriul de Sud" Nr și (mai și iunie), vezi "Mosk Vd "Nr , jurnal de presă Sechenov, I - Gândirea obiectivă și realitatea "Ajutor pentru cei înfometați" Colecția "Rus Vѣd /, pp - & Treyukhina, V M și Kaidanova, O V - Pentru a-i ajuta pe cei înfometați John Amos Yeomensky Discursuri citite la o ședință a Societății Tiflis pentru Ajutorul Învățătorilor și Educatorilor, dedicată memoriei lui I A Komensky, cu ocazia împlinirii a trei centenare de la nașterea sa Tiflis p exemplare cop Tugan-Baranovsky, M - D S Mill, viața și activitatea sa științifică și literară Eseul biografic Cu un portret (Viața unor oameni remarcabili - Biblioteca Biografică F Pavlenkov) SPb pagini exemplare cop Uspensky, - Eseuri despre istoria educaţiei bizantine (Extras din Jurnalul Min Nar Proev/) SPb +Sh de exemplare frecați cop Fainshtein, S - Ce este mnemotecnia sau arta de a întări memoria? Odesa pagini de exemplare - Filippov, M M - Newton, viața și activitatea sa științifică Eseul biografic (Viața oamenilor remarcabili Biblioteca biografică a lui F Pavlenkov) SPb pagini exemplare cop Filippov, M M - Pascal, viața sa, activitatea științifică și filozofică Eseul biografic Cu un portret (Viața oamenilor remarcabili Biblioteca biografică a lui F Pavlenkov) SPb pagini exemplare cop Vogel, A - Fundamentele filozofice ale pedagogiei {Locke Eant Hegel Schleiermacher Herbart i>eeeeee) Introducere în înțelegerea pedagogiei științifice Ed revista "Gimnaziul" Mitava p exemplare Cheemen, I A - Darwinism, un studiu științific al teoriei lui Darwin despre originea celor patru Ediția autorului Odesa XII+ exemplare frecați cop Biblioteca "Runivers" prospect bibliografic Chicherin, BN - Filosofia pozitivă și unitatea științei M + de exemplare frecați V Chuiko Pozitivismul în fața curții de critică științifică?\Nabl/ , - Chuiko, V V -Lewis -Schopenhauer -

Hartmann,-J S Mill - Herbert Spencer și două portrete ale lui Lewis SPb XVI+съ la de exemplare frecare Nou Vr/ Nr (aprilie) Chuiko, Ik V - Filosofia lui Renan Răspuns în favoarea celor flămânzi Odesa? Pagină - Steinberg, S I , Dr - Bazele anatomice și fiziologice ale memoriei (Din revista "Arhiva Psihiatriei *") Harkov pagini Stein, Vl - Contele Giacomo Leopardi (-) și teoria sa despre infelicità Eseul literar SPb ́YIII+ de exemplare frecare cop D Bogdashevskyi Poetul italian este un pesimist "Trudy Kiev Spirit Acad * , - -"Nov Vr/ No (ianuarie) -N B "Rus Dumnezeu/ , urm - "Vѣs Eur/ - -Vl "Ist Vѣst/ - Shtiglits, A - Cercetări pe principii: echilibru politic, legitimism și naționalitate În trei ori Partea a III-a Începutul naționalității Dept II Dogmatic St Petersburg XX+ exemplare ruble de copeici "Șcheglov, D - Istoria sistemelor sociale TI Ed al -lea (O revizuire critică a învățăturilor sociale ale lui Platon, T More, Campanella, Harrington, Morelli, Mably, Brissot, Lete, Necker, Fege, Babeuf, Saint-Simon, Simonists și R Owen) SPb XLIV+ exemplare frecați cop Engelgardt, M A -́H Copernic, viața și activitatea sa științifică Eseul biografic Cu un portret (Viața oamenilor remarcabili Biblioteca biografică a lui F Pavlenkov) SPb pagini exemplare cop Erlytskyi, A F - Despre cauzele bolilor mintale St Petersburg de copeici Fiul lui Ot/ Nr Yaresh, θ L și Stepovych, A I - John Amos Comensky (-) Lectură la adunarea solemnă a poetului slav de la Kiev societate, martie Kiev de pagini, de exemplare II Articole în publicații periodice legate de FILOZOFIE "Note bibliografice Sokolov, P P -Viktor Dmitrievici Kudryavtsev , - ; , - (cu un portret) Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKII "Buletinul de schimb" Contele JT N Tolstoi despre vegetarianism Nr (despre "Prima Etapă") "Buletinul teologic" Anthony, arhim - Beneficiul public din punctul de vedere al creștinilor-^X și din cel modern-pozitiv , - Belyaev, A D - Adevăratul creștinism și umanism , - ; , Έ ^ T (πо despre rezumatul lui Vl S Solovyov) Yu N "Buletinul Bogoslovsky" despre rezumatul domnului Vl Solovyov "Mos Ved No Vvedensky, AI - Realitatea occidentală și idealurile rusești (Scrisori din străinătate) , - ; , - ; , - ; , - Kudryavtsev-Platonov, VD - Teoria regresivă și progresivă a originii , - În memoria mentorului nostru Vitor Dmitrievich Kudryavtsev-Platonov , - (se vinde separat, pret copeici) Muretov, M D - Teoria hermeneutică a lui Bant - Muretov, M D - Teologia protestantă înainte de apariția vieții lui Iyutga a struțului, , - Muretov, M D -Exegeți-filologi Schleiermacher , - "Credință și rațiune" Ambrozie, arhiepiscop - Un cuvânt despre direcția creștină a științelor naturale Nr , - Belyaev, A -Fără Dumnezeu, tipurile, semnele și reprezentanții ei Nr , - ; Nr , - (sfârşit) Glubokovsky, M - Despre problema darwinismului Nr , - (cu referire la articolul prof I Skvortsov: Lupta sau pacea guverneaza viata si lumea intreaga? "Stiinta si viata" Nr) Zelenogorsky, O - Aristippus Kirensky, fondatorul hedonismului Nr , - Korsunsky, I - Viziunea religioasă asupra lumii a istoricilor greci: HerodomÏÏ^'Oukdides și Xenophon, în raport cu ideea de divinitate, în comparație cu aceeași viziune asupra lumii a altor istorici greci antici Nr , - ; Nr , - Leibniz -Teodicee Pe X Istomin Nr , - (al doilea apendice); Nr , - ; Λ> , - (al treilea apendice); Nr , - (al patrulea apendice) Linitsky, P - Literatură și filozofie grațioasă Nr , - ; Nr * , - ; Nr , - ; Nr , - Lynytskyi, P - Despre relațiile interne ale cunoașterii (clasificarea cunoștințelor) , nr , - Lynytskyi, P -Despre relațiile externe (organizarea școlară) Nr , - Biblioteca "Runivers" fisa bibliografica S - Ar fi corect să-l considerăm pe Spencer un împăcator al științei și religiei? Nr , - ; Nr , - Ì ' Seneca, L A - O binecuvântări! Trans *** Nr , - ; Nr , - (continuare) Snegyrev, V A -

Idee religioasă , nr , - SmegirentGKGG - Inima și viața ei Nr , - ; Nr , - ; Nr , - ; Nr , - ; Nr , - Strahov, N - Eseu despre istoria filozofiei Nr , - ; Nr , - ; Nr , - ; Nr , - ; Nr , - Tatarsky, I, - Viktor Dmitrievich Kudryavtsev Nr , - ; Nr , - Filevski, I , Preot - Despre discuția literară despre contele X I Tolstoi (N Strahov, Răspuns la o scrisoare de la o persoană necunoscută "Întrebări de filosofie", cartea) Nr , - "Buletinul Educaţiei Br-ij -Abilități și fapte Nr , - Vasilkov, N -Amos fondatorul pedagogiei raționale igiena fizica Nr , - Gorinevsky, V V , Dr - Despre începuturile lașității și curajului la copii Nr , - Dumas, A - Dezvoltarea abilităților mentale ale copilului Traducere de A Bobkov Nr , - ; Nr , - Evik -Reformatori ai educaţiei Pe din engleza Piper Nr - , - Neyfeld, A - Statistica psihologică în școala elementară Nr , - ; Nr , - ; Nr , - (după lucrările lui B Hartmann și G Bergman) Skvortsov, I , prof -Despre educarea sentimentelor tribale Nr , - ; Nr , - "Vestnik Evropy"* Volkonsky, S M , kn -Plăcerea artistică și creativitatea artistică , - A Volynsky Note literare "Sev Greutate a , - Lunin, R M - Blaise Pascal Eseu , - Ovsnniko-Eulikovski, D - Religia hindușilor în epoca Vedelor , - G Γ ΓΏ ~ Salomon, A V - Excelența personală și viața civilă , - (despre articolul lui Arhim Anthony din "Questions of Philosophy") Rapoartele lui X C despre cărți: Agnosticisme, par E de Boerey, , cc ; La morale dans l'histoire, de Bene Lavóllé, , - ; Beligie, par G- de Molinari, , cc ; Le pesimisme, par L Jouvin, , - Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKY "Gimnaziul Vogel, A - Fundamentele filozofice ale pedagogiei Locke Kant Hegel-Schleiermacher Herbart Benene Introducere în înțelegerea pedagogiei științifice - , p - Fonsegriv -Integritate morală Tradus de JE Gomerova- , - Cicero, M T - Despre natura zeilor Traducere de S B - , p - Yanchevetsky, G -¿G A Komensky Cu un portret , - "Zi" Nedumov, Iv - În memoria lui V D Kudryavtsev Nr (ianuarie) Schopenhauer -Despre scris și stil Suplimente pentru martie, p - (din Rus Review) "Don Bee" Dogonkin, V -Hypnotism as apply to the treatment of diseases^ , No Revista de drept civil și penal* N Rennenkampf -Recenzie asupra operei lui P G Redkin "Din prelegeri despre istoria filosofiei dreptului", vol -VII Nr , - "Revista Ministerului Educaţiei Naţionale" Aristotel - Prima analiză Pe js js Lange , - ; - ; , - (sfârșit) Aristotel - Retorică Traducere JS js Platonova , - ; , - Buzeskul, V -Întrebarea nou-descoperitului 'Αθηναίων πολιτεία - Vvedensky, A I - Despre limitele și semnele animației > - ; , - ; , - Lyubimov, I A - Istoria fizicii , ; - , p - Uspensky, T - Mișcarea filozofică și teologică în secolul al XIV-lea , - ; , - (sfârşit) "Buletin istoric" Barsov, N - A existat o Inchiziție în Rusia? , - "Revista istorică" Karev, N I - Note despre direcția economică în istorie Vol IV, p - Karev, N I - Economia politică și teoria procesului istoric Vol II, p - Karev, N I - Dezvoltarea problemelor teoretice ale științei istorice TI Biblioteca "Runivers" prospect BIBLIOGRAFIC Karev N I - Filosofie, istorie și teoria progresului TI Onu, A M -Iosif al II-lea și "filozofia" secolului al XVII-lea T II, pp - "Kavkaz^ Slovinsky, A - Marele pedagog Yan Amos Komensky nr Știri Kazan Vasilkov, N -Amos Komensky și viziunea sa despre școli (până în ziua aniversării a de ani) Nr (martie) Sigmar, I - Despre prejudecăţi O încercare de a le explica Cu el Sfârşit M (decembrie) Moartea după părerile străinilor din regiunea Volga (Secția Publică a Prof I N Smirnova) Nr și (și ianuarie) Limbajul naturii Nr (aprilie) Cuvântul Kiev Din lumea misterioasă Nr (martie) și (aprilie) "Cartile saptamanii^ Kovalevsky, P I -Ludwig I, regele Bavariei (Eseu psihobiogra-fichsky) , - la Krymsky Vestnik A I D -Regi ai Antichității (Schițe psihiatrice) nr K S - Oameni ciudați în

istorie Nr , , Pliant Moscova Astafiev, P E - "Binele public", ca principiu suprem de activitate, nr • Iu Nikolaev Note literare "Bine public" "Mosk Vѣd " nr Astafiev, P E - Unul dintre idolii timpului nostru Nr (în legătură cu articolul lui Arhim Anthony din "Questions of Philosophy") Astafiev, P E - "Primul pas" al contelui L Tolstoi, nr Știrile de la Moscova Pavlov, A - Informații istorice suplimentare despre existența Inchiziției Bisericii în Orient (Scrisoare către editor) , No -La acest Vl Solovyov Răspuns lui A S Pavlov "Rus Vd " Nr - La rândul său, A Pavlov Quousqne tandem? "Mosk Vd * Nr Zaozersky, N - Ultima obiecție la adresa domnului Solovyov , nr Concluzii finale din controversa cu Vl S Solovyov , "Nr (articol principal) Biblioteca "Runivers" I KO LUBOVOKIY Referitor la controversa despre rezumatul din Vl S Solovieva - "Vs Evr ** , se -A Borozdin Revista jurnalului "Caucaz** nr X - Câteva considerații juridice asupra rezumatului domnului Solovyov Nr -La acest A Borzenko Obiecție la articolul "Câteva considerații** etc " Rus Ob ** , , ss - Despre aceasta, la rândul său, X Scrisoare către editor Moscova Vd ** Răspuns prințului D N Tsertelev No (pe o notă în Rus Review** , , -) -Despre această Rus Recenzie** , - -La rândul său, Mosk Vedomosti** a publicat un editorial: Ultima replică adresată editorului Revista Rusă** Nr - Ultimul cuvânt al controversei - în Rus Recenzie** , s Psychological Society și N L Grot (articol principal) Nr (privind protocoalele Societății, tipărite în cartea "Întrebări **") Ilovaisky, D -Contele X Ξ Mulțimea și direcția anti-națională nr Nikolaev, Yu -Note literare -"Moralitate igienică**" Referitor la articolul contele X N Tolstoi "Primul pas** Nr - Materialism științific și parlamentarism În ceea ce privește traducerea în limba rusă a cărții lui Barleyle: Eroii și eroicul în istorie Nr - O carte nouă despre gr Tolstoi (Gusev Dragoste pentru oameni) , Nr Nou critic al slavofilismului Referitor la articolul lui P Vinogradov "I V Kirevskii and the Beginning of Moscow Slavophilism**, Nr - Referitor la articolul domnului Wilkins "One of the Possible World Views"** Jfe - Creştinismul şi socialismul Referitor la dispozițiile europene moderne nr N , GO -Moralitate ajustată Nr (privind articolul din Tserkovny Vestnik** despre "Primul Pas** al contelui L S Tolstoi) Rozanov, V - Cultura istorică poate fi mozaic? nr Tikhomirov, L - Altruismul și dragostea creștină nr I - Note științifice Bătrânețe și decrepitudine nr Întâlnirile Societății de Psihologie Nr , , Fals liberalism creștin (articol principal) Nr (privind articolul lui Arhim Anthony, publicat în "Questions of Philosophy") "Observator" Bezobrazov, P - Dragostea în lumea animală , - ; , - Venyukov, M - Ultimele observații asupra manierelor maimuțelor , , - Krasnoperov, I - Tendințele moderne în viața spirituală a poporului rus , , - Chuiko, V - Eseu despre învățăturile etice în societatea modernă , - Chuiko, V - Ultimele lucrări ale contelui X N Tolstoi (pe volumul al treisprezecelea) , - Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ "Săptămână" R -Noul Val , nr (Teozofie) F -Minuni ale memoriei Nr , p - Din lumea minunată , , p - Noi experimente cu clarviziunea Nr , s "Timp nou" Bulgakov, O - Motive ale moralei literare în Franța Nr (aprilie) Bulgakov, O - Columb slavon al pedagogiei europene Nr (martie) V S R -De ce vorbesc acum despre fantome Nr (ianuarie) Lombroso -Nevroze ale femeilor dotate Nr (decembrie , anexă) Lombroso -Despre sensibilitatea unei femei Nr și (și ianuarie, în anexă) Strahov, N - Dreptate, milă și sfințenie Nr (aprilie) Y Nikolaev Note literare Dragoste și frică Moscova Vd "Nr - Vl Solovyov Idealul negativ al moralei "Rus Recenzie* , - Flammarion, Camille - Viziuni și explicația lor științifică Nr (~decembrie S T, "supliment") Retipărit în anexele la ziarul Den*, februarie, p -

Flammarion, Camille - Locuitori ai planetelor Nr (aprilie) Elpe - Scrisori științifice -Învățătură falsă aproximativ materialistă despre suflet 'La (Ma^t^' Nr şi (februarie şi martie) "Știri^ Neustroev, A A - Metodă psihologică și experimente fiziologice (Cu privire la prelegerea lui I V Tarhanov) nr Obolensky, L E - Noi cercetări vol caracteristici ale corpului feminin nr Vox Mici note XVI "Mos Vd "Nr Obolensky, L E - Pesimismul ca boală nr "Știri de zi cu zi" Întâlnirile Societății de Psihologie Nr (ianuarie) și (martie) ' ' Biblioteca "Runivers" Y KOLUBOVSKY "Educaţie** Voskresenskaya M - Yan Amos?, Comenius Viața și lucrările sale pedagogice , - ; , - Kapterev, P ~Școala mamă după Amos Comenius , - Kanterev, P -Primele concepte ale copiilor despre obiectele și fenomenele din jur , - ; , - Ribot - Investigarea ideilor generale Cu o prefață și note de prof A I Vvedensky , - "Colecția Pedagogică** Bogolyubova, A -Cuvântul interior (după Egger) : - Huxley Despre importanța științelor naturii în educație (Huxley* Les sciences naturelles et l'éducation) , - Ostrogorsky, AH - Despre hipnotism în pedagogie , - Frikk, O , Dr -Note despre caracterul și educația unui sentiment de dragoste pentru patria-mamă , - "Buletinul Guvernului** Din domeniul științei Nr (contra Inodi); ^ (vitalismul și soarta lui) Jan Amos Comenius Gânditor și profesor slav al secolului al XVII-lea "Interlocutor ortodox"** Smirnov, A , preot - profesor creștin Yan Amos Komensky - , - ; , - Stui&v, θ - Originea în biserică a opiniilor creștine care contrazic doctrina creștină ortodoxă a eternității chinului, esența și influența lor asupra dezvăluirii acestei doctrine - , - "Un ghid pentru păstorii rurali** Gnevushev, M - Legea fundamentală a vieții și a activității umane nr ; Nr , - ; Nr , - (în legătură cu articolul lui Mechnikov despre Ya N Tolstoi) "Viața Rusă** B-n -Note științifice nr (magnetism); nr (somn și vise); nr și (mintea animalelor); (epilepsie); nr (expresii faciale și gesturi); nr (superstiţie şi prejudecată); Nr (hipnotism) I-va, S -Amos Comenius nr Robertson-Scott, V - Sensul vegetarianismului Tradus din engleză X B-Iy nr , Hiryakov, A - Principalele fundamente ale vegetarianismului nr Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ "Gândirea Rusă" Ventam (Gag au La morale anglaise contemporaine) , - Goltsev, V -Idei morale JT D TGave shaya (recenzie științifică) , - "Rus Vd " nr Goltsev, V - În memoria lui Jan Amos Comenius , - Lyubovich, N , prof - Întrebarea esenței procesului istoric (N Karev Esența vechiului proces și rolul personalității în istorie) , ГZ, TOδ- ' Mihailovski, N K - Literatură și viață - (despre L N Tolstoi); , - (despre Mechnikov) Obolensky, L E - O nouă lucrare de Herbert Spencer , - (Justiția) Obolensky, L E - Predicții sociale (recenzie științifică) , - P N -Lacăt (T Fowler Locke) - ; , - "Școala rusă" Kapterev, P - Despre sarcinile sociale ale educaţiei , - ; , - Lange, H N -Duta copilul in primii ani de viata (sfarsit) , , - În anexa calendarul vieții mentale al lui Treyer, retipărit în "Prav Greutate " Nr "Ziua" Știri din jurnal Nr (martie) - N *** Ecouri "Svet" Superansky, M -Idealele educației morale în timpul domniei Ecaterinei a II-a - , - Trachevsky, A - Teorii ale educației în lumea clasică , - , ; , - "Buletinul Rusiei" Lyubimov, N A - Studiul naturii în antichitate și în timpurile moderne , , - ; , - Polonsky, Ya -Despre legile creativității , - L£ K-cer Cronica jurnalului "Fiul din " Nr Rozanov, V - Înțelegerea estetică a istoriei , - (despre K N Leontiev) Rozanov, V - Teoria progresului și declinului istoric , - - (continuarea aceluiași articol) Sluchevsky, Vl - Hipnotismul într-o instanță penală , - Solovyov, Sun - Preoteasa modernă a lui Isis Cunoștința mea cu E P Elawatpskaya și The Theosophical Society, , - , ,

- , , - , , - Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKY, Strakhov, H N - Rezultatele cunoașterii moderne (despre cartea lui Renan L'avenir de la Science) , - Y Note literare Rezultatele secolului Moscova Vd " Nr - Ecouri "Lumina" nr Strakhov, H N - Cursul și caracterul științei naturale moderne , - "Cărțile săptămânii" , s ,,Buletin informativ rus^ Goltsev, V - În căutarea idealului Nr (în legătură cu articolul lui Guipodeau din "Justiția") Y Nikolaev Note literare Mișcare religioasă în Europa și cu noi Referitor la alte stări moderne Moscova Vd " nr Ermilov, V - Copernic al educaţiei nr Ivanov, Iv -Notele cititorului Nr (privind, de altfel, articolul lui V Stein despre Leopardi în Questions of Philosophy) Lombroso -Declinul abilităților spirituale Pe L£ Nr I S -Spiritul secolului în biologie Ereditatea trăsăturilor dobândite sau subdiviziunea naturală I S -Din domeniul stiintei Nr (Inodi) I S - "Sugestii" penale şi "vaccinări psihice" Nr (despre articolul Liege a in Revue philos , martie) Întâlnirea Societății de Psihologie nr Congresul de Psihologie Experimentală de la Londra Nr Opiniile specialiștilor asupra sugestiei hipnotice nr "Bogăția Rusiei" Berger, P , dr -Prevenirea bolilor mintale, apariția lor, cauze și tratament Cu el , - Dyuriig, E - Valoarea vieții Pe Yu L£ Antonovski - , - ; : - Karev, N I - Surse ale schimbărilor istorice Prelegere publică în favoarea victimelor eșecului recoltei , - Lesevici, V V - Psihologia deşertăciunii , - (după lucrările lui Siegvart și HoppeU "Rus Gând" , ss Mokievsky, P V -Evolutionary pathology (Leçons sur la pathologie comparée de l'inflammation, par E Metchnikoff) - , - Ototsky, P - Polimorfism (La problema mecanicii materiei) , - Spencer, G -Factors of Organic Evolution Pe E Harrick - , - ; , - Struve, P -Noua carte a lui Gumplovich (Soziologiaund Politik) , - Biblioteca "Runivers" FIȘA BIBLIOGRAFICĂ "Revista rusă" Veinberg, Ya I - Viziunea astronomică asupra lumii, care a pregătit învățăturile lui Copernic , , - Eoropchevsky, D B - Probleme ale criticii literare (J Chuyo Arta din punctul de vedere al sociologiei) , , - Kulakovsky, Yu -Biserica creștină și dreptul roman (În primele două secole) Prelegere publică , - "Revista slavă" Gurban-Vayansky, Svetoaar -Contele X Ξ Tolstoi ca artist și înțelept , - ; , - Ya Ch Recenzia unuia dintre reprezentanții slavilor occidentali despre contele X N Tolstoi "Sudic Krai" nr (mai) "Rătăcitor Palimpsestov I- U ^T ersshichona l I dovtor filozofie Vlg ygG" (Scrisoare către editor) , - Până în ziua împlinirii a de ani de la nașterea celebrului profesor slav John Amos Comenius: viața și lucrările sale pedagogice , - · "Northern Herald" Vinogradov, P - Influența râurilor asupra originii civilizației : - Volynsky, A - Note literare Două eseuri despre Spinoza , - ; , - * Volynsky, A - Note literare , - (despre Gerien); , - (despre relațiile estetice dintre artă și realitate ale lui N T Chernyshevsky) Muromtsev, S - Drept și justiție (Fragment dintr-o prelegere publică) , - Chizh, V - Antropologie criminală , - Rapoarte despre Lotze, Kleine Schritten, vol III (, c) și Münsterberg, üeber Aufgaben und Methoden der Psychologie (, c) "Nordul Caucazului" Lrovich, Iv - Lucruri halucinații nr "Proceedings of the Kiev Theological Academy" Un cuvânt la călcâiele celei de-a patra săptămâni din Postul Mare, în amintirea Patimilor lui Hristos (Împotriva perversiei creștinismului de contele X Tolstoi) , - Kellogg -Lumina Asiei și Lumina lumii , - (continuare) Biblioteca "Runivers" I KOLUBOVSKY Olesnitsky, A A - Un cuvânt despre răul adevărat și fals al nerezistenței (despre interpretarea greșită a Matei , în învățăturile contelui L Tolstoi) , - , Biserica creștină și dreptul roman în primele două secole (Câteva observații cu privire la prelegerea publică pe acest subiect susținută de domnul Iulian

Kulakovsky în beneficiul celor care au suferit din cauza scăderii recoltei) , - ; , - "Știri universitare " Kulikovsky, Yu -Biserica creștină și dreptul roman (în timpul primelor două secole) Prelegere publică în favoarea victimelor eșecului recoltei , , - N Ch Descoperirile prof Iu Kulakovski "Teritoriul de Sud* (martie) "Revista filologică"** Lyubomudrov, S - Gândurile lui Herbart despre semnificația și predarea limbilor antice , vol I, carte , p - "Însemnări filologice" * Sodomonovseiy, I S - Relația limbajului cu gândirea Emisiune I, - ; P, - "Lecturi în Societatea Iubitorilor de Iluminare Spirituală** A ··· Despre compoziția tripartită a unei ființe umane - , - (după Lelloug) Preobrazhensky, F - Contele L N Tolstoi, ca gânditor-moralist (Eseu critic) : - Rozhdestiv, A - "Creștinismul" contelui Lev Tolstoi În ceea ce privește articolul lui NTStrakhov "Discuții despre L Ξ Tolstoi" , - Rozanov, S , fistula -Contele L N Tolstoi, ca predicator al virtutilor crestine ale cumpatarii si postului , - Rozanov, S , Preot - Despre problema fenomenelor psihice misterioase (Cu privire la cartea preotului P Svetlov: Vise profetice sau profetice Cercetări apologetice în domeniul psihologiei biblice Kiev , pagini) , - Sokolov, L - Relația prefăcută și adevărată a pozitivismului cu religia , - , "South End" Ambrozie, arhiepiscop - Un cuvânt despre direcția creștină a științelor naturale Nr (ianuarie) Iu Nikolaev Note literare Creștinismul și știința "Moscova Știință " Nr Biblioteca Runiverse